

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAZİ MAHALLESİ'NDE YAŞAYAN GENÇLERİN
MEKÂNSAL DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL
BİR ARAŞTIRMA

BÜŞRA TURAN

2501140885

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. MURAT ŞENTÜRK

İSTANBUL 2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Büşra TURAN Numarası : 2501140885
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Sosyoloji Anabilim Dalı Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK
Tez Savunma Tarihi : 06.06.2017 Saati : 10.00
Tez Başlığı : Gazi Mahallesi'nde Yaşayan Gençlerin Mekansal Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Enes KABAKCI		Kabul
2- Doç. Dr. Aynur ATMACA CAN		Kabul
3- Yrd. Doç. Dr. Ayşen ŞATIROĞLU		Kabul
4- Yrd. Doç. Dr. Seda GÜVEN		Kabul
5-Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL		
2- Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk ÖCAKOĞLU		

Bana düşünmeyi ve nasıl düşüneceğimi öğreten anneme...

ÖZ

GAZİ MAHALLESİ'NDE YAŞAYAN GENÇLERİN MEKÂNSAL DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

BÜŞRA TURAN

Bu çalışmada İstanbul Gazi Mahallesi'nde yaşayan ya da yaşamış yükseköğretim mezunu genç kimselerin mekânsal deneyimleri, eğitim süreçleriyle birlikte değerlendirilerek anlaşılmaya çalışılmıştır. Bunun için öncelikle kent ve mekâna ilişkin kavramsal bir çerçeve belirlenmiş ayrıca sonuç kısmında yararlanmak üzere Bourdieu sosyolojisinin kavramları incelenmiştir. Ardından Gazi Mahallesi çeşitli yönleriyle ele alınmış; bu mahalledeki toplumsal koşullar çalışma kapsamında gerçekleştirilen saha araştırmasının bulgularıyla birlikte anlaşılmaya çalışılmıştır.

Söz konusu araştırma kapsamında nitel yöntem kullanılarak toplam yirmi yüz yüze derinlemesine mülakat yapılmış, bununla birlikte saha gözlemlerinden ve çeşitli çevrimiçi araçlardan yararlanılmıştır. Bu kapsamda elde edilen bilgi bütünü analiz edilmiş ve sonuç bölümünde mekân olgusu üzerinden bellek, sermaye, aidiyet gibi kavramlarla bağlantılı tartışmalar yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Deneyim, Gazi Mahallesi, Kent, Mekân, Sermaye, Üniversiteli Gençler.

ABSTRACT

A QUALITATIVE RESEARCH ON THE SPATIAL EXPERIENCES OF YOUTHS LIVING IN THE GAZI DISTRICT

BÜŞRA TURAN

This study attempts to understand the spatial experiences of young university graduates who live or had lived in Istanbul's Gazi District by considering their education process. For this, a conceptual framework for the urban and spatial relationship has been determined, as well as an examination of the concepts of Bourdieu sociology in order to take advantage of the results. Then, various aspects of the Gazi District are handled, attempting to understand the social conditions of this district together with the findings from the field research conducted in the context of the study.

Within the scope of the research, twenty face-to-face interviews were conducted using a qualitative method, additionally benefitting from field observations and various online tools. All information obtained in this context has been carefully analyzed, and some discussions related to concepts such as memory, capital, and belonging have been carried out in the results over the phenomenon of locale.

Key Words: Capital, City, Experience, Gazi District, Locale

ÖNSÖZ

Bazı toplumsal ve siyasi tartışmalara konu olan, hakkında bilgiden daha çok kabullere sahip olunan ve bu kabuller dolayısıyla bazı yanlış çıkarımlara *malzeme* olan Gazi Mahallesi, bu sebeple daha çok sayıda bilimsel araştırmaya konu edilmeyi hak etmektedir. Bu yargıdan hareketle söz konusu çalışmada, Gazi Mahallesi'ndeki sosyolojik örüntülerin anlaşılmasına katkı sunulması hedeflenmiştir. Bu amaçla bu mahallede yaşayan ya da yaşamış olan gençlerin mekânsal deneyimleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu anlama çabası, kentle görece *geniş* ve *derin* ilişki kurdukları varsayımından hareketle yükseköğretim mezunu gençler özeline daraltılmıştır. Çalışma kapsamında Gazi Mahallesi ile ilgili bir ana başlık açılarak mahalle çeşitli boyutlarıyla ele alınmış, nitel yöntem kullanılarak söz konusu gençlerin mekânsal deneyimleri araştırılmış, literatürden yararlanılarak faydalı olması umulan tartışmalar yürütülmüştür.

Gazi Mahallesi ile ilgili en erken tarihli ve kapsamlı kabul edilebilecek çalışmaları yapmış olan Pérouse, mahallenin “damgalanmış” olmasından bahsettikten sonra şöyle söylemektedir: “Bu yüzden radikal bir ‘temiz sayfa’ çalışmasına girişmek kaçınılmaz görünüyor” (Pérouse, 2014: 74). Bu çalışma, bahsi geçen “temiz sayfa çalışmasına” bir katkı sayılabilir. Zira “tam manasıyla olmasa bile” ben, bir *Gaziliyim*. Dolayısıyla bu mekân ile aramda önemli bir bağ var ve bu bağ, Gazi Mahallesi'nin yanlış anlaşılmasını istemememe sebep olmuş; beni, bu çalışmayı yapmaya itmiştir. Ancak söz konusu bu bağ, mahallenin tam olarak, yani *tüm açmazlarıyla birlikte* anlaşılması isteğini de doğurmuştur. Bu çalışma, böylesi bir istekten hareketle yola çıktığım bir *serüvene* karşılık geliyor. Buna göre hem Gazi Mahallesi'nin maruz kaldığı damgalamadan kurtulması için bir şeyler söylemek hem de Gazi Mahallesi'nde yaşayanların deneyimlemek durumunda kaldığı fakat hiç sözü edilmeyen mekânsal gerçekliklerden, imkânsızlıklardan bahsetmek istedim. Bu çalışma, bu bahsin bilimsel bir çerçevede ifadesidir.

Benim için akademik bir metin olmasının ötesinde anlamları olan bu çalışmayı tamamlamış olmaktan kaynaklanan mutluluğuma, yalın fakat içten birer teşekkür ile ortak etmek istediğim kimseler var. Bu noktada öncelikle kendileriyle irtibata

geçtiğimde beni sevecenlikle karşılayan, mülakatlarda sabırla ve samimiyetle sorularımı cevaplayan tüm katılımcılara, ayrıca beni onlara ulaştıran Gazi Mahallesi sakinlerine teşekkür ederim.

Çalışmanın tüm aşamalarında iyi dilekleriyle, dualarıyla yanımda olduklarını hissettiren arkadaşlarıma, bilhassa Merve Ayar'a ve Gazi Mahallesi'ndeki dostlarıma ayrıca teşekkür ederim.

Bu ve başka çok sayıda çalışmada kendisiyle çalışma fırsatı bulduğum ve bu açıdan bana kendimi çok şanslı hissettiren kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Murat Şentürk'e çok teşekkür ederim. Yoğun çalışma temposuna karşın, farklı bir alandan gelen tez öğrencisine, danışmanlığın ötesine geçen bir özenle muamele etmesinin onun yüce gönüllülüğünden kaynaklandığına inanıyorum. Bu açıdan ona şükran borçluyum.

Hayat yolundaki rotamı radikal bir kararla değiştirip yaşadığımız mahalleyi bilimsel araçlarla anlamak istediğimi söylediğimde beni tam bir anlayışla karşılayan ve bu süreçte çokça ihmal ettiğim aileme –*HasAy'a*- ne kadar teşekkür etsem az. Tüm hayatım boyunca sevgisinden ve desteğinden asla şüphe etmediğim, büyük fedakarlıklarla hayatını hayatıma bani kılan *anneme* olan gönül borcum ise hiçbir sözle ödenmez.

İstanbul 2017

Büşra Turan

İÇİNDEKİLER

ÖZ	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
TABLOLAR LİSTESİ	XI
RESİMLER LİSTESİ	XII
GRAFİKLER LİSTESİ	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT VE MEKÂN ÜZERİNE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Etkileşim Alanı Olarak Mekân ve Mahalle	20
1.1.1. Kentsel Mekânlar	22
1.1.2. Mekânsal Bellek	23
1.1.3. Mahalle	25
1.1.3.1. Gecekondu	27
1.1.3.2. Varoş	29
1.1.3.3. Getto	30
1.2. Bourdieu'nün Kavram Seti	31
1.2.1. Kültürel Yeniden Üretim ve Eğitim	33
1.2.2. Alan	35
1.2.3. Habitus	37
1.2.4. Sermaye Türleri	40

1.2.4.1.	Ekonomik Sermaye.....	41
1.2.4.2.	Kültürel Sermaye	42
1.2.4.3.	Sosyal Sermaye.....	44
1.2.4.4.	Sembolik Sermaye	45

İKİNCİ BÖLÜM

KENTİN ORTASINDA VE DIŞINDA BİR MAHALLE: GAZİ

2.1.	Gazi Mahallesi’ne İlişkin Demografik Veriler.....	50
2.2.	Kentsel Bir Uzantı Olarak Gazi Mahallesi’nin Oluşum Süreci	56
2.3.	Bir “Kentsel Çevre Bölgesi” Olarak Gazi Mahallesi’nin Bugünkü Resmi	60
2.4.	Gazi Mahallesi’nin Sosyomekânsal Yapısı.....	66
2.4.1.	“Gazi” Nasıl Bir Mahalledir?	67
2.4.1.1.	Kendi Gettosunu Üreten Gazi Mahallesi	75
2.4.1.2.	“Asla” Toplumsal Olmayan Gerilim.....	77
2.4.2.	Dünden Bugüne Mahalle Kültürü	79
2.4.3.	Gazi Mahallesi’nde Politik Unsurlar.....	80
2.4.4.	Gazi Mahallesi’nde Gençlik Mekânları	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GAZİ MAHALLESİ’NDE YAŞAYAN YÜKSEKÖĞRETİM MEZUNU GENÇLERİN MEKÂNSAL DENEYİMLERİNİN EĞİTİM SÜREÇLERİYLE BİRLİKTE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1.	Katılımcıların Gazi Mahallesi İle İlgili Deneyimleri	88
3.1.1.	Ailelerin Gazi Mahallesi’ne Yerleşme Süreci.....	88
3.1.2.	Gazi Mahallesi’nde Büyümek.....	92

3.1.2.1. “Gazi’de Büyüme Şiddeti ve Farklılıklara Alışmak Demek”	94
3.1.2.2. “Görece Kötü Koşulları Olan” Gazi’de Büyüme	97
3.1.2.3. Temelde Ortaklaşan Politik Duruş	100
3.1.3. Gazi Mahallesi’nde Yaşamak: Avantajlar ve Dezavantajlar.....	104
3.1.3.1. “Siz Orada Nasıl Yaşıyorsunuz”	110
3.1.3.2. Mahallede Yaşamaya Devam Edilecek mi?	113
3.1.4. Gazili Olmak	116
3.1.5. “Gazi Mahallesi İstanbul’un İstenmeyen Çocuğudur”	120
3.2. Katılımcıların Eğitim Deneyimleri.....	124
3.2.1. Eğitim ile İlgili Temel Tercihler	124
3.2.1.1. İlkokul Tercihleri.....	124
3.2.1.2. Ortaokul Tercihleri.....	127
3.2.1.3. Lise Tercihleri	129
3.2.2. Eğitimle İlgili Algılar	133
3.2.2.1. “Okuyan Kesim mi, Okumayan Kesim mi”	134
3.2.2.2. “Gazi’de İyi Eğitimli Çevre Yok”	135
3.2.2.3. “Gazi’den Çıkma” Aracı Olarak Eğitim	136
3.2.3. Eğitim Süreçlerinde Karşılaşılan Zorluklar.....	138
3.3. Katılımcıların Mekânsal Deneyimleri	142
3.3.1. İlkokul Dönemi Mekânsal Deneyimler	142
3.3.2. Ortaokul Dönemi Mekânsal Deneyimler	144
3.3.3. Lise Dönemi Mekânsal Deneyimler.....	147
3.3.4. Üniversite Dönemi Mekânsal Deneyimler	150

3.3.5.	Hâlihazırdaki Mekânsal Pratikler.....	155
3.3.6.	İstanbul'un Merkezi Neresidir?.....	159
3.3.7.	Bir Mekân Olarak Gazi Mahallesi	161
3.3.7.1.	“Gazi’de Mekân mı Varmış”.....	162
3.3.7.2.	“Gazi’deki Kafelerde Solcular Takılıyor”.....	165
3.3.7.3.	“Gazi’deki Mekânlar Tekinsiz”	166
3.3.7.4.	“Bütün Hayatı Gazi’den İbaret Olan Gençler”	167
SONUÇ		169
KAYNAKÇA		181

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo.1. 2016 yılı cinsiyete göre Gazi Mahallesi nüfus bilgileri.....	52
Tablo.2. Gazi Mahallesi 2000-2016 yılları arasındaki nüfus bilgileri	52
Tablo.3. Yaşa göre 2016 Gazi Mahallesi nüfus bilgileri	54
Tablo.4. Yıllara göre Gazi Mahallesi 15-29 yaş arası nüfus bilgileri	55
Tablo.5. Zübeyde Hanım ve Gazi mahallelerine ait 1994 tarihli bazı veriler.....	58
Tablo.6. 1995 yılında “Gazi”de oturanların doğum yerleri	69
Tablo.7. Katılımcılara ait bazı özellikler.....	88

RESİMLER LİSTESİ

Resim.1. Sultangazi ilçe sınırları	47
Resim.2. Gazi Mahallesi'ndeki dört idari birimin sınırları	48
Resim.3. Gazi Mahallesi'ne ait idari sınırlar	61
Resim.4. Gazi Mahallesi'ndeki ana caddeler	63

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik.1. Gazi Mahallesi nüfus bilgileri	51
Grafik.2. Gazi Mahallesi 2000-2016 yılları arasındaki nüfusun yığılmış sütun grafiği	53
Grafik.3. Yıllara göre Gazi Mahallesi 15-29 yaş arası nüfus bilgileri yığılmış sütun grafiği	55

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
akt:	Aktaran
ATM:	Otomatik vezne makinesi (Automatic Teller Machine)
AVM:	Alışveriş Merkezi
DHKP-C:	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
E80:	Uluslararası bir Avrupa E-yolu
EUROSTAT:	Avrupa İstatistik Ofisi (Statistical Office of the European Union)
İSKİ:	İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
İSMEK:	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
İSTOÇ:	İstanbul Töptancılar Çarşısı
O-2:	İstanbul'daki ikinci otoyol
STK:	Sivil Toplum Kuruluşu
TÜBİTAK:	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

GİRİŞ

Bu çalışma ile İstanbul Sultangazi sınırları içerisindeki Gazi Mahallesi'nde¹ yaşayan yükseköğretim mezunu² gençlerin mekânsal deneyimlerinin anlaşılması ve eğitim süreçleriyle şekillenen yatkınlıklarının söz konusu deneyimlerdeki konumunun anlaşılması hedeflenmiştir. Gençlerin mekânsal pratikleri, kentin sunduğu imkânlar dahilinde ele alındığında, pek çok sosyolojik noktaya temas etmeyi mümkün kılan, toplumsal gerçekliklere dair söz söyleme imkânı veren bir perspektif sunmaktadır. Bu çalışma ile gençlerin kentle kurduğu ilişki mekânsal düzeyde ele alınmış, bu ilişki eğitim süreçleri göz önünde bulundurularak sorgulanmış; Gazi Mahallesi örneği üzerinden kent ve gençlik, yatkınlıklar ve mekân, mekânsal aidiyet gibi başlıklar ele alınmıştır.

İstanbul'un çeperinde (Pérouse, 2014) sayılabilecek olan Gazi Mahallesi medyada adından sıkça bahsettiren bir semt olsa da bu semtin bilimsel düzeyde yeterince ele alındığını söylemek zordur. Sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan görece *düşük* bir toplumsal profile sahip olan bu semt, gençlere sunduğu mekânsal imkânlar açısından da nispeten kısıtlı kalmaktadır. Bu kısıtlılığın, Gazi Mahallesi'nin *eğitilmiş* gençlerinin dünyasında nelere karşılık geldiği, gençler tarafından hangi mekanizmalarla aşıldığı ya da aşılmaya çalışıldığı, eğitim yıllarında şekillenen yatkınlıklarının mekânsal pratiklerine nasıl yansıdığı bu çalışmanın cevabını aradığı sorulardandır. Gazi Mahallesi'nde yaşayan/yaşamış ve yükseköğrenim görmüş gençler üzerine yapılmış bu çalışmanın, söz konusu soruları yanıtlayarak gençlerin kentsel mekânla kurduğu ilişkiyi ve bu ilişkide eğitim süreçlerinin rolünü anlamaya mütevazı bir katkı sunması hedeflenmektedir.

Çalışmada sosyolojik anlamda yeterince anlaşılmamış, üzerine yeterli sayılabilecek düzeyde söz söylenmemiş olan Gazi Mahallesi ile ilgili akademik alandaki boşluğun

¹ Gazi Mahallesi bu çalışmada bir idari birime değil, dört idari birimden/mahalleden oluşan bir semte karşılık gelmektedir. Her ne kadar adında "mahalle" olsa da bu çalışmada aktarılan nedenlerden dolayı bu dört idari birimin tamamı bütün bir semt olarak kabul edilmelidir. Bu durumun nedenleri üzerine ikinci bölümde detaylı açıklamalar yer almaktadır.

² Çalışma grubu oluşturulurken gençlerin İstanbul'daki bir yükseköğretim kurumundan mezun olmasına dikkat edilmiştir. Zira katılımcıların kentle kurdukları ilişkinin görece kesintisiz olması, deneyimlerinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bunun için katılımcıların yaşadıkları kentteki bir üniversitede eğitim almış olmaları gözetilmiştir.

doldurulması noktasında bir çıktı hedeflenmiş, bu bağlamda mahalle -gençlerle yapılan araştırmadan bağımsız şekilde- ayrıca anlaşılma ve anlatılma çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca mahallede yaşamış/yaşayan yükseköğretim mezunu gençler üzerinden Gazi Mahallesi'ndeki kentsel mekânların sosyolojik anlamda anlaşılabilmesi için bir kapı aralanmıştır. Bir başka deyişle Gazi Mahallesi'nin "sosyo/kültürel düzeyini yansıtan söz konusu kamusal mekânlara ve onların yaslandıkları toplumsallığa" (Aytaç, 2012) yönelik gerçekler, mevzu bahis gençlerin sunduğu gerçekliklerden de yararlanarak anlaşılma çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan gençlerin kentsel mekânlarla ilgili algıları ve deneyimleri irdelenmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın konusu gereği gençlik ve mekân ilişkisi üzerine bazı hususlara değinmek faydalı olacaktır. Sosyolojik bir bakış açısıyla gençlik, biyolojik anlamda genç olma haline nazaran toplumsal olarak kurgulanmış verili bir statüye atıf yapmaktadır. Marshall'a göre (Marshall, 1999) gençlik üç formda kullanılmaktadır. Bunlardan ilki bebeklik çağının erken dönemlerinden yetişkinliğin başlarına kadarki dönemleri kapsayan çok genel bir kullanımdır. Bir diğeri yetişkinliğe geçiş dönemine vurgu yaparak, "ergenlik" kavramı yerine kullanılan ve on-yirmi yaş arası dönemi ("teenager") ima eden bir kavram olarak kullanılmaktadır. Sonuncusu ise modern kent yaşamının bir sonucu olarak yaşandığı belirtilen hissî ve toplumsal problemleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Gençlik dönemi, yaygın olarak buluş dönemi ile yetişkinlik arasındaki dönemi (Üner, 1972) ifade etmek için kullanılırken genç; "ergin olmayan, potansiyel/toplum öncesi kimlik, güçsüz ve savunmasız, daha az sorumlu, bağımlı, cahil, riskli davranan, asi, bağılı" gibi nitel birtakım tanımlamalar üzerinden ele alınabilmektedir (Doğan, 2016: 24). Tüm bunlar, gençlikle ilgili tanımların oldukça muğlak ve sorunlu olduğu anlamına gelmektedir.³ Bunun en temel

³ Bu çalışmada "genç" kavramıyla yaygın olarak kastedilen şey, pejoratif nitelemeler içermemektedir. Bu çalışmada genç, esas itibariyle yaşa ilişkin bir anlama sahiptir. Bu bağlamdaki genç tanımlarında kullanılan pek çok farklı yaş aralığı mevcuttur. Söz gelimi Eurostat gençlik tanımında 15-29 yaş arasındaki bireyler genç olarak kabul edilirken (TÜİK, 2014) UNESCO 15-25, Birleşmiş Milletler 12-24 yaş aralığındaki (ayrıntılı bilgi için: <http://www.hugauum.hacettepe.edu.tr/>) bireyleri genç olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada söz konusu bu aralıkların -alt veya üst sınırdan- dışına çıkmamaya dikkat etmek koşuluyla kesin bir yaş aralığı belirlenmemiştir. Zira bu, kimin genç olup olmadığının somut sınırlarla belirlenmesi anlamına gelmektedir. Böyle bir ön kabul, nitel bir araştırma için olmazsa olmaz kabul edilmemiştir.

sebeplerinden biri gençliğin mekân-bağımsız ve kategorik bir gerçeklik gibi ele alınmasıdır. Gençlik; tarihsel, toplumsal ve mekânsal süreçlerden bağımsız durağan bir niteliğe sahip değildir. Fakat buna rağmen mekânsızlaştırılmış ya da (okul gibi) birtakım mekânlara sıkıştırılmıştır (Doğan, 2016). Oysa gençlik ve mekân ilişkisi, üzerine düşünülmesi gereken sosyolojik bağıntılar barındırır. Genç kişi, ilişkilendiği mekân aracılığıyla bir sermaye edinir ve bu sermaye onun kendini inşasında önemli bir rol oynar. Nitekim bu çalışmada gençlik; mekânla ilişkisi bağlamında anlaşılmaya çalışılmış, sonuç bölümünde mekân aracılığıyla edindiği belirtilen bu sermayeye ilişkin tartışma genişletilmiştir.

Amaç ve Önem

Harvey kent çalışmalarında, kentin toplumsal süreç ya da mekânsal biçim unsurlarından birinin çıkarıldığını ve diğerinin sabitlenmesiyle birtakım tanımlamaların yapıldığını belirtmiştir. Kendisiyse bunun yerine “mekânı sabitleyerek toplumsal süreci analiz etmek ve sonra toplumsal süreci sabitleyerek mekânsal biçimi analiz etmek” şeklinde bir çalışma planı önermiştir (Özdemir, 2012). Bu çalışmada, bir anlamda Harvey’in önerdiği bu sıralamaya uygun bir şekilde, mekân sabitlenerek⁴ buranın toplumsal açıdan anlaşılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın gerçekleştirildiği Gazi Mahallesi’nin mekânsal varlığının yanı sıra zihinlerde de bir çeşit varlığının olduğunu söylemek mümkündür. Pérouse’nin (2014: 72-74) işaret ettiği gibi, Gazi Mahallesi, hakkında *gerçek ötesi* sayılabilecek ölçüde *kötü nama* sahip bir yerleşim bölgesidir. Bununla birlikte mahallenin; kentin çeperinde kaldığı, bünyesinde gerçekleşen terör olaylarının da etkisiyle kısıtlı imkanlara sahip olduğu ve İstanbul’un diğer semtlerine kıyasla yavaş bir *gelişim* eğrisi gösterdiği kabul edilmesi gereken hususlardandır. Buna rağmen mahallenin şimdiye kadar hatırı sayılabilecek sayıda çalışmaya konu edilmemiş olması, Gazi Mahallesi ile ilgili araştırma yapmanın gerekliliğine işaret etmektedir. Gerek inceleme mekânının kendine özgülüğü ve bakirliği, gerek burayla ilgili yaygın önyargıların varlığı, gerek incelemeye dâhil ettiği kişilerin gençler olması bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

⁴ Bu noktada mekân en somut anlamıyla Gazi Mahallesi’nin bütünü olarak kabul edilebilir.

Gazi Mahallesi ile ilgili yapılmış nadir bilimsel çalışmalardan birinde, yeterince iş imkânı olmaması sebebiyle “mahalleden çıkış”ın bir zorunluluk olduğu ve fakat mahallenin kötü ününün bu çıkışı zorlaştırdığı, iş bulmayı güçleştirdiği ifade edilmiştir (Pérouse, 2014: 87). Mahalleyle ilgili yapılan gözlemler bugünün koşullarında bu ifadeye tümüyle katılmanın güç olduğunu göstermektedir. Daha doğru bir yaklaşımla, bugün Gazi Mahallesi’nin bir mekân olarak sakinlerinin deneyimlerini nasıl etkilediğini ele alırken daha derin ve çok boyutlu çözümlemeler yapma gerekliliği göze çarpmaktadır. Nitekim bu çalışmada “mahalleden çıkmanın” sosyolojik zemininin araştırılmasına katkı sağlamak da hedeflenmiştir. Bu çalışmada -bahsi geçen araştırmadakinden farklı olarak- Gazi Mahallesi’nden *çıkmanın*⁵ temel bir zorunluluk olmadığı, Gazi Mahallesi’nin buradan hiç çıkmadan yaşama imkânı sunan bir bütünlüğünün olduğu ve fakat bazı kimselerin buradan çıkarak bir başka sosyallığın içine girdiği varsayımından hareket edilmiştir. Buna göre bu çalışmada, söz konusu çıkışı mümkün kılan başat bir araç olduğu varsayılarak eğitim süreci üzerinde durulmuş ve eğitim süreçlerinin Gazi Mahallesi’nde yaşayan gençlerin sosyomekânsal deneyimlerindeki rolü sorgulanmıştır.

Yöntem

Kentsel bir yerleşim bölgesi olan Gazi Mahallesi’ni mekânsal düzeyde ele almak için mahallede yaşayan/yaşamış olan gençlerin mekânsal deneyimlerini, eğitim süreçlerinde edinilen *yatkinlıklar* ile ilişkilendirerek anlama gayreti gösterilen bu çalışmada nitel yöntem kullanılmış, fenomenolojik yaklaşımla bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Bunun için Gazi Mahallesi’nde yaşayan ya da çocukluk ve erken gençlik yıllarında bu mahallede yaşamış olan ve en az ön lisans mezunu olan gençlerle yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir.⁶ Mülakatlarda elde edilen verilerden yararlanılarak gençlerin mekânsal deneyimlerine ilişkin sosyolojik

⁵Fiziksel anlamda Gazi Mahallesi’nden çıkmak bu araştırmanın sorularına nazaran görece yüzeysel bir anlam ifade etmektedir. Burada çıkmak kavramıyla kastedilen sosyomekânsal düzeyde bir deneyimler bütünüdür.

⁶ Çalışmada aynı zamanda -ikinci bölümde yararlanmak üzere- mahalle sakinleri ve Gazi Mahallesi’ndeki dört mahallenin muhtarıyla da mülakat yapılmıştır.

değerlendirmeler yapılmış, bu deneyimlerin eğitim yılları boyunca nasıl şekillendiği irdelenerek eğitim süreçlerinin bundaki rolü sorgulanmıştır.

Araştırmada nitel yöntemin kullanılması spesifik bir konuda derinlemesine bilgi elde edilmesi gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Zira araştırma soruları somut çerçeveleri olmayan derin merakları içermektedir. Bir *kentsel uzantı* olan Gazi Mahallesi'ne dair birtakım merakları gidermeyi hedefleyen bu çalışmada söz konusu sorulara Mumford'un kent tanımı üzerinden yaklaşılabılır. Kenti kültürel düzeyde ele alan isimlerden biri olan Mumford (1937) kenti şu şekilde tanımlamaktadır:

“O halde kent tam anlamıyla coğrafi bir ağ, ekonomik bir organizasyon, kurumsal bir süreç, toplumsal bir eylem sahnesi ve kolektif birliğin estetik bir sembolüdür. Kent sanatı besler ve sanattır; kent sahneyi yaratır ve sahnenin ta kendisidir. İnsanın daha çok amaca yönelik eylemlerinin; çatışmacı ve işbirlikçi kişilikler, olaylar, gruplar aracılığıyla odağa getirildiği ve sonuç verdiği sahne olarak kent, kentin içindedir.”

Mumford'a (2007) göre kent, “gündelik hayattaki karşılaşmaların, meydan okumaların ve kucaklaşmaların” boy gösterdiği bir “sahnedir” (akt. Can, 2013). Mumford'un kenti nitelerken çizdiği bu çerçeve, bu çalışmanın en temel sorularından birinin ifade edilebilmesi için oldukça önemlidir. Söz konusu bu soru Gazi Mahallesi'nde yaşayan gençlerin, kenti -Mumford'un burada bahsettiği anlamıyla- nasıl ve ne kadar deneyimlediğidir. Gazi Mahallesi'nde büyümüş ve en temelde eğitim süreçleri aracılığıyla kenti deneyimlemeye başlamış olan gençler için kentin hangi mekânsal örüntülere karşılık geldiği, toplumsal eylemin hangi niteliklere sahip bir sahne üzerinde, hangi koşullarda, hangi kolektiviteyle ve aktörlerle birlikte sergilendiği ve bunun kentin ne kadar içinde, ne kadar dışında gerçekleştiği soruları bu çalışmanın tasarlanması sürecindeki -belki de- ilk meraklara karşılık gelmektedir.

Çalışmada Gazi Mahallesi'ni bir mekân olarak anlamak için burayı kendi mekânlarıyla ve kendisinin dışındaki kentsel mekânlarla birlikte düşünmeye imkân verecek bir yöntem belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırma kapsamında gençlerle çalışılmış olmasının birden fazla sebebi olduğu söylenebilir. Öncelikle belirtilmelidir ki kentsel bir mekânı anlamaya çalışırken buradaki güncel gerçeklikler ve eğilimler hakkındaki en işlevsel bilginin gençler aracılığıyla elde edileceği inancından hareket

edilmiştir. Zira gençler bir şekilde ilişkide oldukları mekânla, fiziksel ve sosyopsikolojik anlamda geniş ilişkiler kurmakta ve bu ilişkilerden anlamlı şekilde etkilenebilmektedir. Ayrıca gençlik “içinde konumlandıkları bölgeyi ve daha geniş düzlemde kenti deneyimleme sürecinde en duyarlı” (Ergur, Yücel, Meissonnier, Pérouse & Doğuç, 2009: 8) olan toplumsal gruba karşılık gelmektedir. Bununla birlikte araştırmanın, eğitim süreçlerinin mekân kullanımına nasıl etki ettiğinin anlaşılmasına yönelik sorularının olması gençlerle çalışmayı bir anlamda zorunlu kılmıştır. Bu, hem katılımcılardan geçmişe yönelik bilgiler alınırken hafıza kaynaklı bilgi kayıplarını asgariye indirmenin hem de hâlihazırdaki sistemin ve sosyolojik koşulların anlaşılmasının hedeflenmesiyle ilgilidir. Araştırmada mekânın bugünü anlaşılmasına çalışılırken katılımcıların geçmişine de başvurulması gerekecekti. Elde edilen bilginin bugün için anlamlı olmasının belki de en önemli koşulu, mümkün olan en yakın geçmişin en sağlıklı şekilde elde edilebilmesiydi. Bu amaçla eğitim sürecini henüz tamamlamış ya da tamamlamak üzere olan kişilerle görüşmek oldukça önemliydi. Dolayısıyla Gazi Mahallesi’ni mekân merkezli olarak anlamaya çalışırken gençlerle görüşmek bir gereklilik olmuştur. Bunun için Gazi Mahallesi’ndeki yükseköğretim mezunu gençlerle çalışılmış olması ise buranın sosyomekânsal koşullarıyla ilişkilidir. Gazi Mahallesi’nin kendi mekânlarıyla ve kendisinin dışındaki kentsel mekânlarla birlikte düşünülmesinin hedeflendiği belirtilmişti. Bunun için eğitim temel bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira kendi içerisinde anlamlı bir bütünlüğe sahip olan Gazi Mahallesi, buradan hiç *çıkmadan* uzun yıllar yaşamayı mümkün kılan koşullara sahiptir. Eğitim ise bu mahalleden *çıkma*yı gerektiren başat yollardan biri belki de *tek gerçek* yoludur. Burada “çıkma” kelimesiyle kastedilen Gazi Mahallesi’nden -fiziksel anlamda değil- sosyomekânsal düzeyde çıkmaktır. Bu çıkış, çıkanlarına bir başka sosyalliğin içine dahil olma fırsatı sunan, dolayısıyla *zaten içinde bulunulan sosyalliğin nitelikleri üzerine* düşünmeye olanak veren, bu anlamda yeni bir gözlük kazandıran bir *çıkma*dır. Erken çocukluk yıllarını Gazi Mahallesi’nde yaşayan ve buraya ait bir sosyallik içerisinde yetişen kişilerin kendilerini yeni bir sosyomekânsal gerçeklik içerisinde bulmasının en olası yolu eğitim amacıyla yeni bir mekânla ilişki kurmasıdır. Bu araştırma için yeni bir sosyomekânsal gerçeklik içerisine girmeyi önemli kılan şey, bu durumun, içinde yetişilen sosyolojik gerçekliği tanımlamak, bu gerçekliğin kişilerin hayatında neye tekabül ettiğini kavramak ve

kavramsallaştırmak için gerekli olan zihinsel jimnastiği yapma fırsatı sunmasıdır. Dolayısıyla araştırmanın yöntemi belirlenirken atılan temel adımlardan biri Gazi Mahallesi'ndeki yükseköğretim mezunu gençlerle çalışmaya karar vermek olmuştur.

Araştırma sorularının netleştirilmesi, akabinde kullanılacak yöntemin belirlenmesinin ardından söz konusu yöntemin incelikleri üzerinde değerlendirilmeler yapılmış, sınırlılıklar göz önünde bulundurularak araştırma tekniği somutlaştırılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma kapsamındaki yarı yapılandırılmış mülakatlar -özelde iki ayrı amaca yönelik olarak- iki farklı kurguyla gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle araştırmanın gerçekleştirildiği sahanın mümkün olan tüm sosyomekânsal niteliklerini anlamak, dününe ve bugününe dair tarihi ve toplumsal gerçeklikler hakkında kapsamlı bilgi edinmek amacıyla Gazi Mahallesi'ndeki 4 mahallenin muhtarıyla ve uzun yıllardır burada yaşamakta olan, Gazi Mahallesi'yle ilgili kapsamlı değerlendirmeler yapabilecek mahalle sakinleriyle görüşülmüştür. Mülakat yapılan mahalle sakinlerine kartopu yöntemiyle ulaşılmış, saha gözlemleri sırasında irtibata geçilen diğer mahalle sakinlerinden derinlemesine mülakat yapmak üzere Gazi Mahallesi ile ilgili kapsamlı bilgi verebilecek isimler önermeleri rica edilmiştir. Bir yerleşim yeri olarak Gazi Mahallesi'ni anlamak amacıyla yapılan bu ilk kurguda toplam 7 mülakat gerçekleştirilmiştir.

Gazi Mahallesi'nde yaşayan/yaşamış gençlerin mekânsal deneyimlerini anlamak üzere yapılan ikinci kurguda ise sekizi kadın, beşi erkek olmak üzere yaşları 23 ile 29 arasında değişen 13 genç ile görüşülmüştür. Bu gençlerin erken çocukluk yaşlarından itibaren Gazi Mahallesi'nde yaşamış/yaşıyor olmalarına ve eğitim dönemlerinin tamamında İstanbul'daki okullarda eğitim almış olmalarına özellikle dikkat edilmiştir. Genç katılımcılara da kartopu yöntemiyle ulaşılmış, bu noktada mahalle sakinlerinin yardımı alınmıştır. Neredeyse hiçbir katılımcının araştırma koşullarına uygun⁷ bir

⁷ Bu noktada katılımcıları en çok zorlayan koşul İstanbul'daki bir üniversiteye gitmiş olma şartı olmuştur.

başka genç önerememiş olması sahayla ilgili önemli bir bulgu olarak göze çarpmaktadır.

Mahalle sakinleri ve muhtarlarla yapılan mülakatlardan Gazi Mahallesi'nin dünü ve bugünüyle ele alındığı ikinci bölümün yazılmasında yararlanılmış, gençlerle yapılan mülakatlar ise üçüncü bölümün yazılmasında temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Aksi özellikle belirtilmediği sürece ikinci bölümdeki “katılımcılar” ifadesi mahalle sakinlerini ve muhtarları, üçüncü bölümdeki “katılımcılar” ifadesi ise gençleri kapsamaktadır.

Gerek mahalle sakinleri ve muhtarlarıyla yapılan mülakatlarda gerek gençlerle yapılan mülakatlarda hem etnik hem de mezhepsel çeşitlilik olduğunu belirtmek araştırma sahası Gazi Mahallesi olan bir çalışmada önem arz etmektedir. Nitekim saha çalışması sırasında söz konusu çeşitlilik kendiliğinden oluşmuş, bunun için özel bir çaba harcanmasına gerek kalmamıştır. Bu durum Gazi Mahallesi'ndeki çeşitliği yansıtmaları açısından da altı çizilmesi gereken bir noktadır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmış, saha gözlemleri gerçekleştirilmiş, ilgili kurumlardan⁸ bilgi toplanmış ve tüm bunlardan elde edilen bulgular yapılan literatür araştırmasıyla birlikte değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel veri kaynaklarından olan mülakatlarda yarı yapılandırılmış formlardan yararlanılmıştır. Bunun için yukarıda bahsedilen iki ayrı kurguda kullanmak üzere iki farklı mülakat formu hazırlanmıştır.

Muhtarlar ve mahalle sakinleriyle yapılan mülakatlarda kullanılan formdaki bazı sorular -idari yöneticilerin cevaplaması gereken sorular olması dolayısıyla- mahalle sakinlerine yöneltilmemiştir. Bir başka deyişle muhtarlarla yapılan görüşmelerde mahalle sakinleriyle yapılan görüşmelerden farklı olarak birtakım teknik bilgiler de alınmış, Gazi Mahallesi'nin yalnızca toplumsal niteliği değil fiziki özellikleri de tespit edilmeye çalışılmıştır.

⁸ TÜİK ve Sultangazi ilçe belediyesi.

Mahalle sakinleri ve muhtarlarla -özelde Gazi Mahallesi'ni anlamak üzere- yapılan mülakatlar saha çalışmasının ilk aşamasını oluşturmuştur. Bu mülakatların sonrasında ikinci aşamaya geçilerek gençlerle gerçekleştirilecek yarı yapılandırılmış mülakatlarda kullanılan mülakat formu revize edilmiş, revize edilmiş bu form ile uzman görüşüne başvurulmuş, bu görüşlerin ardından mülakat formuna sahaya çıkmadan önceki son hali kazandırılmış, mülakatlar yapıldıkça gerek duyulduğu noktalarda form tekrar revize edilmiştir.

Saha çalışmasının ikinci aşamasında gençlerle yapılan mülakatlarda katılımcıların kentte ve Gazi Mahallesi'nde hangi mekânları deneyimlediği araştırılırken hatırlatıcı bir görsel unsur olması amacıyla İstanbul ve Gazi Mahallesi haritalarından yararlanılmıştır. Bunun için her bir katılımcıya birer adet İstanbul ve Gazi Mahallesi haritası verilmiş, bir kalem aracılığıyla deneyimledikleri mekânları işaretlemeleri ve bu deneyimlerinden kısaca bahsetmeleri istenmiştir. Söz konusu bu deneyimlerle ilgili sorular, katılımcılara -çalışmada merak edilen hususların bir gereği olarak- eğitim dönemleri dikkate alınarak sorulmuştur. Haritalardaki işaretlemeler analiz sırasında doğrudan kullanılmamıştır. Bu haritalardan esasen mülakatlar sırasında katılımcıların deneyimlerini asgari kayıpla almayı sağlayacak bir veri toplama aracı olarak yararlanılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Mahalle sakinleri ve muhtarlarla yapılan mülakatlar ile gençlerle yapılan mülakatların iki farklı kurguda gerçekleştirildiği ve gençlerle yapılan mülakatların diğer mülakatların tamamlanmasının, sahayla ilgili kapsamlı bilgiye ulaşılmasının ardından gerçekleştirildiği belirtilmişti. Mahalle sakinleri ve muhtarlarla yapılan ilk grup mülakatlarda yalnızca mahalle sakinleri ile yapılanlar dijital ortamda kayıt altına alınabilmiştir. Muhtarların ise istisnasız tamamı *Gazi Mahallesi'ne özgü birtakım endişeleri* dolayısıyla ses kaydı alınmasını istemediklerini belirtmiştir. Yalnızca muhtarlardan biri, görüşmenin ancak ilerleyen dakikalarında ses kaydı alınmasına kısa bir süreyle ve deyim yerindeyse bazı soruları es geçmek şartıyla müsaade etmiş, bu ise ancak söz konusu muhtarın araştırmacının yakınıni bizatihi tanınması sayesinde mümkün olabilmektedir. Bir başka deyişle muhtarlardan yalnızca birinin endişeleri onu

tanıyan kişiler üzerinden iletişim kurularak giderilmiş, diğer muhtarlar araştırmaya ve araştırmacıya mesafeli yaklaşmıştır. Bu durum araştırma sahasındaki endişelerin boyutunu göstermesi açısından manidardır.

Mahalle muhtarlarının hepsiyle kendi çalışma ofislerinde görüşülmüştür. Bunun için öncelikle araştırmacının bir yakınının tanıdığı muhtarla irtibata geçilmiş ve bir randevu alınmıştır. Görüşülen bu muhtardan diğer üç muhtarla irtibata geçilmesi noktasında yardım istenmiş ancak kendisi bunun için aracı olmak istemediğini, böyle bir durumun *arkasında* neyin olduğuna dair mahalle düzeyinde birtakım şüphelere yol açabileceğinden endişe duyduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine araştırmacı diğer üç muhtarı kendi muhtarlıklarında ziyaret etmiş ve herhangi bir randevulaşma gerekmesizin görüşmelerini gerçekleştirmiştir. Randevulu ya da randevusuz oluşu fark etmesizin muhtarlarla yapılan görüşmelerin muhtarların birtakım çekinceleri etrafında gerçekleşmiş olmaları Gazi Mahallesi'ndeki *politik hareketliliğin* bir göstergesi olması dolayısıyla önem arz etmektedir.

Mahalle sakinleriyle gerçekleştirilen mülakatların ise ikisi katılımcıların kendi evlerinde, biri söz konusu katılımcının Gazi Mahallesi'ndeki iş yerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşülen üç mahalle sakiniyle ortalama birer saat süren verimli mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Gazi Mahallesi'nde yaşamış/yaşayan yükseköğretim mezunu gençlerle yapılan mülakatların üçü katılımcıların evinde, üçü Gazi Mahallesi'ndeki kafelerde, biri Gazi Mahallesi'ndeki iş yerinde, biri Gazi Mahallesi'ndeki bir komşusunun evinde, ikisi Taksim'deki kafelerde, diğer üçü ise katılımcıların evleri ya da iş yerlerine yakın olan çeşitli kamusal mekânlarda gerçekleştirilmiştir. Bu ikinci grup mülakatlar herhangi bir endişe ortamından uzak, samimi bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Mülakatların en kısası otuz altı, en uzun yüz dakika sürmüştür. Mülakatların ortalama süresi ise yetmiş dakikadır.

Veri Analizi

Mülakatlarda alınan ses kayıtları deşifre edilmiş, tutulan notlar bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Söz konusu dokümanlar Atlas.ti programı aracılığıyla yorumlayıcı fenomenolojik analize tabi tutulmuştur. Analiz süreçlerinde ilk grup ve ikinci grup

mülakatlar ayrı ayrı değerlendirilmiş, gerekli olduğu takdirde çeşitli bağlantılar kurulmuş, ilişkilendirmeler yapılmıştır.

Muhtarlar ve mahalle sakinleriyle yapılan mülakatların analizinde ilçe belediyesinden, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan ve literatürden edinilen bilgilerden de yararlanılarak Gazi Mahallesi'nin mevcut ve geçmiş fiziki ve toplumsal profili betimlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda araştırmacının perspektifini geniş tutması amacıyla yardımcı teknik olarak çeşitli internet araştırmaları yapılmış, Gazi Mahallesi'yle ilgili bazı web sayfaları taranmış, haber metinleri incelenmiş, sosyal medya sayfaları takip edilmiş ve ilgili hashtagler incelenmiştir.

Sınırlılıklar

Gazi Mahallesi ile ilgili bir çalışmaya ve onun yöntemine dair düşünürken mahalleyle ilgili en kapsamlı çalışmalardan birini yapmış olan Fransız araştırmacı Jean-François Pérouse'un şu sözlerine dikkat etmek gerekir:

“Gazi'nin sosyal-mekânsal dönüşümleri ve dinamikleri üzerine çalışmak isteyen bir kişinin en başından itibaren belli engellerle karşılaşacağını hatırlamakta yarar var. Her şeyden önce, Gazi'ye dair baş etmesi güç bir mitoloji, oluşmakta olan bir mitoloji (yani üzerinde herkesin ortaklaştığı, bıkıp usanmaksızın yeniden üretilen ve yinelenen, felaketçilik [*catastrophisme*] ve heyecan uyandırıcılık [*sensationnalisme*] üzerinden şekillendirilen bir öykü) söz konusu; öyle ki bu hikâyenin yaratılmasına özellikle de Türk olsun veya olmasın 'mahalleyi' kimi zaman hiç mi hiç tanımayan kişiler dahi katılıyor. Bu mitolojinin hangi boyutlarda olduğunu görebilmek için Türk basınında veya yabancı basında yer alan makalelere başvurmak yahut İstanbullu bir taksi şoförüyle tartışmak yeterli” (Pérouse, 2014: 72-73).

Pérouse'un sözünü ettiği bu durum hem bu mahallede bir saha çalışması yapmayı güçleştirmekte hem de bu mahalleyle ilgilenen araştırmacının birtakım *zihinsel dayatmalarla* baş etmesini gerektirmektedir. Nitekim yine Pérouse, Gazi Mahallesi'nin “damgalanmış” bir mahalle olduğunu ve araştırmacıların da bu yöndeki algıdan etkilendiklerini ifade etmiştir (Pérouse, 2014: 73-74). Araştırmanın en temel sınırlılıklarından birini oluşturan bu durumun, araştırmacının Gazi Mahallesi'ni oldukça yakından tanınmasıyla⁹ aşılmaya çalışıldığı söylenebilir. Zira bu durum Gazi

⁹ Araştırmacı 1960'ların sonlarından beri burada yaşayan, yani Gazi Mahallesi'nin ilk sakinlerinden olan bir ailenin üyesidir.

Mahallesi’ne dışarıdan biri olarak değil, buradan biri olarak araştırma fırsatı sunmuş; mahalleyle ilgili “damgalamanın” bir sonucu olarak üretilmiş bilgileri ayırt etmeyi kolaylaştırmıştır. Ancak bu durumun -özellikle saha çalışması sırasında- çeşitli etkileri görülmüştür. Bu, en somut haliyle mahalle muhtarlarıyla yapılan görüşmelerde açığa çıkmıştır. Mahalle muhtarları araştırmaya ve araştırmacıya şüpheyile yaklaşmış, bu şüphenin kısmen aşılmasının ardından paylaştıkları bilgiyi muhtemelen belli bir *anti-iddia*¹⁰ üzerine inşa etmişlerdir. Bu durum, daha düşük düzeylerde olmak kaydıyla zaman zaman diğer katılımcılarda da gözlenmiştir.

Gazi Mahallesi ile ilgili resmi olmayan/ sözlü kaynaklar aracılığıyla edinilen bilgilerin güvenilirliği bir başka önemli sınırlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada elbette bu mahalleyle ilgili ciddi ve köklü yazılı kaynakların olmamasının -bu kaynakların olmaması bilgilerin birer *şehir efsanesine* dönüşmesine sebep olabilmektedir- ve idari değişikliklerden kaynaklanan karmaşanın payı olduğu gibi araştırmacı için bu güvenirliliğin tesis edilmesindeki güçlük, Gazi Mahallesi’nin sembolik anlamlara sahip olmasıyla da oldukça ilgilidir. Gazi Mahallesi’ndeki dört mahallenin muhtarlarıyla ve uzun zamandır burada yaşayan kişilerle Gazi Mahallesi’nin dününü ve bugünün anlamak üzere yapılan görüşmelerin yanı sıra birtakım yazılı kaynaklar da Gazi Mahallesi’nin sembolik anlamından beri olmayı başaramamıştır. Sosyal bilim bilgisinin tüm inceleme nesnelerinin bu yanlılıktan payını almak durumunda olduğu söylenebilir. Bununla birlikte bu durum, Gazi Mahallesi için görece ön planda olabilmektedir. Araştırmacı edindiği tüm materyalleri bu durumun farkında olarak analiz etmeye büyük özen göstermiştir.

Gazi Mahallesi “mitolojisinden” (Pérouse, 2014: 72) kaynaklanan sınırlılıkların yanı sıra burada yükseköğrenim görmüş gençlerin sayısındaki görece azlık araştırmanın bir başka sınırlılığıdır. Zira araştırmada gözetilen koşulları sağlayan çok az sayıda gence ulaşılabilmiş, bu gençlerin bazı noktalarda oldukça farklılaşabilen tecrübeleri bulguları yorumlamayı güçleştirmiştir. Ancak bu durum, araştırmanın temel önbilgilerinden bazılarını doğrulaması noktasında önemlidir. Buna göre Gazi Mahallesi’ndeki sosyomekânsal koşullar burada yaşayanlara eğitim hayatında *başarılı*

¹⁰ Bu ifadeyle, Gazi Mahallesi hakkındaki yaygın olumsuz görüş karşısında olumlu bir yaklaşım geliştirme refleksi kastedilmektedir.

olmaları için yeterli *sermaye* sunmamakta; bunu başaranlar, ancak kendi hikayelerindeki birtakım özgün gerçekliklerin etkisiyle başarmaktadır. Araştırma kapsamında Gazi Mahallesi'nde yaşamış/yaşayan ve İstanbul'daki bir üniversiteye gitmiş sınırlı sayıda gence ulaşılabilmiş olması ve bunların deneyimlerinin -temelde aynı sosyolojik anlamlara karşılık gelse de- zaman zaman farklılaşması bunu destekleyen saha bulguları olmuştur.

Çalışmanın bölümlerinden kısaca bahsetmek gerekirse, ilk bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi çizilmiştir. Buna göre öncelikle kent ve mekâna ilişkin kavramlar ele alınmış, ardından Bourdieu'nün, çalışmanın bulgularının yorumlanmasında anahtar görevi üstlenecek kavramları irdelenmiştir.

İkinci bölümde araştırma sahasının mümkün olan tüm ayrıntılarıyla anlaşılmasını sağlamak üzere Gazi Mahallesi pek çok boyutuyla incelenmiştir. Literatürden ve çalışma kapsamında gerçekleştirilen araştırmadan yola çıkarak mahalleyle ilgili temel bilgiler, demografik veriler, mahallenin bir kentsel uzantı olarak oluşum süreci, bugünkü resmi ele alınmış; mahalle, sosyomekânsal düzeyde ifade edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Gazi Mahallesi'nde yaşamış/yaşayan yükseköğretim mezunu gençlerle yapılan mülakatların bulguları paylaşılmıştır. Bu bölümde söz konusu gençlerin mekânsal deneyimleri eğitim süreçleriyle birlikte ele alınmıştır. Buna göre katılımcıların Gazi Mahallesi ile ilgili deneyimlerine, eğitim süreçlerindeki temel tercihlerine ve deneyimlerine, ardından bunlarla ilişkili olarak geçmiş ve güncel mekânsal deneyimlerine dair araştırmada elde edilen bulgular paylaşılmıştır.

Bu noktada okumayı kolaylaştırmak için küçük bir not eklemek faydalı olacaktır. Saha araştırması bulgularından hareketle yazılan ikinci ve üçüncü bölümdeki italik ifadeler araştırmacının dikkat çekmek istediği ya da anlamı üzerinde düşünülmesi gerektiğini düşündüğü hususlar iken¹¹ yalnızca tırnak içerisine alınarak vurgulanan ifadeler

¹¹ Bu durum çalışmanın tamamı için geçerlidir.

katılımcılara ait ifadelerden uyarlamalar¹², hem tırnak içerisinde hem de italik yazılmış ifadeler doğrudan katılımcıların kendi ifadeleridir. Tüm çalışma boyunca literal kaynaklardan yapılan doğrudan alıntılar ise kaynak bilgisiyle birlikte yalnızca tırnak içerisinde belirtilmiştir.

¹² Bu ifadelerde katılımcıların ifadeleri üzerinde kelime ekleri, fiil çekimleri düzeyinde oynamalar yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT ve MEKÂN ÜZERİNE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal bilimler alanında kendine yer bulan ilk olgulardan biri kenttir. Kent, zaman içerisinde farklılaşan anlamlar yüklenebilen dinamik bir kavramdır (Erkan, 2013). Harvey’in (1996) de ifade ettiği gibi kentin karmaşıklığı onunla ilgili çalışma yapmayı, onu tanımlamayı, bir çerçeveye sığdırmayı zorlaştırmaktadır.

Kenti köy gibi kırsal yerleşim birimleriyle kıyaslayarak tanımlamak mümkünse de kent-köy ayrımının net olmaması ve toplumdan topluma değişiklik arz etmesi sebebiyle bu kıyasa dayanan tanımlar yetersiz kalmakta (Üner, 1972), kent gibi çok faktörlü toplumsal bir olguyu tüm yönleriyle anlama imkânı sunmamaktadır. Nitekim kentin birtakım soyutlamalarla hiçbir zaman tam olarak anlaşılamayacağı, bu şekilde ancak belli bir çerçeveye oturtulabileceği ve pek çok yanının eksik bırakılmış olacağı da savunulabilir.

Tüm bunlar bir yana elbette çeşitli kent tanımlamaları geliştirmek mümkündür. Söz gelimi bazı kaynaklarda kentin nüfus büyüklüğü üzerinden ele alınan bir olgu olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kenti yalnızca nüfus unsuru üzerinden tanımlamak onun çok yönlülüğünü görmezden gelmek anlamına gelecektir. Kent hem alışkanlıklar ve davranış biçimlerine hem de düşünce ve duygu kalıplarına etkiyen bir niteliğe sahiptir. Bu etkinin yönü oldukça tartışmalıdır. Kentlerin refahı artırdığını, kültürel gelişim sağladığını, “uygar erdemleri temsil ettiğini” savunanlar olduğu gibi onu suçun, güvensizliğin, eşitsizliğin ve kaosun kol gezdiği yerler olarak ele alanlar da vardır (Giddens, 2005: 564-565).

Almanca *stadt*, Fransızca *ville* ve İngilizce *city* kelimelerinin karşılığı olarak kabul edilebilecek olan kentin bu tartışmalı yanını görmezden gelen pek çok tanım söz konusudur. O, süreklilik gösteren bir toplumsal gelişmeyle birlikte “yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme” gibi temel ihtiyaçlara cevap veren, tarımsal faaliyetlerin asgari düzeyde görüldüğü ve ekonomisinin esasen sanayi ve hizmet sektörü gibi tarım dışı etkinliklere dayandığı, görece yoğun nüfuslu, küçük

komşuluk birimlerinden teşekkül eden yerleşim yeri şeklinde tanımlanmıştır (Keleş, 1998; Özankaya, 1984).

Bir yerleşim yeri olarak tanımlanan ve nitelikleri buna göre sıralanan kent zaman zaman toplumsal ve mekânsal bir birim ve hatta bazen bir yaşam biçimi olarak tanımlanabilmektedir. Buna göre kent “toplumun evriminde içkin olan çelişkilerin, çatışma ve uzlaşmaların siyasal, tarihsel ve sosyolojik olarak biriktiği toplumsal ve mekânsal birim” (Özdemir, 2012) ya da “mekâna özel bir işlev yükleyen ve büyüdükçe iş bölümünü, güç dağılımını değişikliğe uğratan bir yaşama biçimi” (Borlandi, Boudon, Cherkaoui & Valade, 2011) olarak kabul edilebilir.

Kent sosyolojik olarak genellikle nüfus yoğunluğu, iş bölümü, uzmanlaşma, sanayileşme, yoğun ikincil ilişkiler ile bağlantılı bir şekilde tanımlanmıştır. Bununla birlikte kenti insanlık tarihini anlama fırsatı sunan oldukça geniş bir zemin olarak görmek de mümkündür. Zira kent medeniyetler doğuran ve bunları büyüten, toplumsal, iktisadi, siyasi, bilimsel gelişmelerin cereyan ettiği ve dolayısıyla insanlık tarihindeki çok çeşitli sorunları meydana getiren aynı zamanda bunları çözmek için büyük mücadelelerin ve yeniliklerin görüldüğü çok yönlü bir toplumsal olgudur (Alkan & Duru, 2002).

Kentin bu karmaşık yapısı bir kent kimliği oluşturmakta ve kentlilik denen bir olgudan bahsetme imkânı da sunmaktadır. Bir kentin kendine özgü kültürel birikimini ifade eden kent kimliği kentsel bir yerleşim yerinin toplumsal, iktisadi, kültürel niteliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ayırt edici özelliklerin tamamıdır (Keleş, 1998). Bunlara mekânsal ve politik niteliklerin sonucunda ortaya çıkan özellikleri eklemek de mümkündür. Kent toplumlarının özgün yaşam biçimlerine karşılık gelen kentlilik *özellikle modern dünya bağlamında* uzmanlaşmış iş bölümü, zayıf akrabalık ilişkileri, sekülerlik, toplumsal çatışma ve kitlesel çaplı iletişim örüntülerini (Marshall, 1999) beraberinde getirir.

Tarih sahnesinde çeşitli organizasyon biçimlerine karşılık gelmiş olan kent, sosyolojinin önemli başlıklarından birini oluşturmaktadır. Kent, sosyoloji disiplini içerisinde farklı boyutlarıyla ele alınmış ve çeşitli kuramsal yaklaşımların farklılık arz eden açıklamalarıyla ifade edilmiştir.

20. yüzyıl öncesinde kent kuramları genel olarak kentlerin nasıl doğduğunu ve nasıl geliştiğini ele almaktadır. 20. yüzyılla birlikte ise kent kuramları yön değiştirerek mevcut kentlerdeki ana problemleri ve kentin insanları nasıl etkilediğini ele alan yaklaşımlar geliştirmiştir (Türk, 2015).

Kent sosyolojisine yapılan ilk katkılardan bir kısmı Max Weber'e aittir. Kapitalizmi doğuran unsurları anlamak üzerine çalışmalar yürüten Weber, kenti de bu bağlamda ele almış, kentin tarihsel formlarını inceleyerek modern kapitalizmin doğuşuna etki eden kentsel unsurları çözümlemeye çalışmıştır. Buna göre kent "yenilikçi hatta devrimci bir gücün yerleştiği mekânı temsil eder" (Borlandi, Boudon, Cherkaoui & Valade, 2011: 398-399). Zira Weber'e göre ([1986] 1924) kent "özgür iş bölümü ve ticaret sayesinde Orta Çağ'da yeniden ortaya çıkmış... feodal dönemden kalma otorite ilişkilerini paramparça etmiştir." (akt. Borlandi, Boudon, Cherkaoui, & Valade, 2011). Weber, kenti ekonomik unsurlarla ilişkilendirerek açıklamıştır; zanaat ve ticaretin varlığını kentin koşulu kabul etmektedir. Bununla birlikte Weber için kentin siyaseten ve idari anlamda özerk bir yapı göstermesi de önem arz etmektedir (Özdemir, 2012).

Marx için kent -ki o sanayi kenti ile ilgilenmiştir- "toplumsal patolojinin yoğunlaştığı yer"e karşılık gelmektedir. O, bu patolojinin kapitalist üretim ilişkilerinden kaynaklandığını savunmaktadır. Marx, sanayi kentinde bu patolojik durumun yoğun bir şekilde görüldüğünü ve bu yoğunluğun proleteryanın devrimini doğuracak bir potansiyele sahip olduğunu ifade eder (Borlandi, Boudon, Cherkaoui & Valade, 2011). Ancak belirtmek gerekir ki kent, Marx'ın temel araştırma konusunu oluşturmamış; o, kenti kapitalist süreçleri anlamlandırmak için ele almıştır (Pınarcıoğlu, Kanbak & Şiriner, 2013).

Metropol üzerine çalışmalarıyla bilinen Simmel, bu büyük kentleri "bir dönemi belirginleştiren toplumsal mantığın en yüksek düzeyde ifade edildiği yer" olarak görmektedir. Bu kentler bireylere birincil grupların kontrolünden uzak bir yaşam alanı oluşturmaktadır. Burada toplumsal aktörler *bireyler*dir. Simmel, kentlerin sahip olduğu niceliksel ve mekânsal niteliklerin aktör-toplum düzeyinde meydana getirdiği değişimlerle ilgilenerek kentin toplumsal ifadesini dile getirmiştir (Borlandi, Boudon, Cherkaoui & Valade, 2011).

Simmel'e göre kent, "büyüklüğüyle doğru orantılı olarak bireyselleşmeye" sebep olan, temelinde ekonomik işbölümünün bulunduğu, etkileri "dolaysız sınırlarını aşan" bir bütüne karşılık gelmektedir (Simmel, 2009: 97-99). Ona göre kentin sınırları fiziksel değil sosyolojik bir çerçevede belirlenir (Frisby, 2012: 104). Simmel kenti ele alırken metropol üzerinde durmakta, "metropol tipi" (Simmel, 2009: 87) kişilik ve toplumsal ilişkiler hakkında değerlendirmeler yapmaktadır. Simmel'in metropolü "toplumsal etkileşimin mekânsal boyutlarından biri" olarak ele aldığı söylenebilir. Simmel'in bu yöndeki izleri en çok Chicago Okulu üzerinde görülmektedir (Özdemir, 2012).

Kent çalışmalarından bahsederken mutlaka değinilmesi gereken bir sosyolojik ekol olarak Chicago Okulu, kent araştırmalarının kendi başına bir disiplin olarak kabul edilmesini sağlayan çalışmalarıyla bilinir (Özdemir, 2012). Chicago Okulu kendinden önceki yaklaşımlardan kenti kendi başına bir olgu olarak ele almasıyla ayrılmaktadır. Hızlı kentleşme ve sanayileşmeyle birlikte teknik ve toplumsal sorunlar yaşayan Chicago'nun bu durumu, söz konusu okulu bu bağlamda çalışmalar yapmaya itmiştir. Kentin eski sakinleri ve yeni sakinleri arasındaki bütünleşme ile özellikle yeni sakinlerin yaşadığı konut ve iş sorunu Chicago Okulu'na kentle ilgili çalışma zemini oluşturmuş ve onlar bu çalışmalarından bir kent kuramı geliştirmişlerdir (Türk, 2015).

Kenti sistematik bir temelde açıklamaya çalışmış olan Chicago Okulu onu, organik bir bütün olarak sunmuş; insanın özünden kaynaklanan "doğal" ve "değiştirilemez" bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir. Buna göre kent, ekolojik düzenin temsilidir (Serter, 2013). Bu ekolojik yaklaşımda "sosyal süreçlerin mekânsal kategorilere oturtulma çabası" söz konusudur (Bal, 1999'dan akt. Pınarcıoğlu, Kanbak & Şiriner, 2013). Bu yaklaşıma göre kent, bir merkez etrafında yayılan daireler aracılığıyla genişler. Bu daireler bünyelerindeki kentsel mekânların türüne ve oralarda ikamet eden kent sakinlerinin sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaşmaktadır. Bununla beraber Chicago Okulu'nun kent çalışmalarının iki gruba ayrılabilceği belirtilmiştir. Buna göre Burgess, Park ve McKenzie kentsel mekânı ele almış ve ağırlıklı olarak kentin fiziksel nitelikleriyle ilgilenmiştir.¹ Diğer grubun temsilcisi olarak Wirth ise kentsel

¹ Burgess, Park ve McKenzie'nin kent yaklaşımıyla ilgili ayrıntılı bilgi için "Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler" (Park & Burgess, 2015) başlıklı kitap incelenebilir.

mekânın insanları nasıl etkilediğini ele almıştır. Chicago Okulu düşünürleri kentsel mekân ve insan arasında karşılıklı bir ilişki olduğu noktasında ortaklaşmaktadır (Türk, 2015).

Lefebvre, Harvey ve Castells eleştirel kent kuramının gelişmesinde ve kentin mekânsal olarak anlaşılmasında önemli katkılar sunmuş olan ve kenti Marksist bir yaklaşımla ele alan isimlerdir. Kentin daima çatışma ve şiddet gibi yıkıcı unsurlar barındırdığını dile getiren Lefebvre için kent “yaratıcı yıkıcılığın tarihsel mekânıdır.” O, kapitalist toplumun kentsel mekânı nasıl ürettiğini ve meta haline getirdiğini incelemiştir; kenti gündelik yaşam, mekân ve kapitalist ilişkiler bağlamında ele almıştır. Harvey için de kentsel etkinlik yaratıcı yıkıcılık olup kent “mekânda bulunan objelerin bir düzenlemesi”dir. Kenti sermaye kavramı ile ilişkilendirerek inceleyen Harvey, sermayenin oluşum süreçleriyle mekân arasında bağ kurmuştur. Castells ise Lefebvre ve Harvey gibi toplumsal süreçler ve mekân arasında bir ayrıma giderek kenti *belli bir nüfusun kullandığı mekân* olarak ele almıştır. Ona göre kent, toplumsal çıkarların ve değerlerin çatışması sonucunda ortaya çıkan toplumsal bir üründür (Özdemir, 2012; Türk, 2015).

Bu çalışmada kullanılan kent kavramı, yer yer farklı bağlamlara ait olsa da genel anlamıyla cemaatsel (*gemeinschaft*) ilişkilerin asgari düzeyde olduğu ve/veya bulunmadığı, modern bireylerin yaşam sürdüğü iktisadi, siyasi, toplumsal ve kültürel bir mekânsal organizasyon biçimine işaret etmektedir. Bu bireysellik elbette kentlerin sahip olduğu demografik niteliklerle yakından ilişkilidir. Yoğun ve heterojen bir nüfusa sahip olan kent aynı zamanda “yabancı”ların ortak mekânı olarak tanımlanabilir. Bu durum, *farklılığı* ve bundan kaynak alan *değişim* ile *karşılıklı etkileşimi* de beraberinde getirmektedir.

Esasen bu çalışmada kent ile kastedilen genellikle doğrudan bir anlam içerecek ve araştırma sahasını kapsayan bir kent olarak İstanbul olacaktır. Kente dair yapılan pek çok tanıma uyan karmaşık bir toplumsal birim olarak İstanbul tarihsel, ekonomik, politik, kültürel, mekânsal anlamda oldukça *yüklü* bir kent profili sergilemektedir. Pek çok zenginliği ve sorunu bünyesinde barındıran İstanbul elbette homojen bir birim olarak düşünülemez. İstanbul’un bütünsel bir kentsellikten ziyade farklı kimlikler

taşıyan kentsel bölgelerin bir bileşimi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte İstanbul, *bütününde* çok sayıda kentsel deneyimin yaşandığı ve yaşanmaya devam ettiği, bir kentte görülebilecek neredeyse tüm tarihsel, ekonomik, politik, kültürel ve mekânsal unsurları bünyesinde barındıran geniş bir toplumsal gerçekliğe haizdir. Bu çalışmada kent kavramıyla esasen ifade edilmek istenen İstanbul’un bu çok yönlü ve yüklü kentsel mozağıdır.

1.1. Etkileşim Alanı Olarak Mekân ve Mahalle

Kent araştırmalarının tarihsel seyri, mekânı ele almayan bir sosyal teorinin yetersiz olacağını göstermiştir. Toplumsal aktörler mekânlarla karşılıklı ilişkiye girerek onu etkilemekte ve ondan etkilenmektedirler. Bu etkileşim, mekânı toplumsal süreçlerin göz ardı edilemez bir bileşeni haline getirmektedir. Buna göre kent yalnızca toplumsal, politik ve ekonomik süreçlerden değil, aynı zamanda kültürel ve mekânsal unsurlardan oluşan bir bütündür. Kent, “çeşitli toplumsal aktörlerin mekânla kurduğu ilişkinin, onu deneyimleme ve yeniden üretme biçimlerinin, mekânın bu aktörleri belirleyerek biriktirdiği sembolik içeriğin ve bu içerikle aktörlere dönerek onları yeniden kurmasının en çok billurlaştığı alan”dır (Özdemir, 2012). Dolayısıyla kenti anlamanın yolu toplumsal süreçlerle mekânsal formların bağdaştırılmasından geçer (Harvey, 1996: 28).

Mekân hakkındaki çalışmalarıyla bilinen Lefebvre’ye göre de mekânlar “kent ritimleri, kent nüfusunun ritimleridir” (Özdemir, 2012). Ona göre mekânın özü kent merkezindeki günlük yaşamdan ileri gelir. Toplumsal aktörlerin “özne” olarak kabul edilmeleri ve var olmaları kendi mekânlarını üretmeleri kaydıyla gerçekleşir. Kendi yapı sistemini oluşturarak mekândaki varlığını somutlaştırmayan savunular yalnızca soyut ve düşsel alanda var olabilirler (Lefebvre, 1974’ten akt. Gottdiener, 2001). Bu anlamda mekân, toplumsal alandaki başarının koşulu olarak kabul edilebilir. Bir başka deyişle mekân düşüncelerin, değerlerin, ideolojilerin taşıyıcısıdır. Bunlar, mekânda yapısal bir varlık üretebildikleri ölçüde varlık kazanmış kabul edilebilirler; varlıkları, sosyomekânsal düzeydeki varlığı gerektirir.

Mekân, varlığı temelde üç farklı şekilde ele alınan bir olgu olarak tanımlanabilir. İlk olarak mekânı içinde herhangi bir şey olmasına bakmaksızın, *kendi olarak* var olan

fiziksel bir gerçeklik şeklinde tanımlamak mümkündür. İkinci tanımlamada (bağıntısal mekân) mekânın varlığı içindekilerin varlığına bağlı kılınmıştır. Buna göre uzaysal bir alanın mekân olarak kabul edilmesi bağıntılı olduğu bir insan ya da nesnenin varlığına tabidir. Üçüncü tanımlamada ise mekân, insan ya da nesnenin varlığıyla birbirlerini tamamladıkları çok yönlü bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir (Özdemir, 2011).

Lefebvre de mekânın üç farklı düzeyine işaret etmiştir: Duyularla algılanan fiziksel düzeydeki *algı mekânı*, soyutlamalar ve kavramsallaştırmalarla şekillenen *zihinsel mekân*, hafıza ve deneyim gibi toplumsal unsurların bir sonucu olarak *sosyal mekân*. Bu, mekânın “yaşanan, algılanan ve hayal edilen” olmak üzere birbirleriyle ilişki içerisindeki üç boyutunun olduğu anlamına gelmektedir (Erek & Ödekan, 2008’den ve Harvey, 2003’ten akt. Özdemir, 2011).

Çok boyutlu bir gerçeklik olan mekân içinde yaşayan insanlardan bağımsız düşünilemeyecek bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Fischer’e göre (1992) mekân “kendi tözü ve biçimleri olan dışsal bir bütünlük değil, bireylerin somut varoluşlarının içinde cereyan ettiği birtakım matrisler bütünüdür (akt. Bilgin, 2003: 230). Pasif olmayan bir değişken olarak kabul edilen mekân, yalnızca insanlar tarafından biçimlendirilmekle kalmayıp pek çok açıdan da insanları biçimlendirir. Bu anlamda her mekânsal birime karşılık gelen bir davranış biçimi söz konusudur (Koç, 2012: 36). Mekânda ortaya çıkan yaşam pratikleri “farklılık imgelerinin oluşmasında” başat bir rol üstlenmektedir (Özkuk, 2014: 67).

Bu noktada mekân-insan arasındaki ilişkinin üç boyutundan bahsedilebilir. Birinci boyut mekânın insan tarafından düzenlenmesini içerir. Buna göre mekân insani üretimin bir ürünüdür. İkinci boyut ise bir anlamda birinci boyutun tam tersi yönde işler. Bu boyut insani bilincin, tecrübe ettiği mekân tarafından düzenlenmesidir. Son olarak üçüncü boyut ise mekânın bir *alan* olarak insan tarafından kullanılmasıyla ilişkilidir. Bu boyutta mekân, insanların birbirleriyle etkileşme alanıdır. Bu, birbirinden bağımsız olmayan üç boyuttur. Bir başka ifadeyle mekân-insan ilişkisi birbirini besleyen, birbiri ile sarmal haldeki üç boyuttan oluşan bir ilişkidir. Bu ilişki biçimine göre mekân tanımlaması “insanın kendisini bir özne olarak konumlandığı tabiattaki her türlü düzenlemesi” şeklinde yapılabilir (Karaarslan, 2016).

Bu durumda mekânın yalnızca fiziksel bir ortam olarak düşünölemeyeceği anlaşılmaktadır. O “belirli bir kimliği, hafızayı taşıyan, sürdüren, işleyen ve nihayetinde aktaran kültürel bir unsur” olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla mekân, durağan bir yapıya değil dinamik süreçlere işaret etmektedir ki onun bu yapısı kimlik ve hafıza inşasında aktif bir rol üstlendiği anlamına gelmektedir (Karaarslan, 2016: 48).

1.1.1. Kentsel Mekânlar

Kentsel mekânlar kentte yaşam süren insanların gündelik yaşamlarını şekillendiren, onların kent içerisinde var olma biçimlerini oluşturan alanlardır. Günümüz koşullarında kent meydanları, caddeleri ve sokakları, alışveriş merkezleri ve pazarlar, okullar, parklar ve bahçeler, kafe ve restoran benzeri işletmeler, internet ve oyun salonları, ibadethaneler, gençlik ve kültür merkezleri, kütüphaneler, müze ve sergi salonları, sinema ve tiyatro salonları hemen hemen tüm kentlerde yer alan ve çeşitli toplumsal örüntüler barındıran mekânlardır. Bu mekânlar kent insanının birtakım ihtiyaçlarını karşılamasına imkân veren, zaman zaman da onların ihtiyaçlarını belirleyen yerlerdir.

Kentsel mekânları işlevlerine göre ayırmak mümkündür. Söz gelimi yeme-içme mekânları, eğlenme mekânları, vakit geçirme ve rahatlama mekânları, alışveriş mekânları, etkinlik mekânları, eğitim mekânları bu noktadaki başlıkları oluşturabilir. Ancak kentsel mekânların bu ayrımın ötesinde sembolik birtakım farklılıklarla birbirlerinden ayrıldıkları gerçeği, bu mekânların toplumsal anlamlarından söz ederken göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir. Kent içerisinde yer alan tüm mekânların seslendiği bir toplumsal profil olduğunu ve toplumsal grupların farklı kentsel mekân tercihinde bulunduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim kentsel mekânların “temelde taşıdıkları sosyalite bağlamı; iletişimsel izlek, müdavimlerine atfettikleri iktidar, statü, prestij ve kimlik öğeleri”nin (Aytaç, 2012) bu tercihlerin belirlenmesinde oynadığı rol yadsınamaz.

Kentsel mekânlar çoğunlukla kamuya açık, sınırlamaları olmayan ya da az olan, görülebilir ve girilebilir yerlerdir (Aytaç, 2012). Elbette bu durumun aksini doğuran sembolik açmazlar söz konusu olabilmektedir. Bazı kentsel mekânlar bazı kimselere

kapalı mekânlar haline gelebilmektedir. Bu, çoğunlukla asla sözlü veya yazılı olarak dile getirilmemiş bir sınırlamadır; bu, *toplumsal farklılıkların mekânsal tezahürü* olarak düşünülebilir.

Bu çalışmada kentsel mekân kavramı, tüm bu nitelikleriyle birlikte, kentteki yaşam biçimlerinin bir sonucu olarak inşa edilen ve diyalektik bir ilişkiyle kentteki yaşam biçimini inşa eden ortak yaşam alanlarına işaret etmektedir. Bu yaşam alanları eğitim, sağlık, tüketim, eğlence, dinlenme gibi çok farklı düzeylerde işlevsel bir rol üstlenirken en temelde sosyalleşme, topluma katılma alanları olarak kabul edilmektedir.

1.1.2. Mekânsal Bellek

Halbwachs tarafından yapılan bir kavramsallaştırma olarak toplumsal (kolektif) bellek, toplumsal gruplara isnat edilen bellektir. Ona göre toplumsal bellek bireysel belleği aşkın bir gerçeklik değildir ve bu iki bellek türü birbiriyle anlamlı bir ilişki içerisindedir. Bireysel belleğin var olabilmesi için anıları yeniden üretme işlevi gören toplumsal (sosyal) çerçeveler gereklidir. Bireysel bellek toplumun sunduğu bu çerçeveler aracılığıyla şekillenir. Çeşitli şeyler hakkında sahip olduğumuz düşünsel kalıplar bu toplumsal (sosyal) çerçeveler içerisinde algılanır ve tanımlanırlar. Bir başka ifadeyle “toplum, bireysel belleğe lengüistik temeller ile zamansal işaret noktaları (takvim, diğerleriyle birlikte yaşanan olaylar) ve mekânsal işaret noktaları (kolektif yaşamın maddi izleri, geçmişin kristalleşmesi) sağlar” (Bilgin, 2003: 208-209). Bu şekilde toplum, ortak bir hafıza etrafında toplanır. Bu, kişilerin yaşam biçimlerini ve algılama formlarını belirleyen bir toplanmadır; onlara zihinsel şemalar sunar. Bu şemalar anlamlandırma süreçlerine etki eder ki bu etki, değer yargılarını belirleyen zihinsel mekanizmaların şekillenmesinde rol oynar. Kişiler olayları tanımlar ve zihinlerinde bir yere oturturken onlara sunulan toplumsal çerçeveler aracılığıyla şekillenen bu mekanizmalardan yararlanır.

Toplumsal çerçeveler alt toplumsal grupların kültürlerinin muhafaza edildiği ya da dönüştüğü sahaları oluşturur. Söz konusu alt toplumsal grupların kurumsallaşmaları için onların yaşam biçimlerini destekleyen mekânlara ihtiyaçları olduğu dile getirilmiştir (Özaloğlu, 2017). Buna göre toplumsal çerçeveleri biçimlendiren temel

unsurlardan biri mekândır. Bu çalışmada kavramsal bir daraltmaya gidilerek *mekânsal unsurların etkisiyle biçimlenen* toplumsal çerçevelerin üzerine inşa edilen toplumsal bellek, *mekânsal bellek* olarak kavramsallaştırılmıştır.

Sosyal bilimci için mekân dilin, zamanın ve ortak anlamlandırmanın koşulu olarak nitelenmiştir. Mekân gerek bireysel belleğin gerekse de toplumsal belleğin inşasında rol alan temel bileşenlerdendir; anıların muhafazası ve kolektif düşüncenin şekillenmesi için gerekli olan zemini oluşturur. Bu süreç aynı zamanda mekâna ait bir başka belleğin de oluşmasını sonuç verir (Özaloğlu, 2017). Mekân, geçmişe ait olanı, bugünle ilişkilendirerek açığa çıkarır. Belleği şekillendiren toplumsal çerçeveler mekânın sahip olduğu nitelikten bağımsız düşünülemez. Toplumsal çerçevelerin mekânla ve mekânsal unsurlarla kesiştiği alana işaret eden mekânsal bellek, ortak mekân kullanımının bir ürünü olarak inşa olunan ortak düşünsel araçların ve ortak yorumlama zemininin varlığına vurgu yapar.

Bu çalışmada kullanılan mekânsal bellek kavramının ne olduğuyla birlikte ne olmadığına da belirtilmesi gerekir. Burada mekânsal bellek kavramı ile bellekte yer edinmiş mekânların bizatihi kendisi ya da bunların bellekte edindikleri biçim kastedilmemektedir. Mekânsal bellek kavramının literatürde² (Pösteki, 2012; Öymen Özak & Pulat Gökmen, 2009; Çakır, 2015; Gökçek Saraç, 2012) bu yönde bir anlam içerdiği de görülmektedir. Ancak bu çalışmada mekânsal bellek kavramı, Halbwachs'ın toplumsal bellek kavramının mekânsal unsurlar özelinde daraltılmış bir formu olarak tanımlanmaktadır.

Saf bir belleğin var olmadığı ve belleğin daima “algı, hareket ve mekân” ile birlikte var olduğu (Özaloğlu, 2017) dile getirilmiştir. Gunn'a göre (1997) “bellek bugünden geçmişe doğru bir gerileme içerisine girmez, tam tersine geçmişten bugüne bir ilerleme/gelişme içerisindedir.” (akt. Özaloğlu, 2017: 14). Bu gelişme kişilere geçmiş ile bağlantılı, geçmiş üzerinden şekil alan düşünme araçları sunar. Bu düşünme araçlarının mekânsal unsurlardan etkilendiği boyut, mekânsal belleğin kapsamına girmektedir. Söz gelimi bir mekânda yer alan bir anıt, anma günü çağrısı içeren bir afiş, geçmişte yaşanmış politik hadiseleri sorgulayan bildiriler, geçmişin, bugün bu

² Özellikle mimarlık ve doğa bilimleri literatüründe söz konusu anlamlarda kullanılmaktadır.

mekânı kullananların zihinlerinde tekrar kurgulanmasıyla birtakım düşünsel pratikler geliştirilmesine sebep olmaktadır. Bu aynı mekânı kullananların *benzer* düşünsel pratikler geliştirmesi anlamına gelmektedir. Mekânsal bellek, mekânsal unsurların sebep olduğu bu benzer düşünsel pratikleri üreten ortak zihinsel araçlara işaret eder. Bireysel bellek, mekânsal belleğin sunduğu bu araçlara göre şekillenir. Bu, aynı mekânı paylaşanların tümüyle aynı toplumsal çerçevelere sahip olacağı, olay ve durumları bunların dışına çıkmadan değerlendireceği anlamına gelmemektedir. Aksine mekânın sunduğu araçlar kişilerin kendi çerçevelerinde değerlendirilecektir. Bu, aynı mekânı paylaşanların ortak zihinsel parametrelere sahip olacağı; gerçekliklerini, kendi gerçekleriyle ve fakat benzer malzemelerle inşa edecekleri anlamına gelmektedir.

1.1.3. Mahalle

Bir kentbilim sözlüğünde Almanca *stadtviertel*, Fransızca *voisinage/quartier*, İngilizce *quarter/ward* kelimelerinin karşılığı olarak verilen mahalle “bir kentin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün, yönetim bakımından bölündüğü, yapı bölgeciklerinden ve insan topluluklarından oluşan en küçük parçalarından her biri” şeklinde tanımlanmıştır. Bu, mahallenin idari tanımı olarak kabul edilebilir. Nitekim bu sözlüğün mahalle maddesinde *komşuluk birimi* maddesine de bir yönlendirme yapılmış ve komşuluk birimi Almanca *nachbarschaftseinheit*, Fransızca *unité de voisinage*, İngilizce *neighborhood* kelimelerinin karşılığı olarak verilmiştir. Bu çalışmada daha ziyade *komşuluk birimi* anlamıyla kullanılacak olan mahalle, bu anlamıyla “dar bir alanda yer alan, daha çok yüz yüze ve kişisel ilişkilerin egemen olduğu, üyeleri, yürüme uzaklığı içindeki ilkokul, oyun yeri, gezilik, bakkal ve manav gibi ortak kent kolaylıklarından güçlük çekmeden yararlanabilen küçük yerleşme birimi” şeklinde tanımlanmaktadır (Keleş, 1998: 88).

Kentlerin mahalle düzeyinde bölünmesi eskiye dayanan bir örgütlenme biçimidir (Raymond, 1995’ten akt. Duman, 2014). Belirlenmiş sınırları olan idari ve toplumsal birimler olarak tanımlanabilen mahalle, kentin temel birimidir. Birliktelik, aidiyet, sorumluluk, görgü kuralları, güvenlik, sınır gibi kavramlarla ilişkilendirilen mahalle

kentli olmanın da çekirdeği olarak görülmüştür. Buna göre mahalle, kentle ilişki kurma biçimidir (Duman, 2014).

“Hayatın, belli bir kültür, değer, inanç, ritüel ve gelenek çerçevesinde örüldüğü, bu yönüyle kendine özgü yapısı, kimliği, hayat tarzı ile mücehhez bir ortam” (Alver, 2012) olarak da tanımlanan mahalle “güçlü bir semboller ağı” şeklinde nitelenmiştir. Evler, sokaklar, mağazalar, ibadethaneler, okullar, parklar ve bahçeler mahalleyi kuran, var eden mekânlardır. Bunların bir bileşimi sayılabilecek olan mahalle kendine özgü bir dokuya, yaşam tarzına, düzene, işleyişe ve sınırlara sahip olan hareketlilik ortamı olarak tanımlanabilmektedir (Duman, 2014).

Fiziki ya da idari unsurları merkeze alarak tanımlanabilen mahallenin, bu unsurların ötesinde kültürel, iktisadi ve toplumsal boyutlarının olduğu kabul gören bir gerçektir. Mahalle kültür-mekân ilişkisinin somutlaştığı toplumsal bir olgudur. Özellikle bu açıdan mahalle, diğer yerleşim yerlerinden farklı bir noktada konumlandırılmaktadır. Hayatın bütün alanlarına içkin çeşitli örüntülerden meydana gelen mahalle, sakinlerinin mekânla kurdukları ilişki üzerine inşa edilen toplumsal bir birim olarak nitelenmektedir (Çelik, 2010).

Mahalle, bünyesinde yaşayan insanların benzer yaşam tarzlarına sahip olduğu ya da en azından bu anlamda birbirleri arasında büyük farkların gözlenmediği bir niteliğe sahiptir. Her ne kadar günümüz koşullarında yoğun nüfusa sahip olsalar ve kentin karmaşık dokusunu yansıtabilseler de mahallelerin kentlerin değişen düzeylerde toplumsal homojeniteye sahip yapı taşları oldukları söylenebilir. Sakinlerin ortak mekânlarda buluşturan mahalle bu açıdan onlara belli bir “biz” olgusu yaşatarak ortak bir kimlik sunabilir (Özkuk, 2014). Bu durum onların kendilerini güvende hissettikleri bir mekân olarak somutlaşabilmektedir.

Mahalle toplumsal kimliğin, kent yaşamına katılımın ve aidiyetin tesisinde başat rol üstelenen bir birim olarak da görülmektedir. Bu açıdan mahallenin yapısının ve kültürünün modernleşmenin bir sonucu olarak zafiyete uğradığı ve hatta yok olmakla karşı karşıya olduğu da dile getirilmiştir. Ancak gecekondü mahallesi, kenar mahallesi ve varoş bölge sakinlerinin kent yaşamına tutunacak yeterli sermayelerinin olmaması, onları bir iletişim ve yardımlaşma ağı içerisinde kalmaya mecbur kılmaktadır.

Dolayısıyla bu mahalleler halen belli bir mahalle dokusunu yaşatan birimler olarak varlıklarını sürdürmeye devam etmektedir. Bununla birlikte üst ve orta sınıfın da bu dokuyu sürdürdüğü mahallelerin halen bulunduğu ifade edilmiştir (Duman, 2014).

İstanbul'daki bir mahalle özelinde gerçekleştirilen bir saha araştırmasına dayanan bu çalışmada mahalle, genel olarak bir idari birim anlamına gelmemektedir. O, daha ziyade tarihsel, toplumsal ve mekânsal bir bütünlüğü olan yaşam alanını ifade etmektedir. Bu noktada mahalle olgusu ile ilişkili olan üç kavramdan daha bahsetmeye ihtiyaç vardır. Bunlar gecekondü, varoş ve getto kavramlarıdır. Zira bu kavramlar, Gazi Mahallesi özelinde gerçekleştirilen bu çalışmada, söz konusu yerleşim birimini anlamaya çalışırken bahsi geçecek kavramlardır.

1.1.3.1. Gecekondü

En temel ifadeyle “enformel konutlar” olarak adlandırılan gecekondü, bu açıdan yalnızca Türkiye’de değil tüm dünyada görülebilen bir yerleşim mekânını ifade etmektedir (Erman, 2013). Bu enformellik daha çok yoksulluk ve kısıtlı imkânlarla ilişkili bir duruma işaret etmektedir. Bir başka ifadeyle gecekondü, fiziksel ve hukuki niteliklerinin ötesinde toplumsal bir anlama haizdir. “Kent yoksulunun evi” olarak tanımlanan gecekondü, imar hukukuna ve mülkiyet hukukuna aykırı yapılaşmayı temsil etse de onu doğuran makro (küresel ekonomi uygulamaları, yetersiz devlet desteği, bazı ulusal ve uluslararası politikalar) sebeplerden dolayı bir meşruiyete de sahiptir (Erman, 2013).

Sözlükte Almanca *blechstadt*, Fransızca *bidonville*, İngilizce *squatter shanty* kelimelerinin karşılığı olarak verilen gecekondü barınma ihtiyaçları devlet erki tarafından karşılan(a)mayan düşük ekonomik gelire sahip kimselerin yaşadığı, imar düzenlemelerine uygunsuz olarak, toprak sahibinin bilgisi ve rızası olmaksızın inşa edilmiş konutları ifade etmektedir (Keleş, 1998). Türkiye’de gecekondü bilakis kırlardan kentlere göçen kimselerin (Özankaya, 1984) yaşadığı yerler olmuştur. Başlangıçta belirli bir toplumsal profilin yaşadığı mekânsal birimleri tanımlamak üzere kullanılan gecekondü zamanla bu anlamını genişletip burada yaşayan insanların bu birimlerde geliştirdikleri davranışları, kazandıkları alışkanlıkları, ürettikleri kültürü de içine alan bir form kazanmıştır (Koç, 2012). Bununla birlikte gecekondü

bölgelerinin kentteki “tabakalaşmaya katkıda bulunurken” gecekondulaşma sürecine dahil olanların, birbirinden ayrılan gruplar oluşturdukları (Erder, 2006) da dile getirilmiştir. Buna göre gecekondunun tümüyle homojen bir toplumsallığa atıf yapmadığı ileri sürülebilir.

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde gecekonduların devlet tarafından çözemediği konut problemine halkın bulduğu çözüm olarak kabul edilebilmektedir. 1980’li yıllara kadar sanayileşmeyi birincil hedef olarak gören devlet, halkın konut ihtiyacını bir anlamda görmezden gelmiş ve onun bununla kendisinin baş etmesini beklemiştir. Dolayısıyla bu döneme kadar bu probleme yönelik ulusal bir politika geliştirilmemiş ve halk tarafından bu “kanunsuz” konutlar inşa edilmiştir. Bunu, devletin gecekondulaşmaya “göz yumduğu” şeklinde yorumlamak mümkündür. Zira emek gücünün kente gelmesi ve dolayısıyla ortaya çıkan konut probleminin halkın kendi imkanlarıyla çözülmesi sanayicinin yanı sıra devletin de çıkarlarına uygun düşmüştür. Bununla birlikte bazı dönemlerde bu kanunsuzluklar devlet tarafından affedilmiş ve kimi gecekondular yasallaştırılmıştır. 1980’lerde devlet ilk defa gecekondunun bir sistem sorunu olduğunu kabul etmiş, konut ihtiyacının sağlanması ve gecekondulaşmanın sebep olduğu problemleri çözme noktasında inisiyatif almıştır. Ancak bu bağlamda gerçekleştirilen uygulamaların gecekonduları tümünden ortadan kaldırmadığının; bazı gecekondular bölgelerinde kesin çözümlere ulaşılabilmişken bazılarının apartmanlaşma ile büyüdüğünün, bazı gecekondular bölgelerinde ise “varoşlaşma” yaşandığının iddia edildiği dile getirilmiştir (Şentürk, 2011). O yıllardan itibaren uygulaması gerçekleştirilen pek çok projeye birlikte bugün büyük ölçüde modernize edilmiş bir kent söz konusu olsa da geçmişte yaşanan bu durumun halen toplumsal yansımaları görülebilmektedir.

Çeşitli ekonomik, hukuki, idari ve politik uygulamaların ve aynı zamanda toplumsal süreçlerin etkisiyle gecekondular olgusu değişmiş, ortaya çıktığı ilk dönemlere nispeten yeni bir anlam kazanmıştır (Erman, 2013). Mevcut gecekondular ve gecekondular bölgelerini anlamaya çalışırken bu durumu göz ardı etmemeye özen göstermelidir. Nitekim günümüzdeki pek çok mahallenin bu gecekondular bölgelerinin bir devamı sayılabileceği ve yaşanan pek çok değişimin ardından buraların yeniden anlaşılması gerektiği söylenebilir.

1.1.3.2. Varoş

Varoş, rant ilişkilerinin devreye girmesiyle ve dayanışma örüntülerinin çözülmesiyle gecekondudan ayrılan (Bilan, 2006) bazı siyasi, iktisadi ve toplumsal hesaplaşmaların tezahürü olarak ortaya çıkmış bir kavramdır. Varoş kavramının “gerilimli bir atmosferin” (Şatıroğlu, 2011) ürünü olduğu söylenebilir. Bu kavramı ele alırken Türkiye toplumunun son yıllarda yaşadığı değişimleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

1980’li yıllardan itibaren değişen imar politikalarının bir sonucu olarak kentsel rantın girdiği gecekondu bölgeleri, köyden kente göçüp buraya uyum sağlamaya çalışanların mekânı olarak değil, kent işgalcilerinin mekânı olarak algılanmaya ve suçla ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Özellikle yazılı ve görsel medyada gecekondu yerine varoş kavramının kullanılmaya başlamasıyla söz konusu bölgelerde tehlikeli insanların bulunduğu ve bu insanların kenti gasp ederek buranın gerçek sahiplerini tehdit ettiği algısı yaygınlaşmıştır (Özensel, 2012’den akt. Duman, 2014).

Varoş kavramı 2000’li yıllardaki “tek tipleştirme ve farklılıkları bir şemsiye kavram altına sokarak kapatma eğilimi”nin yansıması olarak tanımlanabilir. Macarca kökenli varoşun kelime anlamı “şehir surlarının dışında kalan mahalleler”dir. 1990’lı yılların ikinci yarısında yaygınlaşmaya başlayan bu kelime bir ötekileştirme aracı olmuş, pejoratif anlam yüklenmiştir. Bu haliyle varoş potansiyel suçluya, kurulu düzeni tehdit eden patolojik unsurlara işaret etmektedir. Kentteki köylü için kullanılan bu ifade gecekondularda yaşayan, “Cumhuriyet’in temel ilkelerini tehdit eden, yasa dışılığı barındıran, kökten dincisi, radikal solcusu, Kürt milliyetçisi, bunun yanında tinercisi, kapkaççısı ile tehlikeli öteki”yi tanımlamak için kullanılmıştır (Erman, 2013: 245). Bu yönüyle varoş, sosyoekonomik ve sosyokültürel *geri kalmışlığın*, iktidar aygıtlarından yoksunluğun ayrımcı ve dışlayıcı bir bakış açısıyla ifadesidir.

Kültürel farklılıkların ve toplumsal eşitsizliklerin altını çizen varoş kavramı kelime kökeni itibariyle kent surlarının dışındaki bölgeleri tanımlamaktaysa da Türkiye’de yalnızca mekânsal değil kültürel dışardalığın da ifadesi olmuştur. Buna göre varoş, “kenti hak etmeyen” kimselerin yaşadığı bölgeleri tanımlamak ve bu bölgelerin ortadan kaldırılmasını meşrulaştırmak için kullanılmıştır (Koç, 2012: 38-40).

Varoş kavramı gecekondu mahallelerinin kente eklemlenemeyen ve problemli yerlere dönüşen, tehlikeli yanlarına işaret etmektedir. Bu kavram gecekondu mahallelerinin zamanla düzensizlik, suç, korku, şiddet, çatışma gibi unsurlarla ilişkilendirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu, söz konusu bölgelerin kabul görmeyen, dışlanan yerleşim yerlerine dönüşmesiyle ilintilidir (Duman, 2014). Bu noktada söz konusu dönüşümün gerçekten bu bölgelerin geçirdiği yapısal ve toplumsal bir dönüşüm olmasından ziyade bu bölgelerle ilgili algıların dönüşmesinden, çeşitli endişeli yaklaşımların doğmasından ve birtakım tasarrufların devreye girmesinden kaynaklanan -bazen bilinçli bazen bilinçsiz- zihinsel bir dönüşüm olduğu söylenebilir.

1.1.3.3. Getto

Getto “eskiden Yahudilerin, günümüzde de göçmen işçilerin ya gönüllü olarak ya da zorlanarak yerleştikleri, sonunda sinir zayıflamasına varan ayrı davranım kalıpları oluşturdukları, bir yer ya da kent kesimi” (Özankaya, 1984) olarak tanımlanmıştır. Buna göre getto yalnızca özel olarak azınlıkların yaşadığı bölgeleri ifade etmemekte aynı zamanda patolojik bir duruma da atıf yapmaktadır.

İçine kapalı, marjinal bir yapı sergileyen ve homojen bir toplumsal dokuya sahip olan getto aynı zamanda kentten yararlanmayı ve onun bir parçası olmayı da reddeder. Bu onun daha fazla içine kapanmasını ve kent tarafından da dışlanmasını doğurur (Duman, 2014).

Kent içindeki bir bölge olan getto, dezavantajlı grupların toplanmasıyla oluşan yerleşim alanıdır. İlk olarak Avrupa’daki kentleşmiş Yahudi grupları için kullanılan bu kelime genellikle etnik gruplarla (örneğin siyah Kuzey Amerikalılar) ilişkilendirilmiştir. Louis Wirth’ün 1928 tarihli *The Ghetto* çalışması getto kavramının “fiziksel bir olgu olarak rolünün, bir zihin durumu olma özelliğinin çok gerisinde kaldığının” altını çizmektedir (Marshall, 1999). Bir başka deyişle getto kelimesi ilk kullanım amacının ötesinde bir anlam yüklenmiştir.

Getto geniş bir bakışla ele alındığı takdirde kapalılığa işaret etmektedir. Buna göre belirli bir ortak nitelik etrafında toplanan küçük toplumsal yapının, kendinden daha geniş bir toplum içerisinde ve fakat kendine kapalı bir yaşam/varoluş tarzı

geliştirmesiyle oluşan birim getto olarak ifade edilmektedir. Komünite kültürünün oldukça yoğun bir biçimde yaşandığı yer olarak getto “farklılığın mikro-evreni” şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu farklılık kendisini pek çok başkaldırıyla gösterse de getto, bunlar ve boyun eğmeler arasındaki bir yerde konumlanmaktadır (Bilgin, 2003: 130). Başka bir ifadeyle getto yalnızca isyanın ve reddetmenin mekânı değildir. O aynı zamanda birtakım kabullenmeleri de beraberinde getirir.

Getto sahip olduğu toplumsal niteliklerle, burada yaşayanlar için pozitif ve negatif unsurları bir arada barındırmaktadır. Birtakım katı toplumsal çizgilerle belirlenmiş verili bir yaşam tarzı sunsa da buranın bir parçası olmak kişilere güven ortamı sağlamakta, onlar için destekleyici bir rol üstlenmektedir. Getto, *dışarıdaki* insan için sorun teşkil etmekte ve fakat buraya ait olanlar için tercih edilir bir toplumsallık üretmektedir (Bilgin, 2003). Gettonun sorun olarak kabul edilmesinin de sürdürülebilir bir form olarak varlığını devam ettirmesinin de sebebinin, *kendine özgü bir yapılanma içerisindeki kapalılık hali* olduğu söylenebilir. Bu açıdan getto, yalnızca -yaygın şekilde kabul gören- olumsuz bir anlama sahip değildir. Toplumsal çeşitlilikten kaynaklanan kültürel/politik çatışma ortamlarının aşamadığı durumlarda gettonun, bir sorundan ziyade bir çözüme karşılık geldiği söylenebilir.

1.2. Bourdieu’nün Kavram Seti

Mekân ve insan arasında çok yoğun bir etkileşim vardır ve bu en çok gençler üzerinde görülmektedir. Kenti ve kentsel mekânı en yoğun şekilde deneyimleyenler gençlerdir. Bu, kentlerin sunduğu imkânlarla yakından ilişkilidir. Kent kafeler, alışveriş merkezleri, oyun salonları, spor salonları, yürüyüş yolları, kalabalık caddeler, meydanlar gibi gençlerin kullanımını teşvik eden kentsel mekânlarla donatılmıştır (Karaarslan, 2016). Gençlerin mekânla kurduğu ilişkiyi genelleme amacı gütmeyen bu çalışmada, *mahalle düzeyinde* bir kentsel mekân belirlenerek burada yaşam süren gençlerin sosyolojik bir bakış açısıyla anlaşılması hedeflenmiştir. Bu bakışta mekân merkezi bir konuma oturtulmuştur. Bir başka deyişle bu çalışmada genç, mekân-bağımlı bir gerçeklik olarak kabul edilmiş ve bu bağlamda ele alınmıştır.

Gençliğin mekânla arasında kaçınılmaz olarak var olan ilişkisini Pierre Bourdieu'nün³ kavramlarıyla birlikte düşünmek, bu araştırmanın verilerinin yorumlanması bakımından önemlidir. Bu sebeple Bourdieu sosyolojisini, kavramlarını temel olarak incelemek yerinde olacaktır.

Çeşitli konular hakkında eserleri olan Pierre Bourdieu, basit bir özeti yapılamayacak zengin ve karmaşık bir kavram sistemi geliştirmiştir. Bu açıdan o bir “kavram stratejisti” olarak tanımlanabilir. Ancak o, kavramlarını daha en baştan kuramsal bir sistem geliştirmiş olmak amacıyla üretmemiş, ampirik çalışmalarının analizinin ve mevcut sosyolojik bakış açılarıyla yürüttüğü birtakım hesaplaşmaların bir ürünü olarak inşa etmiştir. Bu inşa, oldukça tutarlı ve “üst-sosyolojik temel ilkeleri” bulunan bir kavram seti sunmuştur. Bourdieu bunu yaparken oldukça güç bir dil ve zorlayıcı bir üslup kullanmıştır. Zira o, toplumsalın bilimsel olarak anlaşılabilmesi için mevcut dilsel sistemin dışına çıkmak gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte Bourdieu'nun böylesi karmaşık bir üslupla yazmış olması onun Fransa'da *sarihliğin* bir erdem olarak kabul edilmesine verdiği bir tepki olarak da anlaşılmış ve kendine özgü bir dil kullanması “entelektüel strateji” şeklinde tanımlanmıştır (Swartz, 2011).

Temel olarak Marx, Weber ve Durkheim sosyolojisinden hareket eden Bourdieu sosyolojisi “Marksist düşüncenin kültüralizmi temel alan bir biçimini oluşturur.” Buna göre “toplumsal dünyanın nesnelerinin toplumsal aktörler tarafından içselleştirilmiş birtakım bağlantısal yapılar tarafından tanımlandığı” kabul edilmektedir. Bu yapılar kültür aracılığıyla zihinsel alana taşınmaktadır. Söz konusu kültür ise dil, tarz, biçimler, biçemler ve bunların yanı sıra “zevkleri, düşünceleri, duyguları dile getiren her türlü imi” kapsamaktadır (Borlandi, Boudon, Cherkaoui & Valade, 2011: 114-115). Bu, kişilerin sahip olduğu tüm yatkınlıkların, esasen bu kişilerin mevcut toplumsal konumlarıyla belirlendiği anlamına gelmektedir. Toplumsal eylem her ne

³ 1930 yılında Fransa taşrasında hayata gelen Pierre Bourdieu, seçkin ailelerin çocuklarının gönderildiği Ecole Normale Supérieure'de okuma imkânı bulmuştur. Felsefe alanında yaptığı yüksek lise öğretmenliğinin ardından Cezayir, Paris ve Lille fakültelerinde ders veren Bourdieu, 1981 yılında Collège de France'ta sosyoloji kürsüsü başkanlığına atanmıştır (Borlandi, Boudon, Cherkaoui & Valade, 2011: 114). 1958-1995 yıllarında 30'un üzerinde kitap, 340 makale yayınlayan Bourdieu üretkenliğiyle dikkat çeken bir sosyologdur. Ayrıca o Centre de sociologie européenne adlı araştırma merkezinin kuruculuğunu ve yöneticiliğini yapmış, Actes de la Recherche en Sciences adlı bir sosyoloji dergisi kurmuş ve hem bu derginin hem de Les Editions de Minuit adlı yayınevinden çıkan bir koleksiyonun yayın yönetmenliğini yapmıştır.

kadar onu eyleyenin yatkınlıklarını yansıtsa da bu yatkınlıklar, eyleyenin içinde bulunduğu iktidar mücadelelerinden bağımsız değil hatta tam olarak bunlara bağlıdır. Tüm alanlara içkin olan bu mücadeleler, toplumsal aktörün eylemini gerçekleştirirken yararlandığı her türlü içsel aracın niteliğine etki ederek bu eylem üzerinde belirleyici bir rol oynar.

Sosyolojinin en temel açmazlarından olan yapı-fail düalizmini aşmaya çalışan kavramsallaştırmalarıyla bilinen Pierre Bourdieu, toplumsal olanın nesnel ve öznel düzeylerde birbirinden ayıramayacağını savunmuş ve bu savunusu onun mikro-makro ya da yapı-fail gibi düalizmleri reddetmesini sonuç vermiştir. Bourdieu bu savunusunu yaparken habitus kavramını geliştirmiş ve kültürel, sosyal, sembolik sermaye çeşitlerini tanımlamıştır. Onun toplumsal düzen kuramında temel mesele, eğitim kurumlarında ortaya çıkan *kültürel yeniden üretim*dir (Marshall, 1999). Buna göre iktidar sahiplerinin lehine işleyen bir toplumsal mekanizma ile mevcut kültürel eşitsizlikler pekişmekte ve toplumsal alanda devamlılık kazanmaktadır. Bu bölümün devamında kültürel yeniden üretim kavramından başlamak üzere Bourdieu'nün temel kavramları ele alınacaktır.

1.2.1. Kültürel Yeniden Üretim ve Eğitim

Bourdieu için eğitim sistemi “kültürel imtiyazların meşrulaştırılması” süreçlerine karşılık gelir. Onun “sınıf ırkçılığı” dediği şey eğitim sistemi sayesinde fark edilmeden varlığını daima sürdürme imkânı bulmaktadır. Buna göre toplumsal kökeni dolayısıyla eğitim sistemi içerisinde kendisini göstermeye yetecek yöntem bilgisine ve kaynağa sahip olmayan çocuklar yeteneksiz addedilmektedir. Dolayısıyla alt sınıf bir ailenin çocuğu, ancak alt sınıfta olmayı hak ettiği izlenimini oluşturacaktır. Üstelik bu izlenim yalnızca diğerlerinin sahip olduğu bir izlenim değildir. Aynı zamanda söz konusu çocuk ve ailesi de bu durumu bir kader gibi görecektir ve onun yetersiz olduğunu kabul edeceklerdir. Bourdieu, çocuğunun iyi bir performans göstermediğini -çoğunlukla çocuğun gözleri önünde- söyleyen bir öğretmen karşısında ebeveynin “üç menfi tesir alanının işbirlikçisi” olduğunu dile getirmektedir. Buna göre ilk olarak ebeveyn, eğitim sisteminin bir ürünü olan ve eğitsel birtakım girişimlerle kısmen de olsa geliştirilebilecek bir durumu “bireysel alinyazısı” gibi algılar. Zira çocuğunun bu

görece düşük performansının, ailedeki görece düşük entelektüel performansla ilgili olduğu bilgisinden habersizdir. İkincisi ebeveyn, okul yaşamına ilişkin bilgiden yoksun olduğu, performans düşüklüğünü nasıl yorumlayacağı konusunda yeterli tecrübi araca sahip olmadığı ve öğretmenin otoritesine karşı ortaya koyabileceği genellikle herhangi bir şeyi olmadığından, çoğunlukla basit bir performans düşüklüğünden hareket ederek “fazlasıyla erken ve nihai” sonuçlara varır. Üçüncüsü ise bu tutumuyla, çocuğunun kendisiyle ilgili bu durumu *sahiden özsel bir şey* olarak algılamasına sebep olur. Sonuç olarak bu süreç, *kabiliyetlerin* toplumsal olarak bir sonraki nesle aktarımı anlamına gelmektedir. Bu, elbette yalnızca belli bir sınıf için geçerli olan bir durum değildir. Söz konusu durum benzer bir mekanizmayla ama tersi bir yönde üst sınıflar için de işlemektedir. İmtiyazlı sınıflardan gelen çocuklar kültürel miraslarının onlara sağladığı başarıların bireysel liyakat olarak sunulmasıyla toplumsal konumlarını pekiştirme imkânı bulmaktadır (Bourdieu & Passeron, 2015(a): 111-114).

Bourdieu’ye göre eğitim sistemi, kültürel sermaye eşitsizliğinin liyakat eşitsizliği şeklinde sunulmasını içeren mekanizmalara sahiptir. Mevcut toplumsal eşitsizlikler eğitim sistemi aracılığıyla meşrulaştırılmakta ve sonraki kuşaklara aktarılmaktadır. Bourdieu bu durumu La Reproduction (1970) adlı çalışmasında *kültürel yeniden üretim* olarak kavramsallaştırmaktadır (Borlandi, Boudon, Cherkaoui & Valade, 2011).

Bourdieu’nün bu kavramı “okulların, öteki toplumsal kurumlarla birlikte, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikleri kuşaktan kuşağa aktararak sürdürmeye yardım etme yollarını” ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre okullar sahip oldukları “gizli müfredat”⁴ aracılığıyla değerleri, tutumları ve alışkanlıkları belirleme, ayrıca daha önceden edinilmiş bakış açısı farklılıklarını pekiştirme noktasında rol üstlenmektedir. Bu, okullarda eğitimi tamamlayan çocuklar için avantaja ya da dezavantaja dönüşebilen bir durumdur. Kültürel yeniden üretim kavramı işçi sınıfından gelen çocukların okul hayatlarında üst sınıftan gelen çocuklara kıyasla daha

⁴ Bu kavramla kastedilen, okullarda resmi müfredatla öğretilenlerden fazlasının öğrenildiğidir. Söz gelimi konuşma becerileri, kültürel ve sosyal yetiler/yetenlikler okul ortamlarında öğrenilen ve gizli müfredata dahil olan unsurlar arasındadır.

fazla kültürel çatışma yaşayacağını, gizli müfredat karşısında birtakım engellerle karşılaşacağını ve bunları aşmakta görece zorlanacağını ima eder (Giddens, 2005: 509). Bourdieu eğitim sisteminin *görünüşte* liyakate dayanan bir seçim süreci olduğunu ve eşitlikçilik iddiasına rağmen toplumsal eşitsizliği üreten temel kurumlarından biri gibi işlediğini düşünmektedir (Bourdieu & Passeron, 2015(a)).

Bourdieu'nün eğitim sistemi tanımının yapıldığı bu noktada genel bir eğitim tanımı yapmak bu çalışmanın çerçevesinin netleştirilmesi bakımından faydalı olacaktır. Zira eğitim kavramı, bu çalışmadaki temel kavramlardan biridir. Sosyolojik olduğu kadar felsefi bir kavram olarak kabul edilen eğitim toplumdaki genç bireylerin, mevcut kültüre ve toplumsal düzene *sorunsuzca* katılmalarını sağlamak amacıyla yetişkinler tarafından “bilinçli, amaçlı ve düzenli” bir şekilde yetiştirilmeleri sürecini ifade eder. Buna göre eğitim birtakım bilgileri benimseten ve belli bir çerçevede sunan “ideolojiler, müfredat programları ve pedagojik teknikler” aracılığıyla toplumun yeniden üretilmesine kaynaklık eder (Özankaya, 1984; Marshall, 1999). Bu çalışmada eğitim, her ne kadar burada bahsi edilen bagaja odaklanmamış olsa da bunlardan bağımsız düşünülmemelidir. Zira bu çalışma için eğitim, mekânla ilişkisi bağlamında ele alınacak olan gençlerin *mekânsal kırılmalar* yaşamasına ve dolayısıyla ait oldukları toplumsallığın dışına çıkmalarına fırsat veren bir kurum hüviyetindedir. Bu, eğitimin toplumsal ve ideolojik rollerinin yanına mekânsal rolünün de dahil edilmesi ve toplumsal, ideolojik rolünün mekânsal düzlemde yeniden düşünülmesi gerektiği anlamına gelmektedir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki bu araştırmanın kapsamına giren eğitim modeli, modern devletlerin vatandaşlarını bizatihi bu amaç için inşa edilmiş okul binalarında tabi tuttuğu eğitim modeli (Giddens, 2005: 487) olarak düşünülmelidir. Bunun dışındaki eğitim süreçleri bu çalışmanın büyük ölçüde kapsamı dışında kalmaktadır.

1.2.2. Alan

Bourdieu'nün kavram setinin temel bileşenlerinden biri olan *alan*, modern toplumdaki nispeten özerk ve fakat yapıcı birbirine benzeyen toplumsal mecraların varlığına işaret etmektedir. Buna göre *alan* habitusun eyleme geçtiği ve iktidar örüntüleriyle ilişkilendiği bir arenadır (Swartz, 2011: 22).

Alan zamanla oluşan, gelişen, biçim değiştiren, ortadan kaybolabilen ya da yok olabilen ve belli bir özerkliğe sahip “tarihsel takımyıldızları” olarak da tanımlanmıştır. Bu açıdan dışsal faktörlerden hangi ölçüde bağımsız olduğu ve kendi ilkelerini hangi düzeyde geliştirdiği, bir alanın varlığını belirleyen temel unsurlar arasındadır. Her alan belirli düzeylerde de olsa kendine özgü bir eyleme zemini sunar. Bu alanın sınırları içerisine girmiş toplumsal eyleyiciler burada, birtakım kazanımlar elde edebileceği ya da bedeller ödemesi gereken olası eylem çeşitliliğiyle karşılaşır. Bu çeşitlilik, eyleyicileri buraya özgü davranış kalıplarına tabi olmak kaydıyla çeşitli stratejiler geliştirmeye iter. Alanın mevcut iktidar unsurlarına hâkim olanlar mevcut düzeni devam ettirmeye yönelik stratejiler geliştirmeye meyilliyken, diğerleri bu düzeni bozmaya yönelik stratejiler geliştirmeye meyillidirler (Wacquant, 2007: 63-64).

Bourdieu alan kavramını *oyun* ile ilişkilendirerek ele almıştır. Bu ilişkilendirmede unutulmaması gereken şey şudur: Alan, oyun gibi bilinçli bir kurgu değildir ve oyunun genellikle daha en baştan belirlenen kuralları herkes tarafından açıkça bilinirken alanda hiçbir zaman açıkça dile getirilmeyen bir kurallar bütünü yer alır. Bir oyunda yer alan oyuncular, alan söz konusu olduğunda toplumsal aktörlerdir. Bu aktörler alana girdikleri anda bu alanın tüm kurallarını kabul etmiş ve oyuna girmiş sayılırlar. Her bir *oyuncu* oyun için sorgusuzca benimsedikleri yatırımlar yapar. Bourdieu alanda yapılan bu yatırımları *illusio* olarak adlandırır. Oyuncular birbirleriyle rekabet içerisindedir ve oyunda hamle yapmalarını sağlayan çeşitli kartlara yani farklı düzeylerde olmak üzere sermaye türlerine sahiptirler. Her bir sermaye türünün gücü, içinde yer alınan alana göre değişir. Bir alanda başat role sahip olan sermaye türü diğer bir alanda görece önemsiz olabilir. Sermaye türü değerini, işe yarayacağı alanın varlığından ve niteliğinden alır. Alanın sınırlarının belirlenmesi de orada etkili olan sermaye türleriyle ilişkilidir. Bir başka deyişle sermaye ve alan arasında oldukça sıkı bir bağ söz konusudur. Toplumsal aktörün alan stratejilerinin belirlenmesinde ise sahip olduğu sermaye türleri, bunların düzeyleri ve o zamana kadar toplumsal konumundan hareketle edindiği birtakım yatkınlıklar etkindir (Bourdieu & Wacquant, 2013: 82-83).

Alan, sınırları daima değişme potansiyeli olan “açık bir oyun mekânı”na sahiptir. “Bir alan, hiç kimsenin icat etmediği, hayal edilebilecek bütün oyunlardan daha akışkan ve karmaşık bir oyundur” (Bourdieu & Wacquant, 2013).

Bourdieu için bir alan, tek yönlü bir iktidar dayatmasını içermez. Alanda farklı düzeylerde farklı sermaye türleri içeren tüm toplumsal aktörler mücadele içerisinde. Bu mücadele çok yönlü değişimlere ve dönüşümlere gebe. Bourdieu hâkim konumdakilerin tüm hamleleri belirlediği ve ezilenlerin, muhaliflerin bu durum karşısında hiçbir yaptırımının olmadığı iddiasını reddeder. Ona göre alan tüm toplumsal aktörlerin, eylemleri diğer aktörleri hesaba katmak zorunda olduğu bir gerçekliğe işaret eder (Bourdieu & Wacquant, 2013: 87).

Her bir alanın sınırı ancak ampirik olarak belirlenebilir. Alanlar için çeşitli soyutlamalarla *a priori* tanımlanabilecek sınırlar söz konusu değildir (Bourdieu & Wacquant, 2013). Alana dahil olanlar rakiplerini alan dışına çıkarmak ve burada tekel oluşturmak amacıyla kendilerini farklılaştırmak, alana dahil olmanın bedelini ağırlaştırarak ya da yeni/zorlayıcı aidiyet tanımları üreterek alana yeni girişleri kısıtlamak gibi stratejiler izlerler. Bu sınırlayıcı ve dışlayıcı stratejiler zamana (ve koşullara) bağlı bir esnekliğe sahiptir. Ayrıca alanın sınırları dile ya da yazıya dökülmüş aşikâr sınırlar değil, örtük bir biçimde kabul görmüş sınırlardır ve alanın etkisinin çözüldüğü yerlerde aranmalıdır. Dolayısıyla bir alanın sınırlarını belirlemek ampirik temelli derin analizler gerektirmektedir (Kaya, 2007: 408-409).

1.2.3. Habitus

Bourdieu sosyolojisinde toplumsal aktörün alan içerisindeki hamlelerini belirleyen yatkınlıklar bütünü habitus olarak adlandırılmaktadır. Habitus sahip olunan “nesnel olanaklar” aracılığıyla ve kısa olmayan bir süreç içerisinde kazanılır (Bourdieu & Wacquant, 2013: 83). Habitus, belli bir toplumsal ve ekonomik koşul türünün içselleştirilmesiyle edinilen ve toplumsal aktörün içinde bulunduğu alana ait olan bir güzergahta az ya da çok gerçekleşme şansı yakalayan yatkınlık sistemlerini ifade etmek için kullanılan bir kavramdır (Bourdieu & Wacquant, 2013).

Bourdieu’ye yapısalcı kurama fail unsurunu dahil etme imkânı veren habitus kavramı için o “kültürel bilinçdışı”, “temel, derinlemesine içselleştirilmiş büyük örüntüler”, “zihinsel ve bedensel algı, beğeni ve eylem şemaları”, “düzenli doğaçlamaların üretici ilkesi” tanımlamalarını da kullanmıştır. Daha genel bir ifadeyle habitus düşünüm öncesi, üretici, yeniden üretici, kalıcı, aktarılabilir ve “sonsuz sayıda olanaklı pratik

üretebilen” yatkınlıklar toplamıdır (Swartz, 2011: 144-146). Bourdieu bu yatkınlıklar toplamının toplumsal yapılar ile toplumsal eylem arasında bir bağ kurduğunu ifade etmektedir. Tarifi oldukça güç olan habitus kavramı toplumsal eşitsizliği kültür bağlamında ele almaya imkân vermekte ve eylemlilik olgusunu merkeze almayı mümkün kılmaktadır (Marshall, 1999).

Bourdieu’nün iki tuzak olarak gördüğü nesnelcilik ve öznelcilik arasında nerede durduğunu ifade eden habitus kavramı toplumsal eylemin, düşüncenin, bilincin, bilginin, beğenin bir inşa olduğunu ima etmektedir. Bu ima, toplumsal eyleyicinin toplumsalın etkisinden kurtulmuş salt bir eyleyici olduğunu da tamamıyla toplumsalın güdümüyle eylediğini de reddeder (Bourdieu & Wacquant, 2013: 110-111).

Habitus, bir toplumsal eyleyicinin ya da bir toplumsal eyleyiciler grubunun pratiklerini sistemli ve onu diğerlerinin pratiklerinden ayrı kılan şeydir. Zira o belli bir yaşam kalıbına karşılık gelmekte ve diğer yaşam kalıplarını dışarıda bırakmaktadır. Habitus yalnızca pratiklerin üretiminde değil, pratiklerin algılanması süreçlerinde de etkindir. Bu süreçleri yapılandıran habitusun aynı zamanda kendisi de yapılandırılmış bir üründür. O, toplumsal aidiyetlerin benimsenmesiyle şekillenmektedir (Bourdieu, 2015: 255).

Yapılanmış ve yapılandırıcı bir yapı olan habitus dışsal olanın içselleştirildiği asli sosyalizasyonun bir sonucudur. Bourdieu her ne kadar sosyalleşme tecrübelerinin kişilere özgü olduğunu düşünse de benzer sosyalizasyon süreçlerinden geçmiş kişilerin ortak bir habitusa sahip olduğunu vurgular. Buna göre bireysel nitelikler ancak sahip olunan ortak *tarza* göre belirlenir; ortak tarza benzerlik ya da ondan farklılık, her halükârda onunla bağlantı içerisindedir (Swartz, 2011: 147-150). Yapı-fail ikiliğinde failin rolünün görmezden gelinmesine karşı çıkan Bourdieu buna rağmen “bireysel eylemin grup içine gömülü olduğunu” (Swartz, 2011: 164) vurgulamaktadır. Bir başka deyişle o, habitusun toplumsal örüntüleri besleyen yönünün altını çizer. Buna göre eyleyici, içinde bulunduğu nesnel koşullardan müteşekkil bir *zemin* üzerinde hareket etmektedir. Bu *zeminden* uzaklaşmak ve hatta neredeyse çıkmak mümkünse de eyleyicinin sahip olduğu eyleme araçları bu zemine bağımlıdır.

Habitus birtakım nesnel koşulların ürünüdür ve bu koşullara benzer yeni koşullarla her karşılaştığında herhangi bir bilinçli çaba göstermeksizin bunlara uyum gösterir. “Öznel beklentiler” ve “nesnel şanslar” daima bir diyalektik içerisinde ve genellikle öznel beklentiler nesnel şanslara göre biçimlenir (Bourdieu & Wacquant, 2013: 121). Bu biçimlenme habitusu inşa eden ve habitusun inşa ettiği süreçlerin bir bütünü olarak düşünülebilir.

Habitus içsel bir potansiyele işaret eder. Kendi başına bir eylem ya da eylemlilik değil fakat eylemlerin ortaya çıkmasında etkin bir rol üstlenen temayüllerdir. Aynı habitus, alanın niteliğine ve uyarılara bağlı olarak farklı ve hatta karşıt pratikler üretebilir (Bourdieu & Wacquant, 2013: 126). Bu, habitusun bir eylem tanımı olmadığı anlamına gelmektedir. Daha ziyade habitus, eylemlerin belirlenmesi sürecinde iş gören, *dışsal olan ile şekillenmiş içsel eğilimler toplamıdır*.

“Çıkarların biçimlendiği özel yerler olan toplumsal alanlar, birtakım özgül ve indirgenemez yasalara göre işler.” Habitus “öznelliğin iç yapılarını dış toplumsal yapılara bağlayan alanın” ifadesidir (Borlandi, Boudon, Cherkaoui & Valade, 2011: 115). Habitus toplumsal eyleyicinin yetiştirildiği toplumsal yapıları aksettiren, geçmişe ait olan tüm sosyalizasyon süreçlerinin izlerinden teşekkül eden ön-eğilimlerdir (Mouzelis, 2007: 191).

Bourdieu’ye göre habitus hem bir *üretici ilke* hem de bir *sınıflama sistemidir*. Toplumsal eyleyicinin “nesnel olarak sınıflandırılabilir” pratikleri bir ilke olarak habitus tarafından üretilirken aynı zamanda bu pratikler habitusa göre sınıflandırılır. Bu anlamda habitus yalnızca pratiklerin belirlenmesinde değil, beğeni yargılarının şekillenmesinde de etkindir (Bourdieu, 2015: 254).

Habitus bireysel algı, beğeni ve eylemlerin esasen bireysel olmadığını, toplumsal bir ürün olduğunu ifade etmektedir; o, “toplumsallaşmış bir öznelliktir.” Aktarılabilir algı, beğeni ve eylem şeması sistemi olan habitus, toplumsal olanın biyolojik bireyde inşa edilmesiyle oluşmaktadır; o, toplumsallığın bedende biçim alarak somutlaşmasıdır (Bourdieu & Wacquant, 2013: 116-119).

1.2.4. Sermaye Türleri

Bourdieu toplumsal olanı anlamak için sermaye kavramını yalnızca iktisadi boyutuyla ele almanın yetmeyeceğini düşünmektedir (Altun, 2011). Bu nedenle o, sermaye kavramına farklı boyutlar atfederek bu kavramı çok yönlü bir şekilde açıklamaya girişmiştir.

Bourdieu'nün zaman zaman Marx'ın sermaye kavramına oldukça yakın olabilen bir sermaye kavramı vardır. Nitekim o, sermayeyi “biriktirilmiş emek” olarak tanımlar. Buna karşın onun sermaye anlayışını Marx'inkinden ayıran temel bir nokta söz konusudur. Bourdieu sermaye kavramsallaştırmasında kapitalizmi bir referans noktası olarak almaz, kapitalizme ait emek biçimleriyle özel olarak ilgilenmez (Swartz, 2011: 109-110). Ona göre sermaye farklı niteliklerdeki emeğe karşılık gelen, toplumsal alanda birtakım karşılıkları olan ve çeşitli iktidar biçimleri üreten birikimdir.

Bourdieu toplumsal eyleyicilerin biriktirebilecekleri tek kaynağın iktisadi temelli ürünler olduğunu reddeder ve toplumsal kazanç sağlayacak çok çeşitli kaynakların olabileceğini vurgular. Üstelik bu kaynaklar pek çok zaman ekonomik alandan bağımsızmış gibi görünen alanlara aittir. Ayrıca ona göre toplumsal iktidar ilişkilerinin belirlenmesinde yalnızca sermaye birikimi mücadeleleri değil sermayenin yeniden üretilmesi mücadeleleri de etkindir (Calhoun, 2007: 107). Bourdieu sosyolojisinde sermaye toplumsal eyleyicilerin alanda kullandıkları kaynakları ifade ederken aynı zamanda onların iktidarı elde etme ve sürdürme amacıyla kullandıkları unsurlara karşılık gelir (Göker, 2007: 280).

Bourdieu alanda sahip olunabilecek faydalara ulaşım noktasında belirleyicilik üstlenen (Bourdieu & Wacquant, 2013) dört (3+1) sermaye türü tanımlamıştır. Bunlar ekonomik sermaye, kültürel sermaye, sosyal sermaye ve sembolik sermayedir. Buna göre ekonomik sermaye para ve mülke, kültürel sermaye kültürel mallar ve hizmetlere, sosyal sermaye tanışıklıklar ve ilişki ağlarına, sembolik sermaye ise meşruluğa karşılık gelmektedir (Swartz, 2011: 110). Kültürel sermaye ve sosyal sermayenin, ekonomik sermayede olduğu gibi, eyleyicilerin toplumdaki konumlarını belirleyen ve bu konumları yeniden üreten bir rolü vardır (Bilgin, 2003). Sembolik sermaye ise tüm bu konumları pekiştiren bir işlev üstlenmektedir.

Farklı sermaye türlerini birbirine dönüştürmek mümkündür (Bourdieu & Wacquant, 2013). Ancak bu noktada mekanizma, ekonomik sermayenin lehine işlemektedir. Ekonomik sermayeyi kültürel sermaye ve sosyal sermayeye dönüştürmek, bu ikisini ya da ikisinden herhangi birini ekonomik sermayeye dönüştürmeye kıyasla daha kolaydır. Ancak yer yer ekonomik sermayenin karşılık gelmediği mallar ve hizmetler de söz konusudur, bunlara erişmek için mutlaka kültürel ve/veya sosyal sermaye gerekmektedir (Swartz, 2011: 118).

Sermaye türlerinin birbirlerine dönüşmesi iki farklı yolla gerçekleşebilir. Bunlardan birincisi kuşaklar arası bir dönüşümdür. Söz gelimi bir aile ekonomik ve sosyal sermayesi aracılığıyla çocuklarının iyi bir eğitim almasını sağlayarak bu sermayelerini bir sonraki nesilde kültürel sermayeye dönüştürebilir. Dönüşümün ikinci yolu ise doğrudan gerçekleşmesidir. Bu şekilde kişiler veya gruplar sahip oldukları sermaye türünü çeşitli toplumsal araçlar kullanarak bir başka türe dönüştürür (Calhoun, 2007: 106-107).

Bourdieu, tanımladığı dört sermaye türünün yanı sıra her alanın kendi sermaye türü olabileceği yönünde açık bir kapı bırakmıştır. Buna göre o, alanların *özellik sermaye* biçimlerine sahip olduğunu ifade etmektedir. Buna göre her alanda etkin olan nitelikler farklılaşabilmektedir. “Alanı kurmak için orada etkili olacak sermaye biçimlerini tanımak, bu özellik sermaye biçimlerini kurmak için de alanın özellik mantığını tanımak gerekir” (Bourdieu & Wacquant, 2013: 93-94).

1.2.4.1. Ekonomik Sermaye

Bourdieu sosyolojisinde ekonomik sermaye, Marx’ın sosyolojisine uygun bir form sergilemektedir. Bourdieu’nün değerlendirmelerinde bu sermaye türünün kültürel sermayenin yanı sıra en etkili sermaye türü olduğu söylenebilir. O, kültürel sermaye ile belirli bir ilişki içerisinde iktidar ilişkilerini biçimlendiren ve toplumsal eşitsizlik üreten kaynaklara karşılık gelmektedir (Bourdieu, 1996’dan akt. Göker, 2007).

Bourdieu ekonomik sermayenin üretimi ve dolaşımını diğer üç sermaye türü ile birlikte değerlendirmek kaydıyla ele alır, doğrudan inceleme nesnesi yapmaz. O, ekonomik olan ve olmayan şeklindeki bir ikiliği kabul etmez, iktisadi alan dışında pek

çok alanı incelemelerine dahil eder (Göker, 2007). Bu nedenle ekonomik sermayenin Bourdieu sosyolojisindeki yeri ayrıntılı olarak incelenmeyip esasen diğer sermaye türleri ele alınacaktır.

1.2.4.2. Kültürel Sermaye

Kültürel sermaye Bourdieu sosyolojisinin en temel kavramlarından biridir. *Cultural Reproduction and Social Reproduction* (1973) adlı denemesinde Bourdieu orta sınıf ebeveynlerin çocuklarını bir tür sermaye ile donattıklarından bahsetmiştir. Bu sermaye kültürel ve dilsel yetilerden teşekkül eden kültürel sermayedir. Bu yetiler okul hayatında başarılı olmak için olmazsa olmaz yetilerdir ve bunların içeriği de egemen sınıfların kontrolü altındadır. Orta sınıf ailelerin çocuklarına aktardıkları bu yetileri, işçi sınıfı ailelerin çocuklarının okul hayatlarında edinmeleri de pek mümkün olmamaktadır. Bir başka deyişle okul başarısı için gerekli olan birtakım unsurlar *bazı* çocuklar tarafından okul dışından edinilirken *bazı* çocuklar bundan yoksun kalmaktadır. Dolayısıyla okullardaki değerlendirmeler adil gibi görünmelerine karşın aslında egemen sınıfların lehine işlemekte, kültürel sermayeden yoksun çocukları yeteneksiz addederek, toplumsal yetileri bireysel yetiler gibi göstermek kaydıyla mevcut toplumsal eşitsizlikleri meşru kılmaktadır (Marshall, 1999).

Bourdieu'ye göre kültürel sermaye “farklı sınıfların eğitim sistemindeki konumlarını tanımlayan” (Bourdieu & Passeron, 2015(b): 123) unsurlardan biridir. O, çeşitli malumat ve kabiliyetlere hâkim olma formlarına karşılık gelmektedir (Göker, 2007).

Kültürel sermaye kavramı bir eyleyicinin sahip olduğu diplomalara, edindiği bilgi ve becerilere, kültürel kalıplara, dilsel üsluba, görgü kurallarına atıf yapmaktadır (Bilgin, 2003). Bourdieu bu kavramla kültürün iktidara kaynaklık etme işlevini ortaya koymaktadır. Ona göre aileden miras gelen kültürel sermayenin akademik başarı üzerindeki etkisi bireysel zekâ ya da yetenek gibi özsel unsurların etkisinden çok daha fazladır (Swartz, 2011: 111).

Entelektüel niteliklerin bir bütünü olan (Görgün-Baran, 2008) kültürel sermaye “dini sermaye”, “bürokratik sermaye”, “politik sermaye”, “eğitimsel sermaye” gibi formlara

bürünebilmektedir. Bu açıdan açık bir kavram olan kültürel sermaye oldukça değişken bir yapı sergilemektedir (Göker, 2007).

Bourdieu kültürel sermayenin somutlaşmış (*bedenselleşmiş* (Göker, 2007)), nesneleşmiş ve kurumlaşmış diye nitelediği üç biçiminin olduğunu dile getirmektedir (Bourdieu & Wacquant, 2013: 108). Somutlaşmış kültürel sermaye müzik ve sanat eserleri, popüler kültür ürünleri, bilim formülleri gibi kültürel malların tüketilebilmesi yani anlamlarının kavranmasıyla temellük edilebilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Somutlaşmış kültürel sermaye kültürel ayrımlara karşı duyarlı olmakla ilintilidir. Bu duyarlılığı sağlayan araçlar ancak ekonomik engellere takılmamayı gerektiren “pedagojik eylem” ile edinilebilir. Bir başka deyişle ekonomik sınıf eşitsizlikleri kültürel alana taşınarak somutlaşır. Nesneleşmiş kültürel sermaye ise kültürel emeğin nesneleşmiş formudur. Sanat eserleri, kitaplar, bilimsel kaynaklar nesneleşmiş kültürel sermayenin ürünleridir. Kurumlaşmış kültürel sermaye ise Bourdieu için temelde eğitim sistemine işaret eder. Buna göre eğitim sistemi ekonomik sermayenin kültürel sermayeye dönüştürüldüğü bir araçtır. Bugün iyi bir eğitimi *kâra* dönüştürme imkânı sunan çok büyük piyasalar söz konusudur. Bu, kültürel sermayenin kurumlaşmış boyutuyla ilişkilidir (Swartz, 2011: 111-113).

Bu noktada Bourdieu’nün kültürel sermayeyle ilişkili olarak açıkladığı beğeni yargılarının toplumsal boyutuna değinmek gerekir. Bourdieu beğeni yargılarının sosyolojik kökenlerini sorguladığı *La Distinction* (1979) adlı çalışmasında beğenilerin ve kültürel pratiklerin doğal ya da nesnel ürünler olmadığını savunmaktadır; bunlar, aktörlerin toplumsal konumlarını yansıtan bir hüviyete sahiptir (Borlandi, Boudon, Cherkaoui, & Valade, 2011). Buna göre kişilerin beğenileri ve kültürel pratikleri toplumsal göstergeler olma potansiyeline sahiptir. Bourdieu sosyolojisinde kurumlaşmış kültürel sermayeye karşılık gelen (Görgün-Baran, 2008) beğeni yargıları bireysel hassasiyetleri yansıtan kalıplardan ziyade sınıfsal aidiyete göre biçim alan “toplumsal bir yeti”dir. Bir ürünün *romantik* değerlendirmesi o ürün hakkında uygun sermayeye sahip olmayı gerektirir. Aynı zamanda bu beğeni yargıları toplumsal grupların kendilerini diğerlerine göre tanımlamasının da bir sonucu olarak belli bir biçim alır. Buna göre bu yargılar *başkalarının* yargılarından farklı olmayı lüzumlu kılar (Wacquant, 2007). Öyleyse beğeni yargılarının kültürel sermayenin bir sonucu

olduğunu ve bunların, toplumsal grupların kendilerini diğer toplumsal gruplardan ayırmalarını sağlayan bir işleve büründüklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

1.2.4.3. Sosyal Sermaye

Bourdieu “kişinin sosyal ilişkilerini ya da ilişkiler ağını ise sosyal sermaye olarak nitelendirmektedir” (Bilgin, 2003). Toplumsal pozisyondan ileri gelen “etki ve destek ağları”na karşılık gelen (Görgün-Baran, 2008) sosyal sermaye kişi ya da grupların, başka kişi ya da grupları tanınması ya da onlar tarafından tanınması sayesinde edindiği ya da edinebileceği kaynakların bütünüdür (Bourdieu & Wacquant, 2013).

Bourdieu’ya göre toplumsal eyleyicinin sahip olduğu potansiyel sermayenin büyüklüğü, onun ilişkide olduğu diğer eyleyicilerin sahip olduğu sermayenin büyüklüğüne bağlıdır. Bu, aynı zamanda diğer sermaye türlerine de dönüşebilen bir kaynak işlevi görmektedir. Eyleyiciler sahip oldukları sosyal sermaye aracılığıyla birtakım ekonomik sermayeler edinebilmekte, kültürel sermayesini artırma imkânı veren kişilere ve ortamlara ulaşabilmektedir. Sosyal sermaye bu yönleriyle toplumsal eşitsizliğin yeniden üretilmesine aracılık etmektedir. Sosyal sermaye imtiyazlı grupların önemli bir iktidar kaynağını oluşturmaktadır (Altun, 2011).

Bourdieu sosyal sermayeyi “ihtiyaç halinde faydalı destek ve olanaklar sağlayan toplumsal ilişkilerden elde edilen sermaye” (Bourdieu, 1977’den akt. Altun, 2011) olarak da tanımlamıştır. Onun sosyal sermaye kavramı kurumsallaşmaya, ilişkisel ağlara ve bunların sayesinde ortaya çıkan kazanımlara atıf yapmaktadır. Bu ilişkisel ağlar bireysel ya da toplumsal, kasıtlı ya da kasıtsız olabilir ve başka toplumsal ilişkiler inşa etme fırsatı sunar. Aynı zamanda sosyal sermaye toplumsal ilişkileri yeniden üretmeyi sağlayan “yatırım stratejileri”ne de karşılık gelmektedir. Bir başka deyişle sosyal sermaye *birileri* tarafından bilinme ve kabul görmenin “sürekli doğrulanması” şeklinde de tezahür etmektedir. Sosyal sermaye kavramının atıf yaptığı kurumsallaşma ise bu sermaye türüne sahip olan bir grup içerisinde önde olan birinin görevlendirilerek bu sermayeyi az bir gruba özgü kılma gayretinde olunduğuna işaret eder (Altun, 2011).

1.2.4.4. Sembolik sermaye

Sembolik sermaye, Bourdieu'nün en karmaşık kavramsallaştırmalarından biri olarak görülmektedir (Bourdieu & Wacquant, 2013: 108). “Onura ve tanınmaya” ilişkin bütün ritüelleri kapsayan (Görgün-Baran, 2008) sembolik sermaye, diğer üç sermaye türünün bir versiyonu olarak kabul edilebilir. Buna göre bu sermaye türü ekonomik sermaye, kültürel sermaye ve sosyal sermayeden herhangi birinin “algı kategorileriyle kavrandığında” (Bourdieu & Wacquant, 2013: 108) kendi şeklini alır. Bu sermaye türü, toplumda sermaye olarak algılanmayan bir sermaye formunun etkisine işaret eder (Wacquant, 2007: 62). Belli bir alana ait olmayan bu sermaye türü, doğuştan edinilmiş olan ya da yaşam süresince edinilen tüm mevki ve nitelikleri kapsar. *O büyük ölçüde kabule dayalı bir sermaye biçimidir* (Görgün-Baran, 2008).

Sembolik sermaye, değişik sermaye türlerinin alan içerisinde meşruiyetlerini ispat etmeleriyle ortaya çıkan formdur (Göker, 2007: 281). Bu sermaye türünün Bourdieu sosyolojisindeki yeri diğer üç sermaye türüne göre oldukça farklıdır. Kilit bir öneme sahip olan bu kavram, Bourdieu'nün kuramsal yaklaşımında oynadığı rol açısından diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu kavram, sermayeye ilişkin diğer üç kavram gibi “basitçe bir başka tür sermaye” değildir. O, diğer sermaye türlerinin “fetişleşmesiyle” alana dahil olan toplumsal güçtür. Bir sermaye türü kendinden menkul bir biçimde (yanlış) tanınır olduğunda bu sermaye türüne sahip olan toplumsal eyleyiciler, sahip oldukları bu sermayeyi “algı kategorileri ile ayrımlara, simgesel hiyerarşilere, rütbelere, derecelere” (Bourdieu, 1991'den akt. Göker, 2007) dönüştürürler. Oluşan bu yeni biçim sembolik sermayeye karşılık gelir. Sembolik sermaye, toplumsal eyleyiciye ait kozların denk düştüğü çıkarların üzerini örtme işlevi görür ve tahakkümü meşrulaştırır (Göker, 2007: 283-284). Bir başka ifadeyle sembolik sermaye, iktidar ilişkilerinin *ahlaki* bir zemine oturtulmasına imkân veren, mücadele ve tahakküm unsurlarını algısal araçlarla gizleyen kaynakların bir bütünüdür.

İktidar ilişkilerinin sembolik unsurlarla meşrulaştırılmasına vurgu yapan sembolik sermaye kavramı tâbi kesimlerin egemen kesimlere verdiği *bir tür avansı* ifade etmektedir. Bu avans, tâbi kesim egemen kesimin iktidarını kabullenmenin kendi çıkarına olmadığını fark edinceye dek verilmeye devam eder (Swartz, 2011: 132-133).

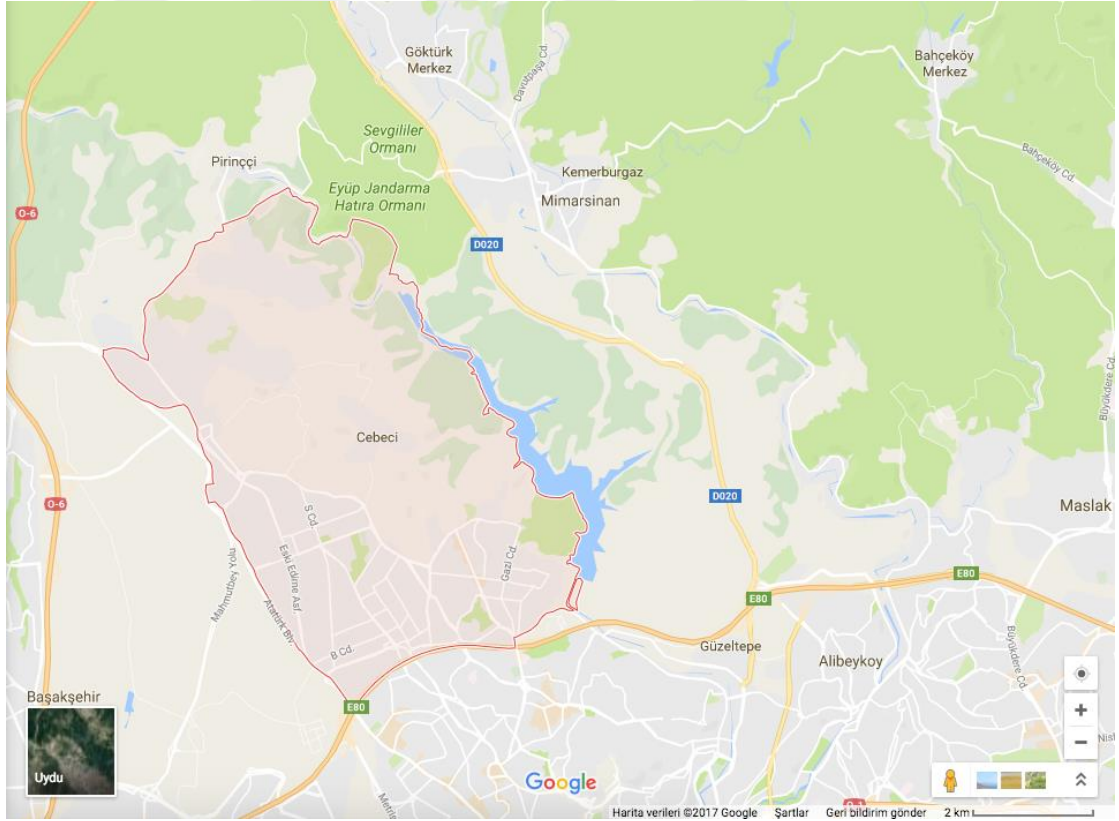
Bu açıdan sembolik sermaye toplumsal itibar ve güven kaynaklarının toplamını ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

KENTİN ORTASINDA VE DIŞINDA BİR MAHALLE: GAZİ

Gazi Mahallesi İstanbul'un kuzeybatısındaki Sultangazi ilçe belediyesine bağlı dört ayrı idari mahalleden oluşan bir *semt*dir. Bazı kaynaklarda bu dört mahalleye “Gazi'nin kuzeybatı komşusu olan ve 1995 Martı'ndaki olaylar sırasında ilan edilen sokağa çıkma yasağının kapsamında yer alan Esentepe'yi” eklemenin mümkün olabileceği (Pérouse, 2014) belirtilmektedir. Buna karşın bu dört mahalle dışındaki herhangi bir yerleşim bölgesini Gazi Mahallesi'ne dahil etmek tarihsel, sosyolojik ve fiziksel olarak uygun görünmemektedir. Nitekim bu durum, bu araştırma kapsamında yapılan görüşmeler ve gözlemler sırasında da açığa çıkmıştır.

Resim.1. Sultangazi ilçe sınırları

Gazi Mahallesi sınırları oldukça net bir bölgede konumlanmıştır. Bölge Alibey Barajı, Gazi Mezarlığı, Kent Ormanı, taş ocakları ve 2. Çevreyolu (O-2/E80/Fatih Sultan

Mehmet Köprüsü yolu) ile çevrilidir. Bu konumlanma, Gazi Mahallesi'ne tarihsel ve toplumsal anlamının dışında mekânsal bir bütünlük de kazandırmaktadır.

Resim.2. Gazi Mahallesi'ndeki dört idari birimin sınırları

Gazi Mahallesi'nden bahsederken iki ayrı Gazi Mahallesi'nin söz konusu olduğunu belirtmek gerekir: 1- Bu araştırmanın inceleme alanını oluşturan dört mahalleden biri olan, idari anlamdaki Gazi Mahallesi; 2- Tarihsel, fiziksel ve sosyolojik bir bütüne karşılık gelen bir yerleşim yeri olarak Gazi Mahallesi. İdari bir birim olan *birinci* Gazi Mahallesi'ni aşan bir gerçeklik olarak *ikinci* Gazi Mahallesi'nin varlığı gerek araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde gerek literatürde (Pérouse, 2014; Yücel, 2016; Özyiğit, 2008) ve gerekse de saha gözlemlerinde ortaya çıkmıştır. Bazı kaynaklarda bu durumun “resmi mahalle ve yaşanan/algılanan mahalle ayrımı” şeklinde ifade edildiği de görülmektedir (Ergur, Yücel, Meissonnier, & Doğuç, 2009: 20). Bu çalışmada *ikinci* Gazi Mahallesi'ne odaklanılmıştır.

Gazi Mahallesi muhtarlarıyla yapılan görüşmelerde edinilen bilgiye göre bugün 4 idari mahalleden oluşan Gazi Mahallesi 1960'lı yılların ortalarından itibaren bir mesken olarak kullanılmaya başlanmış, bu tarihlerden 1981 yılına kadar, o dönemde feshedilen Küçükköy belde belediyesine bağlı kalmıştır. Söz konusu bölge 1984 yılında Gazi ve Zübeyde Hanım isimleriyle Gaziosmanpaşa ilçe belediyesine bağlı olmak üzere iki

idari mahalleye ayrılmıştır. 1973 yılında Gazi Mahallesi olarak tüzel kimliğine kavuşan bölge (, 2014: 80) 1984 öncesinde Atatürk Çiftliği¹ olarak anılmaktaydı. Nitekim 1984 yılında gerçekleştirilen idari bölünmede söz konusu iki mahalleye verilen isimler Mustafa Kemal'e ve onun annesine atıf yapmaktadır. 1999 yılında yaklaşık olarak her bir mahalleden birer mahalle daha ayrılmış ve söz konusu semt bugün halen geçerli olan dört idari birime bölünmüştür. Bu yeni iki mahalleden Yunus Emre Mahallesi'nin büyük bir kısmı Gazi Mahallesi'nden, 75. Yıl Mahallesi'nin büyük bir kısmı ise Zübeyde Hanım Mahallesi'nden ayrılarak oluşturulmuştur. 2009 yılında yapılan yerel seçimler öncesinde Gazi Mahallesi'nin, Zübeyde Hanım Mahallesi'nin, Yunus Emre Mahallesi'nin ve 75. Yıl Mahallesi'nin yeni oluşturulan Sultangazi ilçe belediyesine bağlanmasıyla Gazi Mahallesi bugünkü idari yapılanmasına kavuşmuştur.

Bölgenin tamamının Gazi Mahallesi ismi taşıyan bir idari birim olarak kabul edildiği dönem oldukça kısa bir döneme² denk gelmektedir. Buna karşın gerek bölge sakinleri gerek literatür ve gerekse medya bugünkü dört idari birimi kapsayan bölgeyi Gazi Mahallesi olarak ifade etmektedir. Bir başka deyişle bölge yalnızca belirli bir dönemde idari anlamda Gazi Mahallesi olarak tanımlanmış olsa da sosyolojik, ekonomik ve mekânsal anlamda bir bütün olarak kabul edilmekte ve Gazi Mahallesi şeklinde adlandırılmaktadır. Bu bakımdan bu dört idari birimlik bölgenin Gazi Mahallesi olarak anılan bir bütüne karşılık geldiği unutulmamalıdır. Nitekim bu durum muhtarlardan³ birinin ifadelerinde somutlaşmaktadır:

“Burada muhtarlık yapacaksan, meclis üyesi olacaksan, belediye başkanı buraya geleceksen, resmi kurumlar burayla ilgili tasarruf yapacaksa.. atıyorum sana burada imam olacaksan, cemevi dedesi olacaksan.. ne yaparsan yap Gazi Mahallesi'ne bir bütün (olarak) bakmadığın sürece tutmaz, bütündür düşüncesiyle ele alacaksın. İnsanların genel sorununu ele almadığın sürece başarılı olman zor çünkü bu mahalledeki insanın Zübeyde Hanım'da ya kardeşi oturuyor ya kirvesi oturuyor ya amcası oturuyor, atıyorum. Dört mahallenin insanı 75. Yıl'daki bir kahvede akşam gelip oyun oynayabiliyor, gününü geçirebiliyor ya da dört mahallenin insanı Cemevi'nde inançları doğrultusunda programlarını yapıyor ya da

¹ Söz konusu adlandırmanın bu bölgenin Mustafa Kemal'in Balkan göçmenlerine tahsis ettiği bölge olarak bilinmesinden kaynaklandığı belirtilmiştir [Ali Muhtar].

² Bu dönem 1973-1984 yılları arasındadır.

³ Çalışma kapsamında tüm katılımcılar için takma isimler kullanılmıştır. Bu durum muhtarlar için de geçerlidir. Ayrıca muhtarların dört mahalleden hangisinin muhtarı olduğu -kimliklerinin açığa çıkmaması amacıyla- gizli tutulmuştur.

Gazi'deki en büyük cami olan Merkez Camii'nde dört mahallenin insanı geliyor, namaz kılıyor. Yani bu mahallede ortaklaşa yürüyen bir şeyler var.” [Sinan Muhtar]

Uzak olmayan bir tarihe (1984) kadar tek bir idari birim olan bu semt geçerliliği tartışmalı çeşitli sebeplerle (Pérouse, 2014: 71) dört idari mahalleye bölünmüştür. Bu bölünme nüfusunun hızla artmış olmasıyla ilgili olduğu gibi birtakım politik ve simgesel sebeplerle de açıklanabilir. Nitekim bugün burada faaliyet gösteren otobüs hatlarının ismi dahi bu yönde yorumlamalara konu olabilmektedir:

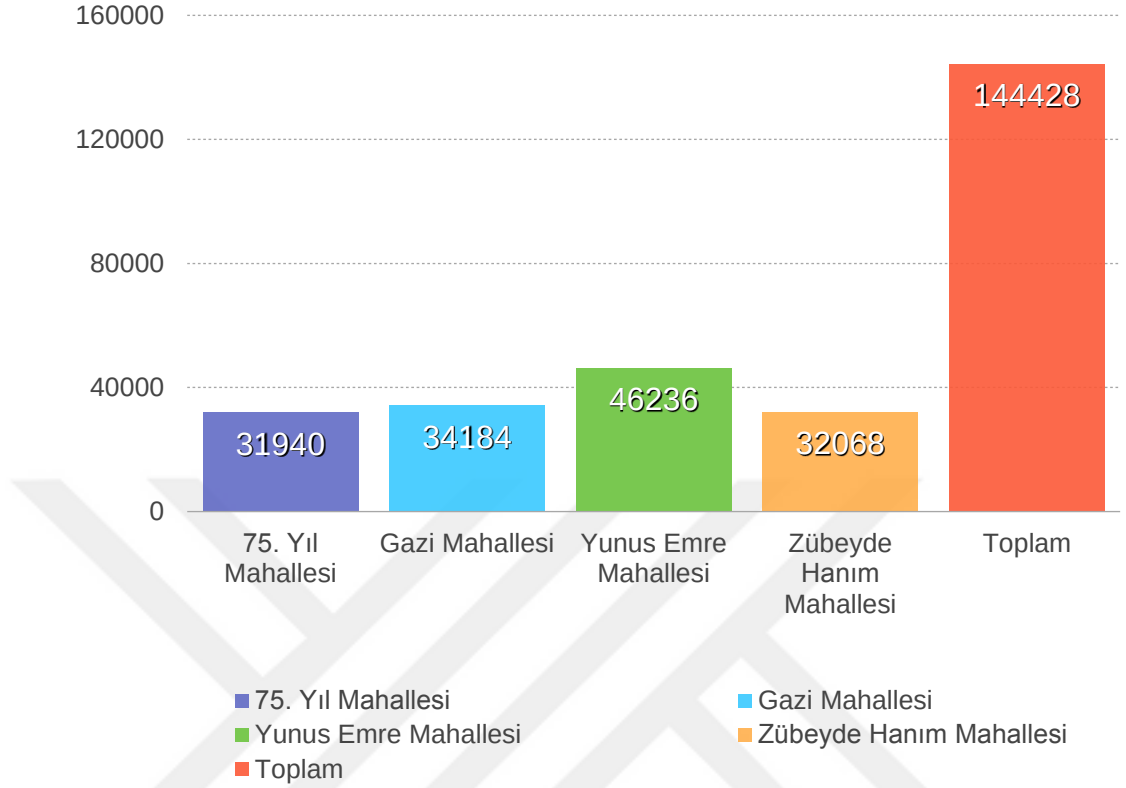
“(Otobüslerde) Gazi Mahallesi yazabilirdi ya da İsmet Paşa Caddesi yazabilirdi ama yazmıyor, ne yazıyor, Yunus Emre Mahallesi. Çünkü bizim yöneticilerimiz her zaman olayları yatıştırmak için ellerinden geldiğince böyle bu şeylerle oynarlar. Yani güzel bir şeydir bu.” [Fuat]

Bu örnekte katılımcının konuya ilişkin olumlu bir yorum getirdiği görülmektedir. Bununla birlikte aksi örnekler de söz konusudur. Gazi Mahallesi bu konuda olduğu gibi pek çok konuda, üstelik çok daha çeşitli düşüncelere zemin olabilen bir sosyomekânsal dokuya sahiptir. Bu doku sonraki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

2.1. Gazi Mahallesi'ne İlişkin Demografik Veriler

Gazi Mahallesi yaklaşık 150 bin ile Türkiye'deki bazı illerin toplam nüfusunun üstüne çıkan bir nüfusa sahiptir. Her birinin nüfusu yaklaşık 32 bin ile 46 bin arasında değişen mahallelerin 2016 tarihli nüfus bilgileri Grafik.1'de paylaşılmıştır. Buna göre 46 bini (%32,0) aşan nüfusuyla bu dört idari birim arasından en kalabalık mahalle Yunus Emre Mahallesi iken 32 bine yaklaşan nüfusuyla en az nüfusa sahip olan mahalle 75. Yıl Mahallesi'dir. Bu noktada yerleşim yerlerinin demografik anlamda doygunluğa ulaşma sırasından bahsetmek anlamlı olabilir. 75. Yıl Mahallesi en erken tarihte doygunluğa ulaşan bölgeye karşılık gelirken bunu sırasıyla Gazi Mahallesi (dar anlamda), Zübeyde Hanım Mahallesi ve Yunus Emre Mahallesi izlemiştir.⁴

⁴ Bu bilgi Mehmet Muhtar tarafından ifade edilmiş olmakla birlikte diğer katılımcıların Gazi Mahallesi'nin gelişimini anlatan ifadeleriyle doğrulanmıştır.

Grafik.1. Gazi Mahallesi nüfus bilgileri (TÜİK)

Tablo.1’de görüldüğü üzere 144 bin 428 kişilik Gazi Mahallesi’nde bu nüfusun 70 bin 584’ünü kadınlar, 73 bin 844’ünü ise erkekler oluşturmaktadır. Kadın ve erkek nüfusları arasında çok büyük bir farklılık olmasa da cinsiyet dağılımı her 4 idari birimde de benzer bir profil göstermektedir.

	Kadın	Erkek	Toplam
75. Yıl Mahallesi	15.748	16.192	31.940 (%22,1)
Gazi Mahallesi	16.797	17.387	34.184 (%23,7)
Yunus Emre Mahallesi	22.469	23.767	46.236 (%32,0)
Zübeyde Hanım Mahallesi	15.570	16.498	32.068

			(%22,2)
Toplam	70.584 (%48,9)	73.844 (%51,1)	144.428 (%100,0)

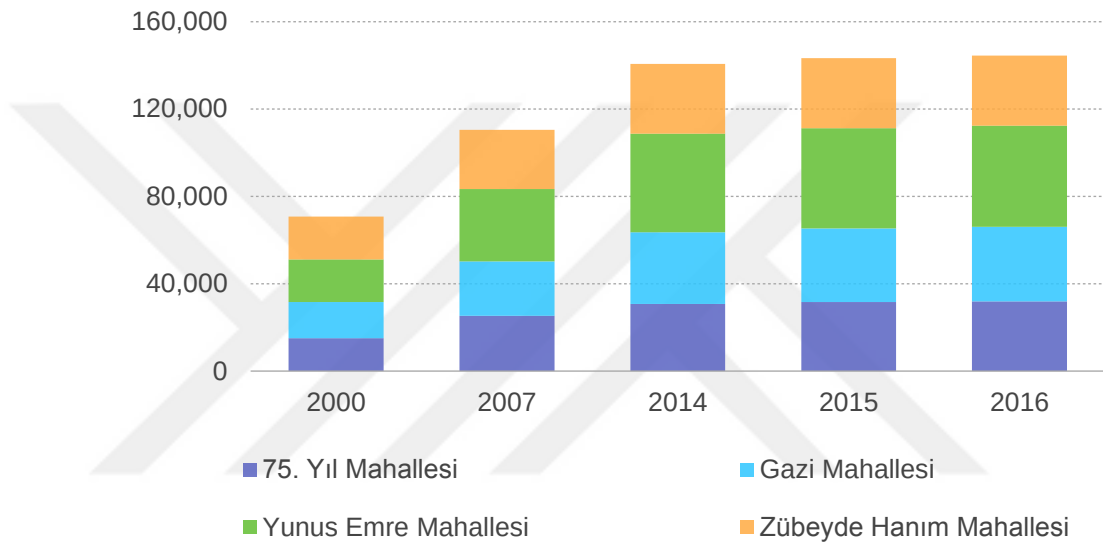
Tablo.1. 2016 yılı cinsiyete göre Gazi Mahallesi nüfus bilgileri (TÜİK)

Türkiye İstatistik Kurumu'na ait online veri tabanında 1960-1980 yılları için doğrudan Gazi Mahallesi'ne ait olan veriler yer almamaktadır. Bu dönemler için ancak Gazi Mahallesi'nin idari anlamda bağlı bulunduğu Küçükköy belde belediyesinin nüfus bilgilerine ulaşılabilmektedir. 1985, 1990 ve 2000 yıllarına ait verilerde ise Küçükköy'e ilişkin demografik veriler yer almamaktadır. Zira 1981'de Küçükköy Belediyesi feshedilerek bir ilçe belediyesi olan Gaziosmanpaşa Belediyesi'ne bağlanmıştır. 2009 yerel seçimleriyle birlikte Gazi Mahallesi (kapsamındaki dört idari mahalle) Gaziosmanpaşa ilçe belediyesinden ayrılarak yeni kurulan Sultangazi Belediyesi'ne bağlanmıştır. Bu idari değişikliklerin de etkisiyle Gazi Mahallesi ile ilgili pek çok veri için dikey hareketleri takip etmek oldukça güçtür. Ayrıca Gazi Mahallesi'nde yaşanan idari bölünmeler sırasında mahalle sınırlarının anlamlı karşılaştırmalar yapmayı engelleyecek şekilde “hızlı ve keyfi” belirlendiği de dile getirilmektedir (Ergur, Yücel, Meissonnier, Pérouse & Doğuç, 2009: 35).

	2000	2007	2014	2015	2016
75. Yıl Mahallesi	15.135	25.295	30.810	31.668	31.940
Gazi Mahallesi	16.435	24.932	32.845	33.688	34.184
Yunus Emre Mahallesi	19.628	33.186	45.007	45.797	46.236
Zübeyde Hanım Mahallesi	19.506	27.094	31.987	32.218	32.068
Toplam	70.704	110.507	140.649	143.371	144.428

Tablo.2. Gazi Mahallesi 2000-2016 yılları arasındaki nüfus bilgileri (TÜİK)

Tüm bu sınırlılıklarla birlikte TÜİK'ten Gazi Mahallesi (kapsamındaki dört idari mahalle) ile ilgili son 50 yıla ait çeşitli demografik veriler talep edilmiş ancak mahalle düzeyindeki bilgilerin 2000 yılı itibarıyla verilebildiği gerekçesiyle son 16 yıla ait veriler edinilebilmiştir.⁵ Buna göre Tablo.2'de 2000, 2007, 2014, 2015 ve 2016 yıllarına⁶ ait nüfus bilgileri her 4 idari birim verilerini ayrı ayrı içerecek şekilde gösterilmiştir.

Grafik.2. Gazi Mahallesi 2000-2016 yılları arasındaki nüfusun yığılmış sütun grafiği (TÜİK)

Grafik.2'de de görüldüğü üzere 2000 yılında 70 bin 704 olan toplam nüfus 2014 yılına kadar %100 oranında artarak 140 bin 649'a çıkmıştır. 2016 yılına kadar 144 bin 428'e çıkan nüfus tüm bu yıllar boyunca azalan bir ivmeyle artış göstermiştir. Bir başka deyişle 2000'li yılların başında halen ciddi bir hızla büyümeye devam eden Gazi Mahallesi 2010'lu yıllardan itibaren bu hızını kaybetmeye başlamıştır. Bunun Gazi

⁵ Doğrudan değerlendirme yapma imkânı sunmaması sebebiyle 1960-1980 yılları arasındaki Küçükköy Belde Belediyesi'ne ait demografik veriler paylaşılmamıştır. Bu verilere TÜİK online veri tabanından erişilebilmektedir.

⁶ TÜİK'in 2000-2016 yılları arasında ait verilerinde 2008 öncesi için yalnızca 2000 ve 2007 yıllarına ait bilgiler bulunurken 2008 yılından itibaren her bir yıla ait bilgiler bulunmaktadır. Bu nedenle 2000 sonrası nüfus bilgileri paylaşılırken kabaca bir değerlendirme yapmaya fırsat sunması amacıyla 2000 ve 2007 yılları bilgilerinden sonra, bir sonraki 7 yıldaki değişimin görülebilmesi için 2014 verileri verilmiştir. Bununla birlikte son üç yılın nüfus bilgilerinin de görülebilmesi için 2015 ve 2016 verilerinin paylaşılması uygun görülmüştür.

Mahallesi'nin demografik doygunluğa ulaşmış olmasıyla açıklanabileceği ileri sürülebilir.

	0-14	15-29	30-44	45-59	60 ve Üzeri	Toplam
75. Yıl Mahallesi	8475	7928	9104	4516	1917	31.940
Gazi Mahallesi	8174	8263	10.343	5150	2254	34.184
Yunus Emre Mahallesi	12.843	12.248	12.650	6042	2453	46.236
Zübeyde Hanım Mahallesi	8254	8075	8791	4718	2230	32.068
Toplam	37.746 (%26,1)	36.514 (%25,3)	40.888 (%28,3)	20.426 (%14,1)	8854 (%6,1)	144.428 (%100)

Tablo.3. Yaşa göre 2016 Gazi Mahallesi nüfus bilgileri(TÜİK)

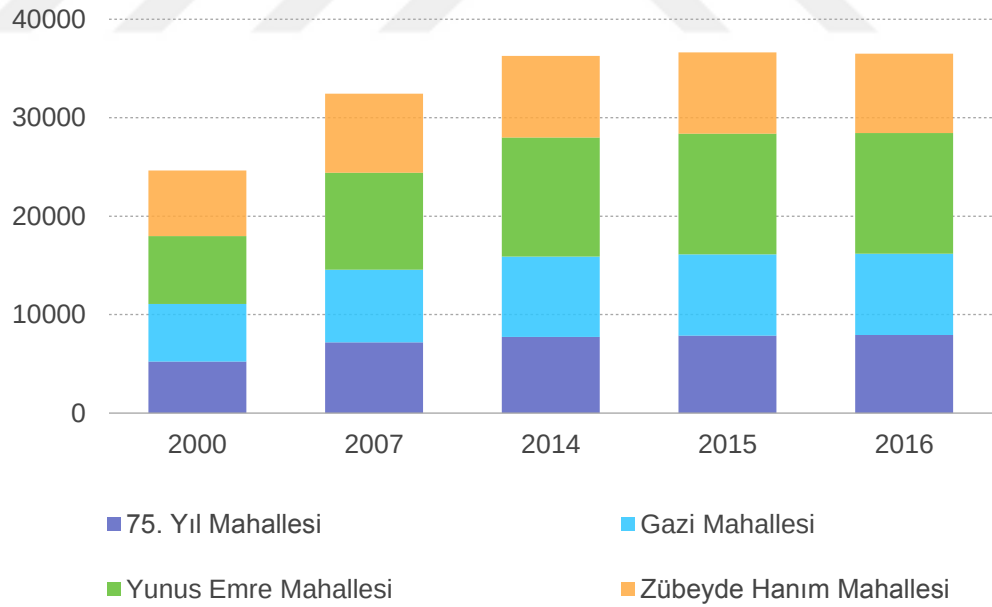
Tablo.3'te 2016 yılı nüfusu yaş değişkeniyle birlikte paylaşılmıştır. 144 bini aşan toplam nüfusun 37 bin 746'sı 0-14, 36 bin 514'ü 15-29, 40 bin 888'i 30-44, 20 bin 426'sı 45-59, 8 bin 854'ü ise 60 ve üzeri yaş aralığındadır. Oldukça genç bir yaş ortalamasına sahip olan Gazi Mahallesi nüfusunun %25,3'ü bu çalışmanın odaklandığı 15-29 yaş arasındadır.

	2000	2007	2014	2015	2016
75. Yıl Mahallesi	5226	7194	7728	7852	7928
Gazi Mahallesi	5848	7374	8170	8283	8263
Yunus Emre Mahallesi	6910	9838	12.078	12.228	12.248

Zübeyde Hanım Mahallesi	6664	8031	8290	8275	8075
Toplam	24.648 (%34,9)	32.437 (%29,4)	36.266 (%25,8)	36.638 (%25,6)	36.514 (%25,3)

Tablo.4. Yıllara göre Gazi Mahallesi 15-29 yaş arası nüfus bilgileri⁷ (TÜİK)

Bugün 15-29 yaş aralığında toplam 36 bin 514 kişinin yaşadığı Gazi Mahallesi'nde bu yaş aralığındaki nüfusun 2000 yılından itibaren geçirdiği değişim Tablo.4'te görülmektedir. Buna göre 2000 yılında 24 bin 648 olan 15-29 yaş arası nüfus 2007 yılında 32 bin 437'ye, 2014 yılında 36 bin 266'ya, 2015 yılında 36 bin 638'e çıkmıştır. Buna karşın 2016 yılında 15-29 yaş arası nüfusun 36 bin 514'e gerilediği görülmektedir. Nitekim toplam nüfus içerisindeki 15-29 yaş arası nüfus payının sürekli bir azalma halinde olduğu da görülmektedir.

Grafik.3. Yıllara göre Gazi Mahallesi 15-29 yaş arası nüfus bilgileri yığılmış sütun grafiği (TÜİK)

⁷ Toplam satırındaki yüzdelik dilimler, o yılki toplam 15-29 yaş arası nüfusun o yılki toplam nüfus içerisindeki payını göstermektedir.

Gazi Mahallesi toplam nüfusunun azalan bir ivmeyle de olsa arttığı belirtilmişti. Bununla birlikte 15-29 yaş arası nüfusun 2000-2015 arasında nispeten daha düşük bir ivmeyle artması ve hatta 2016 yılında azalmış olması dikkat çekmektedir. Bu durum Grafik.3'te de izlenebilmektedir.

2.2. Kentsel Bir Uzantı Olarak Gazi Mahallesi'nin Oluşum Süreci

1990'lı yılların başında bugünkü Sultangazi ilçesini de kapsayan Gaziosmanpaşa ilçesindeki idari birimler, kentleşme gerçeği ve sosyolojik nitelikler göz ardı edilerek çizilen sınırlarla oluşturulmuş yapay birimlerdir. Bu durumun söz konusu bölgenin geçirdiği değişimlerin anlaşılmasını zorlaştıran bir sorun (Pérouse, 2014: 36-38) olduğu belirtilmişti. Resmi kaynaklarda yapılan taramalarda gözetilmesi ve takip edilmesi gereken pek çok idari değişiklik, söz konusu bölgelerin bugününe ve/veya dününe dair söz söyleyenlerden bilgi edinirken kullanılan yer isimlerinin tam olarak hangi anlama geldiğinin tekrar tekrar netleştirilmek zorunda olması ve bazen bu ayrımın tam olarak yapılamaması gibi sorunlar bölgeye dair araştırma yapmayı güçleştiren önemli unsurlardandır. Bununla birlikte bu bölümde, bahsi geçen bölgede yer alan Gazi Mahallesi'nin oluşumu ve gelişimi genel hatlarıyla anlaşılmaya çalışılmıştır.

Gazi Mahallesi 1960'lı yılları da kapsayan iç göç dalgasının etkisiyle oluşmuş bir yerleşim bölgesi olarak kabul edilebilir. Nitekim Gazi Mahallesi'nin bir mesken olarak kullanılması 1960'lı yılları bulmaktadır. Bu yıllarda buraya yerleşen nüfusun ağırlıklı olarak Karadeniz illerinden geldiği söylenebilir:

“1964-65 gibi ilk sakinleri gelmeye başladı... Karadenizliler, özellikle Trabzon ve Kastamonu, 64 sonrasında gelmeye başladı. 70'ten itibaren Türkiye'nin her yerinden gelenler oldu.” [Ali Muhtar]

Bu tarihten öncesi için buraya yerleşmiş olan Balkan göçmenlerinin olduğu da dile getirilmektedir. Gazi Mahallesi'nin göç kaynaklarından bahseden Pérouse buranın 1950'ler ve 1960'larda Bulgaristanlı ve Yugoslavyalı göçmenlerle tanıştığını söylemiş ve mezarlıktaki en eski mezar taşlarının da onlara ait olduğunu belirtmiştir (Pérouse, 2014). Hane sayısı çok kısıtlı olmakla birlikte Gazi Mahallesi'nin bu erken dönemleri

için Balkan göçmeni mahalle sakinlerinden bahsedilebilir. Ancak mahallenin bugünkü profilini belirlemesi açısından bu ilk dönem sakinlerinin etkin olduğunu söylemek güç görünmektedir. Zira 1960'lı yıllarla birlikte Anadolu'dan göç alan ve bu şekilde büyüyen Gazi Mahallesi bugün "tipik bir Anadolu" [Selim] olarak nitelenmektedir. Bu Balkan göçlerinin ardından 70'ler ve 80'lerde Karadeniz'den ve özellikle Zara olmak üzere Sivas'tan göç alan Gazi Mahallesi'nde bu göçlerden sonra Güneydoğu Anadolu'dan gelen bir göç dalgası izlenmiştir. 1997 yılının ilk dönemlerinde Gazi Mahallesi muhtarına kayıtlarını yaptıran kişilerin büyük kısmı başta Muş olmak üzere Güneydoğu Anadolu illerinden, bir kısmı ise Erzincan ve Elâzığ gibi Doğu Anadolu illerinden olmuştur (Pérouse, 2014: 49).

1970'lerle birlikte hızlanan göçlerin kaynak illeri görece güneye kaymış; Gazi Mahallesi başta Sivas olmak üzere Erzurum, Tunceli, Tokat gibi illerden göç almaya başlamıştır [Ali Muhtar, Mehmet Muhtar, Sinan Muhtar, Hakkı Muhtar]. Nitekim Gazi Mahallesi'nin bugünkü demografik profilinin belirlenmesinde de bu göçler etkili olmuştur.

Pérouse, Gazi Mahallesi için önemli bazı gelişmeleri şöyle sıralamaktadır:

1972- Alibey Barajı'nın hizmete girmesiyle bölgenin kuzey hattının sabitlenmesi,

1973- Bir idari birim olarak Gazi Mahallesi'nin oluşturulması ve ilk muhtarın seçilmesi,

1977- İlk minibüs ve dolmuş hatlarının çalışmaya başlaması (Otobüs hatları ise ancak 1980'lerin ilk yıllarında çalışmaya başlamıştır.),

1984- Mahallenin "yönetilemez" olduğu gerekçesiyle Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi olmak üzere iki idari birime ayrılması,

1985/86- Gazi Mahallesi'nin resmen imara açılması.

Bu noktada eklemek gerekir ki 1973'te idari birim statüsüne kavuşan Gazi Mahallesi'nin 1984 yılında, yani sadece 10 yıllık bir süre sonunda iki birime ayrılmış olması buranın oldukça büyük bir ivmeyle büyüdüğüne bir işaret olarak kabul edilmektedir (Pérouse, 2014: 80).

	Konut sayısı	Nüfus	İşyeri sayısı
Zübeyde Hanım Mahallesi	5995	28.050	767
Gazi Mahallesi	6638	30.684	1077
Toplam	12.633	58.734	1844

Tablo.5. Zübeyde Hanım ve Gazi mahallelerine ait 1994 tarihli bazı veriler (Pérouse, 2014: 45)

Pérouse'un yaptığı araştırmaya göre 1969 yılında Gazi Mahallesi'nde 30 kadar, 1971'e gelindiğinde ise 50-60 kadar gecekondlu bulunmaktaydı (Pérouse, 2014: 78). 1994 yılına ait nüfusa, konuta ve iş yerlerine ilişkin verilerin yer aldığı Tablo.5'e bakıldığında Gazi Mahallesi'nin o dönemde dikkat çekici bir büyüme eğrisi gösterdiği fark edilmektedir.

Gazi Mahallesi ilk sakinlerini 1960'lı yıllarda ağırlamaya başladığı belirtilmişti. 1970'lerle birlikte söz konusu bölge Türkiye'nin pek çok şehrinden göç almış, dolayısıyla dikkate değer bir nüfus artışı yaşamıştır. Gazi Mahallesi'nin hızla büyümüş olmasında buranın iyi bir gelişim eğrisi göstereceği yönündeki kanaatin etkili olduğu ve bu sebeple insanların mahalledeki tüm eksikliklere rağmen anlamlı bir istekle yatırımlarını buraya yaptıkları belirtilmiştir. Bu durum 1990'lı yılların ilk yarısında Bayrampaşa'daki bir mahalleden Gazi Mahallesi'ne yerleşmiş olan bir mahalle sakininin ifadelerinde net bir şekilde görülmektedir:

“...genel kanaat şuydu... o zaman şöyle bir durum vardı, maddi olarak imkânı el verenler Bayrampaşa Yıldırım Mahallesi bölgesinde mülk sahibi olmaya çalışıyorlardı. Çünkü orası gerçekten de birçok sorunu aşmış bir bölgeydi ki bugün de bunu yakından anlayabiliyoruz. Hem kültürel anlamda hem sosyal ilişkiler açısından hem de alt yapı ve üst yapı açısından, belediye hizmetleri açısından fevkalade bir seviyeye gelmiş idi, dolayısıyla o bölgede herkes mülk sahibi olmaya çalışıyordu. Fakat imkânı buna yetmeyenler ileride benzer bir statüye sahip olacağına inandıkları yerlere akın etmeye başladılar. O işte 70'li 80'li yıllarda Sultançiftliği'ydi fakat 80'li yılların sonunda 90'lı yılların başlarından itibaren Gazi Mahallesi'ydi. Bir gün buranın da o yapıya yani alt üst yapı sorunlarını halleden, kültürel anlamda gelişime açık, belediye hizmetleri açısından, devletin her türlü imkânı açısından ve sosyal ilişkilerin sorunsuz bir şekilde yürüyeceğine olan inançtan yana insanlarda bir kanaat vardı.” [Fuat]

Gazi Mahallesi'nin bir yerleşim yeri olarak kullanılmaya başlandığı ilk yıllarda buraya gelen hemen hemen herkesin hikayesinde ortaklaşan nokta “ucuz olması sayesinde” burada bir arsa olarak ekonomik şartlarda mülk edinme isteğidir. Bu ilk sakinler büyük çoğunlukla ya İstanbul'un daha gelişmiş yerlerinde kiracı olarak yaşıyorken çok cüzi harcamalarla buradan arsa alıp kendilerine ait bir ev inşa etmişler ya da burayı keşfetmiş akrabalarının, hemşehrilerinin yönlendirmeleriyle ve arsa (zaman zaman doğrudan ev) temini konusunda yardımlarıyla Anadolu'daki memleketlerinden buraya göç etmişlerdir. Nitekim bir yerleşim yeri olarak Gazi Mahallesi'ni oluşturanların en temelde ortaklaştıkları nokta düşük ekonomik imkanlara sahip olmalarıydı:

“Türkiye'deki tüm vilayetlerden alt gelir katmanında olmak buradakilerin ortak özelliği.”
[Ali Muhtar]

Bugün yerini müteahhitliğe bırakmış görünen hane inşasının 1990'lı yıllarda Pérouse'un kullandığı ifadeyle “kendi kendine” inşaat (Pérouse, 2014: 57) usulüyle yapıldığı görülmektedir. Buna göre en az üç-dört yıl süren inşaatlar göç hikayelerine de ev sahipliği yapmıştır. Gazi Mahallesi'nde bir şekilde arazi edinen (bu edinme yasal ya da yasadışı yollarla gerçekleştirebilmekteydi) kimseler kendi imkânlarıyla, zaman zaman işçi çalıştırarak ve sürüncemeli bir süreç ile kendilerine birer ev inşa etmekteydiler. Bugün ise Gazi Mahallesi'nde yeni yapılan binalar, eski binaların “müteahhite verilmesi” ile inşa edilmektedir. Bu yöntemin 1990'ların sonunda Gaziosmanpaşa'nın kimi “kuzey mahalleleri”nde (Malkoçoğlu ve Cebeci Mahalleleri gibi) yaygın olmayan bir şekilde tercih edildiği söylenebilir (Pérouse, 2014: 58). Yıllar önce kendi kendilerine yaptıkları binaları bugün “kat karşılığında” müteahhitlere devreden mülk sahipleri, müteahhitlerin yani yerel inşaat firmalarının inşa ettikleri apartmanlardan anlaşmalarına bağlı olarak daire almakta ve büyük çoğunlukla mahallede yaşamaya devam etmektedirler.

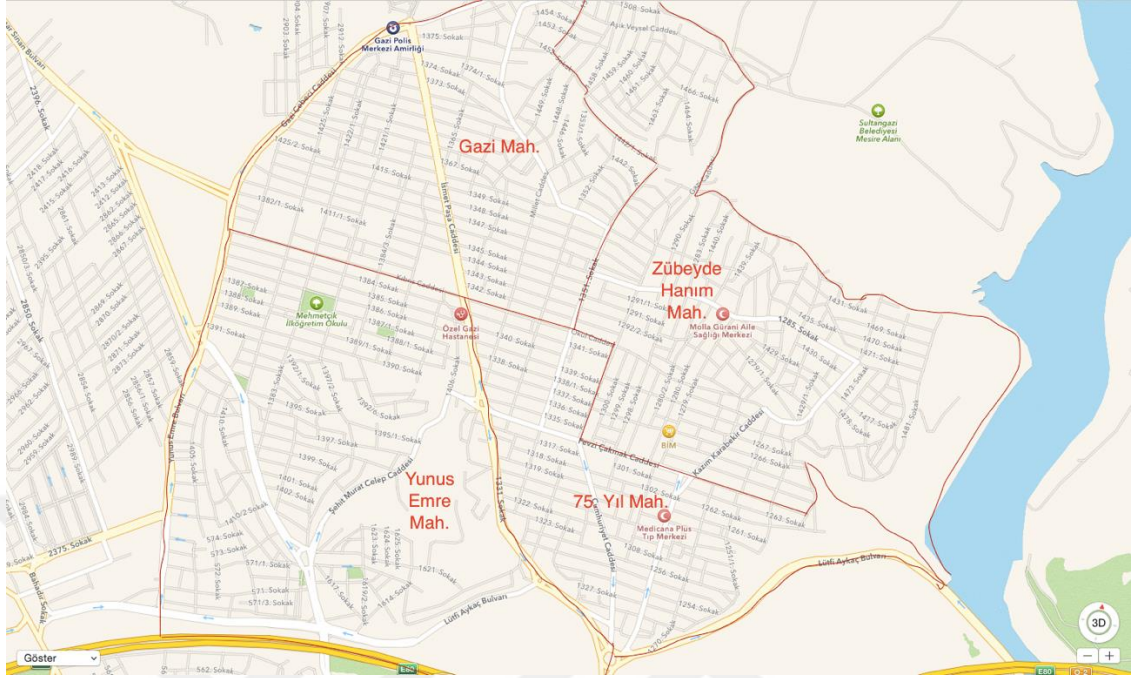
1950'li yıllardan sonra bir gecekondü bölgesi şeklinde var olmaya başlayan Gazi Mahallesi'nin bugün fiziksel anlamda kente dahil olduğu ve sakinlerinin buradan *gitmek istemeyeceği* bir yerleşim alanına dönüştüğü söylenebilir. Bununla birlikte halen kentin dışında sayılması için birtakım gerekçeleri olan bu mahallenin bugünkü

durumunun daha ayrıntılı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Bir sonraki bölümde Gazi Mahallesi'nin güncel hususiyetleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

2.3. Bir “Kentsel Çevre Bölgesi” Olarak Gazi Mahallesi'nin Bugünkü Resmi

Bir kent mekânı olarak Gazi Mahallesi'ni tanımlarken birtakım yeni kavramsallaştırmaların kullanılması elzem görünmektedir. Bu ihtiyaçtan hareketle oluşturulmuş “kentsel çevre bölgesi” kavramı söz konusu ihtiyacı karşılama potansiyeline sahip bir kavramdır. Bu kavram “kentleşmenin bilimsel yazınına uzun süre hâkim olan *gecekondu*, *gecekondulaşma* olgularının, artık iyi ayırt edilebilir belli bir gerçekliğe tekabül etmemeleri ve yöntembilimsel soyutlamalar içermeleri nedeniyle geçersizleşmeleri üzerine” ortaya atılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavram ile söz konusu bölgenin kente olan mekânsal uzaklığından daha çok kavramsal dışarıda kalmışlığına, yetersiz ve yanlış anlaşılmışlığına işaret edilmektedir (Ergur, Yücel, Meissonnier, Pérouse & Doğuç, 2009: 8). Tam da bu sebeple Gazi Mahallesi için bu kavramın kullanılmasının oldukça yerinde olduğu düşünülmektedir. Zira Gazi Mahallesi bir kent mekânının sahip olduğu pek çok özelliğe sahip olmakla beraber kentsel imkânların birçoğuna erişim noktasında çeşitli kısıtları olan bir yerleşim yeridir. Burada kentsel imkânlar, yalnızca fiziksel ya da maddi imkânlar çerçevesinde düşünülmemelidir. Bu başlık altında Gazi Mahallesi'nin ekonomik, fiziksel ve mekânsal düzlemde bir betimlemesi yapılacaktır.

Pérouse 2004 yılında yazdığı makalesinde Gazi Mahallesi'ni anlamak için yapmayı teklif ettiği 30 yıllık zaman yolculuğuyla ilgili şu ifadeleri kullanıyor: “Bu 30 yıl, Gazi Mahallesi'nin, kır kökenli göçmenlerin tek tük gecekondu inşaat ettiği tecrit edilmiş bir askerî-tarımsal bölgeden, yayılmakta olan megalopolün geri kalan kısmıyla bağlantılı hale gelen ve yoğunlaşan bir kentsel topluluğa doğru evrimine ve takviyesine denk düşüyor” (Pérouse, 2014: 72). Bu ifadelerin ait olduğu 2004 yılının üzerinden geçen on üç senede Gazi Mahallesi'ndeki pek çok şey değişmiş fakat işaret edilen sürecin seyir yönünde bir değişiklik olmamış, Gazi Mahallesi kentle bağlantısını artırmaya ve *kentleşmeye* devam etmiştir. Bununla birlikte bu kentleşme süreci Gazi Mahallesi'nin *kendine özgü* bir mekân olma özelliğini kaybetmeden ilerlemiştir.

Resim.3. Gazi Mahallesi'ne ait idari sınırlar

İlk olarak bugün hâlâ bir varoş mahallesi olarak tanımlanabilen (Yücel, 2016) Gazi Mahallesi'nin -artık- bir gecekondu mahallesi olmadığını altını çizmek gerekir. Gazi Mahallesi'nin bazı çalışmalarda belirtilenin aksine 2000 yılından itibaren bir gecekondu mahallesi olmadığı, kalan az sayıdaki tek katlı yapıların buranın “gerçekliği” sayılamayacağı Pérouse'un 2004 tarihli çalışmasında da dile getirilmiştir (2014: 75). Gazi Mahallesi'nin ve özellikle Zübeyde Hanım Mahallesi'nin Kent Ormanı'na ve Alibey Barajı'na yakın olan kısımlarında gecekondu bölgeleri görülse de Gazi Mahallesi bugün ağırlıklı olarak 3-7 katlı binaların yer aldığı⁸ ve Resim.3'te de görüleceği üzere parselasyonu görece düzenli bir bölgedir. Bu noktada gecekondu ifadesiyle neyin kastedildiği de önemlidir. Burada, farklı şekillerde tanımlanabilen gecekondu hem yapısal anlamıyla hem de hukuki anlamıyla düşünülebilir. Bir başka ifadeyle, mahalle muhtarlarıyla yapılan görüşmelerde de ortaya çıktığı üzere, Gazi Mahallesi'nde tek katlı, bahçeli, bakımsız yapıların sayısı çok katlı ve bakımlı yapılara kıyasla oldukça az olduğu gibi yasadışı yapıların sayısı bunlardan da düşüktür. Zira

⁸ Bazı kaynaklarda bu binaların 3-10 katlı olduğu da belirtilmiştir (Pérouse, 2014: 76). Ancak mahallenin genel görünümü için 7'nin üstünde kat sayısına sahip olan binalar istisnaları oluşturmaktadır.

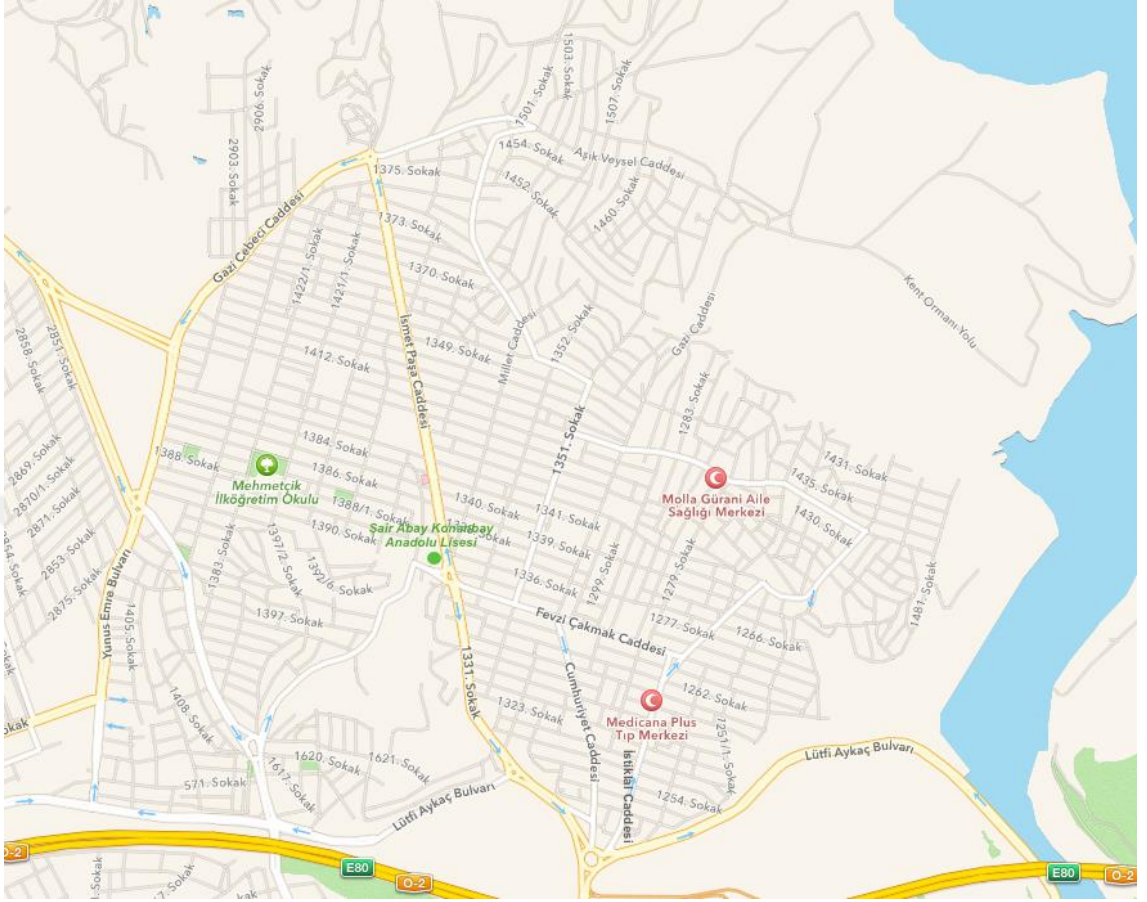
yapısal anlamda bir gecekondur olarak tanımlanabilecek kimi evler *tapuludur*⁹ ve hukuki anlamda gecekondur sayılamazlar.¹⁰ Yerel müteahhitlik firmalarının göze çarptığı mahallede zaten tarihi gereği çok eski olmayan pek çok binanın da yıkılıp yerlerine yeni binaların yapıldığı görülmektedir. Bu açıdan mahallenin çehresinin hızla *iyileştiği* de söylenebilir. Nitekim Pérouse’a göre de (2014: 81) Gazi Mahallesi’nin imara açıldığı 1980’lerin ikinci yarısından itibaren bölgede gerçekleşen fiziksel gelişmeler (gecekonduların yıkılıp yerlerine çok katlı binaların inşa edilmesi, yol ve altyapı çalışmalarının hız kazanması gibi) buranın çehresinin değişmesine ve iyileşmesine katkı sağlamıştır.

Kentsel bir bölgeyi betimlerken oraya ait ulaşım imkanlarından bahsetmemek uygun düşmeyecektir. Gazi Mahallesi kritik karayollarına yakınlığıyla dikkat çekici bir bölgede konumlanmıştır. Mahalle, 2. Çevreyolu bağlantısı sayesinde İstanbul’daki pek çok noktaya kısa sürede ulaşım imkânı sunmaktadır. Bunun yanında Gazi Mahallesi’nde toplu taşıma araçlarıyla ilgili çelişkili bir durum olduğu söylenebilir. Mevcut hatların güzergahları düşünüldüğünde İstanbul’un pek çok kritik noktasına¹¹ toplu taşıma araçlarıyla ulaşımın mümkün olduğu görülmektedir. Ancak gerek araçların görece bakımsızlığı gerekse sefer saatlerinin yetersizliği, seferlerin görece uzun sürmesi (trafik, güzergahın uzatılmış olması vs. sebeplerle) ve zaman zaman yaşanan politik olayların etkisiyle seferlerde yaşanan sorunlar, söz konusu toplu taşıma araçlarının kullanımını zorlaştırmakta; kentin merkezi bölgelerine ulaşımı Gazi Mahallesi sakinleri için temel bir problem başlığı haline getirmektedir.

⁹ “Mart 1994 tarihine kadar inşa edilmiş olan gecekonduların çoğu (tapu dağıtımı yoluyla) legalize edilmiş”tir (Pérouse, 2014: 55).

¹⁰ Bu gecekondularda oturan ailelerin kiracılar olduğu ve bunların önemli bir kısmını da Suriyelilerin oluşturduğu belirtilmiştir [Ali Muhtar].

¹¹ Taksim, Fatih, Edirnekapi, Vezneciler, Beyazıt, Aksaray, Vatan Caddesi, Beşiktaş, Eminönü, Topkapı, Şişli, Mecidiyeköy, Levent, Zincirlikuyu, Yenikapı, Eyüp, Bayrampaşa, Kağıthane, Okmeydanı, Söğütözü, Kasımpaşa, Harbiye, Beşiktaş, İSTOÇ, Alibeyköy, Gaziosmanpaşa, Sultançiftliği.

Resim.4. Gazi Mahallesi'ndeki ana caddeler

Gazi Mahallesi'nin mekânsal olarak merkezinde olan İsmet Paşa ve Fevzi Çakmak caddelerinin ekonomik, toplumsal ve sembolik açıdan da merkezi bir konum üstlendiği söylenebilir. Giyim mağazaları, marketler (zincir süper marketler hariç olmak üzere; bunlar daha çok ara sokaklarda), kafeler, pastaneler, lokantalar, yapı-malzeme dükkanları, sürücü kursları, mobilya mağazaları, ATM ve banka şubeleri, elektronik mağazaları, kuyumcular, eczaneler, hastane ve tıp merkezleri vs. bu caddeler üzerinde sıralanmıştır. Fevzi Çakmak Caddesi'nden açılan Cumhuriyet ve İstiklal caddelerinin de bu merkezi caddelerdeki yoğunluğun uzantıları ve semtin ana akslarından oldukları söylenebilir. Ayrıca İsmet Paşa Caddesi'nden aradaki bir kavşak ile ayrılan ve Yunus Emre Mahallesi ile 75. Yıl Mahallesi arasında sınır olarak kabul

edilen 1331. Sokak¹² üzerinde çok sayıda kafe yer almaktadır. Kafe yoğunluğunun buradaki görece yüksekliği, bölge şartlarında oldukça büyük bir sosyalleşme, vakit geçirme ve dinlenme alanı olan Gazi Parkı'nın giriş kapılarından birinin bu sokak üzerinde olmasıyla yakından ilgilidir.

Mevcut durumda iki ilköğretim okulu ve bir mesleki teknik lisesi bulunan Gazi Mahallesi'nde ilkokul ve ortaokul eğitimi verecek olan bir okul daha yapılmaktadır. Zübeyde Hanım Mahallesi'nde ve 75. Yıl Mahallesi'nde ise ikişer ilköğretim okulu yer almaktadır. Aynı zamanda 75. Yıl Mahallesi'nde yeni bir ilköğretim okulu yapımı da gündemdedir. Yunus Emre Mahallesi'nde ise bir ilköğretim okulu, bir imam hatip ortaokulu, bir ticaret meslek lisesi ve bir Anadolu lisesi bulunmaktadır. Toplamda 5 ilköğretim okulu, 1 imam hatip ortaokulu, 1 mesleki teknik lise, 1 ticaret meslek lisesi ve bir anadolu lisesi bulunan Gazi Mahallesi'nde 2 de yeni ilköğretim okulunun yapımı söz konusudur. Ayrıca Gazi Mahallesi çok sayıda özel anaokuluna da ev sahipliği yapmaktadır.

Gazi Mahallesi'nde yer alan okulların büyük bir çoğunluğu ara sokaklarda yer almaktadır. Bununla birlikte mahallede bulunan tek anadolu lisesi olan Şair Abay Konanbay Lisesi oldukça merkezi bir konumda, İsmet Paşa Caddesi ile Fevzi Paşa Caddesi'nin birleştiği *köşe durağı*nda yer almaktadır. Söz konusu köşe durağının Gazi Mahallesi'nde sembolik bir anlam taşıdığını belirtmek gerekir. Zira bu nokta, mahallede gerçekleşen pek çok legal ve illegal eylemin merkezi olabilmektedir.

Muhtar görüşmelerinde Gazi Mahallesi'ne göç eden ailelerle ilgili olarak söylenenlere göre *“tüm vilayetlerden Gazi Mahallesi'ne gelen bu insanların ortak özellikleri alt gelir grubundan olmaları”* [Ali Muhtar] idi. Bununla birlikte görüşmelerde Gazi Mahallesi sakinlerinin orta gelir düzeyine çıktıkları da belirtilmiştir. Nitekim zamanında gecekondular yaparak buraya yerleşen halk, ilerleyen zamanlarda arsasında apartman yaparak/yaptırarak mülk sahibi olmuş/gelirini artırmış ve burada gelişen ekonomik alanda yer edinerek maddi koşullarını iyileştirmeyi başarmıştır. Muhtarların tereddüt etmeden Gazi Mahallesi sakinlerinin büyük çoğunluğunun kiracı

¹² Her ne kadar “sokak” ismini taşısa da bu, ulaşım açısından oldukça işlevsel bir caddedir. Nitekim bu yol, araçlara tek yönlü Cumhuriyet Caddesi ve İstiklal Caddesi'ne girmeden ve Gazi'nin merkezinde dolaşmadan “Gazi girişi” ve “Gazi çıkışı” arasında seyahat etme imkânı sunmaktadır.

değil ev sahibi¹³ olduklarını söylemesi, caddeler ve sokaklar boyunca park etmiş halde bulunan otomobillere işaret etmeleri bu durumun göstergeleri arasında sayılabilir. Ayrıca bu noktada buradaki hanelerin %80'inden daha fazlasında doğalgaz kullanıldığı, yalnızca gecekondu bölgelerinin bir kısmında kömür aracılığıyla ısındığı belirtilmiştir.

Gazi Mahallesi'nde gençlerin kullanabilecekleri mekânların kafeler, Gazi Mahallesi Spor Kulübü yerleşkesi, Gazi Cemevi Derneği kütüphanesi ve birtakım mesleki eğitimlerin verildiği 75. Yıl Bilgi Evi ile sınırlı olduğu görülmüştür. Bu mekânlara Gazi Parkı'nı ve Kent Ormanı'nı, ayrıca küçük çaplı spor ve müzik kurslarını eklemek de mümkündür. Bununla birlikte alternatif mekânların kısıtlılığı dolayısıyla bölgedeki çocuk parklarının ve sokakların da gençler tarafından kullanılan diğer mekânlar olduğu gözlemlenmektedir.

Gazi Mahallesi için muhtarlar tarafından haberdar olunan bir kentsel dönüşüm projesi olmamakla birlikte burada Kuzey Marmara Otoyolu yapımıyla ilgili etüt çalışmaları halen devam etmektedir. Ancak bu konuda muhtarlar kendilerinin yeterince bilgilendirilmediklerini, bu durumun da spekülasyon birtakım müdahalelerle şehir efsanelerine dönüşerek halkın tedirgin edilmesine yol açtığını belirtmişlerdir. Muhtarlar tarafından Gazi Mahallesi ile ilgili tasarruflar konusunda oldukça kapalı bir durumun söz konusu olduğu belirtilmiş; buraya yönelik ne tür plan, proje ve politikaların gündemde olduğunun net olmadığı ifade edilmiştir.

“Şuanda (gündemde olan kentsel dönüşüm projesi) yok ama yarın.. ormanla ilgili tasarruf ne, İSKİ alanıyla ilgili tasarruf ne, bölgenin yapılanmasıyla ilgili tasarruf ne; bunlar şuanda bizimle paylaşılmayan şeyler. Yarın ne olacağını kimse garanti altına alamaz.” [Sinan Muhtar]

“Sır küpü.. bu gecekondu mahallelerinin ne olacağıyla ilgili hiçbir bilgi yok.” [Ali Muhtar]

Bununla birlikte Gazi Mahallesi için gündeme gelen bazı projelerin gerçekleştirilemeden rafa kaldırılmak durumunda olduğu da bir gerçek olarak

¹³ Bu konuda %80 gibi bir oran da zikredilmiştir [Ali Muhtar].

görülmektedir. Söz gelimi birkaç yıl önce dört mahallenin de ortaklaşa hizmet alabileceği bir kültür merkezi projesi bazı yerel aktörlerin çeşitli hak taleplerinde bulunması, bir anlamda burada *güç devşirmeye* çalışması dolayısıyla yüklenici tarafından uygulamadan kaldırılmıştır. Bu, Gazi Mahallesi’nde kendi kontrolleri dışında bir kültürel odağın oluşturulmasına müsaade etmeyen birtakım politik grupların bulunduğu ve buradaki görece ekonomik gelişmelerin sosyokültürel alanda karşılık bulmakta zorlandığı anlamına gelmektedir. Burada belirtmek gerekir ki Gazi Mahallesi Muhtarlığı henüz gündemde olan bir kültür merkezi projesi üzerinde çalışmaktadır. Bu projenin hayata geçirilip geçirilemeyeceği ve semtin ihtiyacını ne ölçüde karşılayacağı bu konuyla ilgili önemli başlıklar arasındadır.

Bu noktada mevcut durumda mahallede sık rastlanmayan iki örnekten bahsedilebilir. Yunus Emre Mahallesi muhtarlığına bağlı bölgede Gazi Mahallesi’nin genel yapı görünümünün dışında, yüksek ve “modern” apartmanlardan oluşan ve tarihi 5 yıldan eski olmayan iki farklı gayrimenkul projesi yükselmiştir. Bunlardan biri ulusal çapta tanınan bir inşaat firmasının yüklendiği bir projedir. Söz konusu projeye yönelik internet araştırması yapıldığında projenin Gazi Mahallesi’nde bulunduğu ilişkin (idari olarak konumlandığı Yunus Emre Mahallesi de dahil olmak üzere) herhangi bir bilgiye rastlanmaması dikkat çekicidir. Üstelik Gazi Parkı’nın hemen yanında bulunan projenin tanıtım sayfasında söz konusu parkın isminin belirtilmemesi, yalnızca “şehir parkı” ifadesinin kullanılması bunun bilinçli bir tercih olduğuna işaret etmekte, Gazi Mahallesi’nin *kötü ününden* kaçınıldığı fikrini uyandırmaktadır. Bununla birlikte bu iki projenin Gazi Mahallesi’nin çehresini ve burası hakkındaki algıyı dönüştürüp dönüştürmeyeceği de üzerinde düşünülmesi gereken konular arasında sayılabilir.

2.4. Gazi Mahallesi’nin Sosyomekânsal Yapısı

Gazi Mahallesi ile ilgili alan yazını ve medya kaynaklarını inceleyen ya da saha araştırması gerçekleştiren bir araştırmacının mahalleye ilişkin mutlaka karşılaşacağı bazı ifadeler vardır. Bu ifadelerin hepsinin bazı dışlayıcı ve ötekileştirici unsurlar içerdiği söylenebilir. Etnik, mezhepsel, sosyoekonomik, sosyokültürel ve sosyopolitik tanımlamalar üzerine temellenen bu ifadeler ayrıca Gazi Mahallesi ile organik ilişkileri bulunmayan kimselerin zihinlerinde gerçekliği tartışmalı bir algı yumağı tesis etmekte

ve hatta bu durum zaman zaman mahallede yaşayan insanları dahi etkisi altına alabilmektedir. Bu algının yeniden üretilmesine aracılık etmekten kaçınmakla birlikte Gazi Mahallesi ile ilgili hem soyut hem somut düzlemde oldukça önemli bir yer işgal eden böylesi bir durumun görmezden gelinmesinin önemli bir eksiklik olacağı düşünülmüştür. Bu sebeple araştırma kapsamında Gazi Mahallesi'nin toplumsal durumunu anlamak üzere görüşülen mahalle sakinlerine ve muhtarlarına bu durumun gerçekliğini kavramak üzere bazı sorular yöneltilmiştir.

Bir kentsel çevre bölgesi olarak Gazi Mahallesi'nin toplumsal yapısının anlaşılmasına çalışılacağı bu bölümde araştırma kapsamında yapılan mülakatlar temel veri kaynağı olarak kullanılmış ve bu mülakatlar ışığında Gazi Mahallesi'nin sosyomekânsal özellikleri ele alınmıştır.

2.4.1. “Gazi” Nasıl Bir Mahalledir?

Pérouse Gazi Mahallesi'nin nasıl bir mahalle olduğuna ilişkin sıklıkla kullanılan ifadeleri üç başlık altında toplamıştır: “1- Gazi bir Alevi mahallesidir, 2- Gazi bir solcu mahalledir, 3- Gazi bir Kürt mahallesidir” (Pérouse, 2014: 73). Gazi Mahallesi ile ilgili algıyı belirleyen bu ifadelere “Gazi bir terör mahallesidir.” ve “Gazi varoş bir mahalledir.” ifadelerini eklemek de kaçınılmaz görünmektedir. Mülakatlar sırasında bu ifadelerin algısal ve olgusal gerçekliğini sorgulamak üzere dolaylı sorular kullanılmış, bununla birlikte zaman zaman söz konusu ifadeler doğrudan zikredilerek katılımcılara¹⁴ bunlar hakkında neler söyleyeceği sorulmuştur.

Gazi Mahallesi ile ilgili bu ifadelere ilişkin görüşme verilerini değerlendirirken çalışma grubunun hem etnik hem de mezhepsel çeşitlilik barındırdığını vurgulamak gerekir. Bu durum, tüm bu çeşitliliğe rağmen katılımcıların görüşlerinin büyük oranda ortaklaşması bakımından oldukça anlamlıdır.

İlk olarak katılımcıların Gazi Mahallesi'nin bir Kürt mahallesi ya da bir Alevi mahallesi olduğunu düşünmedikleri belirtilmelidir. Kendilerine bu ifadeler yöneltildiğinde pek çok katılımcının buradaki toplumsal çeşitliliğe vurgu yaptığı

¹⁴ Aksi özellikle belirtilmediği sürece bu bölümdeki “katılımcılar” ifadesi mahalle sakinleri ve muhtarları kapsamaktadır.

görülmüştür. Nitekim mülakatların neredeyse tamamında, bu çeşitlilik, konuşmanın seyri içerisinde konudan bağımsız olarak daima diri olan bir temayı oluşturmuştur.

“Gazi’de en az Artvinli ama 81 ilden de var benim mahalleimde.. bu dört mahalle tam bir Anadolu.” [Ali Muhtar]

“Değişik bir Anadolu kültürü var, her bölgeden insanlar var.. tipik bir Anadolu kültürü... Trabzon’dan, Kastamonu’dan, Bayburt’tan, Erzurum’dan, Malatya’dan, Adıyaman’dan, artık burada olan, Sivas’tan, artık burada bütün kültürlerimizi birleştirmişiz, bütün özellikleri karıştırmışız, kendi örfümüze adetimize göre yaşam tarzı benimsemişiz.” [Selim]

“Ben Sünni’yim sadece aleviler yok ki, hepsi de var...” [Mehmet Muhtar]

Gazi Mahallesi’nin Alevi ya da Kürt mahallesi olup olmadığını ele almak görece kolay bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira her ne kadar başka pek çok kentsel yerleşim mekânında rastlanmayacak bir etnik ve mezhepsel çeşitliliğe sahip olsa da bu çeşitlilik mahalle kimliği ya da yaşantısı üzerinde dikkat çekici bir belirleyiciliğe sahip değildir. Söz konusu çeşitlilik mahalle sakinlerinin kültürel kazanımı anlamına gelebilecek bir zenginliği ifade etmektedir. Okullarda, komşuluk ve alışveriş ilişkilerinde, ibadethanelerde, parklarda ve sokaklarda daima etkileşimde olan mahalle sakinleri bu anlamda bir bütünlük sergilediklerini vurgulamaktadır:

“Kürtlerin ağırlıklı olduğu, Alevilerin ağırlıklı olduğu bölgeler var, mesela Zübeyde Hanım’ın üst taraflarında Kürt vatandaşlarımızın çok olduğunu, işte Gazi Mahallesi’nde (dar anlamda) Alevi vatandaşlarımızın çok olduğunu biliyoruz. Bu tabi Gazi’yi bozmuyor (farklılaştırmıyor), kültür her yerde aynı.” [Selim]

Üstelik bu bütünlüğün eşinin olmadığı da iddia edilmiştir:

“Ben 61 yaşındayım, o Alevidir o Sünni’dir kavgasına ben şahit olmadım, umarım da olmaz. Gazi’yi Gazi yapan da bu değerlerimizdir. Türkiye’nin birçok yerinde böyle bir doku da yoktur.” [Ali Muhtar]

Bu ifadeleri destekler şekilde Pérouse, Gazi Mahallesi’ndeki mahalle bilincinin ve kimliğinin Alevîlik merkezinde okunamayacağı iddiasındadır. O, bunu söylerken

buradaki “en etkili ortak aidiyet unsurlarından biri”nin Alevî bağılılığı olduğunu ve fakat buna rağmen buradaki tüm sosyokültürel gerçekliklerin bu bağlamda tanımlanmasının cemaatçi (Anglosakson) düşünceye dayandığını ve doğru olmadığını, önemli bir sembolik anlama sahip olsa da Gazi Cemevi’nin tek başına bir gösterge olarak kabul edilemeyeceğini ayrıca burada dikkate değer boyutta bir Sünnî nüfusun yaşadığını belirtmiştir (Pérouse, 2014: 85-86).

Doğum Yeri	Nüfus İçindeki Yeri (%)
Karadeniz Bölgesi	29,2
Balkanlar Bölgesi	23,4
Marmara ve Trakya Bölgesi	15,6
Doğu ve Güneydoğu Bölgesi	15,1
Orta Anadolu Bölgesi	12,8
Ege Bölgesi	2,6
Akdeniz Bölgesi	1,2
Diğer	0,1

Tablo.6. 1995 yılında “Gazi”de oturanların doğum yerleri (Evrensel, 1995’ten akt. Pérouse: 79)

Tablo.6’daki veriler ele alınarak Gazi Mahallesi’ni bir Kürt mahallesi olarak tanımlamanın mümkün görünmediği de Pérouse tarafından dile getirilmiş, bunun “politik-ekonomik verileri etnikleştirme” çabası içerdiği ifade edilmiştir. Pérouse, Gazi Mahallesi nüfusunun 1999 yılında önemli bir çeşitliliğe sahip bulunduğuna ve bunun artık istikrarlı bir profil olduğuna dikkat çekmektedir. O, bu dönemdeki çeşitliliği, dönemin yerel seçimlerinde muhtar adaylarının aza listelerinde adı geçen kişilerin memleketlerinin çeşitliliğini işaret ederek delillendirmektedir (Pérouse, 2014: 82-83).

“Kürt mahallesi” ve “Alevi mahallesi” önermelerine kıyasla, söz konusu “solcu mahalle”, “terör mahallesi” ve “varoş mahalle” olduğunda Gazi Mahallesi’nin ne olup ne olmadığını konuşmak biraz daha karmaşık hâle gelmektedir. Etnik ve mezhepsel çeşitliliğin bizatihi kendisi toplumsal bir ayrışmaya sebep olmasa da kentleşmeyle

birlikte yaşanan politikleşme süreci Gazi Mahallesi'nde ciddi bir *sol örgütlülük* doğurmuş ve mahalleyi “solcu mahalle” ya da “terör mahallesi” olarak anılmasına sebep olabilecek bir alan haline getirmiştir.

Katılımcılar açısından bakıldığında Gazi Mahallesi'nin bir solcu mahallesi olduğunu söylemek de güç görünmektedir. Ancak bu, Gazi Mahallesi'nin bir solcu mahallesi olmadığı anlamına da gelmemelidir. Gazi Mahallesi'nin bir solcu mahallesi olup olmadığını tartışırken yapılması gereken bir ayrım bulunmaktadır. Eğer söz konusu olan mahalle sakinlerinin profiliyse “solcu” olmayan çok sayıda Gazi Mahallesi sakini bulunduğunu belirtmek gerekir.¹⁵ Nitekim mülakatlarda mahalle sakinleri arasında hem “solcuların/sosyalistlerin” hem de “sağcıların/muhafazakarların”¹⁶ bulunduğu ve her toplumsal kesimden¹⁷ katılımcının bu durumun farkında olduğu gözlemlenmiştir. Ancak mahallenin sosyomekânsal düzlemde sol bir çizgiye sahip olması, sakinlerinin profilinden -neredeyse- bağımsız bir gerçekliktir. Bu gerçeklik mahallede etkin olan (zaman zaman marjinalleşebilen) sol örgütlerden ve bununla tam olarak aynı şey sayılmaması gereken *sol örgütlülükten* ileri gelmektedir.

Sol örgütlülük mahallenin mevcut teknik durumu üzerinde belirleyicilik kazandıran ve dolayısıyla buraya sol bir doku kazandıran bir gerçekliğe işaret etmektedir. Bu durum, *marjinal* sol örgüt eylemlerinin/faaliyetlerinin de beslediği fakat bunu aşan bir toplumsallık içermektedir. Aynı zamanda bu durumu besleyen bir başka mesele de *sağ örgütsüzlüktür*. Sol örgütlülüğün mahallenin kimliği üzerindeki mevcut belirleyiciliği sadece kendi etki gücüyle açıklanabilecek bir şey değildir; bu, sağ örgütsüzlükten bağımsız olarak düşünülemeyecek bir durumdur. Gerek burada faaliyet gösteren çok çeşitli cemaat yapılanmaları gerek sağ siyasi görüşe sahip olanların Gazi Mahallesi ile *politik hafıza kaynaklı* bir bağlılığının olmaması bu sağ örgütsüzlüğü doğuran unsurlar arasında sayılabilir. Bu açıdan bakıldığında Gazi Mahallesi'nin solcu bir mahalle olduğunu söylemek için yeterince sebep olduğu iddia edilebilir. Ancak nüfusu 150 bini

¹⁵ 1 Kasım 2015 seçim sonuçlarına göre dört mahallede sağ partilere verilen oyların toplam oyların 3'te 1'i kadar olduğu görülmektedir. Bu yaklaşık olarak 30 bin seçmene denk gelmektedir.

¹⁶ Burada tırnak içerisinde yazılan bu ifadeler mahalle sakinlerinin kendilerini ve diğer mahalle sakinlerini tanımlarken kullandığı ifadelerdir.

¹⁷ Metinde sıklıkla kullanılan “kesim” ifadesi katılımcıların çokça başvurdukları bir ifade olması dolayısıyla tercih edilmiştir. Bu ifadenin özellikle politik farklılıklara sahip olan toplumsal grupları anlatmak için kullanıldığı gözlemlenmiştir.

bulan bir kentsel mekân için böylesi bir ifadeyi kullanmak, özellikle de Gazi Mahallesi gibi toplumsal çeşitliliğe sahip bir yerleşim alanı için oldukça güçtür. Zira bu, söz konusu mekândaki diğer pek çok eğilimi görmezden gelmek anlamındaki bir genellemeyi, toptancı bir bakışı ifade etmektedir.

Gazi Mahallesi için sarf edilen “solcu mahalle”, “kurtarılmış bölge” gibi ifadelerin burayı tanımlamak için kullanılabilecek ifadeler olmadığını söyleyen Pérouse “kendileri Gazili olmasa da ‘Gazi halkı’ vurgusunu öne çıkaran gruplar”dan bahsetmekte, bu ifadelerin Gazi Mahallesi’nde yaşayanlarca benimsenmediğini ve hatta burada yaşayanların söz konusu gruplardan şikayetçi olduklarını belirtmiştir (Pérouse, 2014: 91). Bununla birlikte Pérouse, emniyet güçlerinin buradaki benzer mahallelerde emsali görülmeyen bazı uygulamalarının, birtakım tedbirlerinin burada tepkisel bir taban oluşumunda etkili olduğunu da ifade etmiştir (Pérouse, 2014: 92). Bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde buna yakın görüşleri dile getiren katılımcılar olmakla birlikte emniyet güçlerinin buradaki tasarrufunun, mahallede iktidarı elinde bulundurmaya çalışan ve “buranın gelişmesini önleyen” bazı yerel aktörlerin kontrolsüz güç kazanmasının önlenmesi için bir gereklilik olduğunu vurgulayan katılımcılar da olmuştur.

Gazi Mahallesi’nin bir “terör mahallesi” olup olmadığı sorgulanırken karşılaşılan en temel başlık, buranın ulusal (ve hatta bazı katılımcılara göre uluslararası) birtakım “hesaplaşmaların” yürütülmesine imkân veren nitelikte olmasıdır. Buna göre Gazi Mahallesi’nin toplumsal mozaïği, hızlı kentleşmeyle birlikte ciddi politikleşme süreçleriyle yüz yüze gelmiş ve böylece burada şiddet eylemlerinin yer bulabileceği bir saha oluşmuştur. Katılımcılara göre bu durum, bazı toplumsal gelişmelerle birlikte birtakım politik müdahalelerin ürünüdür. Katılımcılar, Gazi Mahallesi’nde, İstanbul’un ve belki Türkiye’nin bir başka yerinde rastlanmayacak şehir eylemlerinin görülmesi konusunda, en azından tüm bunların bazı politik hesaplaşmaların ürünü olması noktasında benzer düşünmektedir. Onlara göre Gazi Mahallesi “reklam panosu” ya da bir “film stüdyosudur”:

“Yani Gazi Mahallesi ideolojilerin diyelim böyle boy gösterdiği bir reklam panosu var ya, budur. Başka ne terör bölgesidir ne Alevi bölgesidir ne Kürt bölgesidir tamam mı... Sadece

böyle afişe edildiği, yani diyelim ki bu proje de şey değil mesela, Türkiye ile sınırlı bir proje değil. Yani normal bir şeydir (mahalledir), Türkiye'nin tipik ve klasik bir mahallesidir.” [Hasan]

“Gazi terör mahallesidir doğru, terörle anılır doğru, çünkü herkes, burası film stüdyosuna benziyor, filmini burada çekiyor, ismini burada duyuruyor. Onun için terör mahallesi mi, doğru.” [Selim]

Burada görüldüğü gibi Gazi Mahallesi'nin bir terör bölgesi olduğu da olmadığı da katılımcıların ifadeleri arasındadır. Bu birbirinin tam zıddı gibi görünen iki ifade aslında ortak bir kabul içermektedir. Buna göre burası terör eylemlerinin/faaliyetlerinin boy gösterme imkânı bulduğu bir saha olmakla birlikte terörü salt kendi toplumsallığı içerisinde üreten bir yapıya sahip değildir. Hatta bazı görüşmelerde, bu eylemlerin özünün “Gazi halkı” ile değil “dışarıdan gelenler” ile ilgili olduğu dile getirilmiştir:

“Gazi Mahallesi kötü bir yer değil yavrum, çok güzel bir yer. Rantçılar Gazi'den rantlarını alamadıkları için bu olayları dışarıdan getirip buraya monte ediyorlar. Yani gerçek özü budur, Gazi halkı değildir, dışardan gelenlerdir...” [Lütfü]¹⁸

Gazi Mahallesi ile ilgili söylemlerin merkezi kavramlarından birinin “rant” olduğu söylenebilir. Bu ifadede de görüldüğü gibi Gazi Mahallesi'ndeki “olayların” “rantçıların” rant taleplerinin bir yansıması olduğu sıkça dile getirilmektedir. Katılımcılardan birinin Gazi Mahallesi'ndeki rant ilişkilerinden bahsederken “*Sadece ekonomik değil, siyasi rant da var Türkiye'de.*” [Ali Muhtar] ifadesi konunun nasıl yorumlandığının anlaşılması için de önemli görünmektedir. Buna göre birileri Gazi Mahallesi üzerinden ekonomik ve/veya politik kazanç elde etmek istemekte ve bu, Gazi Mahallesi'ndeki olayların *perde arkasını* oluşturmaktadır.

Gazi Mahallesi ile ilgili ön kabullerden bir diğeri de buranın bir “varoş mahallesi” olduğu yönündedir. Bunun değerlendirilmesi de bazı unsurları bir arada düşünmeyi ve karmaşık bazı süreçleri yorumlamayı gerektirmektedir. Katılımcıların da bunu çeşitli düzeylerde ele aldıkları ve farklı yaklaşımlarla değerlendirdikleri görülmüştür. Bunun

¹⁸ Lütfü, muhtarlardan biri ile yapılan mülakatta ortamda bulunan bir mahalle sakinidir.

temel sebebinin katılımcıların zihinlerindeki varoş tanımının net olmaması olduğu söylenebilir. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken, Gazi Mahallesi'nin bu anlamda ikircikli bir yapı sergilemesidir. Zira ciddi yoksulluklarla kurulan Gazi Mahallesi bugün pek çok ekonomik ve fiziksel sorunu aşmışsa da birtakım kültürel, politik ve mekânsal açmazlara sahiptir. Bu durumu hem katılımcıların kendi ifadeleri arasında hem de birbirlerinin ifadelerini kıyaslamak suretiyle keşfetmek mümkündür.

“İkincisi varoş.. şeydir yani doğru o, kısmen kabul edilebilir. Varoş kelimesinden ne anlıyoruz... Var olma, meydana gelme ya da işte diyelim henüz daha kendini ispatlayamamış, şeyini tamamlayamamış yani gelişimini. Yani işte diyelim bir Fatih gibi... Mesela sadece Gazi Mahallesi değil, Gaziosmanpaşa da Beşyüzevler de Esenler de.. tüm buralar varoş, var olmaya çalışan bir konumda.” [Hasan]

“Evvelden varoştı ama şimdi artık varoşluktan çıktı... İnsanlar artık biraz daha fazla kazanmaya başladı, çeşitli meslek gruplarına girdiler. Varoşluktan çıktı artık orası çünkü rantabl hale geldi, herhâlde eskiden aldığımız daireler şimdi 250 (bin) lira şimdi onun için burası varoş değil.” [Selim]

Selim'den buranın sahip olduğu imkânlar açısından bir değerlendirme yapması istendiğinde ise onun şöyle devam ettiği görülmüştür:

“He, ona bakarsak varoşun tam ortasında. Çünkü bir spor salonu yok burada, bir yüzme havuzu yok burada. Koskoca dört tane mahalleden oluşan.. Gazi denildiği zaman dört mahalleden oluşan bir yerde kültürel faaliyet yapılacak hiçbir yer yok. Sevindik işte Kent Ormanımız açıldı, Gazi Şehir Parkımız açıldı. Yani gidip de orada ilk zamanlar tabi dolaşıyorduk, geziyorduk ama işte son iki senedir.. üç beş senedir Kent Ormanı'na da Gazi Şehir Parkı'na da gidemez olduk... İşte bu güvensizlikten.. terör eylemleri, yürüyüşler...” [Selim]

Görüldüğü gibi eğer varoş “gelişimini tamamlamamışlık” olarak tanımlanıyorsa Gazi Mahallesi'nin varoş olduğu belirtilmekte, ekonomik düzeyde tanımlandığında “varoşluktan çıktı”, sosyokültürel imkanlar açısından ele alındığında ise “varoşun tam ortasında” olarak ifade edilmektedir. Bunun dışında Gazi Mahallesi'nin kentsel görüntü ve sosyokültürel bilinç düzeyinde “asla ve asla varoş olmadığı” da katılımcılar

tarafından belirtilen görüşler arasındadır. Söz konusu görüş şu şekilde¹⁹ ifade edilmiştir:

“Şimdi varoşun tanımını yapmak lazım, varoş nedir?... Varoş.. var değil yani.. bir varlık sahibi değil, yani sanki varmış gibi.. varlığıyla yokluğu belli olmayan bölgeler. Bu ne demek bu kentleşmenin henüz fiziksel anlamda gelmediği yoluyla, suyuyla, elektriğiyle, peyzajıyla, genel görüntüsüyle insanlara hoş gelen, düzenlemeleriyle, planlarıyla, projeleriyle.. hiç bir şeyle yani tam olamayan, var olamayan... Var değil ama varoş, böyle yarım yamalak var olabilen bölgeler. Gazi Mahallesi bu anlamda, fiziksel anlamda hiçbir zaman varoş olmadı...”[Fuat]

Fuat, Gazi Mahallesi’nin fiziksel anlamda hiçbir dönemde varoş olmadığını düşünmemektedir. O, bu düşüncesini Gazi Mahallesi’nin “geleceğine güven duyulan bir bölge” olması dolayısıyla planlamasının belli bir düzen içerisinde yapılmış, alt yapı sorunlarının çok erken tarihlerde çözülmüş, parselasyonunun çok eski tarihlerde “düzgün” bir şekilde yapılmış olmasına dayandırmaktadır.

“...Fiziksel anlamda asla varoş değil. Tabii barajın etrafındaki bazı gecekondu bölgelerini saymazsak... Varoş değil bu bölge. Peki kültürel anlamda varoş mudur? O anlamda asla ve asla varoş değil. Muhafazakar kesimi ele al, istersen sosyalist kesimi de sol kesimi de ele al, Alevi kesimi de al.. muhafazakârların en kültürlü olduğu bölgedir burası belki, İstanbul’un Fatih bölgesi kadar kültür vardır muhafazakarlık anlamında. Ehli tarik insanlar vardır, farklı farklı cemaatler vardır, hepsi ders yaparlar, hepsi bir şeyler öğrenmenin peşindedir, çoluğunu çocuğunu bilinçli bir şekilde yetiştirebilmek için.. hiçbir yönetimin teşviki olmadan yani kendileri yapmışlardır, kurmuşlardır. Bu bölgede muhafazakâr anlamda bir kültürel eksiklik yoktur, kültürel bir gelişme süreci vardır. Sol kesimde de öyle. Sol kesim bugün diğer bölgelere nazaran gerçekten de en çok okuyan en çok araştırma yapan kendini geliştirmeye çalışan.. Bugün türkü evlerinde kitap okuma günleri düzenlenebiliyor. Bugün o bizim beğenmediğimiz yani beğenmediğimiz derken tehlikeli bulduğumuz, yanlış bulduğumuz.. çıkış noktalarını yanlış bulduğumuz fikirlerin neşv-ü nema bulduğu kafeteryalarda kitap fuarları düzenliyorlar kendi aralarında. İşte söyleşiler, dinletiler yapıyorlar, yazarları getirip etraftaki gençlerle buluşturuyorlar... Dolayısıyla kültürel anlamda da bir varoşluktan bahsedemeyiz... Kültürel anlamda bir entelektüellikten bahsedebiliriz. Yani normal düzeydeki insanların daha üstünde bir gelişme potansiyeli var ve itici bir güç olarak, heyecan olarak bu devam ediyor. Bakıyorsun mesela bir Bağcılar’da bunu göremezsin ya da bir Bakırköy’de bile göremezsin. Bakırköy’ün alt yapısı da üst yapısı da zengindir ama gençliğinde daha çok sinema kültürü, eğlence kültürünü görürsünüz ama burada eğlence kültüründen ziyade fikirlerini tatmin etme kültürü hâkim.” [Fuat]

¹⁹ Bahsi geçen görüş bazı kısımları çıkarılmakla birlikte anlam bütünlüğüne zarar vermemesi açısından Gazi Mahallesi’ndeki mevcut duruma dair kapsamlı bilgiler vermesine binaen uzun bir alıntı halinde paylaşılmıştır.

Katılımcıların Gazi Mahallesi'nin varoş olup olmamasıyla ilgili bu görüşleri birbirinden oldukça farklı görünmektedir. Konuyla ilgili bildirilen görüşler ekonomik düzey, fiziksel imkânlar, mekânsal görünüm, sosyokültürel imkanlar, sosyokültürel bilinç gibi çeşitli düzey ve bağlamlara işaret etmektedir. Gazi Mahallesi'ni varoşluk üzerinden değerlendirirken, değerlendirmenin yapıldığı bağlamların farklılaşması Gazi Mahallesi'nin bütünü hakkında fikir veren fakat bizi tam bir gerçekliği ifade etmeyen ve birlikte düşünüldüğü takdirde Gazi Mahallesi'nin sosyomekânsal durumunu çok yönlü anlama imkânı sunan bir veriler toplamını oluşturmaktadır. Buna göre Gazi Mahallesi halen teknik gelişimini tamamlamamış ve toplumsal anlamda gelişimi devam eden bir kentsel çevre bölgesidir. Ekonomik yoksulluk göstermese de birtakım politik sebeplerin de etkisiyle henüz yeterli kentsel imkâna sahip değildir. Ancak mahallenin mekânsal görünümü ve mekânsal hafızanın etkisiyle şekillenen sosyokültürel bilinç düzeyi pek çok emsal kentsel mekâna kıyasla oldukça gelişmiştir. Bu durum aynı zamanda önemli bir sosyomekânsal gelişim potansiyeline de atıf yapmaktadır.

2.4.1.1. Kendi Gettosunu Üreten Gazi Mahallesi

Katılımcılardan biri İstanbul'daki bir *getto* olduğu iddia edilebilecek olan Gazi Mahallesi ile *getto* kavramı arasında alternatif bir ilişkiden bahsetmiştir. Buna göre Gazi Mahallesi kendi içerisinde, kendi gettosunu oluşturmuş; marjinal siyasi eğilimleri olan kesim Gazi Mahallesi'nin içerisinde sınırlı bir alana sıkışmak durumunda kalmıştır. Bunun Gazi Mahallesi'nde yaşayan her türlü toplumsal kesimden *mutedil* insanların, toplum düzenini bozan kişileri ve eylemleri tecrit etmesinin bir sonucu olarak yaşandığı ifade edilmiştir:

“Ben iki komşunun siyasi sebeple birbirine girdiğini asla görmedim. Çünkü bu aptalca bir şeydir, saçmadır, doğal akışa tamamen zıttır. Bir komşu diğer komşuya ya halıyı üstün silkelediği için rahatsız olup laf söyler ya arabasını yanlış park ettiği için söyler.. işte çoluk çocuk yukarıda ses yapıyorsa söyler, çöpünü onun kapısına bırakıyorsa söyler; komşuluk ilişkileri bunlarla ilgilidir. Yani doğal yaşamla ilgilidir, birbirini rahatsız etmemekle ilgilidir ama eğer komşunun çocuğu tutup da duvarlara (siyasi içerikli) yazı yazıyorsa veya gelip sokakta yürüyüp gösteri yapıyorsa ve (bu) onun inaniş biçimlerini sorgulayacak tarzdaysa hatta tehdit eder tarzda bir gürültü çıkarıyorsa o zaman o komşu tecrit edilir. O komşuya “Sen neden böyle yapıyorsun?” denmez diğer şeylerde denildiği gibi.. yani halı silkeliyorsa denilir, arabasını tam ortaya park edip sağa sola park edilmesine engel oluyorsa denilir, çöpünü gelip de öbür kapıya koyuyorsa denilir ama böyle bir siyasi mülâhazaya gidiyorsa;

rahatsızlığa, rahatsız edici bir boyuta varıyorsa bunu, o zaman denmez. O zaman farklı bir şey yapılır çünkü o zaman komşu kabul edilmez, diğerinde komşu kabul edilir ve ona söylenir çünkü yarın da o ona söyleyecektir, birbirlerini kabullenme biçimidir o. Ama diğerinde öyle değil, diğerinde tamamen tecrit edilir, tamamen dışlar, o yokmuş gibi farz eder, oradan gitmesi için elinden geleni yapar, temennilerde bulunur, kendi gibi olan insanlarla konuştuğu zaman onu çekiştirir, bir şey olduğunda gözler, onu polise gizli gizli şikâyet etmeye çalışır. Kısacası onu artık içinden çıkartmak istediği bir ura dönüştürür. Çıban başıdır yani, ondan kurtulması gerekiyordur dolayısıyla bizim gençliğimizde komşuluk ilişkilerinde çocukluk zamanımızda asla böyle bir şey olmadı, komşuluğa bunlar yansımadi. Ama bugün bu tip insanlar barınamadıkları için, az önce söylediğim tecrit sürecinden dolayı barınamadıkları için Gazi Mahallesi'nde bile büyük geniş bir alan oluşturamadıkları için bir gettolaşmaya gittiler yani kendilerine kurtarılmış bir bölge, başkalarının karışmadığı, sadece kendilerinden oluşan, kendi güvendikleri, sırtını yaslayabilecekleri bir bölge oluşturdular.” [Fuat]

Burada katılımcının söz konusu tecrit etme eylemini gerçekleştirenlerden bahsederken her toplumsal kesimden mahalle sakinini bu eyleme dahil ettiğini vurgulamak önem arz etmektedir. Bir başka deyişle katılımcının ifadelerinden bunun memleketle, etnisiteyle ya da mezhepsel unsurlarla ilgili olmadığı fakat uzlaşmacı olmayan ve şiddet içerikli bir politik savunuya karşı verilen toplumsal bir cevap olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcı meseleyi ele alırken birtakım marjinal grupların kullandığı ifadeyle burada bir “kurtarılmış bölge” olduğunu doğrulamış ancak bunun (mahallenin dışında yaygın olarak anlaşıldığı gibi) tüm mahalleyi içine alan ve mahallenin toplumsal kimliğini yansıtan bir durum olmadığını belirtmiştir.

Pérouse, 1997 tarihli bir makalesinde Gazi Mahallesi için “İstanbul’un en kötü üne sahip” mahallesi ifadesini kullanmıştır. Bu yıllarda bölgenin Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi olmak üzere iki idari birimden oluştuğu hatırlandıktan sonra söz konusu “İstanbul’un en kötü üne sahip” ifadesinin Zübeyde Hanım Mahallesi ayrı tutularak özellikle Gazi Mahallesi için söylenmesi dikkat çekicidir. Bununla beraber hemen aynı cümlede 1995 yılında yaşanan şiddet olaylarının Gazi Mahallesi’yle birlikte Zübeyde Hanım Mahallesi’nde de yaşandığı ifade edilmiştir. Bir başka ifadeyle söz konusu makalede bu çalışmanın konusu olan yerleşim bölgesi, idari birimleri üzerinden tanımlanmakta ve *kötü ün* bugün Yunus Emre Mahallesi ve Gazi Mahallesi şeklinde iki idari birime ayrılmış olan bölgeye nispet edilmiştir (Pérouse, 2014: 35). Bugün Gazi Mahallesi’nin sahip olduğu ünün yalnızca bu idari bölgelere nispet edilmesi oldukça güç görünmektedir. Zira -özellikle dışarıdan- *algılanan Gazi Mahallesi*’nin bugünkü dört idari birimi de içine aldığı ve Gazi Mahallesi’yle ilgili

bütün algıların buranın tamamını kapsadığı bir gerçektir. Bununla birlikte Pérouse'un o dönem yaptığı bu ayrımın Gazi Mahallesi'nin içindeki bir *gettoya* işaret ettiği ileri sürülebilir.

2.4.1.2. “Asla” Toplumsal Olmayan Gerilim

Gazi Mahallesi'nin, şiddet eylemleri dolayısıyla “damgalanmış” bir yer olduğunu söylenebilir. Gazi Mahallesi, burasıyla ilgili *üretilmiş* bilginin esareti altında kalınarak *tam bir kaos ve mutlak bir şiddet bölgesi* gibi algılanabilmekte ve *yaşanılmaz* ilan edilebilmektedir. Mahalle sakinleri bu duruma karşılık olarak Gazi Mahallesi'nde “toplumsal alana sıçrayan herhangi bir gerilimin olmadığını” oldukça net ve görece öfkeli bir şekilde ifade etmiştir. Bu durum, onların söz konusu algıdan rahatsız oldukları ve bunu yanlışlamak istedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcı muhtarlardan biri kendi muhtarlık yerleşkesine de zarar veren “şiddet içerikli eylemlerden” ve “gerilimden” *şikâyet* ettikten sonra, kendisine bahsettiği bu “gerilimin” topluma yansıyor yansımıyor sorusu yöneltildiğinde şu yanıtı vermiştir:

“Yok, ne alakası var? (hafif sinirlenerek) Ben 76'dan beri buradayım.. öyle bir şey olsaydı ben şahsi bir şey görürdüm, öyle bir şey yok. Ama işte burayı kullanıyorlar, hani bir kere ün yaptı ya.” [Mehmet Muhtar]

Benzer sorulara başka katılımcılar tarafından ise şu yanıtlar verilmiştir:

“Asla olmadı, hiçbir zaman olmadı. (hafif sinirli ve kendinden oldukça emin bir şekilde) Ne çocukluk dönemimde oldu ne delikanlılık ne gençlik, üniversite.. yani hiçbir zaman olmadı. Ben iki komşunun siyasi sebeple birbirine girdiğini asla görmedim.” [Fuat]

“Toplumun kendi arasında öyle bir şey asla yok, olmadı da hiçbir şey.” [Ali Muhtar]

Mahalle sakinlerinin hemen hemen tamamı mülakatlarda, Gazi Mahallesi'ndeki tüm kesimlerin “birbirlerinin sınırlarını aşmadan” ve hatta “birbirlerine zenginlik katarak” bir arada yaşadığını dile getirmiştir:

“Bizim gibilerin yurdu ve vatani oldu burası. Bu, Laz için de Kürt için de Alevi için de.. kimse kimseyi horlamadı, dışlamadı.” [Ali Muhtar]

Katılımcılar, Gazi Mahallesi ile ilgili kötü algının *bilinçli* birtakım girişimlerin sonucu olduğunu düşünmekte ve mahallelerinin *algılandığı kadar kötü* bir yerleşim bölgesi olmadığını ifade etmektedir:

“Dışarıdan niye böyle bakılıyor.. işte sorun varmış gibi baktıracak mahalleyi sürekli sıkıntı haline getirmeye çalışıyorlar. Bizim mahallemizde öyle bir şey yok.” [Sinan Muhtar]

Gazi Mahallesi’nde bulunan toplumsal çeşitlilik yaygın olarak bilinenin aksine bir toplumsal çatışma ortamı doğurmamış, sakinleri için *kültürel zenginlik* tesis etmiştir. Saha çalışması sırasında yapılan neredeyse tüm mülakatlarda, buradaki çeşitliliğin katılımcılar tarafından genel olarak olumlandığı gözlemlenmiştir. Bu anlamda katılımcıların Gazi Mahallesi’ndeki toplumsal çeşitliliği bir avantaj olarak niteledikleri de söylenebilir:

“Her insan birbirinin yöresinden, düşüncesinden, insanından bir kültür alıyor. Bu kültür aslında bizi zenginleştiriyor.” [Sinan Muhtar]

Katılımcılara göre Gazi Mahallesi’ndeki toplumsal çeşitlilik bir toplumsal hoşgörü ortamı doğurmuş, burada yaşayanların olayları ve durumları çok yönlü yorumlamasına imkân veren bir “zenginlik” oluşturmuştur. Söz gelimi katılımcılardan biri, kendisinin politik anlamda desteklemediği birtakım illegal örgüt uzantılarının zaman zaman Gazi Mahallesi esnafını satın almak durumunda bıraktıkları neşriyatlardan bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır:

“Şunlar bunlar dolaşıyorlar, esnafa zorla dergi veriyorlar mesela. Onları artık baskı saymayız değil mi yani, bir dergi (alt tarafı)... Yani bence saymamak lazım. En azından malumat sahibi oluyorsun bunların kapasitesi, kültürü, olaylara bakışı (hakkında)... Onlardan bir şeyler alacağız anlamında zenginlik de olabilir. Öyle bir şey yoksa bile onları tanımak da bir zenginliktir, onların kapasitesini öğrenmek de bir zenginliktir.” [Hasan]

Hasan'ın bu sözleri, katılımcıların Gazi Mahallesi'ndeki toplumsal yapının bir zenginlik olduğu yönündeki düşüncelerinin somut bir örnek üzerinden ifadesidir. Nitekim katılımcılar genel itibariyle Gazi Mahallesi'ndeki toplumsal çeşitliliğin mahalle sakinlerinin ilişkilerine yansıyan bir gerilime sebep olmadığını, aksine bunun pek çok avantajı olan bir nitelik olduğunu düşünmektedir.

2.4.2. Dünden Bugüne Mahalle Kültürü

Bir mahalleden bahsederken akla gelen ilk olgular arasında *mahalle kültürü* vardır. Nitekim yapılan mülakatlarda da Gazi Mahallesi'nin nasıl bir yerleşim yeri olduğu konuşulurken mahalle kültürüne değinilmiş, katılımcıların bu konuda konuşurken eski günler ile bugün arasında bir kıyaslama yaptıkları görülmüştür. Gazi Mahallesi'nde uzun yıllardır yaşayan katılımcıların Gazi Mahallesi'nin eski dönemlerini anlatırken, bu dönemlerde burada yaşanan mahalle kültüründen *özlemle* bahsettikleri görülmüştür.

“Gazi Mahallesi, eskiden gecekondu döneminde insanlar... birbirine çaya giderdi, Mehmetçik'e suya giderdi. Ortak noktaları vardı insanların. Bir mahalle kültürü vardı. Hatta köyden gelen insan burada rahatlıkla özlemini giderebiliyordu; canı sıkıldığı zaman ormana gidebiliyor, baraja balık tutmaya gidebiliyor. Bununla birlikte burada insanların o dönemde mezhepsel ya da şu Kürt'tür, Türk'tür ya da politik, ideolojik.. yani böyle kavramlar o dönemde yoktu, o daha sonra.. İnsanların kafasında çelişkiler ve ayrışmalar olmuşsa da o zaman içerisinde olmuştur, gecekondu döneminde bu süreç yoktu.” [Sinan Muhtar]

Katılımcılar kendi çocukluk ve gençlik dönemlerinde “mahalle kültürünün çok ileri” olduğunu belirtmiş, insanların birbirinin hatırını saydığını, birbirlerini sahiplendiklerini, gençlerin büyüklerine hürmet ettiğini dile getirmiş; söz konusu *eski günlerin güzelliğine* vurgu yapmıştır. Araştırma kapsamında yapılan mülakatlarda “sokaklardaki şiddetin”, “gerilimin” *hiçbir zaman* toplumsal alana sıçramadığı, günlük hayatı belirlemediği ve komşuluk ilişkileri üzerinde etkili olmadığı belirtilmiştir. Eskiye kıyasla azalan komşuluk ilişkilerininse kentleşmeyle ilişkili olduğu ve Gazi Mahallesi'ne özgü olmadığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte komşuluk ilişkilerinin Gazi Mahallesi'nde bir kentsel mekân için görece iyi olduğu ve mahalle kültürünün eskiye kıyasla kaybolursa da başka çeşitli yerleşim yerlerine göre hâlâ devam etmekte olduğu vurgulanmıştır.

“Mahalle kültürü eskidendi.. 90'lara kadar Kastamonulu Sivaslı'yı tanırdı, Elazığlı Tuncelili'yi tanırdı.. çok değişti, mahalle kültürü mü kaldı? Metropolleşiyor.. dört duvar arasına sıkışanlar anlamıyor, dinlemiyor, ihtiyaç da duymuyor, diğer yerlerde de olduğu gibi..” [Ali Muhtar]

Benzer şekilde Sinan Muhtar da mahalle muhtarı olmasına rağmen apartman komşusuyla “bir bayramda kapıdan çıkarken bir de özel günlerde o günün anısına” selamlaştıklarını söylemiş, bunu “günümüz koşullarına” bağlamıştır.

“Günümüz koşullarında 12 daireli bir binada 20 dairelik bir binada, girişi çıkışı kontrol edemediğin bir noktada öyle bir kültür olmaz.” [Sinan Muhtar]

Katılımcılar her ne kadar mahalle kültürünün kentleşmenin, yoğun göç alımının etkisiyle bozulduğunu düşünse de burada halen devam eden bir kültürün bulunduğunu; komşuluk ilişkilerinin belirli düzeylerde devam ettiğini, sokaklarda birbirleriyle selamlaşanların olduğunu, insanların halen “birbirlerinin hatırlarını sayabildiğini” ifade etmiş; mahalle kültürünün eskiye kıyasla azalmış olmasını Gazi Mahallesi'ne özgü değil, kentin geneli için geçerli olan bir durum olarak nitelemişlerdir.

2.4.3. Gazi Mahallesi'nde Politik Unsurlar

Bu çalışmada 1995 Martı'nda yaşanan Gazi Olayları için özel bir başlık açılmamıştır. Zira Gazi Mahallesi'nin bu olayların *gölgesinde* anlaşılmaya çalışılması oldukça geniş bir sahanın daraltılmasına ve pek çok gerçekliğin gözden kaçmasına sebep olmaktadır. O gün bazı siyasi hesapların sahnelendiği bu olayların bugün Gazi Mahallesi'nden bahsederken merkeze alınması farklı bir düzeyde bu hesapların yeniden üretilmesi anlamına gelmektedir. Gazi Mahallesi'nin bu siyasi hesapların dışında/ötesinde işaret ettiği sosyolojik gerçeklikler söz konusudur ve söz konusu çalışmada bu gerçekliklerin peşine düşülmüştür. Bununla birlikte Gazi Mahallesi'nin kendine özgü koşullarından ve sakinlerine -farklı düzeylerde de olsa- kazandırdığı politik kimlikten bahsederken bu olayları anmanın bir zorunluluk olduğu ortadadır.

Gazi Mahallesi “etnik kimliklerin siyasileşmesi ve muhtemel tehlike” olarak tanımlanabilen bir yerleşim bölgesidir. Bu tanım Gazi Mahallesi'nin zihinlerde karşılık geldiği yaygın anlamı ifade etmek amacıyla kullanılmış bir tanımdır (Ergur,

Yücel, Meissonnier, Pérouse & Doğuç, 2009: 8). Bu anlamın yaygınlaşmasında ve pekişmesinde 1995 yılında yaşanan ve bugün hâlâ tam olarak açıklığa kavuşmamış olan hadiselerin temel bir rolü vardır. Pérouse “Gazi Olayları” adıyla anılan Mart 1995 tarihli hadiseyi “perde olay” şeklinde nitelemiştir. Bu olayların, kendisinin Gazi Mahallesi ile ilgili var olduğunu ifade ettiği mitolojiyi beslediğini söylemiş ve burayla ilgili kötü ünü de bu olaylara dayandırmıştır. Ona göre Gazi Mahallesi “damgalanmış” bir mahalledir (Pérouse, 2014: 73-74).

Gazi Mahallesi’nin “damgalanmasına” sebep olan bu olaylar, vuku bulan politik ve toplumsal süreçlerin anlaşılmasının önünde önemli bir engeldir. Bu, Gazi Mahallesi’nde yaşananları görüyor gibi yaparken *bunlar üzerine düşünmeme hakkı* elde etmek anlamına gelmektedir. Üstelik bu durum politikacılardan mahalle sakinlerine, araştırmacılardan burayla ilgili hiçbir organik bağı olmayan herhangi birine kadar herkes için geçerli olabilmektedir. Gazi Mahallesi’ndeki güncel gerçeklikler, kolaylıkla geçmişte yaşanan bu hadise ile ilişkilendirilebilmekte ve çok yönlü anlama gayretine girmeksizin burayla ilgili bir tavır takınılabilmekte ya da bir tavır takınmaktan dahi imtina edilebilmektedir.

Bugün Gazi Mahallesi’nin dikkate değer bir toplumsal çeşitliliğe sahip olduğu söylenebilir. Her ne kadar bu çeşitlilik mahalle sakinleri için “kültürel zenginlik” olsa ve gündelik hayatta bir “hoşgörü ortamı” şeklinde tezahür etse de -birtakım politikleşme süreçlerinin etkisiyle- mahallede kendine özgü bir durum ortaya çıkarmaktadır. Özellikle marjinalleş(tiril)miş sol örgütlerin buradan önemli bir insan kaynağı edindiği söylenebilir. Söz konusu örgütlerin özellikle gençlik yapılanmaları Gazi Mahallesi’nde -zaman zaman fiziksel şiddete başvurarak- aktif faaliyet göstermektedir. Gazi Mahallesi’nde aktif rol üstlenen bu yapılanmaların Sünni/muhafazakâr/milliyetçi/sağcı gruplardan gençlerle, bu boyutta bir hesaplaşmaya girmedikleri söylenebilir. Bunun temel nedenlerinden birinin, elbette başka çeşitli sebepleri olmakla birlikte, burayı kendi politik pozisyonlarına yakın toplumsal tabanı/insan potansiyelini sağlayacakları bir mekân olarak görmeleri olduğu ileri sürülebilir. Bütün boyutlarıyla anlaşılmayı ve çözümlenmeyi bekleyen bu gibi girift durumlar, Gazi Mahallesi ile ilgili sahip olunan (ön)yargıların da bir sonucu olarak vuku bulmaya devam etmektedir.

Gazi Mahallesi'ndeki bu politik hareketlilik somut olarak çeşitli düzlemlerde açığa çıkabilmekte, mekânsal unsurlara dönüşebilmektedir. Sık sık geçmişteki olaylara atıf yapılan, güncel ideolojileri besleyen, neredeyse tümü *sol* bir terminoloji içeren siyaset içerikli duvar yazıları, afişler, zaman zaman yerlere saçılmış şekilde karşılaşılan broşürler, bildiriler, sokak eylemleri Gazi Mahallesi'ndeki politik ortamı yeniden üreten mekânsal unsurlardır. Gazi Mahallesi'ndeki toplumsal yapıyı anlamaya çalışırken, burayı diğer pek çok mahalleden ayıran bu unsurların mutlaka göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

2.4.4. Gazi Mahallesi'nde Gençlik Mekânları

Oldukça genç bir nüfusa sahip olan Gazi Mahallesi'nde gençlerin vakit geçirebilecekleri, çeşitli hizmetler alabilecekleri, aktivitelerde bulunabilecekleri mekânlar yok denecek kadar azdır. Bunlar arasında ancak Gazi Parkı'nı, Kent Ormanı'nı, Gazi Mahallesi Spor Kulübü'nü, 75. Yıl Bilgi Evi'ni, Gazi Cemevi Derneği kütüphanesini, kafeleri, küçük çaplı özel spor ve müzik kurslarını saymanın mümkün olacağı, ayrıca mekânların kısıtlılığı dolayısıyla bölgedeki çocuk parklarının ve sokakların da gençler tarafından kullanılan mekânlar arasında olduğu belirtilmişti. Bu noktada gençlerin bu mekânlarda neler yapma imkânı bulduklarından bahsetmek faydalı olacaktır.

Gazi Parkı içerisinde Gazi Mahallesi Spor Kulübü'nün işletmeciliğini üstlendiği futbol tesisleri yer almaktadır. Amatör lig takımı olan kulüp, halı saha kiralama ve yaz futbol okulu hizmeti vermektedir. 120 bin metrekarelik yeşil alana kurulu olan Gazi Parkı bu spor tesislerinin dışında umumi kullanıma açık amatör basketbol ve futbol oyun sahalarına, çocuk oyun alanlarına, iki aletli spor alanına, görece büyük bir süs havuzuna ve üç kafeye sahiptir. Ayrıca park içerisinde bir amfi tiyatro alanı yer almakta; bu alan genel olarak mahalle sakinlerinin günlük yürüyüşlerini gerçekleştirdiği bir alan olarak kullanılmakta ve nadir olmakla birlikte zaman zaman ilçe belediyesinin organize ettiği film ve tiyatro gösterimlerine ya da bazı sivil örgütlerin desteğiyle gerçekleştirilen alternatif konserlere sahne olabilmektedir. Gazi Parkı özellikle gençler olmak üzere mahalle sakinlerinin vakit geçirdikleri, piknik

yaptıkları yeşil alan olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda parkta yaz aylarında faaliyet gösteren küçük bir de lunapark bulunmaktadır.

Gazi Mahallesi'nin sınırlarını oluşturan mekânlar arasında yer alan Kent Ormanı yan yana iki ayrı şehir ormanından oluşmaktadır. Alibey Baraj Gölü'nün hemen yanındaki alanda seyir kulesi, aletli spor alanları, amfi tiyatro, futbol, basketbol, tenis ve voleybol sahaları, çocuk oyun alanları, piknik alanları, hobi bahçeleri ve bir de binicilik tesisi yer almaktadır.

75. Yıl Bilgi Evi'nde çeşitli mesleki eğitim kursları verildiği dile getirilmişti. Bu kurslar Bilgisayar İşletmenliği, Kuaförlük, Hazır Giyim, Makine-Nakış, Okuma-Yazma branşlarında verilmekte ve yalnızca gençleri kapsamamaktadır (Sultangazi Belediyesi, 2017(b)). Tüm bunlarla birlikte mahallede Gazi Cemevi Derneği bünyesinde bir de kütüphane bulunmaktadır. Söz konusu kütüphanede bulunan kitaplar yetersiz sayılabilecekse de burada gençlere çalışma ortamı sunulduğu belirtilmiştir [Ali Muhtar]. Burada dikkat çeken bir nokta olarak mahallede bunun gibi bazı derneklerin yetersiz de olsa kütüphaneye sahip oldukları ancak bunların umumi kullanıma açık olmadıkları görülmektedir:

“Yani cemevinde vardır, örnek vereyim sana, caminin içinde vardır.. yani vardır ama dışarıya öyle ‘gelin kütüphane var’ tarzında değil.” [Sinan Muhtar]

Herhangi bir kurumsal gençlik merkezi ya da kültür merkezi bulunmayan Gazi Mahallesi'nde belediye bünyesinde yapımı gündemde olan bazı merkez projelerinden de bahsetmek yerinde olacaktır. Buna göre Zübeyde Hanım Mahallesi'nde yapılması planlanan hizmet tesislerinde pazar alanı, park ve sosyal donatı alanları ve otopark yer alacaktır. Yunus Emre Mahallesi'nde kullanıma açılması planlanan Engelliler Eğitim ve Kültür Merkezi'nde derslikler, hizmet birimleri, çalışma atölyeleri, ofisler, çok amaçlı salon, kütüphane, sergi salonu ve tiyatro salonu yer alacağı ifade edilmektedir. 75. Yıl Mahallesi'nde ise inşaatı devam etmekte olan kapalı yüzme havuzu projesi gündemdedir. Söz konusu tesisin aynı zamanda pilates ve fitness salonlarına sahip olacağı belirtilmektedir (Sultangazi Belediyesi, 2017(a)). Daha önce de buna benzer bazı projelerin gündeme geldiği ve hatta inşasına başlandığı ancak

gerçekleştirilemediği gerçeği bir tarafa bırakılırsa yakın bir geçmişte Gazi Mahallesi'nin mekân düzeyinde zenginleşeceği söylenebilir. Bu durum, aşağıda değinilecek olan kültürel gelişim eğrisini hızlandırabilecek bir gelişme olması açısından önem arz etmektedir.

Gazi Mahallesi'nde gençlik tarafından kullanılabilir mekânlardan bahsederken belki de merkezi noktayı oluşturacak olan kafelerden söz etmek kaçınılmazdır. Burada dikkat çekici sayıda²⁰ kafe bulunmakta, bu kafeler gençler tarafından en çok kullanılan ve en çok gençlerin kullandığı mekânların başında gelmektedir. Nitekim araştırma boyunca yapılan mülakatlarda gençlerin kullanabileceği mekânlar sorusunun ilk cevabını da yine buradaki kafeler oluşturmaktadır. Gazi Mahallesi'ndeki kafelerin mahallede yaşayan pek çok gencin sosyalleştiği mekânlar olmaları ve bu sosyalleşmenin birtakım politik süreçler barındırması, bu mekânları önemli kılan sebepler arasında başı çekmektedir. Gazi Mahallesi'nde bulunan bazı kafeleri “politik kafeler” olarak niteleyen akademik çalışmalar da mevcuttur (Can, 2009). Bu kafeler mahallede faaliyet gösteren örgütsel yapılanmaların gençlerle irtibata geçtikleri mekânlar olmaları ve birtakım politik tartışmalara ev sahipliği yapmaları gibi sebeplerle politik mekânlar olarak nitelendirilebilmektedir. Bu kafelerin birçoğunun kapalı mekânlarda tütün kullanımı yasağına uyulmayan mekânlar olduğu belirtilmelidir. Bununla birlikte bazı kafelerde uyuşturucu madde satışı ya da kullanımı görülebildiği de dile getirilmiştir [Selim]. Ancak bunun alenen yapıldığına dair herhangi bir bilgi edinilmediğinin de söylenmesi gerekir. Gazi Mahallesi'nde sayıları özellikle son 5 yıl içerisinde artan kafeler arasında görece bir modernleşmenin meydana geldiği de söylenebilir. Ayrıca bazı kafelerde canlı müzik dinletilerinin yapıldığı da görülmektedir.

Bu bölümde Gazi Mahallesi'nin genel özellikleri, demografik durumu, bir yerleşim yeri olarak oluşum süreci ve bugünkü koşulları anlaşılmaya çalışılmış; yapılan mülakatlar ve saha gözlemleri aracılığıyla mahallenin sosyomekânsal profili netleştirilmeye çalışılmıştır. Bir sonraki bölümde Gazi Mahallesi'nde yaşamış ya da yaşayan yükseköğretim mezunu gençlerin mekânsal deneyimlerini anlamak üzere

²⁰ İlçe belediyesinden alınan belgelere göre Gazi Mahallesi'nde resmi olarak toplamda 14 kafe bulunmaktadır. Ancak fiilen bu sayının çok daha fazla olduğunu belirtmek gerekir.

gerçekleştirilen saha araştırmasının bulguları ele alınacaktır. Söz konusu saha araştırmasında mülakat yapılan katılımcıların mekânsal deneyimleri, eğitim süreçleriyle birlikte değerlendirilebilmesi amacıyla zamansal sıraya dikkat edilerek paylaşılmıştır. Aynı zamanda katılımcıların Gazi Mahallesi ile ilgili deneyimleri de ayrı bir başlık altında sunularak katılımcıların mahalle ile ilgili algı ve deneyimleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GAZİ MAHALLESİ'NDE YAŞAYAN YÜKSEKÖĞRETİM MEZUNU GENÇLERİN MEKÂNSAL DENEYİMLERİNİN EĞİTİM SÜREÇLERİYLE BİRLİKTE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmada Gazi Mahallesi'nde yaşayan ya da yaşamış yükseköğretim mezunu gençlerin mekânsal deneyimleri, eğitim süreçleriyle birlikte değerlendirilerek anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla iki aşamalı saha çalışması gerçekleştirilmiş olup, birinci aşamada Gazi Mahallesi'nin sosyomekânsal yapısı anlaşılmaya çalışılmıştır. İkinci aşamada ise Gazi Mahallesi'nde yaşayan ya da yaşamış yükseköğretim mezunu gençlerle yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilerek söz konusu gençlerin mekânsal deneyimleri üzerinden çalışmanın sorularına cevap aranmıştır. Bu kapsamda toplam on üç gençle mülakat yapılmıştır. ¹ Mülakatların tamamında ses kaydı alınmış, kayıtlar deşifre edilmiş, deşifre içerikleri temalara ayrılarak analiz edilmiştir. Bu noktada en temelde *Gazi Mahallesi*, *eğitim süreçleri* ve *mekânsal deneyimler* temaları belirlenmiş, veri içeriğine göre alt temalar oluşturulmuştur. Oluşturulan alt temaların bir kısmı saha çalışması öncesinde mülakat formu hazırlanırken belirlenen temalar iken diğer kısmı veriler yorumlanırken ortaya çıkan temalar olmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal çerçeve çizilmiş, ikinci bölümünde saha çalışmasının ilk aşamasından da yararlanarak Gazi Mahallesi incelenmiştir. Bu bölümde ise saha çalışmasının ikinci aşamasında elde edilen bulgular paylaşılacaktır.

Bulgular paylaşılmadan önce katılımcılarla² ilgili genel bilgileri ele almak uygun olacaktır. Katılımcıların cinsiyet, doğum yılı, doğum yeri, eğitim ve Gazi Mahallesi'ne yerleşme yaşı bilgileri Tablo.7'de yer verilmiştir.

¹ Katılımcı sayısını sahadaki durum belirlemiştir. Zira öngörülenden az sayıda gözetilen koşulları sağlayan gence ulaşılabilmektedir. Bunun en temel sebebi Gazi Mahallesi'nde bu çalışmada aranan özelliklere sahip (en temelde Gazi Mahallesi'nde büyümüş ve halen yaşayan, İstanbul'da bir üniversiteden mezun olmuş) genç sayısının yok denecek kadar az olmasıdır. Bu sebeple bu özelliklerin tamamına sahip olmayan bazı gençlerle de mülakat yaparak verileri çeşitlendirme yoluna gidilmiştir.

² Aksi özellikle belirtilmediği sürece bu bölümdeki "katılımcılar" ifadesi araştırma kapsamında mülakat yapılan gençlere işaret etmektedir.

İsim ³	Cinsiyet	Doğum Yılı	Doğum Yeri	Eğitim Durumu	Gazi Mahallesi'ne Geliş Yaşı
Selma	Kadın	1994	Aksaray	Ön lisans mezunu açık öğretimden lisans eğitimine devam ediyor	15
Eylül	Kadın	1993	İstanbul, Fatih	Ön lisans mezunu	0 ⁴
Zehra	Kadın	1988	Malatya	Lisans mezunu	5
Kaya	Erkek	1990	İstanbul, Gazi Mahallesi	Ön lisans mezunu ayrıca bir üniversitede bir yıllık meslek eğitimi almış	0
Sırma	Kadın	1993	İstanbul, Şişli	Lisans mezunu (Çift ana dal)	5
Melek	Kadın	1991	Mardin	Lisans mezunu	22
Murathan	Erkek	1989	İstanbul, Bakırköy	Lisans mezunu	0
Yeşim	Kadın	1990	İstanbul, Fatih	Yüksek lisans öğrencisi	0
Berk	Erkek	1990	İstanbul, Gazi Mahallesi	Yüksek lisans öğrencisi	0
Çiçek	Kadın	1993	İstanbul, Fatih	Ön lisans mezunu	0
Enes	Erkek	1993	İstanbul, Fatih	Yüksek lisans öğrencisi	0

³ Etik kaygılar dolayısıyla katılımcıların gerçek isimlerine yer verilmemiş, araştırmacı tarafından belirlenen takma isimler kullanılmıştır.

⁴ 0 (sıfır) katılımcının doğumundan itibaren Gazi Mahallesi'nde yaşadığını ifade etmektedir.

Nihan	Kadın	1990	İstanbul, Eyüp	Ön lisans mezunu, halen ikinci bir ön lisans programına devam ediyor	0
Burak	Erkek	1990	İstanbul, Esenler	Yüksek lisans mezunu	5

Tablo.7. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri

Buna göre katılımcıların sekizi kadın, beşi erkektir; yaşları ise 23 ile 29 arasında değişmektedir. Katılımcılardan beşi ön lisans mezunu olan katılımcıların dördü lisans mezunu, biri yüksek lisans mezunu iken üçü halen yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Ayrıca ön lisans mezunu olan iki katılımcıdan biri açık öğretim ile lisans eğitimi almakta, bir diğeri ise ikinci bir ön lisans programında eğitim görmeye devam etmektedir. Onu İstanbul’da, biri Aksaray’da, biri Malatya’da, biri ise Mardin’de doğmuş olan katılımcılardan sekizi doğduğundan beri Gazi Mahallesi’nde yaşamaktadır. Bununla birlikte üç katılımcı Gazi Mahallesi’ne 5 yaşında, bir katılımcı 15 yaşında, bir katılımcı ise 22 yaşında yerleşmiştir.

3.1. Katılımcıların Gazi Mahallesi İle İlgili Deneyimleri

Katılımcıların eğitim süreçleriyle ilgili deneyimleri ve mekânsal deneyimleri ele alınmadan önce Gazi Mahallesi ile ilgili algı ve deneyimlerinin değerlendirilmesi uygun bulunmuştur. Bu kapsamda katılımcıların ailelerinin Gazi Mahallesi’ne yerleşme süreci, Gazi Mahallesi’nde yaşamının avantajları ve dezavantajları, “Gazili” olmaya ilişkin düşünceler ve Gazi Mahallesi’nin kent ile ilişkisine dair algılar değerlendirilmiştir.

3.1.1. Ailelerin Gazi Mahallesi’ne Yerleşme Süreci

Çalışma kapsamında görüşülen gençlerin küçük yaşlarından itibaren Gazi Mahallesi’nde yaşamış ya da yaşıyor olmasına özellikle dikkat edilmişse de katılımcılardan bazıları görece büyük yaşlarda Gazi Mahallesi’nde yaşamaya başlamışlardır. Bunlardan ilki 15 yaşında Gazi Mahallesi’ne yerleşen Selma’dır.

Öncesinde Aksaray’da yaşayan Selma ve ailesi 1999 yılında, yani Selma 5 yaşındayken İstanbul’un bir başka yerleşim bölgesine, Esenler’e yerleşmiştir. Selma’nın ailesinin Esenler’den Gazi Mahallesi’ne taşınma kararı daha dayanıklı ve büyük bir ev istemeleriyle ilişkilidir. Selma’nın babasının ev arayışında olduğunu bilen ve Gazi Mahallesi’nde yaşayan bir arkadaşı, onların buraya taşınmasında kilit bir rol oynamıştır.

“Biz Esenler’de iken evimiz küçüktü, böyle 2+1, 85-90 metrekare bir yerdı ve depremde yıkılacak denilen binalardan biriydi, 99 depreminde falan çok derin çatlakları olan bir binaydı. Babamın durumu daha iyi olmaya başlayınca.. bir de biz 4 kardeşiz, 2+1’e artık sığmıyorduk, kardeşlerim de büyüyordu, babam da hep bir ev.. bir de dubleks istiyorlardı bizimkiler... Babamın da arkadaşı Gazi Mahallesi’nde oturduğu için orayı çok övdü, hani bu mahalle çok güzel, çok ferah, çok sessiz, sokakları falan çok geniş.. çünkü Esenler’de falan çok dardı, işte araba park yeri bulamazsın, hep bir trafik, bir yerden bir yere gidene kadar hep şeyin yolda geçer.. hani bir de orman falan olduğu için...” [Selma, ÖM*, 15]⁵

Selma ve ailesinin Gazi Mahallesi’ndeki politik hareketlilik konusunda neredeyse hiçbir şey bilmemeleri, onların buraya taşınmalarını kolaylaştıran bir unsur olmuştur. Zira onlar için Gazi Mahallesi, Esenler’e kıyasla “*geniş sokakları olan ferah bir yerdı*” [Selma, ÖM*, 15].

10 yıl Gazi Mahallesi’nde yaşayan Selma lise eğitimine başlayacağı 2009 yazında ailesiyle birlikte Gazi Mahallesi’ne taşınmıştır. Araştırmanın gerçekleştirildiği dönemde artık Gazi Mahallesi’nde yaşamayan iki katılımcı vardır ve bunlardan ilki Selma’dır. Selma, babasının iş yeri konumu dolayısıyla 2016 yılında Gazi Mahallesi’nden ayrılarak İstanbul’un bir başka yerleşim bölgesine, Beylikdüzü’ne taşınmıştır. Selma Gazi Mahallesi’nde toplam 7 yıl yaşamış, lise ve üniversite eğitimi aldığı yılları burada geçirmiştir.

Diğer katılımcılardan farklı olarak ileri bir yaşta Gazi Mahallesi’nde yaşamaya başlayan bir diğer katılımcı Melek’tir. 1991 yılında Mardin’de doğan Melek 1998 yılında babasının birkaç yıldır Süleymaniye’de çalışması sebebiyle buraya taşınan

⁵ Katılımcı alıntılarının sonunda köşeli parantez içerisinde verilen bilgiler şöyle okunmalıdır: [Katılımcının takma ismi, eğitim durumu kısaltması, Gazi Mahallesi’ne geldiğindeki yaşı]. Eğitim durumu kısaltmaları ise şöyle okunmalıdır: İlk harfteki Ö [ön lisans], L [lisans], Y [yüksek lisans]; ikinci harfteki Ö [öğrenci], M [mezun], * [devam ettiği ya da bitirdiği bir program daha var].

ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşmiştir. 2013 yılına kadar Süleymaniye'de yaşayan Melek⁶ ve ailesi ev satın alabilecek imkânlara eriştikten sonra, istedikleri büyüklükteki evi ekonomik yeterlikler dolayısıyla ancak Gazi Mahallesi'nde alabilmeleri nedeniyle Melek 22 yaşındayken buraya yerleşmişlerdir. Gazi Mahallesi'ne gelmesi lisans eğitiminin son yılını bulan Melek bu açıdan diğer katılımcılardan farklılaşmaktadır.

Diğer katılımcıların ailelerinin Gazi Mahallesi'ne yerleşme yıllarının 1960-70'ler ve 1980-90'lar olmak üzere iki grup etrafında toplandığı söylenebilir. Çiçek'in dedesi 1960'ların sonunda, Eylül'ün dedesi daha önce kısa süreyle yaşadıkları Bayrampaşa'dan 1968'de Gazi Mahallesi'ne gelip kendilerine ev yaparak buraya yerleşmişlerdir. Enes'in öğretmen olan dedesi⁷ ise 1971'de tayini Gazi Mahallesi'ne çıktığı için buraya gelmiş ve yine kendisine ev yaparak burada yerleşmiş, bir daha gitmemiştir. Bu üç katılımcıdan ikisinin memleketinin Kastamonu, diğerinin ise Trabzon olması; ikinci bölümde belirtilen Gazi Mahallesi'nin erken sakinlerinin özellikle Kastamonu ve Trabzon olmak üzere Karadeniz illerinden göç etmiş olduğu bilgisi ile uyum içerisinde olması bakımından dikkat çekmektedir.

1974 yılı öncesinde Fener'de yaşayan Berk'in dedesi mülk sahibi olmak amacıyla 1974'te Gazi Mahallesi'ne taşınmıştır.⁸ Gazi Mahallesi'ne yerleşme süreci 1970'lerin ortalarına dayanan bir başka katılımcı Kaya'dır. Kaya'nın da dedesi bu yıllarda Gazi Mahallesi'ne gelerek burada “*arsa çevirmiş*” [Kaya, ÖM*, 0] ve kendi imkânlarıyla ev yaparak buraya yerleşmiştir. Murathan'ın ailesi de uzun süreli olmayan bir Süleymaniye tecrübesinin ardından, 1970'lerin ikinci yarısında Gazi Mahallesi'ne yerleşmiştir.

⁶ Melek çocukluk ve gençlik döneminin büyük kısmının geçtiği Süleymaniye'yi “*tam tarihin göbeği*” [Melek, LM, 22] olarak nitelemektedir.

⁷ Enes'in dedesinin tayin dolayısıyla Gazi Mahallesi'ne gelmiş bir öğretmen olması önemli sayılabilecek bir ayrıntıdır. Zira o, bu yönüyle, Gazi Mahallesi'ni ekonomik zorunluluklar dolayısıyla tercih eden diğer pek çok Gazi Mahallesi sakininden ayrılmaktadır. Enes'in erken çocukluk yıllarından itibaren diğer katılımcılardan dikkat çekici şekilde ayrılan deneyimleri düşünülürken, bu durumu göz önünde bulundurmak faydalı olabilir.

⁸ Berk'in Beyazıt'ta çalışan annesi, patronuyla evlenip, evliliklerinin ilk bir yılında Beyazıt'ta yaşamıştır. Ancak Berk'in annesinin mahalle kültürüne olan özlemi ve akrabalarına yakın olma isteği dolayısıyla birinci yılın sonunda bu yeni aile (tekrar) Gazi Mahallesi'ne yerleşmiş ve Berk'i burada dünyaya getirmiştir.

Öncesinde Kocamustafapaşa'da kapıcılık yapan bir ailenin torunu olan Yeşim'in babaannesi, eşi vefat ettikten sonra 1980'li yıllarda Gazi Mahallesi'nde bir gecekondur yaptırmaya imkânı bularak buraya yerleşmiştir. Nihan'ın Gazi Mahallesi'ne geliş öyküsü de dedesinin önderliğinde 1989'da şekillenmiştir. Bunun öncesinde Gaziosmanpaşa sınırları içerisindeki Beşyüzevler semtinde yaşayan aile, daha ekonomik olması sebebiyle burada mülk edinmeyi tercih etmiş ve Gazi Mahallesi'ne yerleşmiştir. Benzer şekilde Zehra'nın⁹ ailesi de 1991 yılında İstanbul'a gelince yerleştikleri Beşyüzevler'den 1993 yılında Gazi Mahallesi'ne yerleşmişlerdir. Öncesinde Esenler'de yaşayan Burak ve ailesi, Burak 5 yaşında iken akrabalarının burada yaşaması sebebiyle Gazi Mahallesi'nde arsa alarak burada ev yaptırmış ve buraya yerleşmiştir. Öncesinde Şişli'de yaşayan Sırma ve ailesi ise 1990'ların ikinci yarısında buradan aldıkları arsada ev yaptırarak Gazi Mahallesi'ne yerleşmişlerdir.

Görüldüğü üzere katılımcıların büyük çoğunluğu ya doğduğundan beri Gazi Mahallesi'nde yaşıyor/yaşamış ya da çok erken yaşlarda buraya gelmiştir. Bu katılımcıların aileleri memleketlerinden İstanbul'a göç eden ailelerdir. Bu ailelerin ortaklaştıkları iki nokta göze çarpmaktadır. Öncelikle ailelerin Gazi Mahallesi'ne yerleşme sebeplerinin başında ekonomik unsurlar yer almaktadır. Ailelerin bütçeleri *ancak* Gazi Mahallesi'nde mülk edinmelerine olanak tanımış, onlar da bu sebeple - önemli oranda kendi evlerini kendileri yapmaları koşuluyla- buraya yerleşmişlerdir. Bu, ikinci bölümde bahsi geçtiği gibi Gazi Mahallesi'nde yaşayanların büyük oranda kiracı değil ev sahibi olmalarını da anlamlandırmaktadır.¹⁰

Katılımcıların Gazi Mahallesi'ne yerleşmelerinde ortaklaşan ikinci nokta, ailelerin önemli bir kısmının Gazi Mahallesi öncesinde İstanbul'da başka bir yerde yaşamış olmalarıdır. Bu, Anadolu'dan yaşanan göçlerin *aracı* bir yerleşim bölgesi sonrasında Gazi Mahallesi'nde noktalandığı anlamına gelmektedir. Zira memleketlerinden İstanbul'a göçen aileler Gazi Mahallesi'nde, İstanbul'un başka semtlerine kıyasla

⁹ Zehra araştırmanın gerçekleştirildiği dönemde Gazi Mahallesi'nde yaşamayan ikinci katılımcıdır. 2013 yılında evlenerek Ankara'ya yerleşen Zehra eşiyle birlikte burada iki buçuk yıl kaldıktan sonra Eyüp sınırları içerisinde bulunan ve Gazi Mahallesi'ne görece yakın bir konumda olan Yeşilpınar'dan ev satın alarak buraya yerleşmiştir.

¹⁰ Gazi Mahallesi'nin mülk edinmek isteyenler için ekonomik bir seçenek olması durumu 2000'lerden sonra ve hatta oldukça yakın bir tarih olarak, Melek örneğinde, 2013'te de gözlenmiştir.

kolayca mülk sahibi olabilmekte, bu da onları buraya bağlayan önemli bir unsur olmaktadır.

3.1.2. Gazi Mahallesi’nde Büyümek

Katılımcıların önemli bir kısmı çocukluk ve gençlik dönemlerinin büyük kısmını, hatta çoğu zaman tamamını Gazi Mahallesi’nde geçirmiştir. Bu durum, onların günlük pratikleri, politik duruşları ve kent deneyimleri üzerinde belirleyici olmuştur. Bu, aynı zamanda, Gazi Mahallesi ile ilgili duygularını da belirlemiştir. Gazi Mahallesi’nde büyümek katılımcıların önemli bir kısmında burayı sevmek için yeterli bir sebep olabilmekteyken katılımcılardan bazıları yaşadıkları birtakım sıkıntıları Gazi Mahallesi’nin kendine özgü koşullarıyla ilişkilendirip Gazi Mahallesi’ne karşı ciddi boyutlara varabilen *olumsuz duygular* besleyebilmektedir.

“Ya burası sonuçta, ne kadar mesela insanlar kötü dese bile benim kendi evim, hani doğduğum büyüdüğüm yer, güzel hatıraları olan yer.” [Nihan, ÖM*, 0]

“Ben burayı seviyorum hani, burada yaşamayı seviyorum. Sonuçta çocukluğum geçmiş burada yani.” [Yeşim, YÖ, 0]

Nihan ve Yeşim’in ifadelerine karşın Çiçek, Gazi Mahallesi’ne yerleşme hikayesini anlattığı sırada kullandığı “*Burada doğup büyümek zorunda kalmışız diyeyim.*” ifadesiyle Gazi Mahallesi’nde doğmuş ve büyümüş olmaktan rahatsızlığını dile getirmiştir.

Katılımcıların önemli bir kısmının doğduklarından beri Gazi Mahallesi’nde oldukları, üçünün ise 5 yaşında Gazi Mahallesi’ne yerleştikleri belirtilmişti. 5 yaşında Gazi Mahallesi’ne gelen katılımcılar dahi kendilerinin “doğma büyüme” burada olduklarını düşünebilmekte, kişisel geçmişlerini tümüyle Gazi Mahallesi’nden başlatabilmektedir:

“Şişli’de doğdum. Ama yaklaşık 5-6 yaşlarında Gazi Mahallesi’ne taşındık. Yani doğma büyüme Gazi Mahallesi’ndeyim diyeyim. Şişlide oturuyorduk. Ondan sonra buraya geldik. Burada doğdum, burada büyüdüm. Evimi bile değiştirmeden hep aynı semtte hep aynı lokasyondaydım.” [Sırma, LM*, 5]

“... şehrin en tehlikeli olduğu dönemlerde, her yerde bomba patlıyor falan. İşte o zaman nedense Gazi Mahallesi’ne geldiğimde bir rahatlık kaplıyor içimi. Neden? Çünkü burada doğdum, burada büyüdüm, her yeri biliyorum. İşte bir sürü insanla selamlaşıyorsun falan. Yani ben burada hayatımı devam ettiremesem de bir ayağım burada kalacak yani. Kalmak zorunda çünkü yani ailem burada.” [Berk, YÖ, 0]

“Bir kere doğma büyüme buralı olduğum için, burası benim yerim hani, burası benim toprağım gibi. Tanıdığım herkes burada. Benim yanı başımda baraj var. Ve İstanbul’un nereden baksan en güzel havası burada var. Daraldın mı çıkıyorsun baraja nefes alıyorsun. Çam kokusu, ne biliyim çiçek böcek. Börtü böcek bir sürü şey yani. Rahatım burada. İstanbul’un başka semtlerinde böyle koca koca binalar, taş, duvar. Ve ağaç yok.. zaten olanları da kesiyorlar. Ben bu semte aşığım gibi bir şey.” [Kaya, ÖM*, 0]

Kaya, “*Ben bu semte aşığım gibi bir şey.*” derken oldukça yoğun bir duygu durumunu ifade etmektedir. Zira Kaya, tüm İstanbul’da kendisini rahat hissettiği tek yerin Gazi Mahallesi olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Ben İstanbul içerisinde bir tek burada nefes alabiliyorum. Yani şuradan çıktığım anda tam bir boğulacakmış gibi oluyorum, nereye gidersem gideyim... Şurada Gazi girişini geçtikten sonra bir rahatlama geliyor bana.” [Kaya, ÖM*, 0]

Kaya’nın kendisini Gazi Mahallesi’nde bu denli rahat hissetmesini, buna karşın İstanbul’un başka bölgelerinde “*boğulacakmış gibi*” olmasını yalnızca burada doğmuş ve büyümüş olmasıyla açıklamak yetersiz olacaktır. Burada Kaya’nın mezhepsel aidiyetini ve politik konumunu göz ardı etmemek gerekir.

“Nasıl söyleyeyim birçok arkadaşım, farklı mezhepten olan arkadaşım hani kardeş gibi yani, hatta siyasi görüşü çok farklı olsa bile hani beraber vakit geçirdik dertleşip bir şey yapabildik. Bir sürü insanla hani, arkadaşım. Gazi dışına çıktığımda direkt hani hem siyasi görüşü hem etnik kökeni işte mezhebi falan farklı olduğu için direkt hani hiç yansaşmayan insanlar bile olabiliyor.” [Kaya, ÖM*, 0]

Çocukluğunu ve gençliğinin önemli kısmını Gazi Mahallesi’nde geçirmeyen tek katılımcı Melek’tir. O, çocukluğunu büyük ölçüde Süleymaniye’de geçirmiş, orada büyümüştür. Bu durum, onun mekânsal algı ve deneyimlerinde de kendisini göstermektedir. Nitekim kendisi de bu durumu “*Süleymaniye’nin kokusunu aldım.*” [Melek, LM, 22] şeklinde ifade etmektedir:

“Üstümüzde hâlâ koku var mesela. Neden sadece o kokuyu söylüyorum sana? Çünkü ben o kokuyu aldım.” [Melek, LM, 22]

Gazi Mahallesi’nde büyüyen katılımcıların önemli bir kısmı, Gazi Mahallesi’ne ilişkin olumsuz algılara ya da yaşanan olaylara rağmen kendilerini çocukluklarının geçtiği bu mahalleye ait hissetmektedirler. Özellikle mahallede mezhepsel ve toplumsal ilişkileri olan katılımcılar için Gazi Mahallesi’nin neredeyse *vazgeçilmez* bir konumda yer aldığı söylenebilir. Bir kısım katılımcı içinse Gazi Mahallesi’nde yaşamak önemli sorunları beraberinde getirmektedir. Bu katılımcıların mezhepsel ve toplumsal ilişkilerin ve mekânın *dışında* yer almasının aidiyetlerinde belirleyici bir konumda olduğu söylenebilir. Gazi Mahallesi’nde yaşamaktan memnun olanların ve kendilerini mahalleye ait hissedenlerin burada büyüdüğü, mahalle ile *mekânsal temas* kurarak yaşananlara ve farklılıklara alıştıkları gözlemlenmektedir.

3.1.2.1. “Gazi’de Büyümek Şiddete ve Farklılıklara Alışmak Demek”

Gazi Mahallesi’nde büyümüş olmanın en önemli sonuçlarından birinin, mahalle dışında yaşayan insanların korkmasına dahi sebep olabilen olayların burada büyümüş kimseler için oldukça “normal” şeyler olarak algılanabilmesidir. Gazi Mahallesi’nde bu türden olayların “sıradan” hâle gelmesi söz konusudur.

“Yok ya normal, dediğim gibi bana normal geliyor, sıradan geliyor hani.” [Nihan, ÖM*, 0]

“Herhalde bir süre sonra çok alıştım o ortama hani. Artık mesela ben yeri geliyor hani gaz yiyorum. Yeri geliyor ya ben kendimi öyle hatırlıyorum, ateş yanıyor çevremde, lastikler yakılıyor. Ben bunların yürek yemiş gibi (gülüyor) hani ortalarından falan geçiyorum hani. Bir süre sonra şey oldu hani, yani tabi gaz yemekten hoşlanmıyorum, o ortamdan hoşlanmıyorum ama hani beni etkilememeye başladı... bir olay olduğunda çevrende dönüp bakmıyorsun bile. Yani ‘ne ki bu yani’ falan diye çok önemsememeye başlıyorsun. Aslında bir açıdan kötü hani tepkisizliğe dönüşüyor bir süre sonra.” [Yeşim, YÖ, 0]

“Ama şu an mesela bir şey yok. Tamam ufak tefek oluyor böyle yine korkuyorsun ediyorsun. Ama alıştık yani buna. Burada neler gördük yani.” [Kaya]

Gazi Mahallesi’nde çok fazla kavga izlediğini ve polis gördüğünü belirten Berk, *bugün geldiği noktada* bu durumdan oldukça rahatsızdır:

“Bir şey vardı yani burada, anlatabiliyor muyum? Yani bir kırılma noktası vardı yani. Gazi Mahallesi’nde oturuyorum. Yıllardır izliyoruz olayları yani.. bizim mahallede camdan izliyorum arka tarafta çocuklar oyun oynuyor, şey yapıyorlar.. bir de barikat kurmuşlar. Bir tarafta polis, bir tarafta eylemciler. Birbirlerine taş atıyorlar falan gibi. Şiddetin içinde büyüyorlar mesela, o yüzden silah taşımaktan da korkmuyorlardı. O yüzden birbirlerini yaralamaktan da korkmuyorlar. Ya da mesela liseden sonra işte çalışmaya başladım, eve geç saatlerde gelmem gerekiyordu çalıştığım işten dolayı. Korkusuz bir heriftim. Şu an mesela hatırlıyorum korkmam gereken yaşlardaydım mesela. Yaptığım şeylerden çekinmiyordum mesela. Bütün bunlar, bu yüzden (Gazi Mahallesi’nde büyümüş olmak yüzünden). E bunların hepsi bir problemdi aslında.” [Berk, YÖ, 0]

Berk, Gazi Mahallesi’nde büyümenin şiddet olayları içerisinde büyümek olduğunu, Gazi Mahallesi’nde çocuk oyunlarının dahi polis-eylemci gerilimi temasıyla oynanabildiğini belirtmektedir. Bu, Gazi Mahallesi’nde bir şiddet kültürünün yeniden ve yeniden üretilmesi anlamına gelmektedir. Üstelik Berk’e göre bu durum sakince bir hayat yaşayan, eğitime önem veren, Gazi Mahallesi’ndeki karışıklıklardan *uzak* ailelerde büyüyen çocuklar için de geçerlidir. Berk, kendisinin de Gazi Mahallesi’nde büyümüş biri olması dolayısıyla “korkusuz” biri olduğunu, korkması gereken şeylerin onu korkutmadığını ifade etmiştir. Her ne kadar çocukken “*tadını çıkarmış*” olsa da Berk, bugün sahip olduğu bakış açısıyla bu durumun problemli bir durum olduğunu düşünmektedir.

Gazi Mahallesi’nde büyümüş olmak dolayısıyla çeşitli şiddet olaylarına alışmış ve yasa dışı ilişkilere aşina olmanın, suça bulaşmış kişilerle irtibatla bulunmanın problemli bir durum olmadığını, aksine bir avantaj olduğunu düşünen katılımcılar da söz konusudur:

“Ben şöyle bakıyorum belki çoğu insan şey diyor ‘a yanlış düşünüyorsun’ ama dediğim gibi.. mesela şuradaki, en yakın değil mi Umutlar olsun Taylanlar¹¹ olsun tanıdığımız, çocukluk arkadaşlarımızdı. Çocuklar o batağa battılar. Diyorum ki ‘neden acaba, yazık.’ Hani o anlık şeyle demiyorum ki ‘pislik işte, bilmem ne.’ Ben de onların yerinde olabilirdim. Hiç o şekilde bakmıyorum hani ben. Mesela bakıyorsun, adam hani Fatih’te, örnek hani diyelim, yaşıyor, hiçbir şey gördüğü yok, buraya geldiği zaman ürküyor. Ama bizde öyle bir şey yok. Biz her şeyi gördük, her çeşit insan var dediğim gibi, değil mi. Tam tersine kendimizi daha çok bence.. koruyucu bir şeyimiz var. Ama insanlar.. diğerleri korkuyor. Biz şimdi Gazi’de oturuyoruz değil mi, her yere gidebiliriz, bir sıkıntı yok yani. Millet şuraya geçemiyor. ‘Ay ne olacak, ay bir şey mi olacak, ay yazı yazmışlar’ bizde o sorun yok. Bir daha olsa yine aynı şekilde burada yaşamayı tercih ederdim o yüzden.” [Nihan, ÖM*, 0]

¹¹ Etik kaygılar dolayısıyla isimler değiştirilerek verilmiştir.

Nihan, Gazi Mahallesi'nde büyümüş olmanın her türlü tehlikeyi görerek büyümek olduğunu düşünmektedir. Ona göre Gazi Mahallesi onu daha *cesur* ve *hazırlıklı* kılmıştır. Gazi Mahallesi'nde birlikte büyüdüğü arkadaşlarının ilerleyen zamanlarda "batağa batmaları" ona hoşgörülü olmayı öğretmiş, sistemin içerisinde tutunamayan insanlara karşı kucaklayıcı bir bakış açısı geliştirebilmesini sağlamıştır. Bu nedenle o, Gazi Mahallesi'nde büyümüş olmaktan oldukça memnun görünmektedir. Ayrıca Gazi Mahallesi'nin farklı kültürleri tanıma imkânı sunduğu, bu kültürleri bilerek büyümeyi mümkün kıldığı da belirtilmiştir:

"Bir de ben gerçekten Gazi'ye gelince Alevi kültürünü fark ettim." [Melek, LM, 22]

"Farklı kültür derken yani sonuçta insanların dini, mezhebi bile insanlarda farklı alışkanlıklar (meydana) getiriyor... Bu şu manaya geliyordu. Hani insanlara karşı önce net bir çizim olmalı. Herkesle aynı seviyede yakın olmalıyım. Kesinlikle saygı duymalıyım. Saygısızlık etmemeliyim. Ama benim de kendime has bir karakterim var. Yani çocukken bunu biliyordum. Herkese saygı duyuyordum. Ama mesela benim ailemin bana öğretileriyle onların farklı olabilir. Ama bu benim doğrularım. Hani bunun bilincinde olarak büyüdüm. Çocukken de bunun bilincindeydim." [Sırma, LM*, 5]

Sırma'nın çocukken bilincinde olduğu toplumsal farklılıklar ona hem *ötekiye* saygılı olmayı küçük yaşta öğretmiş hem de bu yaşlarda kendi kimliğinin bilincinde olmasını sonuç vermiştir. Melek'in 20'li yaşlardan sonra Gazi Mahallesi'ne yerleşince fark ettiği *yabancı* bir kültür, Gazi Mahallesi'nde büyüyen Sırma için erken yaşlarda birtakım farkındalıklar meydana getiren ve kişiliği üzerinde belirleyici rol oynayan bir unsur olmuştur. Benzer şekilde Murathan da Gazi Mahallesi'ndeki kültürel çeşitliliğin içinde büyümenin bir avantaj olduğunu düşünmektedir:

"Yani her kesimden insan var, burada baktığın zaman bütün cemaatlerin dernekleri vardır, her kesimden insan vardır. Kürt'ü var, Türk'ü var... Bunları çok iyi gözlemleyip kendini bilen biri Türkiye'deki bütün insanları tanımış olur diye düşünüyorum... (Bu) bence avantaj. Yani benim açımdan avantaj. İnsanları daha iyi gözlemlediğimizi düşünüyorum."¹² [Murathan, LM, 0]

¹² Alıntı şöyle devam etmektedir: "Çünkü mesela Diyarbakır'da Doğu'da olan bir olayın yansıması Gazi Mahallesi'nde olabiliyor. Ama aynı şekilde... mesela Mahmut Efendi cemaati diyeyim, oradan bir şey yaptığı zaman buradaki insanlar da onun dediklerini yapabiliyor. Bunu (sadece) olay olarak algılamamak lazım mesela... Yani her şeyi burada görebiliyorsun. Ama başka bir yere gitsen mesela

Görüldüğü gibi Murathan, Gazi Mahallesi'nde çok farklı toplumsal kesimlerin yansımalarının görülebildiğini belirtmekte ve ideoloji ayırt etmeksizin burada tüm kesimleri görmenin bir avantaj olduğunu düşünmektedir. Benzer şekilde katılımcıların önemli bir kısmı Gazi Mahallesi'nde büyümenin şiddeti kanıksamak gibi bir dezavantajın yanında *kentin diğer herhangi bir yerinde görülemeyecek farklılıklara alışık olmak* gibi bir artısı olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte Gazi Mahallesi'nde büyümenin *görece kötü koşullarda büyümek* demek olduğunu ifade eden katılımcılar da vardır.

3.1.2.2. Görece Kötü Koşulları Olan Gazi'de Büyümek

Gazi Mahallesi'nde büyümenin *görece kötü koşullarda büyümek* demek olduğunu ifade eden katılımcılar söz konusudur. Söz gelimi Berk, mülakat sırasında araştırma için önemli olacağını düşündüğü bir bilgi vermek istediğini söyleyip 2. sınıfa gittiği dönemde yaşadıkları binada merdiven boşluğuna düştüğünü söylemiştir. Bunun araştırmaya nasıl bir etkisi olabileceği sorulduğunda şu yanıtı vermiştir:

“Şöyle bir etkisi var: Bir binada oturuyoruz, binanın tamamı dolu, bir sürü çocuk yaşıyor ama merdivenlerinde korkuluk yok mesela. Orada böyle bir kaza geçirmiştik.” [Berk, YÖ, 0]

Sosyal bilimlerle yakından ilişkisi olan ve araştırmacılık tecrübesi bulunan Berk çocukken yaşadığı bu kazanın Gazi Mahallesi ile ilgili konuşulurken bahsedilmesi gereken önemli bir ayrıntı olduğunu düşünmektedir. Zira o, bu kazayı, Gazi Mahallesi *yetersiz fiziksel koşullara sahip* bir yerleşim bölgesi olduğu için yaşamıştır.

Gazi Mahallesi'nde büyümenin yaşamın tümüne etki edecek bir başka *yetersizliğine* daha işaret edilmiştir. Buna göre Gazi Mahallesi'nde yalnızca fiziksel koşulların değil, sosyokültürel koşulların da yetersiz olduğu söylenebilir:

“Belki başka bir.. daha farklı bir semtte oturuyor olsak.. çünkü ben kendi semtim içerisinde okuyabileceğim en iyi okullara ‘kendimce’ gittiğimi düşünüyorum. Daha doğrusu ailem yolladığımı düşünüyor beni. Ama belki başka bir semtte yaşıyor olsak çok daha iyi koşullarda

bir Yeşilpınar’a gitsen belki şey vardır.. bir cemaat vardır ama oradaki solcular buradaki gibi rahat çıkıp bir şey yapamazlar. Burada bunu görebiliyorsun.” [Murathan, LM, 0]

bir okulda yetişecektim, büyüyecektim. Şimdi bu öyle bir şey ki yani, kafa yapımız değişiyor, yani karakter her zaman etkili (yeterli) olmuyor. Yani karakteriniz teşvik edebilir, yani okuyabilirsiniz, merak edebilirsiniz ama besleneceğiniz bir kaynağa ihtiyacınız var. O kaynağı bulmakta belki sıkıntı çekmiş olabilirim (Gazi Mahallesi'nde)." [Zehra, LM, 5]

Zehra, Gazi Mahallesi'nde kendisini sosyokültürel anlamda besleyecek yeterli kaynağın olmadığını düşünmektedir. O, bunun *görece kötü koşullarda* büyümek olduğunu düşünmektedir. Yeşim de benzer şekilde Gazi Mahallesi'nde *dar* bir sosyokültürel alan olduğunu ifade etmiştir. Kendisinin bu *dar* sosyokültürel alanda *sıkışıp kalmasını* ancak "*Gazi dışına*" çıkarak *aşılabilirdiğini* belirten Yeşim, Gazi Mahallesi'nden "çıkamamış" olan ilkokul arkadaşlarını örnek göstermiş ve Gazi Mahallesi'nde kalmanın onları sanatsal, edebi, bilimsel, mekânsal zenginlikten yoksun bıraktığını dile getirmiştir:

"Yani bana göre bir eksikti o hani. Çok fazla şey vardı, sosyal anlamda olan şeylerin çoğu bana göre yani yok denecek kadar azdı, diyebilirim. Hani öyle bir kötülüğü vardı (Gazi Mahallesi'nin)." [Yeşim, YÖ, 0]

Gazi Mahallesi'nde büyümüş olmanın hayal kısıtlayıcı olduğundan da bahsedilmiştir. Buna göre Gazi Mahallesi hayalleri *daraltmak* suretiyle "statü elde etmenin" dahi önüne geçmektedir:

"Hayaliniz.. yani o adamın en büyük hayali belki üniversiteye gitmek, Gazi Mahallesi'ndeki insanın. Ama öbür insan akademik kariyer yapmayı planlar. Ya da öbür insan, hiçbir şey olmasa da.. okumak istemeyebilir ama insanlık için bir şey yapmış olmak ister. Bir şeyler yazıp karalamış olmak ister. Anlatabiliyor muyum? Yani bu anlamda söylüyorum... En kötü ihtimalle oradaki insan statü elde etmiş olur, en kötü ihtimal." [Zehra, LM, 5]

Görüldüğü gibi Zehra, Gazi Mahallesi'nde büyüyen bir çocuğun hayallerinin dahi kısıtlı olduğuna inanmaktadır. Bir başka deyişle Gazi Mahallesi, burada yetişenlerin *geniş bir vizyona* sahip olmasında engel teşkil etmektedir. İlerde bahsedileceği üzere Zehra, Gazi Mahallesi'ndeki bu kısıtlayıcı yapıyı, burada yaşayan insanların eğitim düzeyleriyle ilişkilendirmektedir. Düşük eğitim düzeyi kültürel alanla ilişki kurulmasını güçleştirmekte, burada büyüyen kimselerin hayallerini sınırlandırmaktadır.

Bu noktada Burak'ın tecrübesi Gazi Mahallesi'ndeki sosyokültürel koşulları farklı bir yaklaşımla ele alma fırsatı sunmaktadır. Burak, Gazi Mahallesi'nde hâkim olduğunu ifade ettiği *kültürel iklimin* altında “ezildiğini” ve bu kültüre yabancılığını uzun yıllar bir eksiklik zannettiğini dile getirmiştir.

“Adamlar mesela bir yerli malı yapıyorlar, mesela Tarık diye birisi, ben hayatımda duymadım, getiriyorlar onun kasetini koyuyorlar. Biz hiç duymadık ki. Mesela ben hep Ahmet Kaya dinledim, biz Şivan Perver dinledik, biz böyle büyüdük. Müziğimiz bile farklıydı, uyuşamadık bir türlü.” [Burak, YM, 5]

Burak'ın bu konuda yaşadıklarını kendi özel koşullarını göz ardı ederek değerlendirmek Gazi Mahallesi'ndeki kültürel ortamı yanlış ya da hatalı anlamaya sebep olacaktır. Bu noktada Gazi Mahallesi'nde kendi toplumsal örüntülerine sahip olan Malatyalılardan söz etmek gerekmektedir. Burak “Malatyalı”dır ve Gazi Mahallesi'nde kendisinin ifade ettiği şekliyle “*kabileci*” bir toplumsal yapı içerisinde büyümüştür. Burak'ın da belirttiği üzere Gazi Mahallesi'nde oldukça kalabalık bir nüfusa sahip olan Malatyalılar, bir hemşehri derneği merkezinde geleneksel örüntülerini büyük ölçüde sürdürmektedir. Bu, Burak'ın Gazi Mahallesi'nde fakat kendi toplumsallığına sahip bir cemaat (*gemeinschaft*) içerisinde büyümesi anlamına gelmektedir. Bu durum, Burak ile yapılan mülakatın pek çok noktasında açığa çıkmıştır. Burak Gazi Mahallesi'ndeki deneyimlerinden bahsederken sık sık “*bizim dışımızdakiler*” ifadesini kullanmış ve bununla Gazi Mahallesi'ne daha önceki yıllarda yerleşmiş olan ve ağırlıklı olarak sola eğilimli kişileri kastetmiştir: “*Sol kesim biraz daha farklı bakıyor ve farklı şeyler yapıyor.*” Burak bu kimselerin Gazi Mahallesi'nde *sembolik bir hakimiyetlerinin olduğunu* ve kendilerinin bunun altında “ezildiklerini” vurgulamıştır.

Katılımcılar Gazi Mahallesi'ndeki birtakım sosyomekânsal eksikliklere işaret etmiş ve bu mahallede büyümenin bazı fiziksel sorunlarla birlikte esasen bazı kültürel problemlere neden olduğunu ifade etmiştir. Gazi Mahallesi'nde büyümenin “hayalleri” kısıtladığının belirtilmesi bu noktada en dikkat çeken sorunlar arasında sayılabilir.

3.1.2.3. Temelde Ortaklaşan Politik Duruş

Gazi Mahallesi’nde büyümüş olmak katılımcıların politik duruşlarına da yansımıştır. Her ne kadar aynı ideolojileri paylaşmasalar da katılımcıların siyasi hassasiyetlerinin bazı temel noktalarda ortaklaştığı görülmektedir. Kaya, katılımcıların önemli bir kısmında görülen bu durumu kısaca şöyle dile getirmiştir:

“Yani şöyle, biraz daha muhalif oluyorsun. Çünkü yani bir şey uğruna, nasıl söyleyeyim bir insan uğruna hani satmıyorsun, yani yanlış olan şeyleri görüyorsun. Çünkü bilinçlenebiliyorsun. Dışarıda böyle bilinçlendirecek bir şey yok. Buradaki insanlar olsun, ne bileyim örgütler olsun.. yani bir şekilde seni bilinçlendiriyor. Hani haksızlığa uğradığını gösteriyor sana. Bir şekilde görebiliyorsun ama Gazi dışında yaşayan insanlar (bunu göremiyor).” [Kaya, ÖM*, 0]

Gazi Mahallesi’nde yaşanan ve *derin* bir politik tartışma zemini üzerine oturan eylemler her ne kadar katılımcılar tarafından kendi ideolojileri içerisinde değerlendirilse de onlara çok temelde *ortak* bir politik duruş kazandırmaktadır. Bunun için spesifik bir eylemin nasıl farklı değerlendirildiği ve fakat aynı katılımcıların “hak savunusu” noktasında nasıl benzer tutumlara sahip olduğuna bakmak faydalı olacaktır. Gazi Mahallesi’nde etkin olabilen örgütlenmelerin Kent Ormanı’nın kapısını yıkıp yakmaları farklı ideolojilere sahip olan katılımcılar tarafından değişik şekillerde değerlendirilmiştir.¹³ Sırma bu durumu tedirginlik verici olarak yorumlarken Kaya bunu Gazi halkının başarısı olarak sunmaktadır:

“Birkaç olay oldu işte, kapının girişi yakıldı edildi falan, (insan) tedirgin oluyor mesela yani.” [Sırma, LM*, 5]

“(Belediyeye hitaben) Doğru düzgün bir şey yapsanıza. Saçma sapan bir şey yaptılar, hani tamamen ticarete döndürdüler ki Gazi halkı olarak orayı hani ticarethaneden koparttık yani. Ama tekrardan ne olacak bilmiyorum. Hani girişte o para alma mevzuları falan filan var ya.” [Kaya, ÖM*, 0]

Anlaşılabacağı üzere Kaya, belediyenin işlettiği Kent Ormanı’nın girişinde içeriye giren arabalardan belli bir ücret talep edilen kapının yakılmasını bu “*saçma sapan*”

¹³ Her iki katılımcının da bu eylemle ilgili değerlendirmelerde bulunmaları rastlantı eseridir.

uygulamanın kaldırılması amacıyla yapılan *haklı bir eylem* olarak yorumlamaktadır. Her ne kadar ideolojik farklılıklar olaylara yaklaşımları farklılaştırırsa da Gazi Mahallesi’ndeki hareketlilik, katılımcıların büyük kısmının sistemi sorgulamasına ya da mevcut düzen karşısında “muhalif tavır” sergilemesine sebep olabilmektedir. Kapının yakılmasından tedirginlik duyan Sırma, Gazi Mahallesi’nde “kendi haklarını savunan” insanlarla ilgili oldukça olumlu şeyler düşünmektedir:

“Gazi Mahallesi’ni Gazi Mahallesi yapan olaylarıdır (gülüyor).. ilkin insanlarıdır, insanları farklıdır, insanları söz çıkartır. İnsanlar tepki gösterir, insanlar korkmazlar yani insanlar kendi doğruları için yaşarlar, öyle görüyorum. Yanlış da olsa, 70 milyonun 60 milyon yanlış olduğunu da düşünse buradaki insanlar ses çıkarır. Belki de bu takdir edilmesi gereken bir şey.. Ben burada yaşamaktan kaynaklı olarak mesela daha hümanist bir yapıya sahip olduğumu da düşünüyorum, bunun beni çok etkilediğini düşünüyorum. Mesela ben başka bir ilçede yaşıyor olsaydım insanlara karşı önyargılı olabilirdim... Ama şu an şunu fark ediyorum, mesela benim hiçbir zaman ses çıkarmayacağım şeylere bazı insanlar -doğru veya yanlış- kendi doğrularını sonuna kadar savunabiliyorlar... O yüzden şeyi fak ettim herkesin kendince doğruları var ve herkes o doğruları istediği şekilde savunur ama buradaki insanlar daha çok savunurlar, görüyorum yani her türlü riske rağmen.” [Sırma, LM*, 5]

Sırma Gazi Mahallesi’ndeki insanların bu davranışlarının pek çok kere kendisini sorgulamasına sebep olduğundan da bahsetmiştir. O, Gazi Mahallesi’nin kendisinde *hak savunusuna* dair önemli bir farkındalık oluşturduğunu düşünmektedir. Yeşim de Gazi Mahallesi’ndeki insanların haklarını savunmasını olumlamaktadır:

“İnsanların bir kesiminin sesini çıkarması güzel bir şey bana göre.” [Yeşim, YÖ, 0]

Elbette Sırma gibi Gazi Mahallesi’nde yaşamının kendisini politik anlamda etkilediğini düşünen başka katılımcılar da vardır. Söz gelimi Berk üniversite eğitimi sırasında okulda etkin olan iki farklı gruptan bahsetmiş ve her ikisine de dahil olmadığını belirtmiştir. Berk bu gruplardan herhangi birine dahil olmamasını şöyle gerekçelendirmektedir:

“Gazi’nin mekânsal kanıtıydı o. İşte Gazi Mahallesi’nde yaşıyorum, Gazi Mahallesi’nde sürekli ülkücülerle uzlaşmamam gerektiğini öğreniyorum. İşte Ankaralıları bilmiyorum ama sürekli şeyler yani, ülkücülerle düşmanlar ama onların tutumu da öyle, sağ çizgide bir yerlerdeler. Gazi Mahallesi’nde yaşamışlığın verdiği bir şey de olabilir o (her iki grubun da dışında kalmam) çünkü sonuçta sürekli onları kötü olarak öğretiyor.” [Berk, YÖ, 0]

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Berk, Gazi Mahallesi’nde büyümüş olmanın *verili bir politik konumlanmaya* karşılık geldiğini düşünmektedir. Ayrıca Berk babasının Kürt olmasına rağmen kendisinin Kürtçe bilmiyor olmasını bir “insan hakları sorunu” olarak tanımlamakta ve bu tanımlamayı yapmasında Gazi Mahallesi’nin de rolü olduğunu düşünmekte, bu konuda “farkındalığının” oluşmasında “*Gazi’de yaşıyor olmam bir tık artı.*” ifadelerini kullanmaktadır. Zehra da Gazi Mahallesi’nin “bir ruhu” olduğunu ve bu ruhun bir şekilde Gazi Mahallesi’ndeki tüm insanları farklı düzeylerde de olsa etkisi altına aldığını düşünmektedir:

“Benim sokakla ya da mahalleyle bağlantım çok fazla yoktu işin gerçeği. Ama Gazi Mahallesi’nin bir ruhu olduğuna inanıyorum. Ve o ruhu da beni çekiyor ve etkiliyordu ya... İyi anlamda (etkiliyordu). Yani birçok semte göre çok bağımsız ve özgür bir ruhu var oranın, oranın insanların da. Haksızlığa ya da ezilmişliğe boyun eğmeyen bir tarafı var. Dikkatini senin de çekmiştir, yani sürekli eleştirel insanlar var orada. İyi ya da kötü. Herhangi bir olumsuzluk gördüklerinde, mesela Gazi’nin girişine pankart asarlar. Çok kere yıkılmasına rağmen halkevi.. mesela defalarca kez yıkılmasına rağmen insanlar inatla orayı tekrar yeniden inşa ettiler. Bak bunun iyi ya da kötü tarafını tartışmak bambaşka bir şey. Olumsuzluklarını tartışmak bambaşka bir şey. Ama sisteme ve robotlaşmaya karşı durdukları için.. işte bu anlamda güzel bir taraf var Gazi Mahallesi’nde. Yani sistem içinde boğulmamış insanlar var. Orada özgür bir düşünce var, gerçekten kendi fikirleriyle hareket eden insanlar var, sorgulayan insanlar var Gazi Mahallesi’nde, sürü psikolojisi yok.” [Zehra, LM, 5]

Zehra Gazi Mahallesi’nde insanların haksızlığa karşı sesini yükseltmesini ve belli bir duruş sergilemesini sonuç veren bir “ruh” olduğunu, ideolojik olarak tartışılmaya açık olmakla beraber bu ruhun “özgürleştirici” ve dolayısıyla “iyi” bir ruh olduğunu vurgulamıştır. Zehra’nın altını çizdiği bu durumun somut bir örneğini Kaya kendi hayatından vermiştir:

“Şey olarak hani bitirdim, yüksek dereceyle, ilk ona falan girdim bölümde. Güzel filmler.. şimdi herkes böyle eğlence tarzı filmler yapıyordu, ben siyasetle ilgili.. siyasetle ilgili filmler yapıyordum.” [Kaya, ÖM*, 0]

Radyo ve televizyon alanında ön lisans eğitimi almış olan Kaya bölümü iyi bir dereceyle bitirdiğini söylemekte ve bunu bölüm arkadaşlarından farklı olarak siyasi filmler yapmış olmasıyla açıklamaktadır. Kaya’nın bu tercihi Zehra’nın bahsettiği

“ruhun”¹⁴ bir yansıması olarak durmaktadır. Gazi Mahallesi'ndeki bu *özgürleştirici ruhun* meydana getirdiği hareketli ortam paradoksal şekilde burada büyüyen *başkalarının* da kısıtlanmasına da sebep olabilmektedir:

“Yani sürekli bir kısıtlamayla büyümüşler mesela ve şöyle, onlara da babaları tarafından sürekli şöyle şeyler söyleniyor, işte ‘burada dışarıya çıkılmaz’, ‘burada şu yapılmaz’, ‘burada bu yapılmaz’, ‘buradan taşınmak lazım’ vesaire gibi şeylerle büyüdüler o bahsettiğim kuzenlerim. Bakıyorum gerçekten ‘yok’, ‘kalsın’, ‘gerek yok’ vesaire gibi. Yani böyle hep önlerine set kurulmuş, onlar da o setleri kabul etmişler ve sonrasında şu an kendileri, onların önüne bir set çizilme de kendileri çiziyorlar artık. Yani onlar için yasaklar çok normal. Yasaklar ya da mecbur kılınan çizgiler, onlar için çok normal. Bir şeylere zorlanıyor.” [Eylül, ÖM, 0]

Eylül kendisi için geçerli olmasa da yine Gazi Mahallesi’nde büyümüş olan kuzenleri için buranın *içselleştirilmiş yasaklara* sebep olduğundan yakınmaktadır. Gazi Mahallesi’ndeki olaylar Eylül’ün kuzenlerinin “setlerle” büyümesine neden olmuş, bu da onların hâlâ aşamadıkları *içsel* setlere dönüşmüştür. Murathan da benzer şekilde Gazi Mahallesi’nde büyüyen çocukların bir çeşit “baskıyla” karşı karşıya olduğunu dile getirmiştir:

“Gazi Mahallesi’nde insanlar çocuklarını güvenip tek başına okula bile yollamıyorlar. Ya orta bir orta ikiye gidiyorlar şu an, anneler götürüp getiriyor. Çocukları.. ya bu bile bence çocuklarda bir baskıdır. Çünkü çocukların güveni kayboluyor kendilerine.” [Murathan, LM, 0]

Gazi Mahallesi’nin birtakım fiziksel şiddet içerikli eylemlerle kendisini gösteren “ruhu” burada büyüyenler için siyasi farkındalık gibi bir avantaj sağlasa da bazıları için kısıtlayıcı bir sorunlar bütününe dönüşebilmektedir. Bununla birlikte Gazi Mahallesi’nde büyümüş/yaşıyor olmanın, katılımcılardan biri tarafından “ruh” metaforuyla dile getirilen *politik bir etki alanına* karşılık geldiği söylenebilir. Buna göre Gazi Mahallesi’nde *her köşe başında* karşılaşılan siyasi unsurların özellikle mahallede fazlaca vakit geçiren katılımcılar ve -katılımcıların ifadelerinde de desteklendiği şekliyle- genel olarak mahalle sakinleri için temelde “muhalif” ve “hakkının peşinden koşan” bir politik duruşa sebep olduğu söylenebilir.

¹⁴ Bahsi geçen “ruh” anlatısı Gazili Olmak başlığı altında daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

3.1.3. Gazi Mahallesi’nde Yaşamak: Avantajlar ve Dezavantajlar

Katılımcılar için Gazi Mahallesi’nde yaşamının önemli dezavantajlarıyla birlikte birtakım avantajları söz konusudur. Bu bölümde önce söz konusu dezavantajlardan bahsedilmekte ardından avantajlar ele alınmaktadır. Gazi Mahallesi’nde yaşamının en belirgin dezavantajlarını kısıtlı imkânlar, ulaşım sorunları, siyasi olaylar, gençler için çekici olabilen *politik hareketlilik* şeklinde özetlemek mümkündür.

“Yani bizim elimizin altında, günlük hayatımızda bize yardımcı olacak bir şeyler yoktu. Biz sınırlı yaşadık. Bir markete çıkmak istediğimizde, büyük bir market, süpermarket bulamadık biz, hiçbir zaman. Hâlâ daha hatta süpermarket yok burada. Ya da bizim çıkıp rahatça gezebileceğimiz bir akşam olmadı hiçbir zaman... Banka, hafta içi 5’ten sonra.. yani mesai saati bittikten sonra bankamatiklerimiz kapatılıyor. Hafta sonu da yok zaten. Yani o bankaya var denilmez... Veya benim yürüyüş yolum yok... Yok yani hiçbir şeye sahip değilim burada.” [Eylül, ÖM, 0]

Zamanının büyük kısmını *Gazi dışında* geçiren Eylül, Gazi Mahallesi’ndeki çok çeşitli eksikliklerle ilgili vurgusunun yanında mahallede yalnızca market alışverişi yaptığını belirterek “Gazi Mahallesi’nde satılan kıyafetlerin yalnızca Gazi Mahallesi’nden çıkmayanlara hitap etmesini” de bir eksiklik olarak dile getirmiştir. Eylül’ün bahsettiği gibi Gazi Mahallesi’nde pek çok kısıt bulunmaktadır. Söz gelimi oldukça kalabalık bir yerleşim bölgesi olmasına rağmen az sayıda banka, bundan biraz daha fazla sayıda bankamatik olması ve fakat bu bankamatiklerin de mesai saatleri dışında kepenklerinin kapatılıyor olması Gazi Mahallesi’nde her an boy gösterebilecek olan eylemlerin burada yaşayanlar için ne tür “mahrumiyetler” oluşturduğuna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Eylül’ün bahsettiği bu durum Gazi Mahallesi’nin kendine özgü sorunlarından birini oluşturmaktadır:

“Mesela ben dışarıda kar yağdığında ya da işte ülkede önemli bir sıkıntı olduğunda, bir olay, bir değişik bir durum olduğunda, herkes evine yine aynı şekilde gidiyorken, benim otobüslerim iptal ediliyor. Ben yürümek zorunda kalıyorum ya da ben aktarma yapıp fazla, akbile fazla para vermek zorunda kalıyorum.” [Eylül, ÖM, 0]

“Otobüse biniyorsunuz, otobüs sizi Gazi Mahallesi girişinde indiriyor, örnek veriyorum. Bu değişik hani herkes.. yaşamayan bilmiyor.” [Sırma, LM*, 5]

Gazi Mahallesi’nde herhangi bir hareketlilik durumunda uygulanan ilk tedbir, toplu taşıma otobüslerinin Gazi Mahallesi’ne girmeden yolcularını *Gazi girişinde* ya da *Gazi son durakta* indirmesidir. Bu, Gazi Mahallesi’nde yaşayanların evlerine yürüyerek, minibüse ya da zaman zaman birkaç kişi birleşerek taksiye binerek gitmeleri gerekmesi anlamına gelmektedir. Bu durum katılımcıların hemen hemen hepsinin şikâyet ettiği bir durumdur. Söz gelimi Berk, çocukluk dönemlerinde babasının işten dönerken eve yürümek zorunda kalmasından tedirgin olduklarını ve artık tüm aile fertleri düzenli olarak otobüs kullanmak durumunda oldukları için Gazi Mahallesi içerisinde taşınmaları gerektiğinde görece yüksek kiralari olmasına rağmen Gazi girişine yakın evleri tercih etmek durumunda kaldıklarını anlatmıştır. Enes de kendilerini “Gazi’nin ucunda” olmalarıyla “avuttuklarını” belirtmiştir. 2013 yılında Süleymaniye’den Gazi Mahallesi’ne taşınmış olan Melek, katılımcılarım hemen hemen tamamı gibi ulaşımdan şikâyet etmiş ve yol masrafının artmış olmasının İstanbul’un imkanlarından yararlanmasının önünde bir engel teşkil ettiğini dile getirmiştir.

“Belediyenin en lüks otobüsleri Başakşehir’e gidiyor, en son bize geliyor, hâlâ öyle otobüsleri göremedik, klima çalışınca şükrediyoruz mesela.” diyen Sırma konum olarak kendilerine oldukça yakın olan Yeşilpınar’a metro yapımı çalışmalarının sürdüğünü belirtirken kendilerinin bu tür ulaşım imkanlarına ancak Yeşilpınar’a *“uçak, būs falan gelince”* kavuşabilecek olmalarından şikâyet etmektedir. Ayrıca Sırma, Gazi Mahallesi’ndeki insanların taleplerinin önemsenmediğini, mahalleye bir hizmet geliyorsa da bunun Gazi Mahallesi’nin hemen yanındaki Avrupa Konutları’nda¹⁵ yaşayan insanlar için yapıldığını dile getirmektedir:

“Örnek veriyorum mesela Karayolları’na Avrupa Konutları yapıldı, oraya yapılan hizmetin haddi hesabı yok ama Gazi yeri çok büyükken ve çok fazla nüfus varken hiçbir şey buraya yapılmıyor. Dikkat ettiysen mesela şu an Mecidiyeköy-Yunus Emre otobüsleri geçiyor, işte 36L’ler¹⁶ geçiyor. Bunların hiçbiri Gazi Mahallesi için yapılmadı ve sadece sitelerdeki insanların ulaşımını kolaylaştırmak için yapıldı. O da şunu gösteriyor ki buradaki insanların talepleri çok dikkate alınmıyor.” [Sırma, LM*, 5]

¹⁵ Gazi Mahallesi’nin hemen girişindeki lüks sitelerden oluşan yerleşim bölgesi.

¹⁶ İETT’nin Mescidisalam-Beşiktaş güzergahında işleyen otobüs hattı.

Sırma'nın yakındığı bu durum araştırma sırasında yapılan gözlemlerde de öne çıkmıştır. Burada yaşayan insanlar kendilerinin ihtiyaçları dikkate alınmazken yanı başlarındaki Avrupa Konutları'nda yaşayan insanların taleplerinin görece kolay bir şekilde karşılık bulduğundan şikâyet etmektedirler.

Gazi Mahallesi'ndeki bu sorunların temel sebebinin mahallede yaşanan *siyasi olaylar* olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Katılımcılardan bazıları “Gazi Mahallesi'nde her an her şeyin olabileceğini” düşünmektedir. Burada silah sesi duymanın çok normal olduğu, bir mekânda otururken kaza kurşununa denk gelme ihtimalinin dahi olduğu belirtilmiştir.

“Yani şimdi oraya gittiğinizde ya da gece yattığınızda, çok muhtemeldir bir silah sesi, bir bağırışma sesi, ya da bir cam kırığı sesi.. o tarz sesler duyabilirsiniz. Ya da dışarıda dolaşırken elinde tabancalı biri görebilirsiniz.” [Enes, YÖ, 0]

Bu durum polis araçlarıyla da Gazi Mahallesi'nde kendisini göstermektedir. Mahallede her an karşılaşılabilecek olan emniyet güçleri katılımcılardan bazılarının kendilerini tedirgin hissetmelerine sebep olabilmektedir. Bu durum esasen mahalleyle teması görece az olan katılımcılar için geçerlidir. Gazi Mahallesi'ne yerleşmesi 20'li yaşlarını bulan Melek, ilkökul ve ortaokul eğitimini burada almış olmak dışında Gazi Mahallesi ile hiçbir somut temas kurmayan Çiçek ya da ilkökulda dahi mahalle dışındaki bir okula gitmiş olan Enes bu katılımcılardandır.

“Yok bir şey bildiğimden değil fakat hani hissedilen çok da temiz bir şey değil yani.. mesela sürekli polislerin kol gezdiği bir yer, belli ki güvenilecek bir yer değil yani.” [Melek, LM, 22]

“Güvensizlik duygusu... Zaten ben polislerin yeteri kadar bizi koruyabildiklerine inanmıyorum. Polislerden kaynaklı değil, onlara karşı bir düşmanlığım asla yok. Ama yeterli değiller. Ama ne gerek var? Yani başka bir yerde bu olmuyorsa o tür polislerin.. ne deniyordu onlara? Çevik Kuvvet mi, Özel Harekât mı... Başka bir yerde Özel Harekât mesela duymadım. Belki vardır ama bu kadar sık.. bizi koruyan işte, Gazi girişinde her gün otobüste, minibüste.. gelirken onları görüyoruz işte. Ben yukarıdan gelirken sürekli onları görüyorum.” [Çiçek, ÖM, 0]

Gazi Mahallesi’nde sürekli polislerin görülmesine neden olan hareketli atmosfer ve politik unsurlar burada yaşayan gençler için oldukça cazip zeminler olabilmektedir:

“Mesela gençlik var. Benim amca çocuklarım var mesela, çocukları kurtaramıyorum ben, çok şey yapıyorum. Böyle o tarz insanlara özellikle mesela bu bir ara maskeliler çıktı. Maskeliler böyle benim de önümü kestiler. Arabamın anahtarını aldılar. Maskeliler çıktı mesela torbacıları falan vuruyorlar, uyuşturucu satanları. DHKP-C’liler, kendilerince adalet dağıtıyorlar... Mahallede uyuşturucu satan adamları mesela ayaklarından vuruyorlar, şeyler yapıyorlar. Kimilerinin hoşuna gidiyor. Hani adamlar kendince devletin adalet getirmediği yere adalet getiriyorlar. Halkın yanındalar diye millet özeniyor, bunların yanında.. güçlüden yana olmaya çalışıyorlar aslında.” [Murathan, LM, 0]

Amcasının çocuklarını Gazi Mahallesi’ndeki olaylı ortamlardan uzak tutmaya çalıştığını söyleyen Murathan, kendisinin de henüz 6 yaşındayken Gazi Mahallesi’nde ilan edilen sokağa çıkma yasağını deldiğini belirtmiş, bu gibi durumların buradaki çocuklar ve gençler için merak uyandırıcı olduğunu ve bunun bir dezavantaj olduğunu dile getirmiştir. Benzer şekilde Kaya da buradaki suç unsurlarına karşı geliştirilen müdahalelere bir zamanlar dahil olduğunu anlatmıştır:

“Mesela uyuşturucu satışları falan.. yani burada cezalandırmalar olduğunda biz de bir tekme vurduk yani uyuşturucu satanlara. Yani sonuçta bizim geleceğimizi, halkımızın geleceğini etkileyen bir şey.” [Kaya, ÖM*, 0]

Kaya, Gazi Mahallesi’nde –onun inandığı şekliyle- *sorunları çözüme ulaştırmak için* kendi güçlerini kullanan yerel aktörlerin bunu neden legal yollarla, resmi makamlarla iş birliği içerisinde yapmadıkları sorulduğunda onların bir anlamda buna mecbur kaldıklarını dile getirmiştir:

“Şimdi konuşmaya gidersen, konuşmaya seni muhatap almıyor. Yani farklı bir şekilde ‘bak böyle böyle yapalım, burayı park yapalım, şöyle yapalım, böyle yapalım’ demeye muhatap olmuyor. Ne oluyor bu sefer, kaba şiddete başvuruluyor.” [Kaya, ÖM*, 0]

Sırma ise bu olaylar dolayısıyla belediyenin burada yatırım yapmaktan “korktuğunu”, bu sebeple buranın “böyle kalmaya devam ettiğini” dile getirmiş ve dolayısıyla “ellerinde hiçbir şeylerinin olmadığını” söylemiştir.

Melek, Gazi Mahallesi'ndeki politik içerikli duvar yazısı, afiş ve benzeri unsurların "rahatsız ediciliğini" sık sık dile getirmiştir. Çiçek ve Melek'e benzer şekilde Gazi Mahallesi'yle anlamlı somut ve mekânsal bir teması olmayan Enes, kendisini dışarıda tutarak Gazi Mahallesi'nde yaşayan insanların "düşüncesiz insanlar" olduğunu dile getirmiş ve onların "evlerinin pencerelerinden dışarıya çöp atan", "geç saatlere kadar süren sokak düğünleriyle rahatsızlık veren", "gece odun kıran", "kent hayatına alışık olmayan kimseler" olduklarını söylemiştir.

Son olarak kadın katılımcıların önemli bir kısmının altını çizdiği bir noktadan bahsetmek gerekir. Buna göre Gazi Mahallesi'nde kadın olmak burada yaşamayı, rahatça vakit geçirmeyi zorlaştıran bir unsurdur. Kadın katılımcılar Gazi Mahallesi'nde yürüyüş yapmalarını engelleyen, bir kafede oturmalarının önüne geçen "rahatsız edici bakışlardan" bahsetmişlerdir. Ayrıca katılımcılardan biri Gazi Mahallesi'nde "rahatça gezebilecekleri akşamların olmamasının" oldukça önemli olduğunu dile getirmiştir:

"Bu, yani insanın hatta kişiliğini bile etkileyecek bir şey.. özgürlüğünü, özgürlük düşün(cesini).. algısını değiştirecek bir şey insanın. Hele.. hele bir kadının." [Eylül, ÖM, 0]

Ayrıca kadınların bu rahatsızlık verici bakışlardan dolayı Gazi Mahallesi'ndeki illegal yapılanmalardan kendisini uzak tutma eğiliminde olduğu fakat bir erkek için Gazi Mahallesi'ndeki bu yapılanmaların daha ilgi çekici ve dolayısıyla tehlikeli olduğu da belirtilmiştir.

Gazi Mahallesi'nde yaşamının tüm bu dezavantajlarına rağmen katılımcıların önemli bir kısmı burayı sevdiğini vurgulamaktadır. Bunun aidiyet temelli bir sevgi olduğu söylenebilecekse de Gazi Mahallesi'nin kendine özgü bazı özellikleri katılımcıların burayı sevme gerekçelerini oluşturmuştur. Bu noktada göze çarpan ilk nokta Gazi Mahallesi'nin ormanlık bir bölgenin hemen yanında konumlanmış olmasıdır. Katılımcıların önemli bir kısmı bu ormanın varlığını büyük bir avantaj olarak değerlendirmiştir. Nitekim bu orman hem yürüyüş yapılabilecek doğal bir mekân hem de İstanbul gibi bir kentte karşılaşması zor olan temiz hava anlamına gelmektedir.

“Ben şu an İstanbul'da.. sabah uyandığınızda ormana yürüyemezsiniz ama ben gidebiliyorum.. bu benim için bir avantaj aslında.. ya da işte kendi hayatınızın ritüellerini gerçekleştirebiliyorsanız bulunduğunuz ortamda.. avantajlı şeyler mesela benim için orada ormanın olması, bahçemde oturup kitap okuyor olmam, çay içiyor olmam, kendime ait bir alanım olması benim için çok avantajlı.” [Sırma, LM*, 5]

Katılımcıların bu konuda neredeyse tamamının ortaklaştığı nokta ise Gazi Mahallesi'nin konumu olmuştur. “İstanbul'un çok kıymetli bir yerinde” olduğu dile getirilen Gazi Mahallesi, her ne kadar toplu taşımayla ilgili sıkıntıları olsa da bu anlamda önemli ulaşım imkanları sunan avantajlı bir yerleşim bölgesi olarak görülmektedir.

“Mesela Mecidiyeköy'de oturan bir adam ne yapabilir, diye düşünüyorum. Yani (İstanbul'da) tam sahilin dibinde oturuyorsan eğer çıkıp sahilde bir yürüyüş yapabilirsin. Ama herkes sahilde oturmuyor... ‘Gidip bir yerde oturacağım’ dese ben de gidip burada bir yerde oturabiliyorum. ‘Çıkıp spor yapacağım dese’ spor konusunda buranın daha avantajlı olduğunu düşünüyorum. (O) sadece salona gidebilir. Ben de burada giderim. Ekstra ne bileyim, ormanlık alan var, parkım var... He çok lüks bir sitede ya da çok lüks bir yerde oturursa tamam, onlar haklı.” [Murathan, LM, 0]

Murathan Gazi Mahallesi'nin İstanbul'daki pek çok yere kıyasla önemli avantajları olduğunu düşünmektedir. Ancak bununla birlikte buradaki bazı *özel koşulların* bu imkânlardan yararlanmayı zorlaştırdığının farkındadır:

“Ya burada mesela sınırlayan şeyler var, ‘yaparız, ederiz’ diyoruz da. Mesela düne kadar insanlar güvenli bir şekilde ormana gidemiyorlardı. Ben bunların hep düzeleceğini varsayarak şey yapıyorum... Ama şu an mesela temizleniyor gibi... Bana bu tarz şeyler ürktücü gelmiyor ama onlara geldiği için öyle.” [Murathan, LM, 0]

Murathan buradaki imkânlardan yararlanabilmesinin burada büyümüş olmasıyla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca onun orman, park gibi mekânlardan gönlünce yararlanabiliyor olması erkek olmasıyla da yakından ilişkilidir. Zira kadın katılımcıların çoğu buralarda rahatça vakit geçirmelerinin mümkün olmadığını dile getirmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki Murathan veya Kaya buralarda rahat hissederken Enes buraları oldukça “tekinsiz” bulmaktadır. Bu, söz konusu değerlendirmelerin yalnızca cinsiyetle açıklanamayacağı anlamına gelmektedir. İleride değinileceği üzere burada mekânsal temas düzeyleri oldukça belirleyicidir.

Katılımcıların tamamına yakının akrabalarının ve yakınlarının Gazi Mahallesi’nde oturuyor olması da burada yaşamının avantajları arasında sayılabilir. Daha önce bahsedildiği gibi Gazi Mahallesi’nin “*Türkiye gerçeğini*” yansıtmaması ve politik farkındalık oluşturmaması da avantajlar arasında sayılmıştır. Ayrıca “kara film” metaforu ile bu mahallenin, sakinlerini “hayata hazırladığı” da dile getirilmiştir.

Katılımcıların hemen hemen hepsi Gazi Mahallesi’nde yaşamalarının *şaşkınlıkla* karşılandığını, mahallede yaşamayan insanlar tarafından Gazi Mahallesi’nin *yaşanılmaz* bir yer olarak görüldüğünü ifade etmiştir. Sonraki ilk bölümde bu durum ele alınmış, ardından katılımcıların Gazi Mahallesi’nde yaşamaya devam edip etmeyeceği sorgulanmıştır.

3.1.3.1. “Siz Orada Nasıl Yaşıyorsunuz?”

Katılımcıların neredeyse tamamı Gazi Mahallesi dışındaki temaslarında benzer tepkilerle karşılaştıklarını dile getirmiştir. Bu tepkiler özellikle “*Nasıl yaşıyorsunuz orada?!*” sorusu etrafında toplanmaktadır. Buna göre insanlar Gazi Mahallesi’nden korkmakta, mahallenin *yaşanılmaz* bir yer olduğunu, burada sürekli silahlı olayların yaşandığını, “her gün kavga dövüş olduğunu” düşünmektedir.

“Bir kız sormuştu bana ‘Gazi’de nerede yaşıyorsunuz’ gibi bir şey sormuştu ve ben de cevap olarak o anda ‘mağarada yaşıyoruz’ falan demiştim (kahkaha atıyor). Onun için o kadar uçuk bir yerd, anlatabiliyor muyum?” [Berk, YÖ, 0]

“Lisede hepimiz aynı çevrede yaşıyor olmamıza rağmen ben ‘Gazi’de yaşıyorum’ dediğimde ‘bakkala gitmeye korkmuyor musun!’ gibi tepkiler veriyorlardı.” [Eylül, ÖM, 0]

Burada yaşayan insanların başına mutlaka bir şeyler geldiğine yönelik algının yanında katılımcılar yaygın olarak kendilerinin Gazi Mahallesi’ndeki siyasi olaylara, *terör eylemlerine* karışan kişilerden biriymiş gibi muamele görebildiklerini, burada tek tip insan yaşadığının ve herkesin aynı politik görüşe sahip olduğunun düşünüldüğünü belirtmiştir:

“Dışarıda birisine Gazi Mahallesi de.. yüzü bir ekşir, şöyle bir bakar. Böyle algı var çünkü.” [Enes, YÖ, 0]

“Terör örgütünün olduğu bataklık diye görüyorlar.” [Nihan, ÖM*, 0]

Zehra insanların Gazi Mahallesi’ni “düzene karşı çıktığı için problemli bir yer olarak gördüklerini” düşünmektedir. Selma da benzer şekilde mahallede çok sayıda olay olmasının insanları rahatsız ettiğini ve hatta bazı kimselerin “Gazi gibi bir yerin yakılıp yıkılması gerektiğini” düşündüklerinden bahsetmiştir. Sırma Gazi Mahallesi ile ilgili bu kötü algının yöneticiler tarafından da paylaşıldığını, onların burayı “*çok fazla hizmet verilmesi gerekmeyen, hatta en kötü otobüslere layık görülen bir semt*” olarak gördüklerini dile getirmiştir.

Katılımcılar Gazi Mahallesi’nde oturdukları öğrenildiğinde çekinen, geri/uzak duran, tedirgin olan ve hatta “*ayağını denk alan*”, zaman zaman ise “sen de onlardan mısın diye dalga geçen” kimselerden bahsetmişlerdir. Söz gelimi Berk lisede yürürken yollarını kesenler olduğunu ve onlara Gazi Mahallesi’nde oturduklarını söylediklerinde bu kişileri geri çekildiğini anlatmıştır. Kaya, Yeşim ve Çiçek lise ya da üniversite yıllarında Gazi Mahallesi’nde oturdukları için insanların kendilerinden uzak durduklarını dile getirmiş, hatta Çiçek “*onlardan değilim*” diyerek kendisini ifade etmek zorunda kaldığını söylemiştir. Sırma ise oldukça yakın tarihli bir olayı şöyle anlatmıştır:

“Geçen bir yöneticimle aramda bir tartışma filan oldu, sonra benim oturduğum yeri duyunca tedirgin oldu, biliyor musunuz?... Oldu, ciddi manada oldu. Hatta tedirgin de oldu, ‘bir şey yaparlar mı?’ moduna geçti. Bu benim tabii ki de avantajım oldu ayrıca ‘ayağını denk al’ gibi (gülüyor).” [Sırma, LM*, 5]

Katılımcılar zaman zaman bu durumun “avantajını” yaşasa da genel itibarıyla bu algıdan rahatsız olmaktadır. Gazi Mahallesi’nin olaylarla tanımlanmasından hoşlanmayan katılımcıların neredeyse tamamı burasıyla ilgili algının *haksız bir algı* olduğunu düşünmektedir:

“Hayır kesinlikle haklı değiller. Ben bir kere bile bakkala gittiğimde bir olay, bir insanın silahla falan gelip de bizi rehin aldığını.. hiç böyle bir şey görmedim. Evet sıkıntılarımız var, dediğim gibi otobüs Gazi’ye girmiyor vesaire bu tarz şeyler yaşıyoruz. Ama bilmiyorum.. belki ben burada doğup burada büyüdüğüm için bunlar bana normal geliyor olabilir ama insanların korktuğu kadar asla değil.” [Eylül, ÖM, 0]

“Düşünün, gittiğim iş yerinde bile mesela yarım saat geç kalacağım, olay var diye hemen gönderiyor. ‘Aa Gazide oturuyorsun, git hemen sen git.’ Böyle görüyor insanlar. Diyorum ki ‘sorun yok, sakın olun, bir sıkıntı yok, gördüğümüz yer, alıştığımız yer, bir sorun yok.’” [Nihan, ÖM*, 0]

Kimi taksicilerin Gazi Mahallesi’ne girmek istememesinden yakınan Kaya da onları “*Bir şey yok, merak etme. Ben doğma büyüme buralıyım, güven bana.*” diyerek ikna etmek durumunda kaldığını anlatmıştır. Gazi Mahallesi ile ilgili bu yaygın kötü algıya karşı katılımcıların büyük çoğunluğu itirazlarını dile getirdiklerini söylemiştir. Söz konusu tepkilerle, sorularla, “ön yargılarla” karşılaştıklarında onlara Gazi Mahallesi’nin “o kadar da kötü bir yer olmadığını” anlatan katılımcılar ağırlıktadır. Gazi Mahallesi ile ilgili bu kötü algıya hak verdiğini söyleyen Çiçek dahi mahallenin zannedildiği kadar kötü olmadığını düşünmektedir:

“Gazi Mahallesi’nde gördüğünüz olaylar, yaşanan şeyler evet, bizi etkiliyor, yaşadığımız için etkiliyor. Ama hani sizin gördüğünüz kadar, kötülediğiniz kadar çok da kötü bir yer değil.” [Çiçek, ÖM, 0]

Katılımcılardan bazıları bu olumsuz tepkilere karşı söz konusu olayların yalnızca belli caddelerde gerçekleştiğini, Gazi Mahallesi’nde “bizim gibi insanların da yaşadığını” anlatmaktadır.

“Gazi Mahallesi’nde bizim gibi insanların da olduğunu söylüyorum ama hani çok şaşıyorlardı, ‘sizin gibi insanlar gerçekten var mı’ diyorlardı çünkü onlar sadece, televizyondan gördüğü kadarıyla, olmadığını düşünüyorlarmış.” [Selma, ÖM*, 15]

Katılımcıların bu algılara karşı geliştirdikleri “savunma mekanizmalarından” biri de Gazi Mahallesi’nde oturduklarını hiç söylememek ya da tanışıklıklarının ilerlemesini bekledikten sonra söylemektir. Katılımcılardan bazıları geçmişte böyle yaparken artık bu tavırları “aştığını” dile getirmiş, bazıları ise halen Gazi Mahallesi’nde yaşadığını söylememeyi tercih ettiğini belirtmiştir:

“Gayet böyle hani normalde bıcır bıcır konuşan bir insanken bir anda onu duyunca ‘nasıl yani’ falan şekline bürünüyorlar. Hani aslında rahatsız olmuyorum artık, hani o beni rahatsız etmiyor. Eskiden böyle şey yapıyordum ‘acaba demesem mi’ falan hani. Bir şeyler oturduktan sonra çok rahatsız olmuyorsun. Ama eskiden mesela ilk üniversiteye gittiğimde

hatırlıyorum, demiyordum. Çünkü neyle karşılaşacağımı bilmiyordum. Sonra demeye alıştım. Ama yine de şey yapıyorum mesela ilk başta tanıştığım insanlara direkt bunu söylemiyorum, bir şey oluşturduktan sonra (söylüyorum). Sonuçta algıyı değiştiriyor ilk başta hani.” [Yeşim, YÖ, 0]

Katılımcılardan bazıları ise Gazi Mahallesi’nde oturduklarını söylemekten rahatsız olmadıklarını, aksine bundan memnuniyet duyduklarını dile getirmiştir:

“Hayır kesinlikle. Tam tersine, Gazi’de yaşıyorum, kimseyi ilgilendirmez ki. İnsanların düşüncesi beni ilgilendirmiyor. Benim için önemli olan benim kendi düşüncem. Burada yaşıyorum, ben ona diyor muyum ‘sen şurada mı yaşıyorsun, burada mı.’ Çok da güzel bir şekilde diyorum, ‘Gazi’deyim, bir sorun yok.” [Nihan, ÖM*, 0]

“Her yerde söylüyorum Gazi Mahallesi’nde yaşıyorum diye... Bu benim bir kimliğim. Kimlikten sakınmıyorum. İyi ya da kötü.” [Berk, YÖ, 0]

Benzer şekilde Zehra da özellikle insanların “ters tepkileri hoşuna gittiği için” Gazi Mahallesi’nde yaşadığını her zaman söylediğini belirtmiştir. Gazi Mahallesi’nde yaşıyor olmalarıyla ilgili karşılaştıkları bu tepkiler katılımcıların tamamının dile getirdiği bir husus olmuştur. Katılımcılar Gazi Mahallesi’nde yaşadıklarını söylediklerinde insanların şaşırdığını, *bu mahallede yaşayanların tamamının silahlı olaylara karışan insanlar oldukları* yönünde bir algının hâkim olduğunu, bahsi geçen tepkiler karşısında kendilerinin bunların gerçeği yansıtmadığını ifade ettiklerini dile getirmişlerdir. Katılımcılardan bazılarının bu tepkilerle karşılaşmamak, insanların “ön yargılarına” maruz kalmamak için Gazi Mahallesi’nde yaşadıklarını söylememeyi tercih ettikleri görülürken daha çok sayıda katılımcının ilk tanışmada olmasa da bunu söylediği ya da söylemekten hiç rahatsız olmadığı görülmüştür.

3.1.3.2. Mahallede Yaşamaya Devam Edilecek mi?

Katılımcılarla Gazi Mahallesi’nde yaşamının nasıl bir deneyim olduğunun konuşulması üzerine burada yaşamaya devam edip etmemek konusunda ne düşündükleri de anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların bir kısmı Gazi Mahallesi’nde yaşamaya devam etmeyi düşünürken diğer bir kısmı buradan başka bir yerde yaşamak istemektedir. Katılımcıların bu isteklerinin *şiddeti* birbirinden farklılık göstermektedir.

Sırma ve Çiçek özellikle evlendikleri takdirde Gazi Mahallesi'nden ayrılmayı/taşınmayı düşünmektedir. Her ikisinin de bunun için temel gerekçeleri Gazi Mahallesi'nin çocuk yetiştirmek için uygun bir yer olmadığını düşünmeleridir. Bu noktada her ikisi de Gazi Mahallesi'nde “madde bağımlılığı tehlikesinden” bahsetmişlerdir. Sırma kendisinin evlenerek taşındığı takdirde ailesinin de mutlaka buradan taşınması için çaba göstereceğini belirtmiş, henüz ilkokul çağındaki kardeşinin burada büyümesini istemediğini belirtmiştir. Çiçek ise çocuğunun “daha düzgün” bir semtte büyümesinin uygun olacağını düşünmektedir:

“Ya bilmiyorum, başka bir semtte yaşasak mesela Beşiktaş gibi, işte Nişantaşı gibi yerlerde yaşayan çocukların konuşma tarzı bile bir başka.. çocuğa çok daha farklı bir şey katabiliyor. Burada mesela küçücük bir çocuğun ağzından küfür duyabiliyorsun. Belki hani bu.. genelleme yapamam, çok düzgün yetişen çocuk illa ki vardır. Ama başka yerde çocukların çok daha iyi yetişebileceğine inandığım için.” [Çiçek, ÖM, 0]

Nitekim Çiçek'in ailesi de onların çocukluk dönemlerinde kendilerini “daha iyi bir arkadaş çevresi edinebilecekleri bir yere” taşınmak istemiş ancak ekonomik yetersizlikler ve akrabalık bağları dolayısıyla bunu gerçekleştirememişlerdir. Bunun yerine Çiçek'in Gazi Mahallesi'ndeki *yaşamını sınırlandırarak önlem almışlardır*.

Evli ve iki çocuk babası olan Burak da henüz Gazi Mahallesi'nde yaşamasına rağmen çocuklarının eğitimi için “Gazi dışına çıkmak” gerektiğini düşünmekte ve burada yaşamaya devam etme niyetinde olmadığını söylemektedir. Ona göre Gazi Mahallesi'nde yaşamak isteyenler ancak “memleketlerindeki dokuyu burada sürdürme imkânı buldukları” için istemektedirler. Bu noktada Burak'ın *Malatyalılardan* olduğunu hatırlatmakta fayda bulunmaktadır. Zira onun için Gazi Mahallesi geleneksel örüntülerin sürdürülebildiği bir yerleşim bölgesidir.

Enes kendisinin ve ailesinin mahalledeki insanları “beğenmedikleri” için taşınmak istediklerini fakat babasının buna razı gelmediği belirtmiştir. Enes bunu babasının 6 yaşından beri burada yaşıyor olmasıyla gerekçelendirmektedir. Ayrı bir eve çıkacak olsa Gazi Mahallesi'nde çıkmak istemeyeceğini söyleyen Enes ancak kentsel dönüşüm gibi bir durumda burada yaşayabileceğini, bu sayede burada kendisini rahatsız eden

“düşüncesiz” insanların gitmiş olacağını dile getirmiştir. O, “buradan¹⁷ geçen on kişiye” sorulsa onunun da Gazi Mahallesi’nde yaşamak istemeyeceğini söylemiştir “*tabii eğer daha kötü bir yerde yaşamıyorlarsa*”. Enes, Gazi Mahallesi’nde “daha kötü bir yer olup olmadığı” konusunda da *şüphelidir*.

Melek ise ailesinin “Fatih özlemi” içerisinde olduğunu belirtmiş ve elinde olsa Gazi Mahallesi’nde yaşamayacağını söylemiştir. Zira ona göre Gazi Mahallesi *görmeye alışık olduğu tarihi ayrıntılardan yoksun* bir yerleşim bölgesidir. Ancak o, ekonomik koşullarının Gazi Mahallesi’nde yaşamalarını gerektirdiğini dile getirmiştir.

Eylül de Gazi Mahallesi’nde yaşamak istemediğini belirten katılımcılar arasındadır. Fakat Eylül taşınmayı “ailecek hiç düşünmediklerini” belirtmiştir. Annesi ve babası Gazi Mahallesi’nde büyümüş olan Eylül “anılarının, her şeylerinin burada olduğunu” dile getirmiştir.

Bir yıl kadar önce Beylikdüzü’ne taşınmış olan Selma Gazi Mahallesi’ne geri taşınacak olsalar karşı çıkmayacağını” söylemiş, eşyle birlikte Yeşilpınar’da yaşayan Zehra ortam açısından Gazi Mahallesi’nde de yaşayabileceklerini fakat yatırım amaçlı Yeşilpınar’da mülk edinmeleri dolayısıyla burada yaşamadıklarını ifade etmiştir. Ayrıca Gazi Mahallesi’nin imkânlarının yetersiz olması da onların mülk edinirken burayı tercih etmemelerinde etkili olmuştur. Yeşim de Gazi Mahallesi’ni sevdiğini, burada yaşamak isteyeceğini fakat ulaşım ile ilgili sıkıntılarından dolayı burada yaşamayı tercih etmeyebileceğini dile getirmiştir.

Nihan, Kaya, Berk ve Murathan ise burada yaşamaktan oldukça memnun olan ve başka bir yere taşınmayı istemeyen katılımcılar olarak öne çıkmaktadır. Nihan bir dönem babası taşınmayı düşünmüş olmasına rağmen kardeşleriyle birlikte ona karşı çıkmış, çocukluğunun geçtiği bu mahalleyi sevdiğini, buranın kendileri için bir sıkıntısının olmadığını belirtmiştir. Berk ise bir dönem kendisinin buradan taşınmayı düşündüğünü fakat artık bunu istemediğini dile getirmiştir:

¹⁷ Mülakat Taksim’de gerçekleştirilmiştir.

“İşte anne baba burada yaşamayı seviyor. E, ben de şey, buralıyım yani. Ben Gazi Mahallesi’nde büyüdüm.” [Berk, YÖ, 0]

Kendisini Gazi Mahallesi’nde hiçbir yerde olmadığı kadar güvende hissettiğini söyleyen Berk, bir gün taşınsa bile bir ayağının mutlaka mahallede kalacağını söylemiştir. Ailesi bir dönem Yeşilpınar’a taşınmayı düşünmüş ve bunu engellemiş olan Kaya ise emeklilik yıllarını Ege’de geçirmeyi planlayan ailesiyle gitmeyeceğini, Gazi Mahallesi’nde kalacağını, “hayatının sonuna kadar” Gazi Mahallesi’nde yaşamayı düşündüğünü dile getirmiştir. Evlenmiş olmasına rağmen Gazi Mahallesi’nden ayrılmayan Murathan da mahalleyi sevdiğini ve buradan gitmeyeceğini söylemiştir:

“Mesela üniversiteden arkadaşlarım vardı. ‘Okul bittikten sonra hâlâ Gazi’de oturacak mısın’ derlerdi bana. Çünkü iyi yerlerde çalışan arkadaşlarım da var, bir yandan da ufak görme olayı var burayı, şey yapma olayı, uzak bakıyorlar, varoş.. varoş görme. ‘Ben seviyorum’ diyordum. Ya zaten hani eskisi gibi değilsin sonuçta, oturuyorsun, sabah kalkıp işe gidiyorsun. Dışarıda çok fazla vakit harcamıyorsun. Yani ‘ben bu yüzden bırakıp gitmem’ diyordum, ‘ben seviyorum burayı, burada yaşarım’ böyle farklı (geliyordu), bir şey anlamıyorlardı. ‘Onu’ dedim, ‘yani yaşamadığınız için bilemezsiniz’ diyordum. O yüzden anlatamıyorum. Öyle yani seviyorum burayı.” [Murathan, LM, 0]

Katılımcıların önemli bir kısmı Gazi Mahallesi’nden taşınmak isterken diğer kısmı mahallede yaşamaktan oldukça memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada Gazi Mahallesi’nde yaşamaya devam etmeyi düşünen katılımcıların mahalledeki mekânsal deneyimleri görece fazla olan katılımcılar olması dikkat çekici bir noktadır. Gazi Mahallesi’nden taşınmayı düşünen katılımcılarınsa bunu fiilen gerçekleştiremedikleri söylenebilir. Zira söz konusu katılımcıların dikkate değer bir kısmının ailesinde bu yönde bir istek söz konusu değildir.

3.1.4. Gazili Olmak

Araştırma kapsamında katılımcılara “Gazili olmak” hakkında sorular sorulmuştur. Katılımcılardan bazıları bu soru sorulmadan “Gazili” ifadesini kendileri kullanmış, diğer katılımcıların da neredeyse tamamı soru yöneltildikten sonra böyle bir tanımlamanın olduğunu dile getirmiştir. Her ne kadar tüm katılımcılar böyle bir tanımlamanın varlığı konusunda ortaklaşsa da bu ifadeye çok çeşitli tanımlar

getirmişlerdir. Bu tanımların temelde üç farklı odakla yapıldığı söylenebilir. Katılımcıların bazıları Gazili olmayı *kültürel* bir olgu olarak algılarken bazıları bu kavrama politik anlamlar yüklemiş, bazıları ise bunun *alışmışlıkla* ilgili bir durum olduğunu ifade etmişlerdir.

Katılımcıların Gazili tanımları anlaşılmaya çalışıldıktan sonra onlara kendilerini Gazili olarak tanımlayıp tanımlamadıkları da sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar elbette yapılan Gazili tanımının bir sonucu olarak şekillenmiştir. Kimi kendisinin Gazili olduğunu, kimi kısmen Gazili olduğunu söylerken Gazili olmadığını dile getiren katılımcılar da olmuştur. Gazili olmayı bir kültür olarak algılayan Eylül bu noktada söz konusu kavramı çok somut olgularla ifade etmiştir:

“Gazili olmak eksik kalmak.. hayattan. Yani hep bir, bir, bir adım geride kalmak zorundasın Gazi’de. Yani bir kere öyle görüyorsun. İnsan ne görürse öyle devam ettirir. Sen öyle görüyorsun yani senin annen öyle yapmış, senin annen çocuğundan kalan botu giymiş, sen de onu giyiyorsun. Kendine yeni bir bot almıyorsun. Ya belki alabilecek durumdasın ama almıyorsun. Çünkü.. ne gerek var. Çünkü sen dışarıya kaç kere çıkacaksın, o bota kaç kere ihtiyacın olacak. Hatta senin hiç botun olmayabilir. Kabanın da olmayabilir. Çünkü sen sadece bakkala gidiyorsun. Hayattan bir adım geri olmak. Özellikle.. yani kadınlar için böyle olduğunu düşünüyorum. Yine erkeklerin sonuçta iş hayatı oluyor, dışarıya çıkıyorlar.”
[Eylül, ÖM, 0]

Görüldüğü üzere Eylül, Gazili olmayı Gazi Mahallesi’nden çıkmamakla ilişkilendirmektedir. Ona göre Gazili olmak *dar bir kültürlenme alanında yetişmek* demektir. “Gelişime açık olmamak, öğrenmek için çabalamamak, kitap okumamak” Gazili olmakla paralel niteliklerdir. Söz gelimi ona göre Gazili bir kadın “bir kafede lattesini içmek” yerine arkadaşlarıyla “içli köfte” yapmaktadır. Gazili tanımını bu tür sembolik unsurlarla yapan Eylül kendisinin “bir nebze Gazili” olduğunu dile getirmiştir. Onu tam anlamıyla Gazili olmaktan *koruyan* şeyin, kitap okumayı seven ve Gazili olmayan arkadaşlara sahip olan *annesi* olduğunu dile getirmiştir. Onun Gazili olmakla olmamak arasındaki çizgisinin, Kanyon AVM’de rahatsızlık duyarken Cevahir AVM’de kendisini rahat hissetmesi arasındaki çizgi olduğu söylenebilir. Her ne kadar Cevahir AVM’deki ortama kültürel olarak uyum sağlayabilse de “yağmurlu bir günde ıslanmamış ya da kış gününde bot giymek zorunda olmayan insanları” gördüğü Kanyon AVM’de *kültürel bir uçurumun içinde* hissetmesi onu Gazili yapan şeydir. O, bu durumu kendisi adına bir eksiklik olarak görmekte ve Gazili olmaktan

“korktuğu” için söz gelimi Gazi Mahallesi’ndeki bir mekânda oturmayı dahi istememektedir. Gazili olmayı “varoş” olmakla ilişkilendiren Burak ise kendisini Gazili olarak tanımlamaktadır:

“Tanımlarım (emin bir şekilde). Gaziliyim yani varoş, yapacak bir şey yok. Bana göre Gazi varoş, biz de varoşun bir parçasıyız, bunu inkâr edemezsiniz.” [Burak, YM, 5]

Tam olarak açıklayamasa da Gazili olmaya kılık kıyafet gibi unsurlar üzerinden kültürel birtakım anlamlar yükleyen Murathan da kendisinin Gazili olduğunu, üniversitedeki arkadaşlarının bazı tavırlarından sonra kendisine Gazili dediğini dile getirmiştir. Bu kimlik geçmiş dönemlerde ona bazı arkadaş ortamlarında *efelenme* imkânı sunan bir araç işlevi de görmüştür. Bu durum Kaya ve Berk için de geçerli olmuştur. Enes de kendi Gazili tanımında gençlerdeki bu eğilimden bahsetmektedir:

“Ününü kullanıp biz Gaziliyiz, biz Gazi’de oturuyoruz gibi belki.. ayrı bir prim yapmak mı.. prim yapmak da değil, dikkat çekmek olabilir bence.” [Enes, YÖ, 0]

Enes bu ve belki daha pek çok anlamda kendisinin Gazili olmadığını ve hatta etrafındaki insanların onun “Gaziosmanpaşa’da oturuyor”¹⁸ olmasına dahi şaşırdıklarını, daha çok “Florya gibi bir yerde” yaşadığını düşündüklerini belirtmiştir. Melek de kendisinin Gazili olmadığını söyleyen katılımcılardan. Zira o canı sıkıldığında “Süleymaniye’yi tavaf ederek” büyümüştür ve Süleymaniyelidir.

Gazili tanımını çok netleştirmeyen Yeşim, bu kavramın birtakım kültürel ve politik anlamlara sahip olduğunu düşünmektedir. Buna göre o bir Gazilidir. Ancak mülakatın ilerleyen dakikalarında Gazi Mahallesi’nde çok fazla vakit geçirmediği için “çakma Gazili” olduğunu da dile getirmiş, tanıştığı birinin kendisinin Facebook profiline baktıktan sonra Gazili olduğuna inanmadığını anlatmış ancak bunun tam olarak neyden kaynaklandığını bilemediğini söylemiştir.

Gazili tanımını bazı politik unsurlar ile yapan Berk’e göre Gazili kişi “şiddeti kültür olarak barındıran ve büyüten kişidir.” Şiddetsizlik için çeşitli sivil toplum çalışmaları

¹⁸ İnsanlara kendisinin Gaziosmanpaşa’da oturduğunu söylemektedir.

yürüten Berk, bu anlamıyla Gazili olmadığını ancak Gazi Mahallesi’ndeki siyasi hedeflerle faaliyet gösteren grupların “şiddet içeren taraflarını dışarıda bırakarak” yapılabilecek bir Gazili tanımının kendisi için de geçerli olacağını düşünmektedir. Zira Gazililik “hak talep etmekle” ilişkili bir kimliktir. Kaya da Gazili olmanın hak aramakla ilişkili bir politik boyutunun olduğunu düşünmektedir:

“Muhalifsin yani, her şeye. Yanlışla yanlış diyorsun. Tamam deyip böyle boynunu eğmiyorsun, yanlışla yanlıştır, gerekli açıklamasını yaparsın, edersin.” [Kaya, ÖM*, 0]

Kaya kendisini Gazili olarak tanımlamakta, bunu “bir mekânda yan masada konuşulan siyasi meselelere dahil olmasıyla” somutlaştırmaktadır. Zehra ise Gazili olmayı “sisteme dışarıdan bakmayı sağlayan bir ruh” olarak tanımlamakta, Gazi Mahallesi’nde oturan herkesin bu “ruhtan” bir şekilde etkilendiği için Gazili olduğunu düşünmektedir:

“Bu bir dalga. He, dediğim muhafazakâr kesimin yarattığı bir dalga mı, “asla” değil. Varoş kesimin yarattığı bir dalga mı, “asla” değil. Kesinlikle bahsettiğim, ya benim düşüncem bu, benim görüşüm.. bu bahsettiğim sosyalist kesimin, bu baraj yolu tarafında oturan, orada yaşayan insanların kaygılarından ve bilincinden ortaya çıkmış bir şey. Ama bu bir dalga. Kelebek etkisi işte, yayılıyor yani.” [Zehra, LM, 5]

Kendi ifadesiyle “muhafazakâr bir ailenin kızı” olan Zehra, Gazili olmaktan oldukça memnundur. Henüz moda değilken puşi taktığını, bu sebeple polis tarafından bir süre takip edildiğini ve bu tehlikenin onu mutlu ettiğini ifade eden Zehra bu açıdan kendisinin bahsettiği “Gazili ruhundan” etkilenmiş görünmektedir.

Nihan Gazili ifadesini Gazi Mahallesi’nin dışındaki insanların “molotofçu” anlamında kullandığını dile getirmiş, bu anlamda Gazili olmasa da Gazili diye nitelenmekten rahatsız olmayacağını belirtmiştir. Çiçek ise Gazi Mahallesi’ndeki bazı “terör sempaticanlarının” kendilerine Gazili diyerek burayı sahiplendiklerini, kendisinin tamamen karşısında konumlandığı bu insanların “kendilerinin Gazili olduklarını iddia etmeleri dolayısıyla kendisinin Gazili olmadığını iddia ettiğini” söylemiştir.

Sırma ve Selma ise Gazili tanımlarını buradaki olaylara, silah seslerine, biber gazına alışmış olmakla tanımlamaktadır. Bu anlamda her ikisi de Gazili olduğunu düşünmektedir.

“İnsanlarda şey oluyor böyle.. ne bileyim kavga edebilirsin, zarar verebilirsin ya da ne bileyim korkmazsın. Çünkü otobüste olay olsa inip yürüyebiliyorum gayet. Biber gazı kokusunu çok net biliyorum, tedirgin olmuyorum. Polis beni çevirse, kimlik sorsa bile biliyorum ne olacağını çünkü alıştırdılar, daha önce başımıza gelebilecek bilincinde büyüdük.” [Sırma, LM*, 5]

Her ne kadar bu alışma halinin kendisi için de geçerli olduğunu dile getirse de Sırma, Gazi Mahallesi’nin sokaklarını bilmediğini, Gazi Mahallesi’nde vakit geçirmektense uzak olsa da başka mekânlarda vakit geçirmeyi tercih ettiğini söyleyerek Gazili olmadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların tamamı Gazili olmak diye bir olgunun varlığını kabul ederken bununla ilgili tanımlamalarını çeşitli boyutlarda yapmışlardır. Buna göre Gazili olmak kültürel ve politik bazı unsurlar içerirken aynı zamanda Gazi Mahallesi’ne özgü bazı hususiyetlere alışkın olmayı da içine alabilmektedir. Katılımcılar yaptıkları Gazili tanımına göre değişmekle birlikte kendilerini genel olarak Gazili ya da *kısmen* Gazili olarak tanımlamaktadır. Buna göre katılımcıların çoğunun ne tümüyle kendilerini bu *kimlikten* soyutladıkları ne de bu kimliği olduğu gibi benimsedikleri söylenebilir.

3.1.5. “Gazi Mahallesi İstanbul’un İstenmeyen Çocuğudur”

Katılımcıların büyük çoğunluğuna “Gazi Mahallesi’nin İstanbul’un nesi olduğu” sorulmuştur. Önemli sayıdaki katılımcı buranın İstanbul’un “istenmeyen çocuğu” olduğunu ifade eden görüşler bildirmiştir. Enes’e göre Gazi Mahallesi, İstanbul’un “haylaz çocuğudur”:

“Gazi Mahallesi İstanbul’un haylaz çocuğu olabilir. Söz dinlemez, yaramaz.” [Enes, YÖ, 0]

Sırma da “İstanbul’un bir şeyi değildir herhalde” diye kısa süreli bir tedirginliğin ardından Gazi Mahallesi’ni “yaramaz çocuk” metaforu ile anlatmıştır:

“Bence yaramaz çocuğudur mesela, atamazsın da aynı zamanda da istemezsin de. Arada da ağladığında şeker verirsin.. ama bütün kutuyu vermezsin. Kimse istemez hani, büyüsün de gitsin istersin.. ama büyür ve gitmez. Ufakken de hep susturulmaya çalışılmış, şimdi büyümüş.. hani ‘ağlama, al şu parayı git’ der gibi.. babanın böyle yaramaz çocuğu olur ya, hiçbir zaman ‘olmayan’.. ya da adam olması için kimse çaba göstermediği için olmuştur.. yani bence öyledir.” [Sırma, LM*, 5]

Sırma’nın bu anlatısı Gazi Mahallesi’nin mevcut durumunun, *dışarıdaki* insanların buraya bakışının ve buranın yöneticiler nezdindeki konumunun anlaşılması ya da en azından mahalle sakinlerinin ve katılımcıların önemli bir kısmının bu konudaki algısının anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Buna göre Gazi Mahallesi “susması, ağlamaması için şeker verilen, istenmeyen ama aynı zamanda atılamayan yaramaz bir çocuktur.” Bu çocuk büyümüş ve fakat gitmemiştir, *adam* da olmamıştır ya da belki “adam olması için kimse çaba göstermemiştir.” [Sırma, LM*, 5]

Yeşim’e göre de Gazi Mahallesi İstanbul’un “istenmeyen çocuğudur.” Zira burada insanlar düşündüklerini “bangır bangır” söylemekte, fikirlerini savunmaktadır. Berk de benzer şekilde Gazi Mahallesi’nin “üvey evlat” olduğunu dile getirmiştir. Gazi Mahallesi, İstanbul’un çok merkezi bir konumunda olmasına rağmen “politik bir mahalle” olması dolayısıyla “şehrin dibinde” kalmıştır. Berk’e göre aynı zamanda bu mahalle “1995’teki olaylar, Alevilerin sıkıntısı, yoksulların sıkıntısı, bugün önemli bir yoğunluğu olan Suriyelilerin sıkıntısı” dolayısıyla İstanbul’un “kanayan yarasıdır”:

“Bir sürü sıkıntıları yaşayan işte, bir sürü geçmişi olan, hiçbir şekilde bunlarla ilgili çözüm peşinde koşulmayan mahallesi... (Bunlar) geçiririldi, geçiririldi.. geçiririldi, gitti. (Problemlerinin) çözülmesi gereken.. pansuman yapılması gereken bir mahalle.” [Berk, YÖ, 0]

Berk Gazi Mahallesi’ndeki bazı yerel aktörlerin kullandığı “özerk bölge”, “unutulmuş mahalle” gibi ifadelerle de atıf yapmış ancak bunların “abartı” olduğunu ima etmiştir. O bu ifadelerle tam anlamıyla katılmasa da bu yaklaşımla ortaklık kurduğu noktaların olduğu söylenebilir.

Nihan Gazi Mahallesi’nin insanlar tarafından “İstanbul’un çöplüğü” olarak görüldüğünü dile getirmiş ancak kendisinin bu görüşü paylaşmadığını belirtmiştir.

Ona göre bazı insanlar burayı çöplüğe dönüştürmeye çalışmakta, insanlar da böyle görmektedir:

“Bazı insanların.. işte hatta dışarıdan gelen insanların da var.. dışarıdan da geliyorlar, sadece buradakiler de değil.. onların burayı bu şekilde çöplüğe dönüştürmesi insanların da o şekilde görmesi..” [Nihan, ÖM*, 0]

Nihan gibi araştırma kapsamında görüşülen pek çok kişi Gazi Mahallesi’ndeki olayların “dışarıdan gelen” kimseler tarafından büyütüldüğünü, pekiştirildiğini hatta bazen buradaki zemini kullanarak doğrudan onlar tarafından organize edildiğini düşünmektedir. Zehra ise Gazi Mahallesi’nin “İstanbul’un beyni” olduğunu düşünmektedir: “beynidir ama kontrol eden lob değil, özgürlüğü temsil eden lob.”

“Evet sorguluyor, düşünüyor ve cesaretli. Yani komut veriyor. Diğer semtler ölü kalıyor.” [Zehra, LM, 5]

Zehra’ya göre “bu lobun fonksiyonu küçültülmeye çalışılmakta, görmezden gelinmektedir; düzeni tesis etmek amacıyla zaman zaman problemi yok sayma yoluna giden devlet, Gazi Mahallesi’ni ve onun bu yöndeki niteliklerini yok saymakta, yokmuş gibi göstermektedir.”

Gazi Mahallesi’nin İstanbul yanındakini konumunu fiziksel özellikleri üzerinden değerlendiren katılımcılar da olmuştur. Kaya’ya göre burası “İstanbul’un akciğeridir”, İstanbul’un hiçbir yerinde alınamayan nefes ormanı sayesinde burada alınabilmektedir. Murathan ise Gazi Mahallesi’ni “İstanbul’un ortası” olarak nitelemekte, 3. Köprü ve 3. Havalimanıyla birlikte bu niteliğinin pekişeceğini düşünmektedir. Selma da Gazi Mahallesi’nin “*belki bu olaylardan temizlense çok çok güzel bir yeri*” olabileceğini söylemiştir. Gazi Mahallesi’nin kendisine hiçbir şey katmadığını ifade eden Çiçek ve Burak ise buranın “İstanbul’un hiçbir şeyi” olmadığını dile getirmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu Gazi Mahallesi’nin İstanbul’un bir parçası olduğu noktasında ortaklaşmaktadır. Böyle düşünen katılımcıların tamamı bu konuda oldukça emindir. Zira katılımcılar konu hakkında “Her türlü (parçası).” [Kaya, ÖM*, 0], “Tabi

ki parçasıdır yani, nasıl soyutlayabiliriz.” [Yeşim, YÖ, 0] gibi ifadeler kullanmıştır. Gazi Mahallesi ile ilgili genel olarak olumsuz bir yaklaşıma sahip olan Enes de aynı fikirdedir:

“Parçası, tabii ki parçası. Ayrı düşünülemez bence. İstanbul’a en azından fiziksel olarak bağlı. Sonuçta şöyle bir şey.. düşüncesiz insanların burada bulunduğundan bahsettim ama Eminönü’nde de var bu insanlar, Şişli’de de, Taksim’de de. Her yerde var yani. Ama belki biraz bu bölgede yoğun.” [Enes, YÖ, 0]

Sırma’ya göre de Gazi Mahallesi İstanbul’un bir parçasıdır. Zira burası da diğer pek çok yerleşim bölgesi gibi İstanbul’un insan kaynağını oluşturmaktadır. Gazi Mahallesi’nin İstanbul’un bir parçası olduğunu düşünen katılımcılardan Zehra, bu noktada Gazi Mahallesi’nin önemli bir işlevi olduğunu da düşünmektedir:

“Tabi ki bir parçası. Yani şöyle, dediğim gibi, diğer semtler bir uzuv olabilirse de tek başlarına ölü sayılırlar. Yani onların da içerlerinde muhakkak şey var yani, sorgulayan, farklı davranan bir sürü kesim var. Allah’tan var yani, iyi ki var. Olmasa çok daha farklı bir ortamda olurduk. Gazi Mahallesi diye bir şey de olmazdı yani. Ama Gazi Mahallesi’nde şu var.. Gazi Mahallesi yürekli, cesaretli. Kaybedecek bir şeyi olduğunu düşünmeyen bir semt. ‘Ne verdin ki neyi almakla tehdit ediyorsun’ diye düşünen bir semt. Dediğimiz gibi bir hastanesi bile yok, bir tiyatrosu yok, bir sineması yok. Ailelerin gidip huzurla kahvaltı edebileceği çok güzel bir mekânı yok. Yok yani.” [Zehra, LM, 5]

Tüm bunlarla birlikte katılımcılardan ikisi Gazi Mahallesi’nin İstanbul’un bir parçası olmadığını düşünmektedir:

“Değildir, bir parçası da olamaz yani.. çünkü varoş. Bir mahallesi yani.. o kadar kökenli değil. Bilmiyorum ya değişik bir yer, oldum olası konumlandıramadım İstanbul’un içinde.” [Burak, YM, 5]

Gazi Mahallesi’nde büyümüş olmaktan oldukça şikayetçi olan Burak’ın yanında Selma da buranın İstanbul’un bir parçası olmadığını ifade etmiştir:

“Şu anda İstanbul’a ait değil de sanki Türkiye’nin doğusuna ait bir yer gibi davranılıyor.” [Selma, ÖM*, 15]

Selma bu düşüncesini Gazi Mahallesi'nin devlet tarafından şark hizmeti kapsamında değerlendirilen bölgelerden biri olmasına dayandırmaktadır. Katılımcıların Gazi Mahallesi ve kent arasındaki ilişkiye yönelik algıları genel olarak değerlendirildiğinde mahallenin kentin bir parçası olduğunun ancak “istenmeyen çocuk” muamelesi gördüğünün düşünüldüğü söylenebilir. Buna göre Gazi Mahallesi hem kent sakinlerinin önemli bir kısmı için hem de yöneticiler için benzer bir statüye sahiptir. Bununla beraber katılımcılar arasında Gazi Mahallesi'nin kent için oldukça *işlevsel* bir yerleşim yeri olduğunu düşünenler de vardır.

3.2. Katılımcıların Eğitim Deneyimleri

Gazi Mahallesi'nde yaşamış/yaşayan yükseköğretim mezunu gençlerin mekânsal deneyimlerinin anlaşılmasına çalışıldığı bu çalışmada söz konusu deneyimlerin eğitim süreçleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Çalışma, Gazi Mahallesi'ndeki gençlerin kentle kurdukları ilişkinin anlaşılması noktasında eğitim deneyimlerinin önemli bir rolü olduğu ön bilgisiyle tasarlanmıştır. Bu başlık altında katılımcıların eğitim süreçlerindeki temel tercihleri, eğitim ile ilgili algıları, eğitim süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar ele alınmıştır.

3.2.1. Eğitim ile İlgili Temel Tercihler

Çalışma kapsamında katılımcıların geçmiş ve günümüzdeki mekânsal deneyimleri değerlendirilirken eğitim aldıkları okulların Gazi Mahallesi'nde olup olmaması ya da kentin hangi bölgesinde olduğu önem teşkil etmektedir. Bununla birlikte katılımcıların bu okulları hangi saiklerle tercih ettiğinin de önemli olduğu anlaşılmıştır. Zira hem katılımcıların kent deneyimlerinin, okul tercihleri üzerinde hem de okul tercihlerinin, kenti ve mekânı deneyimlemeleri noktasında belirleyici olduğu fark edilmiştir. Bu sebeple katılımcıların eğitimle ilgili temel tercihleri ele alınmış; bu tercihler, hangi dönemlerde hangi okulları ve neden tercih ettikleri sorularına cevap verecek şekilde incelenmiştir.

3.2.1.1. İlkokul Tercihleri

Katılımcıların ilkokulda gidecekleri okulu belirleyen unsurlar arasında mesafe öne çıkmaktadır. Buna göre katılımcıların önemli bir kısmı en yakındaki ilkokulu tercih

etmişlerdir. O yaşlarda Gazi Mahallesi’nde ikamet eden katılımcıların tek bir istisna ile hepsi ilkokul eğitimini Gazi Mahallesi’nde almış ve hemen hemen hiçbiri için Gazi Mahallesi dışındaki bir ilkokula gitmek söz konusu olmamıştır. Gazi Mahallesi’nde yaşamasına rağmen buradaki bir ilkokula gitmeyen tek katılımcı Enes’tir. Öğretmen olan dedesinin tayininin buraya çıkması ile Gazi Mahallesi’ne yerleşmiş olan Enes’in babası da -kendi babası o dönem Gazi Mahallesi’ndeki Atatürk Çiftliği İlköğretim Okulu’nda öğretmen olmasına rağmen- mahalleye taşıtla 15 dakika mesafede bulunan Küçükköy’deki bir okulda eğitim görmüştür. Kendisine neden Gazi Mahallesi’ndeki bir okulu tercih etmedikleri sorulduğunda “*Yani sonuçta orayı biliyorlar.*” diyerek *alaylı* denebilecek bir ifadeyle gülmüştür. Bu yanıtta Enes’in buradaki bir okula gitme fikrini oldukça *gülünç* bulduğu anlaşılmaktadır. Anaokuluna da Küçükköy’de gitmiş olan Enes, Gazi Mahallesi’nde “iyi bir ortam olmadığını” düşünmekte ve ailesinin mahallenin dışındaki bir okulu tercih etmiş olmasıyla ilgili “*İyi yapmışlar.*” ifadesini kullanmaktadır. Enes için tercih edilen ilkokul “tanıdıkların övmesi” sonucunda belirlenmiş, Enes buraya “rica minnet” kabul edilmiş ve okul kaydı “araya birkaç kişi sokularak” yapılmıştır.

Bu noktada Yeşim’in abisinden de bahsedilebilir. O, bir akrabalarının orada öğretmen olması dolayısıyla Kocamustafapaşa’daki bir okula “daha iyi bir eğitim alması” amacıyla gönderilmiştir. Okul servisiyle bir saati aşkın bir mesafede bulunan bu okulun uzaklığı Yeşim’in abisi için çok zorlayıcı olmuş, bu nedenle Yeşim için ilkokulda Gazi Mahallesi’ndeki Atatürk Çiftliği İlköğretim Okulu’na gitmesi kararı alınmıştır. Ancak yakınlarının bu okulu kötülemelerinden etkilendiğini söyleyen Yeşim, zamanla okulunu sevmemeye başladığını belirtmiştir.

Gazi Mahallesi’nin en eski okulu olan Atatürk Çiftliği İlköğretim Okulu katılımcılardan bazılarının “Gazi Mahallesi’ndeki en iyi okul” olması dolayısıyla tercih ettiği bir okul olmuştur. Burada kısıtlı bir olanaklar yelpazesinde görece iyi bir eğitimin tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte bu okulun ortamının da görece iyi olduğunu ve tercih etmelerinde bunun da etkisi olduğunu söyleyen katılımcılar olmuştur:

“İyi de bir okul. Daha temiz. Az serserisi falan var.” [Berk, YÖ, 0]

Nitekim Gazi Mahallesi dışındaki bir ilkokula gönderilmesi hiç gündeme gelmeyen ve Atatürk Çiftliği İlköğretim Okulu'nda ilkokul ve ortaokul eğitimini tamamlamış olan Kaya da burada iyi bir eğitim almış olduklarını düşünmektedir:

“Hocalarımız iyiydi. O dönemin şartlarına göre yapılabilecek her şeyi yaptılar yani. Tabii bir özel okul kadar olamaz, tabii. Sonuçta bir devlet okulu. Yani imkanlar kısıtlıydı ama öğrenebileceğimiz en güzel şekilde öğretiler bize.” [Kaya, ÖM*, 0]

“Daha iyi” olması sebebiyle, ikameti farklı bir adreste göstermek gibi yollarla Atatürk Çiftliği İlköğretim Okulu’nu tercih etmiş olan bir başka katılımcı Sırma, Gazi Mahallesi dışındaki bir okula gitme ihtimalinin düşünülüp düşünülmediği sorulduğunda yanıtını özel okul üzerinden vermiş ve bunun için sosyal çevrelerinin ve ekonomik düzeylerinin yeterli olmadığını belirtmiştir:

“O zaman çok fazla özel okulda okuyan tanıdığımız ya da yakınımız olmadığı için ya da çok maliyetli olduğu için öyle bir şey gündemde değildi.” [Sırma, LM*, 5]

İlkokulu Gazi Mahallesi’ndeki bir başka okulda okuyan Nihan, Gazi Mahallesi’ndeki bir okula gitmiş olmasının, eğitim hayatı sonunda gelebileceği nokta ile ilgili olumsuz bir etkisi olduğunu, Gazi Mahallesi dışındaki bir okula yönlendirilmiş olsaydı daha iyi şartlarda olabileceğini düşünmektedir:

“Evime yakın olduğundan dolayı (o okulu tercih ettik).. herhangi biri de yönlendirmediğinden, evime de yakın olduğundan orayı tercih ettim. (Herhangi biri yönlendirseydi) başka olabilirdi, hani en azından burada okumayı tercih etmezdim, Gazi’de. Daha iyi bir eğitim (almış olmak) için. Orada mesela eğitim.. hiç almadık. Ben mesela üniversitede daha iyi yükseldim, belki de bu şartlarda olmazdım.” [Nihan, ÖM*, 0]

“Gazi Mahallesi dışında” eğitim almış olmanın önemine vurgu yapan Eylül de kendisi için ilkokulda başka bir seçenek olmadığını söylemiş ve ailesinin *“ilkokul eğitiminin başka yerlerde, daha iyi ortamlarda alınması gerektiği düşüncesine sahip olmadığını, bunu ciddiye almadığını”* belirtmiştir:

“Ailemiz öyle bir şeye sahip değil bence yani. Burada okul var ve buna.. ilkokul için söylüyorum tabi, lise ve üniversite için değil.. burada okulumuz var ve buraya gidilecek yani hani.” [Eylül, ÖM, 0]

Eylül’ün işaret ettiği gibi katılımcıların ailelerinin önemli bir kısmı ilkokulda Gazi Mahallesi dışındaki bir okula gidilmesi gerektiği düşüncesine sahip değillerdir. İlkokul yaşlarında Gazi Mahallesi’nde okuyan katılımcıların hemen hemen hepsi mahalledeki ilkokullara gitmişlerdir. Bu noktada mesafe unsurunun tercihler üzerinde belirleyici olduğu söylenebilir. Katılımcılardan bazıları -bu katılımcıların ailelerinde eğitim seviyesi görece yüksek kişilerin bulunması dikkat çekicidir- mesafe unsuruyla birlikte verilen eğitimin kalitesini de gözeterak Gazi Mahallesi’ndeki “en iyi” okul olduğunu düşündükleri ilkokulu tercih etmişlerdir.

3.2.1.2. Ortaokul Tercihleri

Katılımcıların ortaokul tercihlerinden söz ederken dikkat çeken önemli bir nokta bulunmaktadır. Buna göre 1990’ların ve 2000’lerin başı için geçerli olan bir “ortaokula geçerken okul değiştirme modası” [Berk, YÖ, 0] söz konusudur.

“Bir ara furya vardı, Malatyalılar arasında, herkes dışarıdaki okullara gidiyordu Gaziosmanpaşa’da, Rami’de.” [Burak, YM, 5]

Her ne kadar Burak bu “furyanın” *Malatyalılar* arasında etkili olduğunu söylese de araştırma bulguları bunun o dönem için Gazi Mahallesi’nde pek çok aile için geçerli ve yaygın bir eğilim olduğunu göstermektedir. Üstelik ortaokul için tercih edilen bu okulların görece uzak bir semt olan Aksaray’da dahi olabildiğini gösteren örnekler anlatılmıştır.

Katılımcılardan Yeşim, Murathan, Zehra ve Burak bu “modaya” uyup okul değiştirmiş, Berk ve Sırma ise o dönem kendileri için bu fikir düşünülmüş olsa da uygulamaya geçilmediğini belirtmiştir. Buna göre Yeşim, Zehra ve Murathan o dönem Gazi Mahallesi’nde yaygın bir şekilde tercih edilen Kadri Yörükoğlu Ortaokulu’na gitmişlerdir. Gaziosmanpaşa’daki bu okul o gün yalnızca ortaokul eğitimi vermekteyken bugün lise eğitimi vermektedir. Murathan o dönemlerde bu okulun Gazi

Mahallesi’nde yaşayanlar tarafından yoğun bir şekilde tercih edildiğini dile getirmiştir:

“Gazi’den de birçok kişi vardı biliyor musun? Yani okuldan çıktığımız zaman yaklaşık 5-6 servis gelirdi Gazi’ye.” [Murathan, LM, 0]

Murathan ortaokula geçiş dönemindeki bu değişikliği babasının kendisi için “daha iyi” bir gelecek ümidi dolayısıyla gerçekleştirdiklerini ifade etmiş, o dönem bunu tercih edenlerin “daha iyi” bir eğitim arzuladıklarını söylemiştir. Abisinin sorunlu tecrübesinden sonra “daha yakın ama iyi eğitimi olan” bir okul aradıklarını söyleyen Yeşim de o dönem çevresinden Kadri Yörükoğlu Ortaokulu’nun olumlandığını duymuş ve “buranın¹⁹ eğitiminin iyi olmadığını çok fazla duyduklarını” belirtmiştir. Zehra ise ilkokulda kendisinin devam ettiği İstiklal İlköğretim Okulu’nda iyi bir eğitim almadıklarını söylemiş ve eğer burada devam etseydi bunun “böyle sürüp gideceğinin belli olduğunu” dile getirmiştir.

Babasının “yurt dışından gelen arkadaşının yönlendirmesiyle” ortaokulun ikinci sınıfında Eyüp’teki bir okula gitmiş olan Burak, bunu “kaliteli bir eğitim almak adına” yaptıklarını ifade etmiştir. Ancak Burak “yola dayanamadığı için” bir senenin sonunda Gazi Mahallesi’ndeki okuluna geri döndüğünü söylemiştir. Bu geri dönüşte Burak’ın yoğun bir şekilde hissettiği *toplumsal mesafe* de etkili olmuştur.²⁰

Gazi Mahallesi’nde oturmasına rağmen ilkokulu *dışarıda okuyan* tek katılımcı olan Enes de ortaokulda daha iyi bir eğitim almak niyetiyle okul değişikliği yapmış ve ilkokul öğretmenin tavsiyesiyle görece uzak olan Rami’deki bir okula gitmiştir:

“İlkokul öğretmenim çok tavsiye etti ve geçmiş olan, tarihi olan bir okuldu. Mezunları da iyiydi. Öyle olunca biz de tabii gittik oraya. Gene orası da rica minnet. Araya müdürler vesaire sokuldu, öyle oldu.” [Enes, YÖ, 0]

Katılımcıların önemli bir kısmı ortaokul döneminde okul değişikliği yapmış ve bunu “daha iyi” bir eğitim amacıyla gerçekleştirmiştir. Okul değişikliği yapmış olan bu

¹⁹ Gazi Mahallesi’ndeki okullar kastedilmektedir.

²⁰ Burak’ın bu dönem yaşadığı zorluklardan ilgili başlık altında bahsedilecektir.

katılımcıların böyle bir tercihte bulunmalarında etkili olan sosyal çevrelerinin rolü dikkat çekicidir. Katılımcılar için bu süreçte Gazi Mahallesi'nde eğitim görmeye devam etmenin *yetersizliği* gündeme gelmiş ve onlar, bu durumu mahalle dışında ve tavsiye edilen okullara giderek *aşma* yoluna gitmişlerdir.

3.2.1.3. Lise Tercihleri

Katılımcıların lise eğitimi için yaptıkları tercihler genel itibariyle üç temel unsur çerçevesinde şekillenmiştir. Bunlar (1) *Tanıdıkların tavsiye, çaba ve yönlendirmesi*, (2) *Üniversiteye devam etme ya da meslek edinme isteği*, (3) *Eve olan uzaklığıdır*.

İlkokul tercihlerinden bahsederken özel okul ihtimalinin sözünü eden Sırma lisede eğitim göreceği okulun belirlenmesi sürecinden bahsederken de bu ihtimalin geçerli olduğunu fakat “önünde referans alabileceği biri olmadığı için bu ihtimalin düşünce olarak kaldığını” ifade etmiştir. O, seçimini o dönem lise girişi sınavında elde ettiği puana göre yapmış; Fatih'teki bir anadolu lisesine gitmiştir. Enes'in lise tercihi de elde ettiği lise giriş sınavına göre yapılmıştır.

“Benim eniştem, teyzem öğretmenler. İşte puanlar geldi sınavdan sonra... Neresi iyi, şurası iyidir. Anadolu öğretmen lisesi, en azından meslek olur elinde. Öğretmen olmak istersen ek puanı var, şeklinde. Hani hiçbir şey olmazsan, öğretmen olursun. Ben oraya gittim. Hani sonuçta şeydi, öğretmen olmazsan da herhangi hak kaybı ya da puan kaybı olmuyordu. Gittim oraya.” [Enes, YÖ, 0]

Enes, lise tercihini sahip olduğu puan ile “öğretmen teyze ve eniştesinin” yönlendirmesiyle ulaşımı güç olmasına rağmen eğitim alanındaki avantajları göz önünde bulundurularak *stratejik bir yaklaşımla* gerçekleştirmiştir. Burak da lisede kendisinden birkaç yaş büyük kuzeninin “tavsiyesiyle” Gazi Mahallesi yakınlarındaki bir düz liseye gitmiştir.

Lise döneminde hangi okulu tercih edeceklerine karar verirken yakın olması şartını gözeten Selma ve ailesi mesleki bir lise araştırmışlar ve Gazi Mahallesi'ndeki ticaret lisesini tercih etmişlerdir. Selma o dönem bazı kimseler tarafından istenmese de kendisi özellikle bilgisayarla ilgili bir meslek edinmek için bu tür bir lise araştırdıklarını ifade etmiştir. Nihan ise tercihlerinin bir imam hatip lisesi olacağını ve en yakın imam hatip lisesini seçtiklerini belirtmiştir. “En azından bir mesleği olur”

düşüncesiyle okul seçimi yaptıklarını belirten Eylül ise Küçükköy'deki bir meslek lisesine gitmiştir. Her ne kadar bu liseye gitmek istemese de Eylül, bu seçimlerinde “Gazi dışına çıkma isteğinin” etkili olduğunu dile getirmiştir. Bu durum, “Gazi’den Çıkma Aracı Olarak Eğitim” başlığı altında daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Lise seçimini yaparken Gazi Mahallesi’ndeki bir liseye gitmeme isteğinin ön planda olduğunu ifade eden Çiçek, görece yakın olmasına dikkat ederek Eyüp’teki bir ticaret lisesine gitmiştir. Ancak bugün durduğu yerde o, ticaret lisesine gitmiş olmasından memnun değildir. Zira Çiçek’e göre düz liseye ya da Anadolu lisesine gitmiş olmak onun eğitim hayatının ilerleyen süreçlerinde daha iyi yerlere gelmesini sağlayacak bir eğitim almış olmasını sağlayacaktı. Çiçek o dönem bu ayrımın farkında olmadığını, bunu fark ettiğinde ise çok geç olduğunu, durumuna razı gelmek zorunda kaldığını belirtmiştir.

Kendisi arkadaşlarına “özenerek” meslek lisesine gitmek ve “bilgisayarcı” olmak isteyen Murathan, babasının buna “liseden çıktıktan sonra hiçbir şey olmaz senden” diyerek mutlak surette karşı çıktığını dile getirmiştir. Oğlunun üniversiteye gitmesini isteyen baba Murathan’a meslek lisesine gideceğine kendilerinin işlettiği tekstil atölyesinde çalışmayı işaret etmiş, bunun yerine düz liseyi tercih etmesi gerektiği noktasında ısrarcı olmuştur. Bu konu üzerine yaptıkları “kavgayı çok net hatırlayan” Murathan, o günü “hayatının dönüm noktalarından biri” olarak kabul etmektedir. O, bundan dolayı “her gün babasına dua ettiğini” belirtmiştir. Düz lise noktasında mutabakata varmalarının ardından bir siyasi parti teşkilat toplantısında tanıştığı okul müdürünün tavsiyeleriyle eğitiminin iyi olduğuna kani oldukları Gaziosmanpaşa ilçesine bağlı düz bir liseye kayıt yaptırmışlardır.

Ortaokulda Gaziosmanpaşa’da eğitim görmüş olan Zehra ulaşım noktasında çok zorlandığı için yakın akrabalarıyla birlikte anne-babasının görece yakın bir yerde iyi bir eğitim alabileceği ve üniversiteye gitme noktasında onu destekleyecek bir düz lise araştırdıklarını söylemiş ve taşıtla 10 dakika uzaklıktaki bir liseye kayıt yaptırdıklarını belirtmiştir. Lise döneminde hangi okula gideceğine karar verirken önceliği onu üniversiteye ulaştıracak bir okul olması olan Berk ise bu durumda önünde düz lise ve süper lise seçenekleri olduğundan bahsetmiş ve diploma puanının müsaade ettiği

ölçüde Eyüp’e bağlı bir semt olan Alibeyköy’deki bir süper liseye kayıt yaptırdıklarını anlatmıştır.

“Gazi Mahallesi dışındaki bir liseye gitmenin kendisi için daha iyi olacağını düşünen” ve o dönem dış hekimliği fakültesine yerleşmek isteyen Kaya, Eyüp’te sağlık memuru olan teyzesinin başhekimisi aracılığıyla orada bir düz lisede eğitim almıştır:

“Ben istemedim (Şair Abay Konanbay Lisesi’ne gitmeyi). Ya çünkü o zamanki siyasi durumlar, okulun eğitim düzeyi, derecesi falan çok gerideydi. O yüzden ben Gazi dışında okumak istedim liseyi.” [Kaya, ÖM*, 0]

Başından beri üniversiteye gitmek istediğini ifade eden Yeşim ise ortaokul döneminde ulaşım dolayısıyla zorluk çektiği için yakınlardaki bir düz lise araştırdıklarını, diploma puanının düşüklüğü sebebiyle yakın ve Gazi Mahallesi dışındaki düz liselere kayıt yaptıramayınca “ne kadar kötü olabilir ki” diyerek Şair Abay Konanbay Lisesi’ne gitmeye karar verdiğini dile getirmiştir. Yeşim bu konuda “Ama kötüydü.” [Yeşim, YÖ, 0] diyerek düşüncesinde hatalı çıktığını ifade etmiştir.

Bu noktada kısaca Gazi Mahallesi’ndeki en eski lise olan Şair Abay Konanbay Lisesi’nden bahsedilebilir. Bugün anadolu lisesi olarak puanla öğrenci kabul eden bu lise, katılımcıların tamamının lise dönemlerinde diploma notu ile ve ikamet bölgesine göre öğrenci alan düz bir liseydi. Katılımcıların çok büyük bir kısmı söz konusu liseyle ilgili olumsuz değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre katılımcıların neredeyse tamamı Şair Abay Konanbay Lisesi’nde eğitim almayı hiç düşünmemiştir. Bu lisede eğitim görmüş olan tek katılımcı Yeşim buraya “ne kadar kötü olabilir ki” diyerek, bunalıcı bir arayış sürecinin sonucunda kayıt yaptırdıklarını ifade etmiştir. Yeşim buradaki “harala gürele” ortamının onları iyi üniversitelere yerleşmekten alıkoyduğunu dile getirmiştir.

“Yani ne bileyim, her gün kapıda polis vardı, hani kavgalar çok fazla oluyordu. Yani ben çok fazla kavga izledim.” [Yeşim, YÖ, 0]

Bu lise ile ilgili olumsuz beyanlar eğitimin kalitesizliği, *politik hareketlilik* ve sağlığa zararlı madde kullanımı noktaları etrafında toplanmaktadır. Bu beyanlar zaman zaman

yalnızca duyumlara dayanmakla birlikte somut tanıklıklar ve istatistiki bilgiler ile de şekillenebilmektedir.

“Yani her gün kavga oluyordu okulda, gürültü patırtı. Öğrenciler hani, eğitim almak için değil de sanki başka bir şey için gidiyorlardı okula gibi geliyordu bana... Yani bütün örgütler mesela o dönemde okulda şeydi, aktiflerdi. Hani bölünmüştü resmen. İşte ‘sen şundansın, sen bundansın’ gibisinden. O zamanlar öyleydi. Şu an bilmiyorum tabii. Öyle, bundan dolayı okulun hani eğitimi çok düşük derecedeydi. Çok arkadaşım orada okudu. Yani öyle eğlencesine gidip geliyorlardı, bir şey öğrenmek maksatlı değildi.” [Kaya, ÖM*, 0]

Katılımcılara göre bu lisede “serserilik çok fazlaydı, sigara yaygındı, uyuşturucu madde satışı ve bağımlılığı görülüyordu, ortamı belliydi; hoş olmayan, bir kıvılcımda her an patlayabilecek serseri bir ortam vardı, politik zıtlıklar ve terör olayları açıkça boy gösterebiliyordu, burada okuyanların hal ve hareketleri rahatsız ediciydi, buradan gelen haberler pek parlak değildi.” Söz konusu liseyle ilgili bu algı, eğitim alanında çeşitli düzeylerde de olsa belli bir hassasiyeti olan tüm aileleri etkilemiş görünmektedir. Bu durumun lisedeki “kötü” durumu yeniden üretmiş olduğu söylenebilir.

Katılımcıların lise tercihlerinde öne çıkan önemli noktalardan biri *alan* bilgisi görece fazla olan yakınların yönlendirmeleridir. Bu özelliklere sahip olan katılımcıların görece kaliteli eğitim veren, üniversite odaklı ve kentin görece gelişmiş bölgelerindeki liseleri tercih ettikleri gözlenmektedir. Bu noktada ayrıca katılımcıların Gazi Mahallesi’nin dışına çıkma/Gazi Mahallesi’ndeki bir liseye devam etmeme istekleri de etkili olmuştur.

Gazi Mahallesi ve burada yaşayan gençlerin mekânsal deneyimleri üzerine odaklanan bu araştırmada katılımcıların üniversite tercihlerine ilişkin bulgular büyük ölçüde araştırma odağının dışına kalmaktadır. Bununla birlikte araştırma sırasında dikkat çeken bazı noktaların paylaşılması faydalı olacaktır.

Katılımcıların üniversite tercihlerinde göze çarpan ilk nokta “yönlendirilme/yönlendirilmeme” durumudur.²¹ Buna göre katılımcıların önemli bir

²¹ Bu noktada Enes belirgin bir yönlendirme ve bilinçdışılık olmaksızın yaptığı tercihlerle diğer tüm katılımcılardan farklılaşmaktadır.

kısmı tercihlerini birilerinin yönlendirmesiyle yapmıştır. Bu yönlendirmeler yalnızca doğrudan yönlendirme şeklinde gerçekleşmemiş, katılımcıların lise boyunca birtakım yönlendirilmelere tabi tutulmaları da onların üniversite tercihlerinde belirleyici olmuştur. Aynı zamanda katılımcılardan birkaçı üniversite tercihlerinde “iyi yönlendirilmediğini” düşünmekte ve bu konuda şikâyet etmektedir.

Üniversite tercihleri noktasında dikkat çeken ikinci bir nokta bazı katılımcıların birkaç deneme sonrasında bir bölüme yerleşmiş olmalarıdır. Berk, Burak ve Zehra üniversiteye yerleşmek için mezun olduktan sonra bir yıl, Yeşim iki yıl, Murathan ise üç yıl daha hazırlanmıştır. Bir başka deyişle Berk, Burak ve Zehra ikinci, Yeşim üçüncü, Murathan ise dördüncü denemelerinde mezun oldukları bölümlere yerleşmişlerdir. Bahsi geçen bu katılımcılar lisans mezunu, yüksek lisans öğrencisi ya da yüksek lisans mezunu olan katılımcılardır.

3.2.2. Eğitimle İlgili Algılar

Katılımcıların eğitim süreçlerindeki deneyimleri araştırılırken bazı noktalarda ortaklaşan algılara sahip oldukları fark edilmiştir. Bu *ortak* algıların *önemli* bulgular olduğu düşüncesiyle bu başlık altında ele alınması uygun görülmüştür. Buna göre ilk olarak eğitimin katılımcılardan bazılarının “diploma” ile ilişkilendirdiği bir olgu olduğu söylenebilir:

“O ilk üniversiteyi okuyup burada çalışmaya başladıktan sonra dedim ‘tamam yani iyi ki de böyle bir şey yapmışım’... Bakıyorum mesela yani en basitinden, adam ne kadar hani bilgili olursa olsun bir hani şeyine bakıyorlar.. diplomaya bakan oluyor.” [Nihan, ÖM*, 0]

Bununla beraber katılımcıların önemli bir kısmı eğitim ile ilgili *görece kompleks* düşüncelere sahiptirler. Katılımcıların pek çoğu için *eğitim* diplomanın ötesinde bir anlama sahiptir, onlar eğitimi birtakım *toplumsal/sosyomekânsal olgularla* ilişkilendirilmektedir. Bu başlıkta katılımcıların eğitimle ilgili sosyomekânsal değerlendirmelerine yer verilmiştir.

3.2.2.1. “Okuyan Kesim mi, Okumayan Kesim mi”

Katılımcıların bazı değerlendirmelerinde *okuyan-okumayan ayrımı* yaptıkları göze çarpmaktadır. Buna göre eğitim almış insanlarla almamış insanlar katılımcılar tarafından bazı noktalarda farklılıklarına vurgu yapılarak ele alınmaktadır. Bu ayrımı oldukça somut bir şekilde ifade eden Zehra, Gazi Mahallesi’ndeki kafeleri “okuyanların mekânları” ve “okumayanların mekânı” olarak ikiye ayırmaktadır. Zehra “okuyanlar” derken Gazi Mahallesi’ndeki “bilinçli ve sosyalist kesimi”, “okumayanlar” derken “tekstil çalışanlarını” kastetmektedir.

“Ya bu kafeler de kendi içinde ayrılıyor ki.. dediğim gibi yani bir sosyalist ve entelektüel kesimin, bilinçli kesimin gittiği yerler var.. bir de hiç alakası olmayan, hiçbir şeyden anlamayan, sadece işte arkadaşlarıyla takılıp nargile içeceği, tavra atacağı ve ortama gelirse... Yani genelde zaten tekstilde çalışan kesim bunlar, küçümsemek için söylemiyorum. Yine kendileri gibi işte birtakım kızlar gelir de belki, hani pas atarlar, paslaşırlar, yani bu niyetle giden insanlar.” [Zehra, LM, 5]

Zehra “tekstilde çalışan kesimi küçümsemediğini” söylemiş bununla birlikte yine “okumayan kesimi” kastederek söylediği “varoş kesimin” özellikle kadınlar için “rahatsız edici bir taraflarının” olduğunu dile getirmiştir. “Okumuş ve okumamış insanların ufukları ve dünya görüşleri arasında çok farklılık olduğunu” belirten Zehra bir de *bilinçli-bilinçsiz ayrımı* yapmaktadır. Ona göre “tamamı okumuş olmayan” Gazi Mahallesi’ndeki sosyalist kesim “duyarlı ve açık olan, gelenekselci olmayan bilinçli kimselerden” oluşmaktadır. Bununla birlikte o, Gazi Mahallesi’nde “sosyalist savununun özünü tam olarak anlamayan fakat *bilinçli ve sosyalist kesimle* birlikte hareket eden bir bilinçsiz kesimin de var olduğundan” bahsetmiştir. Zehra’nın Gazi Mahallesi’ndeki toplumsal yapıyı okumuş-okumamış ve bilinçli-bilinçsiz ayrımlarıyla anlatırken buna -kendisinin başka bir yerde bahsettiği- “mütedeyyin kesimi” dahil etmemesi dikkat çekicidir. Ona göre Gazi Mahallesi’ndeki mütedeyyin kesim buradaki dokunun aktörleri arasında değildir. Murathan da Zehra’ya benzer şekilde tekstil çalışanlarını küçümsemek istemediğini söylemiş ancak onların “dar ve seviyesiz muhabbetlerini, melankolik hallerini” gördükten sonra eğitim hayatına devam etmeye karar verdiğini belirtmiştir. Somut bir şekilde *okumuş-okumamış* ayrımı yapan bir

diğer katılımcı Burak, kendisini “zorla okutan” babasından bahsettikten sonra şu ifadeleri kullanmıştır:

“Atölyede o pedala basıp işkence çekenler var ya.. onların, hep bu okuyanların çocuklarını gördükten sonra istedikleri geleceğiz biz. Niye, onları görüp imrenmişler, bizi de öyle yaptılar.. kendi ailemiz... Niye, çünkü okumuş, belli düzeye gelmiş, diploması var, kendisini insanlara ispatlaması gerekmeyen.. çünkü ‘artık okumuş, üniversite bitirmiş bu adam’ deyip bir şey diyemedikleri bir yapıya bizi sokmaya çalıştılar aslında. Ben şey diyorum, babamın istediği bir geleceği yaşıyorum şu an.” [Burak, YM, 5]

Mevcut durumda halinden memnun olduğunu da ekleyen Burak, diploması olmasa da kendisini ciddi anlamda yetiştirmiş bir insan olduğundan bahsettiği babasının, kendisine “okumuş insanlara imrendiği için” eğitim aldırıldığını ifade etmiştir. Burak, babasının çok yönlülüğünün “kıymetini” ancak üniversite eğitimini tamamladıktan sonra anladığını, çocukluk ve erken gençlik yıllarında ailelerinde yüksek eğitimli biri olmaması sebebiyle “ezik kaldıklarını” belirtmiştir.

Katılımcılardan önemli bir kısmı eğitim almış olmanın kişileri “düşüncesiz olmaktan, saygısız olmaktan, Gazi Mahallesi’ndeki terörize gruplara katılmaktan koruduğu”, eğitim düzeyi görece yüksek kişilerin “neyin ne derece iyi olacağını bildikleri” görüşlerini paylaşmaktadır.

3.2.2.2. “Gazi’de İyi Eğitimli Çevre Yok”

Katılımcıların önemli bir kısmı Gazi Mahallesi’nde eğitim seviyesinin düşük olduğunu ve bu durumun nitelikli nesiller yetişmesini engellediğini düşünmektedir.

“Yani şimdi Gazi Mahallesi’nin geneline bakıldığında tabii ki çok iyi eğitim alan insanlar var ama çoğunluğu bence çok fazla eğitim alan insanlardan oluşmuyor. Özellikle genç değil, böyle 30 yaşın üstündeki insanlar çok fazla eğitimli insanlar değil. Eğitim, sosyal ilişkiler.. bunlar önemli. Bunlar belki Gazi Mahallesi’ndeki insanlarda yok.” [Enes, YÖ, 0]

Olaylar dolayısıyla “eğitimli insanların” Gazi Mahallesi’ne gelmediğini söyleyen Eylül’e göre “Gazi Mahallesi’ndeki aileler eğitim almış olsalardı ya da çocuklarına eğitim vermiş olsalardı burası biraz daha ilerleyebilirdi.”

“Başka bir semtte okuyor olsanız sizin aileniz belki okumamış olacak ama birlikte yaşadığınız insanların çoğunun aileleri okumuş olacak.” [Zehra, LM, 5]

“Eğitimsiz insanların... Ya şöyle düşün, ben mesela ilkokul mezunuyum, eğitim seviyem belli, kendimi artık kapatmışım, kendimi geliştirmemişim, eğitim dışında da hiçbir araştırmaya girmemişim. Kendime ek bir bilgi.. hani olur ya, sosyal olarak da geliştirmemişim. Kapalı bir kutu olarak kalmışım. Ben çocuğuma ne verebilirim? Hiçbir şey veremem. Dolayısıyla benim çocuğum da bir başkasının çocuğuna bir şey katabilir. O yüzden hani farklı semtler dediğimde hani Nişantaşı’nı, Beşiktaş’ı kastediyorum, daha çok eğitim seviyesi yüksek insanların yaşadığı yerler... Onlar çocuklarına bir şeyler kattığı için çocuklar da arkadaş çevresinde onlara bir şey katacak. Hani burada belki çocuk sokağa çıkacak oynadığında işte örnek veriyorum küfür öğrenecek. Ama başka bir yerde belki de oturup kitap okumayı öğrenecek.” [Çiçek, ÖM, 0]

Görüldüğü üzere katılımcılar Gazi Mahallesi’ndeki düşük eğitim seviyesinin burada yetişen çocukları da algısal düzeyde etkilediğini ve bunun onları eğitim alanından uzak tuttuğunu, birtakım negatif unsurlara *eğilimli* kaldığını düşünmektedir. Murathan’a göre buradaki çocukların “erken yaşta para kazanma ya da fiziksel güce dayalı iktidar elde etme tecrübeleri” de onların bir çeşit özgüven deneyimlemesine ve dolayısıyla “okuma ihtiyacı hissetmemelerine” sebep olmaktadır.

3.2.2.3. “Gazi’den Çıkma” Aracı Olarak Eğitim

Katılımcıların okul seçimleri ve bir süreci kapsayan eğitim tecrübeleri, eğitimin onlar için Gazi Mahallesi’nden “çıkmanın” bir aracı olduğunu göstermektedir.

“Yani sonuçta hayatı bir yerden görmem.. görmeye başlamamız gerekiyor. Yani artık bir adım dışarıya çıkmamız, bulunduğumuz ortamdan farklı yerler görmemiz gerekiyordu.” [Eylül, ÖM, 0]

İlkokulda ve ortaokulda Gazi Mahallesi’nde eğitim almış olan Eylül’ün lisede eğitim göreceği okula nasıl karar verdiklerini anlatırken kullandığı bu ifadeler eğitim mekânının Gazi Mahallesi’nden *çıkma*yı sağlayacak şekilde belirlendiğine işaret etmektedir. Bu, eğitim için Gazi Mahallesi’nin *dışına çıkmak* gerekmesi düşüncesinden farklılık arz eden bir durumdur. Burada söz konusu olan Gazi Mahallesi’nden çıkmak için eğitimin bir araç işlevi görmesidir. Bu durum Eylül’de olduğu gibi bazı katılımcıların bilinçli bir şekilde tercih ettiği bir durumken bazı katılımcılar bu “çıkışı” farkında olmadan yaşamışlardır. Eyüp’teki bir liseye giderek

Gazi Mahallesi dışındaki ilk eğitim tecrübesini yaşayan Çiçek böylece “hayatın var olduğunun” farkına varmıştır:

“O zaman farklı insanların, farklı görüşlerin olduğunu farkına vardım... Liseye başladığımda 14-15 yaşlarımda oluyorum sanırım. Evet, o zamana kadar (Gazi Mahallesi’nin dışını) bilmiyordum... Çünkü o zamana kadar sosyal hayatım sıfırdı, dediğim gibi. Okul-ev, ev-okul modunda olduğum için bilmiyordum. Ama daha sonra çevrem olmaya başladıkça.. bir yerleri gördükten sonra, hayatın var olduğunu gördüm.” [Çiçek, ÖM, 0]

Ailesinin Gazi Mahallesi’nde arkadaş edinmesini istememesi dolayısıyla oldukça kapalı bir çocukluk geçirmiş olan Çiçek, Eyüp’teki lise eğitimi aracılığıyla yeni insanlarla tanışmış, yeni yerler keşfetmiştir. Bu keşfin ancak lisede ve Gazi Mahallesi’nin dışında gerçekleşmiş olması Çiçek’in Gazi Mahallesi’ne “antipati” beslemesinin de bir sebebi olmuştur. İlkokulu Gazi Mahallesi’nde okuduktan sonra Gaziosmanpaşa’daki bir ortaokula devam eden Zehra da bunun bir “mekân değiştirme” olduğunu düşünmektedir:

“Gazi Mahallesi’ndeki yaşantım benim sadece ilkokul 5’e kadar dayanıyor. Ondan sonrasında oradan hep uzaklaştım, hep uzakta kaldım. Dediğim gibi İstiklal’i²² bıraktıktan sonra ben de aslında bir anlamda mekân değiştirmiş oldum.” [Zehra, LM, 5]

Eğitimi yalnızca Gazi Mahallesi’nin değil *tekstil atölyelerinin de dışına çıkma aracı* olarak tecrübe etmiş olan Murathan da Gaziosmanpaşa’daki ortaokul sürecini “her yerden çocuklar gelmeye başlayınca kendisinin gözünü açan” bir dönem olarak tanımlamış, liseyle birlikte “biraz daha sosyalleşip kendisini Gazi dışına atmıştır.”

Katılımcılar için eğitim amacıyla Gazi Mahallesi’nin dışına çıkmış olmak bir “özgüven” kaynağıdır. Onlar kültürel anlamda *dar* buldukları bir alana karşılık gelen Gazi Mahallesi’nden çıkarak “dünyanın buradan ibaret olmadığını” yaşayarak öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada lise eğitimi Gazi Mahallesi’ndeki düz lisede almış olan Yeşim’in deneyimleri dikkat çekicidir. Gazi Mahallesi’nin *gerçek anlamda dışına çıkması* ancak üniversite dönemini bulan Yeşim burada kendisini zenginleştirme ve farklılaşma zemini bulmuştur. “Gazi’nin insanı bir şeylerden geri

²² *İstiklal İlköğretim Okulu*, Zehra’nın ilkokul eğitimini aldığı Gazi Mahallesi’ndeki bir okul.

bıraktığını” söyleyen Yeşim, mülakattan kısa bir süre önce toplu bir buluşma gerçekleştirdikleri lise arkadaşlarının arasında kendisini kültürel farklılıklarından dolayı “rahatsız hissettiğini”, aynı sıralardan geçmelerine rağmen bu denli “farklı sonuçların” olmasının onu üzdüğünü söylemiş ve hatta onlara “Gazi Mahallesi’nden çıkmayıp her şeyi buradan ibaret sandıkları” için kızmıştır. Yeşim, eğer üniversiteyle birlikte Gazi Mahallesi’nden çıkmamış olsaydı kendisinin de onlar gibi olacağını düşünmektedir:

“Sürekli aynı insanlarla bulunduğunda sürekli aynı şeyleri öğreniyorsun... Gazi’nin dışına çıkan insanlarda öyle bir şey olmuyor mesela... Zaten adam bu kafede²³ de gelir oturur seninle muhabbet eder, başka kafede de gider muhabbet eder ama kendini geliştirebilir hani çünkü fazla ortam görüyor. Ben şeyden bahsediyorum galiba hani Gazi’den çıkmamış, Gazi’den çıkmamayı kendine amaç edinmiş, burada yaşamayı amaç edinmiş insan kendini bir süre sonra her şeyi buradan ibaret sanıyor... Hani üniversiteye gitmeyip, hani sadece burada.. hani o noktada bitirebilirdim.. ve o zaman çok fazla şey öğrenmeyecektim. Hani her şey buradan ibaret sanacaktım.” [Yeşim, YÖ, 0]

Yeşim’in deneyimlerinde oldukça net bir şekilde gözlemlenebildiği gibi eğitim, Gazi Mahallesi’nden *çıkma* için oldukça işlevsel bir araçtır. Eğitim alınan okulun Gazi Mahallesi’nin dışında ve kentin farklı sosyomekânsal niteliklere sahip bir bölgesinde olması, katılımcılar için mekânsal, kültürel ve toplumsal farklılıklarla karşılaşma ve hatta bu farklılıkları benimseme -bazı katılımcılar için bu benimseme, birtakım adaptasyon sorunlarını beraberinde getiren bir süreçtir- aracı olmuştur. Bu sebeple *Gazi Mahallesi’nden çıkma* çok boyutlu bir ilişkilene süreci olarak anlaşılmalıdır. Eğitim süreçleri -ve özellikle eğitim mekânları- bu *çıkış* üzerinde belirleyici olmuş, kenti deneyimleme noktasında katılımcıların pratiklerini şekillendirmiştir. Bu noktada katılımcıların eğitim süreçlerinde karşılaştıkları zorluklardan bahsedilebilir. Zira katılımcıların bu anlamda yaşadıkları zorlukların genel itibarıyla Gazi Mahallesi’nden *çıkma*, *çıkma*ya *çalışma* ya da *çıkamamak* ile ilgili olduğu söylenebilir.

3.2.3.Eğitim Süreçlerinde Karşılaşılan Zorluklar

Katılımcıların eğitim süreçlerinde karşılaştıkları zorlukların bir kısmı onların Gazi Mahallesi’nde yaşamış, büyümüş ya da eğitim almış; Gazi Mahallesi’nden *çıkamamış*,

²³ Mülakatın gerçekleştirildiği Gazi Mahallesi’ndeki bir kafeyi kastetmektedir.

çıkmaya çalışmış -ve en nihayetinde- *çıkılmış* olmalarıyla ilişkili olduğu için bunlardan bahsetmekte yarar görünmektedir. Burada lise eğitimini Gazi Mahallesi’nde alan tek katılımcı Yeşim’in yaşadığı ve diğer katılımcılara kıyasla Yeşim’de oldukça açık bir şekilde gözlenebilen *kültürel mesafe* kaynaklı zorluklardan bahsetmek yerinde olacaktır.

“Ben üniversiteye geçtiğimde bunu fark ettim. Hani böyle çok yönlü olmadığımı fark ettim. Hani üniversiteye girdiğimde bende böyle bir anda şey oldu.. hani ‘her şeyi öğrenmeliyim’ şeklinde oldu. Hani böyle sosyal anlamda.. burada okuduğumda biraz daha böyle.. yani bilmiyorum herkes için öyle mi de. Biraz daha sanki alt seviyelerde kalıyorsun. Çünkü daha böyle çok şey görmüyorsun, mesela ben bakıyordum.. mesela hani en basitinden söylüyorum, mesela klasik vardır, üniversiteye gittiğinde herkes dizilerden, filmlerden söz eder falan böyle. İşte ‘şuraya gittim’, ‘buraya gittim’ falan.. bakıyorum ben öyle değilim. Bende öyle bir şey yoktu, o kadar geniş bir algı yoktu.. hani onu fark ettim mesela. O çok ilgimi çekmişti benim. Bir de kendi ortamıma baktığımda gerçekten ortam hani.. ortam etkiliyor sonuçta, ne kadar etkilemiyor desek de sonuçta etkileniyorsun, bireysel olarak bir kalıyorsun etkisinde. Bakıyorum mesela ortam böyle, ne bileyim, mesela bir İngilizce müzik dinlemeye.. hani o tarz şeyler.. böyle çok bana göre biraz o konuda hani eksikti. Hani benim okuduğum yerlerdeki insanlar (ön ayak olmuyordu) hani.. ya bende aynı şekilde hani, ben de ön ayak olmuyordum. Çünkü ya öyle bir algı yoktu. Üniversiteye geldiğimde bende o yüzden deli bir her şeyi öğrenme, şey anlamında.. sosyal anlamda eksik kaldığım noktaları tamamlama işte, ne bileyim, gitmediğim yerlere gitme şeklinde.. böyle acayip bir dönem oldu. Aslında çok güzeldi. Hani çok fazla şey kattı bana. Ama düşünüyorum ben mesela ben de o kişilerden biri olabilirdim.” [Yeşim, YÖ, 0]

Kültürel alana dair “eksikliklerini” Gazi Mahallesi’ndeki okullara gitmiş olmasıyla ilişkilendiren Yeşim, bunu “*bizde her şey halaya bağlanırdı, abartmıyorum*” diyerek somutlaştırmaktadır. İngilizce müzik dinlememiş, *yeterince* dizi ya da film izlememiş, gezilmesi *gereken* yerleri gezmemiş olmak Yeşim için tamamlanması gereken eksikliklerdi ve o, bunu üniversitede çok farklı yerlerden bir araya gelen arkadaşları aracılığıyla fark etmiştir. Gazi Mahallesi’nin burada yaşayanları “bir şeylerden geri bıraktığını” düşünen Yeşim, kendisinin de hep “geriden gittiğini” söylemiştir:

“Belki hani bir şeyleri zamanında yapmamak. Ben de mesela hep geriden gelmişimdir. Bir şey oldu, bir şey olmuştu mesela.. ben onu hani bir yıl sonra yapmışımdır mesela. Hiç aynı anda ilerlememişimdir mesela, hep böyle geriden gelmişimdir mesela. Hani onu biliyorum ama hani sonuçta (üniversiteyle birlikte) bir algı açılmış ve ben devam etmişim.” [Yeşim, YÖ, 0]

Ekonomik olarak görece iyi imkanlara sahip olduğunu ifade eden Burak, yedinci sınıfta gittiği Eyüp'teki okuldaki “memur çocuklarının” seviyesine yetişemediğini belirtmiştir:

“Benim mesela on yaşında cep telefonum vardı, o dönem belki büyüklerin bile yoktu ama Eyüp'e gittiğim zaman yetişemediğimi fark ettim onların ekonomik seviyesine.. ben onu aşamadım mesela, hâlâ daha da onu aşamamışım, önümde bir duvar var ve onu aşamıyorum gibi düşünüyorum.” [Burak, YM, 5]

Orada hep memur çocuklarının olduğunu söyleyen Burak “babası maaşını dolarla alan bir konsolos çocuğundan” bahsederken “*O derece yani, öyle şeyler gördüm.*” ifadeleriyle *neredeyse hâlâ taze olan şaşkınlığını* dile getirmektedir. Gazi Mahallesi'ndeki ortaokulunda en başarılı öğrenci olduğunu belirten Sırma da bu dönem gittiği Gaziosmanpaşa'daki dershanede “kendisinden daha iyilerinin de olduğunu fark edince hayal kırıklığına uğradığını” söylemiştir. Sırma aynı zamanda üniversitede vakıf üniversitesine gidince²⁴ akademik başarısı ne kadar iyi olursa olsun *birilerine yetişemeyeceğini* fark etmiştir:

“Üniversitede zaten özel okulda okudum. Özel okulda okumak çok farklı bir deneyim, çok büyük alanda ve seninle aynı kulvarda hiçbir zaman yarışmamış insanlarla aynı hayatta olduğunun farkına varıyorsun, bu çok değişik bir deneyim. Mesela senin belki bir ömür çalışıp kazanamayacağın parayla çocuklar okuyorlar. Sırf okumuyorlar, arabaları var, evleri var, üstlerinde arsaları var, yatları var, katları var.. örnek veriyorum hani. Bir de o dönem şey dizisi falan vardı, Feriha dizisi. Diyoruz ki ‘hakikaten varmış bunlar, şaka değilmiş ya’ falan. O çok değişik bir duygu.” [Sırma, LM*, 5]

Çevresinde ve ailesinde kendisini “eğitim hayatına teşvik edecek hiçbir şeyin bulunmadığını” söyleyen Murathan “özel bir çalışma ortamının olmadığını, yerde ya da sehpa da çalıştığını, babasının kendisine verdiği ağır dini kitapların onu kitap okumaktan soğuttuğunu, ilkokulda öğretmenlerinin verdiği araştırma ödevlerini ansiklopedileri olmadığı için yapamadığını, evlerinde dört işlemden fazlasını bilen hiç kimse olmadığı için ödevlerinde yardım alamadığını” anlatmıştır. Kendisinin yaşadığı bu sıkıntıları Gazi Mahallesi'ndeki genel durumla eşleştiren Murathan, bu sebeple

²⁴ Sırma üniversitede tam burslu olarak eğitim almıştır.

bugün geldiği noktada mahallede gençleri eğitime teşvik edecek, sosyal faaliyet alanları oluşturacak birtakım uygulamalar gerçekleştirme arzusundadır.

“Ailemin bakış açısı mesela.. çevrede hiç okuyup bir yerlere gelen olmadığı için annem de böyle etraftan duyduğunda, haberlerde gördüğünde.. üniversite mezunları işsiz güçsüz, şey yapıyor. Annem bana şu.. ben üniversitede vize ve final haftalarında sabahlara kadar ders çalışıyordum, annem bana şu cümleyi kuruyordu hep ‘Oğlum ne gerek vardı kendini bu kadar yoruyorsun, sen de aşağıda makina pedalı.. bir pedala basar ekmeğini kazanırdın.’ derdi. Yani öyle bir şey vardı, bakış açısı hani. Gerçekten bir şey olacağına inanmıyordu.” [Murathan, LM, 0]

Çevresinde eğitim alanında başarı göstermiş herhangi birinin olmamasının annesinin kendisinin bu alandaki geleceği hakkındaki inançları üzerinde belirleyiciliğini ifade eden Murathan, annesinin, kendisinin kötülüğünü düşünmediğini ve fakat “gördükleri” dolayısıyla onu daha iyi olacağına inandığı bir başka alana yönlendirdiğini dile getirmiştir. Murathan ortaokul ve lisede hiç başarılı bir öğrenci olmadığını, lise sonrası çalıştığı atölye ortamından kurtulmak için çok çabalayarak üç yıl sonunda İstanbul’da bir lisans bölümüne yerleşmeyi başardığını, bunu ancak dışarıda gördüklerini kendi kendine harmanlayarak uzun sürede gerçekleştirdiğini söylemiştir. “Akıl alabileceği kimse olmadığı için kendi çabalarıyla ancak belli bir yere kadar gelebildiğini” belirten Çiçek, daha en baştan kaybetmiş olduğunu hissederek özgüven sorunu yaşadığını ifade etmiştir:

“Yani üniversite sınavına giriyorsunuz, bir sürü insanla yarışıyorsunuz ama ben yapabileceğim şeyi biliyorum, puanım belli benim. Kendime o yüzden özgüvenim de birazcık düşüyor, özgüvenim biraz eksik gibi (iç çekerek gülümsüyor).” [Çiçek, ÖM, 0]

Vakıf üniversitesinde ön lisans eğitimi almış olan Çiçek, okuldaki öğrencilerin kendisine göre “çok uçuk” olmaları sebebiyle orada arkadaşlık kuramadığını söylemiştir. Lisede Gazi Mahallesi’nin dışına çıkması gerektiğinin farkında olduğunu söyleyen Eylül’ün Küçükköy’deki bir lisede eğitim gördüğü belirtilmişti. “Gazi Mahallesi’nin dışının ancak Küçükköy olduğunu” dile getiren Eylül bu durumdan şikayetçidir:

“Eyüp’te otursaydım (lise için) Fatih’e giderdim, o lisede okumazdım, o lisede okumayınca o üniversitede okumazdım, şu an kasiyerlik yapmazdım.” [Eylül, ÖM, 0]

Tüm bunlara ek olarak Murathan, Nihan, Zehra, Burak, Melek, Kaya, Yeşim ve Çiçek ailelerin “okuyan ilk kişi” olmaktan kaynaklanan zorluklardan bahsetmiş ve katılımcıların bir kısmı ulaşım ile ilgili sorunlar yaşadığını söylemişlerdir. Ancak katılımcıların eğitim süreçlerinde esasen Gazi Mahallesi’nde büyümüş, yaşamış, yaşıyor olmaktan ileri gelen zorluklar yaşadıkları söylenebilir. Bu zorluklar Gazi Mahallesi’nin kente olan *sosyomekânsal uzaklığıyla* açıklanabilir. Zira Gazi Mahallesi’nde kente kıyasla *yeterince* sosyokültürel imkân, kent ortalamasına yakın bir toplumsal profil ve *kentin zenginliğine yetişme* fırsatı sunacak mekânlar bulunmamaktadır.

3.3. Katılımcıların Mekânsal Deneyimleri

Katılımcıların eğitim deneyimlerinin -çalışmanın kapsamının içerisinde kalınarak- ele alınmasının ardından mekânsal deneyimleri incelenmiştir. Bu başlık altında katılımcıların deneyimleri öncelikle eğitim süreçleriyle paralel bir değerlendirme yapmaya imkân vermesi açısından eğitim dönemleri özelinde kategorilendirilerek ele alınmıştır. Ardından katılımcıların günümüzdeki mekânsal pratikleri gözden geçirilmiş, kentin ve Gazi Mahallesi’nin katılımcılar nezdindeki bazı mekânsal özellikleri üzerinde durulmuştur.

3.3.1. İlkokul Dönemi Mekânsal Deneyimler

Katılımcıların ilkokul dönemindeki mekânsal deneyimleri büyük ölçüde “sokaklara” dayanmaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmı sokaklarda oynanabilecek bütün oyunları oynamışlardır:

“Aklımıza gelebilecek her ne oyun varsa, bu mahallede her dönemde ne varsa ben hepsini yaptım. Misket oynadım, taso oynadım, bu sporcu kâğıtları vardı.. oynadım, sokakta arkadaşlarımla saklambaç oynadım. Kavga ettim. Top oynadım. Yani bu ilkokul dönemi bunların hepsini yaptım.” [Murathan, LM, 0]

Berk, Kaya, Nihan ve Eylül de bu dönem sokaklarda türlü oyunlar oynamış, zamanlarının önemli bir kısmını burada geçirmiştir. Sırma “ukala bir çocuk olduğunu,

kimseyi beğenmediğini, kimsenin de onunla arkadaş olmadığını” belirtmiş, ilkokul döneminde “ev ve okul dışında bir hayatı olmadığını” söylemiştir. Çiçek ise annesinin Gazi Mahallesi’nde arkadaş edinmemesini istemesi sebebiyle bu tür bir deneyime sahip değildir. Her ne kadar ikinci ve üçüncü sınıfta sokakta futbol oynamışsa da Enes’in “korumacı annesi onun dışarıya çıkmasına izin vermemiş”, bu sebeple o da mahallede arkadaş edinmemiştir. Kitaplara ve yazmaya meraklı olduğunu belirten Zehra da sokaklarda vakit geçirmemiş olan katılımcılardandır. Bununla birlikte Zehra, bayramlarda kendi iş yerlerinde çalışan “ablalarla dörtyola²⁵ çıkıp, hiçbir şey yapmadan geri döndüklerini” de söylemiştir.

Genel olarak bu dönemde Gazi Mahallesi’nde ya da Gazi Mahallesi dışında katılımcılar için ev, okul ve sokak dışında geçen belirgin ve pratik haline dönüşmüş mekânsal deneyimlerden bahsetmek zordur. Bununla birlikte bazı katılımcıların dikkat çeken deneyimlerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Söz gelimi Berk ve Murathan ilkokul dönemlerinde babalarının işleri dolayısıyla Eminönü ve Beyazıt çevresine sık sık gitmiş, erken yaşlarda burayı tanımışlardır. Berk, her cumartesi babasıyla gittiği Kumkapı’da çok sayıda kişiyle tanışmış, burada ikinci bir arkadaş çevresi edinmiştir. Babasının iş yerinin yakınındaki bir otelde çalışan Rus bir kadının oğluyla aynı dili konuşmadan yaptıkları arkadaşlık, Berk’in o döneme ait deneyimleri arasında en net hatırladığı şeylerdendir. Berk o dönem teyzesini etkisiyle kitap okumaya başladığını fakat hiç film izlemediğini de belirtmiştir. Murathan Mahmutpaşa’ya sık sık gitmesinin yanı sıra Gazi Mahallesi’nde de neredeyse her yere gittiğinden, zaman zaman babasının tekstil atölyesinde çalıştığından, okul bahçesinde ya da sokaklarda sık sık futbol oynadığından ve baraja yüzmeye gittiğinden bahsetmiştir.

İlkokulu Gazi Mahallesi dışında okuyan Enes ilk tiyatro izleme deneyimini anaokulunda olmakla beraber ilkokul öğretmenlerinin zaman zaman onları tiyatroya ya da sinemaya ve her dönem iki-üç kere Cağaloğlu’na kitap almaya götürdüğünü anlatmıştır. Aynı zamanda bu dönemde ailesiyle de tiyatroya ve sinemaya gittiklerini, her hafta sonu gezmeye çıktıklarını ve Güneşli’deki bir giyim mağazasında²⁶ alışveriş

²⁵ Gazi Mahallesi’nin merkezi sayılabilecek bir cadde kesişim noktası.

²⁶ O dönemde bu mağazadan giyim alışverişi yapmanın bir orta sınıf alışkanlığı olduğu ve bu açıdan bu pratiğin sembolik bir anlamı olduğu söylenebilir.

yaptıklarını söylemiştir. Zehra da ilkokul döneminde babasının kendilerini sinemaya, amcasının ise tiyatroya götürdüğünü dile getirmiş, Yeşim halasının kendilerini “arada toplayıp” sinemaya götürdüğünü ve ailecek oradaki oyuncaklar için Gaziosmanpaşa’daki Mass Plaza’ya gittiklerini anlatmış, babasının ailesini Feza Sineması’nda film izlemeye ve Reşat Nuri Sahnesi’nde tiyatroya götürdüğünü söyleyen Burak bunun dikkat çekiciliğine vurgu yapmıştır:

“Ben Gazi’de benim arkadaşlarımdan ‘tiyatroya gittik’ diyen duymadım. Babam bizi çıkarırdı o yıllarda.” [Burak, YM, 5]

Bugünlerde zaman zaman tiyatroya giden Murathan ise ailesinin bu konuda ilkokul dönemindeki tutumunu şöyle dile getirmiştir:

“Okulda düzenlenen tiyatrolar vardı. Ona bile aile şey derdi mesela, cüzi bir para olur genelde ama o ne derdi ‘para tuzağı’ derdi, göndermek istemezlerdi. Yani ailemin mesela tiyatroya bakış açısı odur yani.” [Murathan, LM, 0]

O dönem “maddi sıkıntı çektiklerini” belirten Murathan, ailesiyle birlikte yazın gidilen piknikler ya da deniz gezileri dışında bir aktiviteleri olmadığını dile getirmiştir. Katılımcıların önemli bir kısmının ilkokul dönemine ait mekânsal deneyimlerinin Gazi Mahallesi sınırlarını aşmadığı söylenebilir. Bununla birlikte bazı katılımcıların bu dönemde kenti deneyimlemeye başladığı gözlenmektedir. Bu noktada aile bireylerinin ve akrabaların önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Katılımcılardan bazıları ilkokul döneminde sinemayı ve/veya tiyatroyu deneyimlemiş olmalarıyla hem diğer katılımcılardan hem de o dönemde mahalledeki yaşlılarından ayrılmaktadır.

3.3.2. Ortaokul Dönemi Mekânsal Deneyimler

Katılımcıların önemli bir kısmı için ortaokul yılları Gazi Mahallesi’nin dışındaki bazı yerlere toplu taşıma araçları ile “tek başlarına” gittikleri, kenti deneyimlemeye ilk adımları attıkları böylece özgüven kazandıkları, özgür hissettikleri dönemdir. Her ne kadar bazı katılımcılar ortaokul döneminde de anlamlı bir mekânsal deneyime sahip olmasa da özellikle bu dönemde eğitim amacıyla Gazi Mahallesi’nin dışına çıkmış

olan katılımcılar, farklı semtleri tek başlarına ya da arkadaşlarıyla deneyimlemiş; buralarda ilk sinemaya, tiyatroya ve kafeye gitme deneyimlerini yaşamıştır.

“Kendimi biraz daha aşmaya o zamanlar (ortaokul döneminde) başladım, daha sosyal olmaya, ne bileyim, sinemaya gitmeye o zamanlar (başladım).” [Murathan, LM, 0]

Babasının kendisini altıncı sınıfta tek başına Mahmutpaşa’ya gönderiyor olmasını önemli bir özgüven aracı olarak nitelendiren Murathan ortaokul dönemini kapsayan süreçte kenti en geniş şekilde deneyimleyen katılımcıdır. “Ortaokul itibariyle birçok yere açılabilildiğini” söyleyen Murathan, eski İstanbul’un “keyfini” sürmeye bu dönem başlamış, “kafeye gidip oturma kültürü” edinmiş, arkadaşlarıyla çay bahçelerinde oturmuş, ilk defa sinemaya arkadaşlarıyla Mass Plaza’da gitmiş, Alibeyköy’e, Sultançiftliği’ne, Bayrampaşa’ya tek başına gitmiştir. Ayrıca yedinci sınıfta ilk defa ailesinden gizli okuldan kaçarak arkadaşlarıyla Edirnekapi’dan otobüs aktarması ile Mecidiyeköy’de Galatasaray maçı izlemeye gitmiş olan Murathan bu deneyimini büyük bir heyecanla anlatmış “sosyalleşmeye ilk bu tarz şeylerle başladığımı” söylemiştir. Pek çok tanıdığının “müptelası” olduğunu söylediği Gazi Mahallesi’ndeki bilardo salonuna bu dönemde gitmeye başlayan Murathan, ortaokuldaki arkadaşlarıyla bilardo oynamak için Küçükköy ve Gaziosmanpaşa çevresindeki salonlara da gitmiştir.

“Yedinci sınıfın ilk döneminde ben zaten (Gaziosmanpaşa’da) dershaneye başlamıştım. Hatta yedinci sınıfın ilk döneminde hafta içi akşam gidiyordum dershaneye.. yani çocuksun, akşam dışarı çıkabiliyorsun. Bu çok büyük bir özgürlük aslında. Aslında hiçbir şey yapmıyorsun ama o çantayla karanlıkta minibüse binmek bile bir özgüvendi.” [Sırma, LM*, 5]

Altıncı sınıfta Gazi Mahallesi’ndeki ortaokulunun kursu dışında Gazi Mahallesi’nde bir yere gitmediğini söyleyen Sırma yedinci sınıfta gittiği Gaziosmanpaşa’daki dershanede arkadaşlar edindiğini, onlarla birlikte Bayrampaşa’daki bir AVM’ye ve Eyüp sahiline gidip vakit geçirdiklerini ifade etmiştir.

Bu dönemde Burak ilk defa yalnız başına Laleli’ye gitmeye başlamış; Zehra zaman zaman arkadaşlarıyla Eyüp’te vakit geçirmiş, bir kere Taksim’e gitmiştir. Ortaokul

zamanı okula gitmek için tek başına otobüse, minibüse binmeye başlayınca pek çok yere kendi başına gitmeye başladığını söyleyen Zehra ilk tek başına sinemaya gitme deneyiminin de bu döneme ait olduğunu belirtmiş ancak semt olarak Gaziosmanpaşa dışındaki yerlere tek başına gitmediğini eklemiştir. Ortaokul döneminde Gaziosmanpaşa'daki bir okula giden Yeşim de bu dönem tek başına minibüs kullanmaya başlamış, birkaç kez Gaziosmanpaşa'daki bir kütüphaneye gitmiş ancak bunun dışında anlamlı sayılabilecek bir mekânsal deneyimini anımsayamamıştır.

Babasının Kumkapı'daki iş yerine otobüs kullanarak tek başına gitmeye ortaokul döneminde başladığını söyleyen Berk, “böyle şeyler yapmaya çok erken yaşlarda başlamasını bir kazanım” olarak tanımlamaktadır. Bu dönem Gazi Mahallesi'nde çok vakit geçirmediğini dile getiren Berk teyzesinin teşvikiyle “ağır romanlar” okumaya başlamıştır.

Ortaokul döneminde “sosyoekonomik durumlarından dolayı çok fazla sosyal bir yaşantısı olmadığını” söyleyen Kaya bu dönemde daha çok top oynamak, baraja yüzmeye gitmek, evde arkadaşlarıyla oyun oynamak suretiyle Gazi Mahallesi'nde vakit geçirdiğini ifade etmiştir. Kaya yüzmeyi barajda öğrenmiş, zaman zaman arkadaşlarıyla Mass Plaza'daki sinemaya gitmiştir.

Rami'deki okuluna servisle giden Enes, altıncı sınıfta hafta sonları yine okulunun basketbol kursuna ve etüt çalışmalarına katılmış, Sultançiftliği'ndeki yüzme kursuna gitmiştir. Enes'in bunların dışında Gazi Mahallesi'nde ya da farklı bir yerde anlamlı bir deneyimi olmamıştır.

Nihan “ortaokul döneminde pek fazla bir değişiklik olmadığını” belirtmiş, arkadaşlarıyla “binde bir” Gaziosmanpaşa'daki kafelere gittiğini söylemiş, bu kafelerle ilgili birkaç kez “normal, herkesin gidebileceği, aile ortamı” vurgusunu yapmıştır. Benzer şekilde Eylül ve Çiçek'in de bu dönem Gazi Mahallesi'nde ya da mahalle dışında anlamlı bir deneyimi olmamıştır.

Katılımcılardan özellikle ortaokulda Gazi Mahallesi dışındaki bir okula toplu taşıma aracı ile devam etmiş olanların, bu dönemde kenti deneyimleme adına önemli adımlar attığı söylenebilir. Bu dönem katılımcıların hem kentin değişik bölgelerini ebeveynler olmaksızın deneyimledikleri hem de sinema salonu, tiyatro sahnesi, kafe, bilardo

salonu gibi çeşitli kentsel mekânlarda vakit geçirmeye başladıkları dönem olmuştur. Ortaokulda Gazi Mahallesi'ndeki okuluna gitmeye devam eden katılımcıların ise bu dönemde kenti görece az deneyimledikleri ve vakit geçirdikleri kentsel mekânların çeşitlenmediği gözlenmiştir.

3.3.3. Lise Dönemi Mekânsal Deneyimler

Lise dönemi deneyimlerine bakıldığında katılımcıların önemli bir kısmının deneyimlerinde *mekânsal bir yayılma* göze çarpmaktadır. Buna göre katılımcılar hem İstanbul semtlerini daha geniş bir düzlemde ve düzeyde deneyimlemiş hem de vakit geçirdikleri kentsel mekânlar çeşitlenmiştir. Bu noktada bazı katılımcılar özellikle öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki lise eğitimini Fatih'teki bir anadolu lisesinde alan Sırma'dır.

“Lisede bir de anadolu lisesi olması dolayısıyla mahalleden çocuklar yoktu, hepimiz ayrı ilçelerdendik. Bir arkadaşım Başakşehir'de otururken diğeri Zeytinburnu'nda, diğeri Fatih'te... Bir de şey.. lisem de uzak olduğu için 'otobüse bineyim', 'şuradan şuraya binsem olur mu' falan.. o bende şey oluşturmuştu, İstanbul'un neresine gidersem gideyim yolu bulabilirim zaten... Bir de okulun lokasyonu çok etkiliydi. Mesela okuldan bir saat erken çıkarsam Kadıköy'e ya da Kadıköy'den Üsküdar'a geçebiliyordum. O benim için şeydi (kolaylaşmıştı).. o vapuru görüyor olmak.. çünkü daha önce hiç tramvaya binmemiştim ya da ne bileyim vapurla çok fazla seyahat yapmıyordum ama o benim için klasik olmuştu. 'Hemen karşıya geçip gelebilirim, şöyle yapabilirim, böyle yapabilirim' diye.” [Sırma, LM*, 5]

Farklı ilçelerden gelen arkadaşlarının olması ve Anadolu yakasında oturan bir erkek arkadaşının olması sayesinde Alibeyköy, Eminönü, Bakırköy, Büyükçekmece, Zeytinburnu, Kadıköy, Üsküdar, Beykoz, Arnavutköy, Ümraniye, Sarıyer, Maslak, Ortaköy gibi İstanbul'un pek çok yerini lise döneminde tanımış olan Sırma, gittiği lisenin görece uzak olmasının onda bir cesaret oluşturduğundan bahsetmiştir. Alışverişini “marka takıntısı olmadığı için” Gaziosmanpaşa'da yaptığını belirten Sırma, İstanbul'un çok çeşitli yerlerini gezmiş olmasına rağmen Sultançiftliği ve Esenler'e o dönem gitmediğini, başkalarından duyduğu mekânlara gidip “kalite kontrolcülük” yapmaktan hoşlandığını ifade etmiştir.

Lise döneminde okuldan kalan zamanlarda özel halk otobüslerinde muavinlik yapmış olan Berk bu sayede Avrupa yakasındaki tüm ilçeleri deneyimleme fırsatı bulduğunu

dile getirmiştir. Kadıköy'ü de bu sayede gezme imkânı bulmuş olan Berk, güzergahlarındaki ilçelerde bulunmaktan öte otobüs seferleri arasındaki vakitte buraları gezme fırsatı bulmuştur. En çok kitap okuduğu dönemin lise dönemi olduğunu belirten Berk, bu dönemde ilk kez Taksim'e ailesiyle gittiğini, ilk kez sinemaya arkadaşlarıyla gittiğini, ilk kez tiyatroya bir akrabalarıyla gittiğini dile getirmiştir. Bu dönemde zaman zaman arkadaşlarıyla bilardo salonlarında bilardo oynadıklarını söyleyen Berk, sık sık Yeşilpınar'daki oyun salonlarında konsol oyunları oynamaya gittiklerini, Tophane'deki nargile kafelerde uzun vakit geçirdiklerini ifade etmiştir. Ortaokuldaki arkadaşlarıyla bu dönemde “kapı önlerinde oturup yaşlılar gibi sohbet ettiklerini” belirten Berk, Gazi Mahallesi'ndeki internet kafelere gidip MSN üzerinden sohbetler gerçekleştirdiğini, bu kafelerin sahipleriyle hâlâ selamlaştıklarını da anlatmıştır.

Ortaokul döneminde İstanbul'u deneyimleme adına önemli adımlar atmış olan Murathan lise döneminde sık sık buradaki bir lisede eğitim alan arkadaşı dolayısıyla Bayrampaşa'da bulunduğunu belirtmiştir. Katılımcıların önemli bir kısmı gibi ilk defa Taksim'i gördüğü dönem lise dönemi olan Murathan burayı çok ilginç bulduklarını, abisine ve arkadaşlarına bu deneyimlerini heyecanla anlattıklarını dile getirmiştir:

“Taksim'e de ilk lisede gittim. Tek gittim. Tek derken bir bayramdı. Otobüsler bedava, arkadaşımınla geziyoruz. Böyle indi bindi, indi bindi giderken Taksim'i görmüştük. İlk İstiklal Caddesi'ni gördüğümüzde ‘burası mı, orası mı’ diye böyle kendi kendimize şey yapmıştık... Çok ilginç gelmişti. Çok farklı gelmişti bana. Yani televizyondan görüyorsun hep, televizyondan gördüğün bir yer.. böyle duyuyorsun, sanki böyle hep böyle üst sınıf insanların gittiği bir yermiş gibi. O zamanlar ona benzer hiçbir yer (görmemişim).. yani bir Gaziosmanpaşa'da Bağlarbaşı Caddesi vardı... Tuhaf gelmişti o zaman. Hatta geldim mi akşam anlatıyordum abime, arkadaşlarıma ‘İstiklal Caddesi’ne gittik, baya iyiydi, şöyleydi, böyleydi’ diye anlatıyorduk yani.” [Murathan, LM, 0]

Lise döneminde Taksim ve Beşiktaş'a nadir de olsa arkadaşlarıyla gittiğini dile getiren Enes, okul çıkışlarında vakit geçirmek için Cevahir AVM'ye, İstinye Park AVM'ye ve deniz havası almak, halı saha maçları yapmak için Tarabya sahiline, İstinye sahiline ve Arnavutköy sahiline sık sık gittiklerini söylemiştir.

Lise eğitimlerini Eyüp'te almış olan Kaya ve Çiçek bu dönemde arkadaşlarıyla sık sık Eyüp'te vakit geçirmişlerdir. İlkokul ve ortaokulda ailesinin korumacı tavrı dolayısıyla

“hiçbir yere gidemeyen” Çiçek, değişen arkadaş çevresinin kendisine ve ailesine güven vermesi sayesinde lise döneminde kenti deneyimlemeye başlamıştır. Eyüp’te arkadaşlarıyla devamlı gittiği kafenin yanı sıra yine lisedeki arkadaşlarıyla Taksim’e, Beşiktaş sahile giden, oradaki bir kafede vakit geçiren Çiçek Eyüp sahilde piknik yaptıklarını, buradaki basketbol sahasında basketbol oynadıklarını dile getirmiştir. Çiçek “Gazi Mahallesi’ni hiç bilmemesine rağmen Eyüp’ü çok iyi bildiğini” söylemiştir. Kaya da bu dönemde sık sık Eyüp Pierre Loti tepesine çıktıklarını, Eyüp’ün içindeki kafelerde vakit geçirdiklerini, zaman zaman sinemaya, nadiren Eminönü’ne gittiklerini söylemiş; vakitlerini “eğlenmek, top oynamak” için kullandıklarını belirtmiştir.

Lise eğitimini Gazi Mahallesi’nde ya da mahalleye çok yakın okullarda almış olan Selma, Yeşim, Nihan, Zehra ve Eylül kenti deneyimleme adına lise döneminde dikkate değer bir çerçeve sunmamışlardır. Selma lisedeki arkadaşlarıyla “genellikle Gazi Parkı’nda buluşup kola ve çekirdek eşliğinde sohbet ettiklerini”, birbirleriyle ev buluşmaları yaptıklarını söylemiş, nadiren kafeye gidecek olduklarında Gazi Mahallesi’ne kıyasla daha rahat edeceklerini düşündükleri Eyüp çevresini tercih ettiklerini ve okulla ilgili araç-gereç alışverişi için Gaziosmanpaşa’ya gittiklerini söylemiştir. İlk tiyatroya Taksim’e kuzenleriyle bu dönemde gittiğini söyleyen Yeşim, lise arkadaşlarıyla birbirlerinin evlerine, birkaç kez Gazi Parkı’na, piknik için Belgrat Ormanı’na ve Büyükkada’ya gittiklerini söylemiş; lise sonrasında Gaziosmanpaşa’daki bir dershaneye gittiği dönemde dersane arkadaşlarıyla buradaki kafelerde bulunduklarını ve Forum İstanbul AVM’ye gittiklerini dile getirmiştir. Okul voleybol takımında olduğu için zamanının büyük kısmını voleybol oynayarak geçirdiğini belirten Nihan ise yine arkadaşlarıyla birbirlerinin evlerine gidip geldiklerini söylemiş, birkaç kez Bayrampaşa’daki lunaparka gittiklerini ifade etmiştir.

Zehra bu dönemde resim öğretmeniyle çeşitli resim sergilerine gitmiş, ancak “çevre yerler” dediği semtlerde bulunmuş, zaman zaman Gazi Parkı’na kitap okumaya gitmiştir. Eylül ise bu dönemde zorunlu stajını yaptığı Şişli’nin kendisi için önemine vurgu yapmıştır:

“Bir kere ben Şişli’de geçirdim hayatımı. Yani kendim artık bir şeylere karar vermeye başladığımda hep Şişli’de bulundum.” [Eylül, ÖM, 0]

Görüldüğü üzere katılımcılardan özellikle bazılarının lise dönemindeki mekânsal deneyimlerinde göze çarpan bir yayılma ve çeşitlenme söz konusudur. Katılımcılar bu dönemde kentin çok çeşitli yerlerini deneyimlemiş, değişik kentsel mekânlarda bulunmuştur. Bu noktada lise eğitimini Gazi Mahallesi’nde ve yakın çevresinde almış olan katılımcıların mekânsal deneyimlerinin görece *dar* bir çerçeve içerisinde kalmış olması dikkat çekicidir. Bu katılımcılardan özellikle kadın olanların lise dönemindeki pratiklerinde arkadaşlarıyla yaptıkları ev ziyaretleri öne çıkmaktadır.

3.3.4. Üniversite Dönemi Mekânsal Deneyimler

Üniversite dönemi katılımcıların dikkate değer bir kısmı için İstanbul sınırlarını aşan bir deneyimleme dönemi iken diğer bir kısmı için daha dar bir deneyimleme alanına karşılık gelmektedir. Bu noktada cinsiyet önemli bir unsura dönüşmüş görünmektedir. Zira Berk, Murathan ve Burak bu dönemde Türkiye’nin çok çeşitli şehirlerini gezmiş ve dahi Murathan birkaç kez yurt dışına gitme imkânı bulmuştur. Kadın katılımcılarınsa hemen hemen tamamı İstanbul’da dahi geniş bir alana yayılmamış olan deneyimlere sahiptirler.

Araştırmada çalışma grubu belirlenirken katılımcıların mekânsal deneyimlerin anlamlı bir çerçeve içerisinde ele alınabilmesi için İstanbul’daki bir üniversiteye gitmiş olmalarına özen gösterilmesine rağmen katılımcılardan ikisi kısa süreyle şehir dışında eğitim almış kimselerdir. Kaya Kastamonu’da ön lisans eğitimi almış, daha sonra İstanbul’daki bir vakıf üniversitesinde özel bir açıcılık programını tamamlamış; Berk ise öncelikle Kocaeli’nde ön lisans eğitimini almış, daha sonra İstanbul Üniversitesi’ne dikey geçiş yaparak lisans eğitimini sürdürmüştür. Bu iki katılımcının dışında tüm katılımcılar devlet veya vakıf üniversitesi olmak üzere lise sonrası eğitimlerine İstanbul’da devam etmişlerdir. Bu bölümde katılımcıların üniversite

dönemi mekânsal deneyimleri bazı ayrıntılara²⁷ özellikle yer verilmek suretiyle paylaşılacaktır.

Üniversite dönemi Kaya'nın İstanbul ile bağlantısının dikkat çekici bir şekilde zayıfladığı bir dönem olmuştur. Benzer şekilde iki yıl şehir dışında eğitim almış olan Berk içinse aksi bir durum söz konusudur. İstanbul'a oldukça yakın bir şehirdeki, Kocaeli'ndeki bir üniversiteye gitmiş olan Berk bu dönemde her hafta İstanbul'a gelip haftanın üç günü lise döneminde çalıştığı işinde çalışmaya devam etmiştir. Ayrıca Berk bu iki yıllık sürecin bir döneminde Gazi Mahallesi'nde ailesiyle birlikte yaşarken okula servisle gidip gelmiştir. O dönem İstanbul'a geçmeyi planlayan Berk bilinçli bir şekilde Kocaeli ile sıkı bir bağ kurmamış, İstanbul'u deneyimlemeye devam etmiştir. Berk bu dönemde özellikle Taksim'de vakit geçirmiş, geceleri sık sık Taksim'deki barlarda bulunduğunu, Kocaeli'nde bir proje ödevi sayesinde ilk STK deneyimini yaşadığını dile getirmiştir. İstanbul Üniversitesi'ne geçiş yaptıktan sonra öncelikle üniversite kulüpleriyle ilgilenen daha sonra açtıkları bir stant aracılığıyla ülke çapında faaliyet gösteren bir vakıf ile tanışan Berk gönüllü çalışmalarda bulunmaya başlamış bu sayede çok çeşitli deneyimler edinmiştir. Küçükçekmece'de bir okul boyamak, Sulukule'de çocuklarla aktiviteler yapmak gibi çeşitli etkinliklerde görev alan Berk ilerleyen zamanlarda gönüllü eğitmen olarak Türkiye'nin çeşitli bölgelerine gitmiştir:

“Eğitmen eğitimi başladı İzmir'de bir otelde, insan hakları üzerine, geceli gündüzlü kamp gibi.. insan hakları, toplumsal cinsiyet, ayrımcılık temalı bir organizasyon oldu. Ona katıldım, eğitmen oldum. Hem İstanbul Üniversitesi'nde okuyordum hem de Türkiye'nin farklı yerlerinde.. Antalya'da, Dersim'de, Artvin'de, Rize'de, Ankara'da, Balıkesir'de, İstanbul'da üniversite öğrencileriyle insan hakları eğitimi yapmaya gidiyordum hafta sonları boşluk buldukça.” [Berk, YÖ, 0]

Bu dönemde otobüs muavinliği işinden ayrılıp Şişli'deki bir ajansta çalışmaya başlayan Berk Gazi Mahallesi'nde neredeyse hiç vakit geçirmediğini belirtmiş; bu dönem daha çok ajansın olduğu Şişli, okulunun olduğu Avcılar, vakıf ofisinin olduğu Sirkeci, bazı toplantıları yaptıkları Bakırköy'de ve “Taksim gibi” merkezi yerlerde bulunduğunu söylemiştir. Bu süreçte “artık biraz daha çevre oluştuktan sonra kendisini

²⁷ Bu başlık altında özellikle kenti deneyimlemeye ilişkin deneyimlere yer verilmiş, çalışmanın odağının dışına çıkmamak adına tüm deneyimler paylaşılmamıştır.

güvende hissettiğini” fark eden Berk İşçi Filmleri Festivalleri’nde de gönüllü olarak görev almaya başlamıştır.

Üniversite döneminde Türkiye’nin neredeyse her yerini gezdiğini söyleyen Murathan okuldan bir arkadaşının abisinin aracılığıyla Work and Travel programı kapsamında dil öğrenmek amacıyla²⁸ dört ay ABD’de yaşamış, ayrıca birkaç ülke daha ziyaret etmiştir. Bu dönemde yarı zamanlı olarak bir işte çalışan Murathan bu kadar çok yer gezmiş olmasını “maddi bağımsızlığıyla” açıklamakta, dört aylık ABD deneyimini “ufkunu açan ikinci dönüm noktası” olarak nitelemektedir. Murathan aynı zamanda bu dönemde “İstanbul’da okumanın avantajı” olarak tanımladığı pek çok seminer, konferans, etkinliğe katılmış; bu sayede çok farklı insanlar tanıdığını, sektöre dair bilgisini artırdığını ve vizyonunu genişlettiğini ifade etmiştir. Ayrıca Beyazıt’taki bir yerleşkede üniversite eğitimi alan Murathan, ilk defa tiyatroya üniversite döneminde gittiğini ve Beyazıt’taki nargile kafelerde çok vakit geçirdiğini de belirtmiştir. Üniversite döneminde Gazi Mahallesi’nde en çok vakit geçiren katılımcı olduğu söylenebilecek olan Murathan buna rağmen buradaki kafelere “eskisi kadar gitmediğini” dile getirmiştir. Zira üniversiteye başladığında “fikirlerine daha çok sarılan” Murathan alkollü ortamlardan uzak durmaya başlamıştır. O, Gazi Mahallesi’nde bilardo salonunda, Merkez Camii çay ocağında, caminin etrafındaki birkaç dini sohbet evinde, Gazi Parkı’nda vakit geçirdiğini, bir arkadaşının evinin kapısı önünde saatlerce oturduklarını söylemiş; çalınan “sol kesim müziklerini” ve ortamını sevdiğini dile getirdiği Dost Kafe’de²⁹ oturduğunu eklemiştir.

Üniversitede derslerine büyük önem vermeye başlayan Burak iki yıl boyunca sadece tek bir gün okula gitmediğini belirtmiş, bunun dışında bu dönemde tüm Türkiye’yi gezdiğini söylemiştir. Üniversitenin ilk bir buçuk yılında okuluna yakın olması sebebiyle arkadaşlarıyla Acıbadem’de bir evde yaşamış olan Enes ise bu süre boyunca özellikle Kadıköy ve Ataşehir’de vakit geçirdiğini belirtmiş; sonraki zamanlarda

²⁸ Murathan kendisinden bir yıl önce üniversiteye başlayan bir arkadaşının iş hayatında başarılı olabilmek için dil öğrenmenin şart olduğunu söyleyen arkadaşı sayesinde üniversiteye başladığında dil öğrenmesi gerektiğinin farkında olduğunu, bunun için ilk yıl dil kurslarına yazıldığını fakat bunun yeterli olmayacağını fark edince yurt dışına gitmeye karar verdiğini anlatmıştır.

²⁹ Söz konusu kafe için takma isim kullanılmıştır. Bu kafe Gazi Mahallesi’ndeki ilk kafedir.

Kadıköy ve Ataşehir’in yanında Üsküdar, Ümraniye, Taksim ve Beşiktaş’a gittiklerini dile getirmiştir.

Üniversiteye başladığında özellikle kültürel anlamda kendisini “eksik” hissettiğini belirtmiş olan Yeşim üniversite dönemi boyunca çeşitli kurslara, sinemaya, tiyatroya, canlı müzik yapan kafelere, konserlere, çeşitli kütüphanelere³⁰ gitmiştir. Bu dönemde çoğunlukla Beyazıt, Taksim ve Kadıköy’de vakit geçirmiş olan Yeşim “belediyenin bütün ücretsiz kurslarına gittiğini” ayrıca birkaç ücretli İngilizce kursuna devam ettiğini, dil kurslarının eğitimi yetersiz bulması sebebiyle üniversiteyi bitirdikten sonra Boğaziçi Üniversitesi’nin İngilizce kursuna devam ettiğini dile getirmiştir. Üniversite öncesinde kendisini pek çok anlamda “geride” olarak tanımlayan Yeşim üniversite döneminde bunun değiştiğini dile getirmiştir:

“Daha böyle hani ne bileyim, içindeydik hani bazı şeylerin. Hani o dönemin gerisinde değildik en azından.” [Yeşim, YÖ, 0]

Eğitiminin ilk iki yılında okuluna yakın olması sebebiyle Sefaköy’de ikamet ettiğini belirten Zehra üniversite döneminde “tiyatro ve sinemaya gitmek dışında pek bir hayatının olmadığını” söylemiştir. Zehra’nın bu dönemdeki İstanbul hayatı metrobüs hattı³¹ üzerinde şekillenmiştir.

“Sefaköy’de iken yakın olan yer Bakırköy’dü. Sefaköy de yetiyordu bu anlamda. Yani orası, ondan sonra işte Florya, Avcılar. Ya o semt üzerindeki her yer aslında.. Bakırköy, Yenibosna. Ya çünkü hepsi peş peşe olduğu için.. Bahçelievler, Zeytinburnu.. hepsine gitmek kolay, hepsine de gidiyordum.” [Zehra, LM, 5]

Okulu Maslak’ta olan Selma bu dönemde Taksim, Beşiktaş, Nişantaşı, Sarıyer caddelerinde ve özellikle Cevahir AVM’de vakit geçirdiğini dile getirmiştir. Okuluna yakın olan kent mekânlarını tercih ettiğini belirten Selma, bu semtlerin kendileri ve arkadaşları üzerinde belirleyici bir rol üstlendiklerini ifade etmiştir:

³⁰ Özellikle Beyazıt’taki çeşitli kütüphaneler olmak üzere Kadıköy’deki Nazım Hikmet Kültür Merkezi Yeşim’in bu dönem gittiği kütüphanelerdir.

³¹ D-100 Karayolu.

“Ya şey, çok.. nasıl söyleyeyim, çok elit bir yerde okudum, çok iş hanlarının, çok şirketlerin.. yani her benim bindiğim metroda.. her gün, her sabah takım elbiseli insanlar biniyordu ve hani belli bir kalitesi, belli bir hayat standartları olan insanlardı bunlar. İşte biz de hep gide gele, gide gele işte oradaki durumlara.. hani oradaki insanların nasıl yaşadığına, nasıl.. sonuçta o insanlar da orada çalışıyorlardı, hani yemekleri falan nerede yiyorlar, nerelerde takılıyorlar.. biz hep onları görerek, biz de onlar gibi olmaya başladık.” [Selma, ÖM*, 15]

Bu dönemde Gazi Mahallesi’nde hiç vakit geçirmediğini belirten Selma “o dönemde sık yaşanan otobüs yakma olaylarından dolayı otobüslerin Gazi Mahallesi’ne girmemesinin” kendisini pek çok aktiviteden alıkoyduğunu dile getirmiştir.

İlk defa Taksim’e üniversitede gitmiş olan ve Beylikdüzü’ndeki bir yerleşkede üniversite eğitimi alan Sırma bu dönemde Şişli, Beşiktaş, Avcılar, Başakşehir, Esenyurt gibi lisede görmediği pek çok semti de gördüğünü dile getirmiştir. Sırma bu dönemde Türk Hava Yolları’nda staj yapma imkânı bulmuş, bu sayede Florya’yı tanımış ve burayı “sevdiğini” belirtmiştir. Eylül de üniversite döneminde -lise dönemindekine benzer şekilde- sıklıkla stajını yaptığı ve yarı zamanlı bir işte çalıştığı Şişli’de ve Mecidiyeköy’de bulunmuş, buradaki alışveriş merkezlerinde ve kafelerde vakit geçirmiştir. Vakıf üniversitesinde eğitim görmesi nedeniyle yeterince arkadaşlık kuramadığını belirten Çiçek bu dönemdeki deneyimlerinin lisedekini “çok aşmadığını” dile getirmiştir:

“Özel üniversiteye gidiyordum ve hani zengin insanların çok fazla olduğu bir ortamdaydım. O yüzden orada da aslına bakarsan ben lise arkadaşım ile birlikte üniversiteye gittiğim için tek hani arkadaşım oydu diyebilirim. Görüştüğüm, merhabalaştığım çok insan vardı ama birlikte bir şeyler yaptığım, paylaşabildiğim sadece bir arkadaşım vardı. Çünkü gerçekten onlar bana göre biraz uçuk insanlardı.” [Çiçek, ÖM, 0]

Üniversite döneminde “okul dışında çok fazla bir şey yapmadığını” söyleyen Nihan bu dönemde Sultançiftliği ve Beşyüzevler çevresinde arkadaşlarıyla gönüllü yardım faaliyetlerinde bulunduklarını dile getirmiştir. Ayrıca Nihan ilk defa Ortaköy’e bu dönemde gittiğini belirtmiştir.

Görüldüğü üzere katılımcıların üniversite dönemindeki deneyimleri birbirinden dikkat çekici şekilde farklılaşmaktadır. Bu noktada söylenebilecek en temel hususlardan biri yine eğitim mekânının bu deneyimler üzerindeki belirleyiciliğidir. Benzer şekilde staj mekânlarının da bu dönemdeki mekânsal pratikleri belirlediği söylenebilir. Bunun

dışında dikkat çeken ikinci husus kadın katılımcıların mekânsal deneyimlerinin erkek katılımcılarınkiler kadar çeşitli olmamasıdır. Bu fark üniversite dönemi deneyimlerinde önceki dönemlere kıyasla dikkat çekici bir düzeye ulaşmaktadır. Ayrıca üniversite dönemindeki deneyimler halihazırdaki mekânsal pratikleri şekillendirmeleri dolayısıyla ayrıca önem teşkil etmektedir.

3.3.1.5. Hâlihazırdaki Mekânsal Pratikler

Katılımcılar üniversiteyle birlikte genel olarak kenti görece sabit pratikler edinecek ölçüde tanımış, tanımlamış ve bir anlamda *tarafını seçmiştir*. Güncel kentsel pratiklerini anlatırken birtakım kişisel yargılarda bulunan katılımcıların günümüz pratiklerinin, önceki pratiklerinin bir ürünü olduğu söylenebilir.

“Mesela üniversitedeyken daha çok gitmek için, hani daha (yeni) yerler öğrenmek için gidiyordum ama şu an hani birçok yeri öğrendiğimi düşünüyorum ve bu sefer hani bilerek gidiyorum, gitmek istediğim için.” [Selma, ÖM*, 15]

Üniversitedeyken daha çok kenti keşfetme amaçlı pratiklerinin olduğunu söyleyen Selma şimdilerde özellikle Beşiktaş taraflarında vakit geçirdiğini, buranın okulunun olduğu semt olması dolayısıyla kendisi için özel olduğunu dile getirmiştir. Enes de benzer şekilde lise döneminde sık sık vakit geçirdiği Arnavutköy sahilinin ve üniversite döneminde vakit geçirdiği Acıbadem’in, Kadıköy’ün kendisini “iyi hissettirdiğini” belirtmiştir. Bu sebeple Enes sıklıkla buralarda, yine iyi hissettiği Beşiktaş’ta ve Karaköy’deki konsept kafelerde bulunmaktan hoşlandığını dile getirmiştir. Enes buralarda vakit geçirmesinin temel sebeplerinden birinin en çok görüştüğü arkadaşlarının³² Kadıköy çevresinde yaşaması olduğunu dile getirmiştir. Hayatının hiçbir döneminde Taksim’e sık gitmediğini ve burayı “karmaşık” olması sebebiyle, Eminönü’nü ise “kalabalık” olmasından dolayı sevmediğini söyleyen Enes Gazi Mahallesi, Küçükköy ve Gaziosmanpaşa’da “arkadaşlarının yapabileceği bir şey olmaması” sebebiyle onları kendi tarafına davet etmediğini ifade etmiştir. Enes’e göre Gaziosmanpaşa “zaten çok kalabalıktır.” Tüm bunlar üzerine Enes’e Beşiktaş’ın da kalabalık olduğu söylenmiş, bunun üzerine o “Belki sıkış sıkış ama bana boğuk

³² Bu arkadaşları Kadıköy’de okuduğu üniversite döneminde edindiği arkadaşlardır.

gelmiyor, belki deniz olduğundandır.” yanıtını vermiştir. “Kalabalık olması” sebebiyle sevmediği Eminönü’nde de deniz olduğunun söylenmesi üzerineyse o, burada “kendisine göre kafe” olmadığını dile getirmiştir. Kendisini iyi ve “oraya ait” hissettiği semtlerde vakit geçirdiğini dile getiren bir başka katılımcı Eylül’dür. Eylül diğer katılımcıların örtülü bir şekilde bahsettiği durumu oldukça açık bir dille ifade etmiştir:

“Mesela benim ilk Kadıköy’de oturduğum mekân My Chef adında bir.. böyle hem kahvaltı mekânı, hem de sonradan fark ettim, içkili bir ortammış. Ben içkili olduğunu tahmin etmemiştim. Aslında Kadıköy yani.. insanların tek başına gidip, gayet rahat bir şekilde kitabını eline alıp ya da kulaklığını takıp, gazetesini eline alıp, tek başına saatlerce oturduğu bir mekân. Yani bunlar bana yabancı geliyor. Yabancı gelince hani o şaşkınlıkla şey yapıyorum, kendim olamıyorum. Yani o insana göre mi davranmalıyım, yoksa kendim gibi mi davranmalıyım. Yadırganacak hareket yapar mıyım, yadırgar mı, yadırgıyor mu. Bu tarz sorular benim aklımdayken ben kendim olamıyorum. Doğal davranamıyorum ve o yüzden orada bulunmak rahatsız ediyor... Kılığım kıyafetim ya da mesela. Yani hani bakı.. biriyle göz göze geldiğimde ‘buna mı bakıyor’ diyorum, yani hani aslında belki çok rastlantısal bir şeydir o kişiyle göz göze gelmem ama benim aklımda o soru olduğu için ona yoruyorum. Bu da beni yoruyor.” [Eylül, ÖM, 0]

Eylül kendi pratiklerinin dışında pratiklere sahip olan insanların yoğunlukta olduğu semtlerde kendisini yabancı hissettiğini ve bu nedenle rahat olamadığını, dolayısıyla buralarda vakit geçirmeyi tercih etmediğini belirtmiştir. Bu eğilim katılımcıların neredeyse tamamında gözlenmiştir. Katılımcıların kendilerini ait hissettikleri semtler farklılaşsa da tercihlerini bu hisse göre düzenledikleri, zaman zaman eğitim gördükleri lise çevresinde ancak çoğunlukla üniversite dönemi pratiklerinin bir devamı niteliğindeki mekânsal pratiklere sahip oldukları görülmüştür.

Katılımcıların güncel deneyimleri üzerinde belirleyiciliği olan ikinci bir husus ulaşım imkânlarıdır. Katılımcıların önemli bir kısmı tarafından kullanılan 36L ekspres otobüs hattı ve 36YM otobüs hattı katılımcıların önemli bir kısmının Levent, Beşiktaş, Zincirlikuyu, Şişli, Mecidiyeköy çevresinde çeşitli pratikler geliştirmelerine neden olmuştur. Zira bu otobüsler Çevreyolu’nu kullanmaları sebebiyle Gazi Mahallesi’nde hizmet veren diğer otobüs hatlarına göre pahalı olsa da varış noktasına oldukça kısa sürelerde ulaşma imkânı vermektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki katılımcıların önemli bir kısmı Taksim’i sevmemektedir. Katılımcılar Taksim’in “ruhunun olmadığını”, eski nezih popülasyonunu Nişantaşı’na kaptırıp bir “leş”e dönüştüğünü, “nefret edilesi” olduğunu dile getirmişlerdir. Buna rağmen katılımcıların neredeyse

tamamı ulaşım açısından merkezi bir yer olması sebebiyle burada dikkate değer vakit geçirmektedir.

Katılımcıların önemli bir kısmı serbest zamanlarını AVM ziyaretleri, tiyatro, sinema, konser etkinlikleri, kafelerde arkadaş toplanmaları gibi aktiviteler ile doldurmaktadır. Birbirleriyle büyük benzerlik gösteren tüm bu pratikler ayrı ayrı ele alınmayacaktır. Buna karşın farklı pratiklerle diğer katılımcılardan ayrılan Berk'in deneyimlerini ayrıntılandırmakta fayda olduğu düşünülmektedir. İnsan hakları alanında yüksek lisans yapmakta olan Berk Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı aracılığıyla "freelance olarak" okul ziyaretleri yapıp çocuklara cinsel hakları ve üreme hakları üzerine eğitimler vermektedir. Berk aynı zamanda "rahatlamak için bir şeyler yapacak olduğunda" sosyal medya üzerinden konferans, atölye, etkinlik araştırdığını ve uygun olan programlara rastlarsa bunlara katıldığını dile getirmiştir.

Bu noktada katılımcıların Gazi Mahallesi'nde yaptıkları/yapmadıkları şeylerden bahsetmek yerinde olacaktır. Katılımcılardan bir kısmı Gazi Mahallesi'nde herhangi bir şey yapmaksızın burayı sadece konaklama amacıyla kullanırken diğer kısmı burada birtakım pratiklere sahiptir. Söz gelimi Kaya, Sırma ve Berk zaman zaman kent ormanında ya da caddeler boyunca yürüyüşe çıktığını dile getirmiş, Zehra ve Murathan Gazi Mahallesi'nde çok sık olmasa da gittikleri alkolsüz, görece nezih ortamı olan birer kafeden bahsetmiş, Melek ve Eylül haftada bir gün dini içerikli bir okuma grubu ortamına dahil olduklarını belirtmiştir. Gazi Mahallesi'ndeki bu pratikleri kısaca açmak gerekirse lise döneminde Gazi Mahallesi'ndeki yerel örgütlenmelerde temas halinde olan Kaya'nın pratiklerinden başlanabilir.

Daha önce bahsedildiği üzere Kaya üniversite eğitimi için iki yıl boyunca Kastamonu'da yaşamıştır. Kaya İstanbul'a geldikten sonra Gazi Mahallesi'ndeki "çeteleşmelerin büyüdüğünü" ve hatta arkadaşlarından birinin silahla öldürüldüğünü görmüş, bu nedenle lise dönemi ilişkide olduğu yerel örgütlenmelerden uzak durma kararı almıştır. Bununla birlikte Kaya'nın Gazi Mahallesi'nde geçirdiği vaktin diğer katılımcılara kıyasla daha fazla olduğu söylenebilir. "Kendisini Gazi'deki hesaplaşmalara adamayacağını" belirten Kaya her ne kadar Gazi Mahallesi dışında geçirdiği vakit eskiye kıyasla artmış olsa da halen buradaki pek çok kafede vakit

geçirebilmektedir. Kaya Gazi Mahallesi'nde geçirdiği vaktin azalmasını mahalledeki karışık siyasi ortamdan uzak durma isteğiyle ve Gazi Mahallesi'nde yaşayan kız arkadaşının burada vakit geçirmekten hoşlanmamasıyla gerekçelendirmiştir. Bunun dışında Kaya “canı sıkın olduğunda” sabah saat altıda uyanıp Kent Ormanı'na yürüyüşe gittiğini, “kaybolmak pahasına” ormanın en girilmedik yerlerine girdiğini, baraja karşı sigarasını yakıp saatlerce oturduğunu, burada “kendisini dinlediğini” anlatmıştır.

Sırma da zaman zaman evlerine yakın olan Kent Ormanı'nda tek başına ya da kardeşiyle yürüyüşe çıktığını dile getirmiş ancak bunun, buralarda alkol alımının artması sebebiyle “eski tadının kalmadığını” dile getirmiştir. Berk ise şehrin içinde olmayı sevmesi sebebiyle Gazi Mahallesi'nin caddelerinde alışkanlık haline getirdiği güzergahta turlayarak yürüyüş yaptığını belirtmiş, ayrıca zaman zaman kendisinden birkaç yaş büyük dayısıyla Kent Ormanı'na gidip alkol aldıklarını dile getirmiştir. Melek'in Gazi Mahallesi ile arasındaki tek sosyal bağlantısı olduğunu söylediği okuma grubu ortamını Eylül'ün “Gazi'de yapılan bir şey” olarak görmemesi dikkat çekici bulgulardan biri olmuştur:

“Şu an hepimiz (okuma grubu katılımcıları) burada yaşadığımız için belki gittiğimiz yer Gazi. Ama o benim için Gazi'de yapılan bir şey değil. Yani Gazi'de yaşadığımız için yapılan bir şey değil. Biz arkadaşlarımızla toplanıp kitap okuyoruz, bir şeyler tartışıyoruz, bir şeyler düşünüyoruz. Ve burada.. yani mekân olarak başka bir yer de olabilirdi. O yüzden Gazi'de yapılan bir şey değil bu. Kitap okumak bu, Gazi'de yapılan bir şey değil.” [Eylül, ÖM, 0]

Bunların yanı sıra katılımcıların önemli bir kısmının özellikle yaz aylarında aileleriyle Gazi Parkı'nda ve/veya Kent Ormanı'nda piknik yaptıklarını eklemek gerekmektedir. Zehra ise zaman zaman Gazi Parkı'na gidip kitap okuduğunu fakat insanların bunu tuhaf karşıladıklarını belirtmiştir. Farklı olarak Enes Gazi Parkı'na ve Kent Ormanı'na hiç gitmediğini, bir kere arkadaşlarıyla giden annesini pişman olduğunu dile getirmiştir.

Her ne kadar katılımcıların dikkate değer bir kısmı Gazi Mahallesi'nde çeşitli pratiklere sahip olsa da ileride ayrıntılı olarak bahsedileceği gibi burada vakit geçirmeyi tercih etmemekte, çoğunluğu Gazi Mahallesi dışından olan arkadaşlarıyla

Gazi Mahallesi dışında vakit geçirmektedir. Katılımcılar Gazi Mahallesi'nde arkadaşları olsa dahi mahallede bulunmaktansa “*daha olgun, daha üst sınıf işletmelerin olduğu*” [Sırma, LM*, 5] semtleri tercih edeceklerini söylemişlerdir.

3.3.6. İstanbul'un Merkezi Neresidir?

Katılımcıların mekânsal deneyimlerinin kent algılarıyla ilişkilendirilebilmesi amacıyla onlara İstanbul'un merkezinin neresi olduğu sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar onların kentle ilgili kabullerinin kendi deneyimlerine bağlı olduğunu düşünmek için yetersizdir. Aksine katılımcıların büyük kısmı İstanbul'un merkezi olduğunu düşündükleri yerleri kendi deneyimlerinden bağımsız şekilde, oldukça nesnel gerekçelendirmelerle dile getirmiştir.

Merkez olarak belli bir bölgeyi işaret eden katılımcıların hemen tamamının merkez olarak gördükleri semt ya da semtler birbirinden çeşitli farklılıklar göstermektedir. Bazı katılımcılar tek bir semt ya da ilçeyi merkez olarak kabul ederken bazıları çok sayıda semt ya da ilçe sayabilmiştir. Tarihi yarımada bu noktada öne çıkan bölgedir. Buna ek olarak Maslak, Şişli, Beşiktaş, Taksim, Kadıköy, Üsküdar gibi semtler katılımcıların merkez olarak nitelendirdikleri bölgeler arasındadır.

Bu noktada katılımcıların hangi bölgeleri, hangi gerekçelerle merkez olarak kabul ettikleri ele alınabilir. Burak İstanbul'un merkezinin tarihi yarımada olduğunu tereddütsüz bir şekilde dile getirmiş, Eylül tarihi yarımadaya karşılık gelmesi sebebiyle Fatih'in merkez olduğunu söylemiş, Enes ise söz konusu merkez olduğunda tarihi yarımada Şişli'yi ve Üsküdar'ın kıyı kesimini dahil etmek gerektiğini belirtmiştir. Enes turistlerin Esenyurt ya da Büyükçekmece'yi değil işaret ettiği bu bölgeyi ziyaret ettiklerini söylemiş, bu sebeple merkezin buralar olduğunu dile getirmiştir. Selma ve Berk de merkez olduğunu söyledikleri bölgeleri turistik olmaları dolayısıyla öyle kabul etmişlerdir. Selma'ya göre İstanbul'un merkezi hem turistik hem de ekonomik anlamda “geniş bir yer” olması sebebiyle Eminönü, Berk'e göre turistik ve her mahalleden ulaşılabilir olmaları dolayısıyla Mecidiyeköy, Taksim, Kadıköy ve Sultanahmet'tir.

Çiçek İstanbul'un merkezinin Şişli, Kaya ise Beşiktaş olduğunu düşünmektedir. Her iki katılımcı da bu düşüncelerini söz konusu bölgelerin toplumsal profillerine dayandırmaktadır. Çiçek Şişli'de "çok farklı insanların bulunduğu", Kaya ise Beşiktaş'ta "sıcak, olumlu, eğitilmiş kimselerin ağırlıkta olduğunu" ifade etmiş, ayrıca Beşiktaş'ın konum olarak da merkezi olduğunu dile getirmiştir.

İstanbul'un neredeyse her yerinin merkez olarak kabul edilebileceğini düşünen Melek içinse "tarih merkezi" Süleymaniye olmakla beraber "sistematiik" bir yapıya sahip olmaları dolayısıyla İstanbul'un merkezi Beşiktaş ve Fatih'tir. Melek, Esenler ve Bağcılar'ın ise merkez olamayacağını belirtmiş, buna delil olarak "buradaki çöplerin dışarı atılmasını" göstermiştir.

İstanbul'un birden fazla merkeze sahip olduğunu düşünen Sırma işlevlerine göre farklı merkez tanımları yapmıştır. Ona göre İstanbul'un iş merkezi Levent, Maslak ve Şişli, eğlence merkezi Taksim, kültür merkezi ise Fatih ve Eminönü'dür. Murathan ise tüm bu işlevlerin en yoğun olduğu bölgeleri birleştirmiş "Maslak'tan başlayarak Beşiktaş, Taksim, Fatih, Beyazıt bölgesine kadar" olan bölgeyi merkez olarak almış, Bakırköy'ü de buna dahil etmiştir. Murathan'a göre işaret ettiği bu bölge "birçok faaliyetin döndüğü yerdir."

İstanbul'un merkezi olarak somut bölgelere işaret eden bu katılımcıların aksine Nihan, Zehra ve Yeşim İstanbul'un belli bir merkezi olduğunu reddetmektedirler. Nihan ve Zehra'ya göre "yaşadığın yer merkezdir." Zehra bu düşüncesini biraz daha açarak İstanbul'un "her semtinin bir şehir gibi" olduğunu söylemiş, buna göre her semtin bir merkezinin olabileceğini fakat İstanbul için "böyle genel bir merkezin" olmadığını dile getirmiştir. Zehra bu noktada Gazi Mahallesi'nde yaşayanlar için de merkezin Gaziosmanpaşa olduğunu belirtmiş, mevcut durumda idari anlamda bağlı olunan Sultangazi ilçe belediyesinin resmi binalarının yer aldığı Sultançiftliği tarafının Gazi Mahallesi'nde yaşayanlar için ulaşım anlamında "ters" olduğunu, bu sebeple merkez kabul edilemeyeceğini eklemiştir. Yeşim de Nihan ve Zehra'ya benzer şekilde İstanbul'un herkes tarafından kabul edilebilecek bir merkezinin olduğunu reddetmekte, merkez olarak yaşanan yere işaret etmektedir:

“Küçükken düşündüğüm bir soru, İstanbul’un merkezi neresi acaba. İstanbul’un merkezi yok aslında. Yani genelde Taksim diyen insanlar çok oluyor. Yani ben artık katılmıyorum çok fazla... Merkez dersek öyle bir merkez olayı olduğunu düşünmüyorum. Geçenlerde de konuşmuştuk, ben yine ‘bana göre yok’ demiştim. Herkes Taksim diyor hani böyle... Yani sonuçta orada da insanlar yaşıyor. Öbür tarafta da insanlar yaşıyor. Bir yere merkez denilmediği sürece.. mesela işte ‘burası İzmir’in merkezi’, ‘Ankara’nın merkezi’ falan demedikten sonra sonuçta burada ben de kendimi merkezde hissedebilirim (gülüyor). Hani başka yerdeki başka insan da kendini merkezde (hissedebilir), sadece orada çok insanlar yaşıyor diye ya da bütün her şey orada diye orası merkez olacak diye bir şey yok bence, kabul etmiyorum (gülüyor).” [Yeşim, YÖ, 0]

Katılımcıların mekânsal deneyimlerinin kentin merkezine ilişkin algılar üzerinde belirleyici olduğunu söylemek güç görünmektedir. Bununla birlikte katılımcılardan bazılarının merkez olarak işaret ettiği bölgeler kendi deneyimleriyle örtüşmektedir. Ancak yine de katılımcıların büyük kısmının bu yöndeki algılarının somut ve görece tarafsız düşüncelere dayandığı söylenebilir.

3.3.7. Bir Mekân Olarak Gazi Mahallesi

Katılımcıların büyük çoğunluğu Gazi Mahallesi’ni yalnızca fiziksel özellikleriyle düşündüklerinde burayla ilgili oldukça olumlu değerlendirmeler yapmaktadırlar. Onlara göre Gazi Mahallesi “kıymetli bir konum üzerinde geniş sokakların, yeni evlerin, doğal güzelliklerin olduğu, çıkmaz sokağın olmadığı” bir yerleşim bölgesidir. Buna göre Gazi Mahallesi katılımcılar tarafından İstanbul’daki pek çok semtten daha güzel bulunmaktadır.

“Aslında Gazi Mahallesi.. mesela biz kendi aramızda konuştuğumuzda da, aile içinde, aslında çok güzel bir yer, diğer semtlerden daha güzel bir yer, işte yeni yapılan bir yer olduğu için, ben de bir inşaatçı gözüyle şöyle bir baktığım zaman³³.. mesela bu caddelerin hepsi aynı hizada. Normalde başka semtlerde böyle değil, işte yollar bu kadar geniş değil, hani 4 aracın geçebileceği çok güzel bir rahatlıkla, sokakların genişliği işte.. sokakların genişliği diyorum çünkü bir yere girerken ilk önce sokağına bakarsın. Binalar da yeni yapım binalar çünkü yeni yeni gelişmekte olan yerler. Aslında çok güzel bir yer, üçüncü ormanın yapıldığı, iki ormanın açıldığı bir yer, aynı zamanda çok büyük bir parkı olan bir yer. Aslında güzel bir yer.” [Selma, ÖM*, 15]

Görüldüğü üzere Selma Gazi Mahallesi’nin “aslında” oldukça güzel bir yer olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların neredeyse tamamı bu noktada Selma ile aynı görüştedir. Bu noktada tek istisnanın Gazi Mahallesi’ne çok geç yaşlarda yerleşmiş, öncesinde

³³ Bu sırada önündeki Gazi Mahallesi haritasına bakmaktadır.

Süleymaniye’de yaşamış olan Melek olduğunu söylemek gerekir. Melek Gazi Mahallesi’ndeki fiziksel dokunun görece *fakir* olduğunu düşünmektedir:

“(Süleymaniye civarında) böyle kafamızı kaldırdık, baktık ki şey mesela.. güvercinlerin yuva yapabilmesi için bir yer var. Tarihi eserleri mesela çok fark ettiriyor bana mesela Fatih. Benim çok dikkatimi çekiyor, ben bunu ne Gazi’de gördüm ne Bağcılar’da bunu gördüm. Beşiktaş’ta bunu gördüm ama, Beyoğlu’nda bunu gördüm.” [Melek, LM, 22]

Gazi Mahallesi’ni tarihi ve kültürel derinlikten yoksun bulan Melek aynı zamanda mahalledeki siyasi içerikli duvar yazısı vb. mekânsal unsurlardan rahatsızlığını dile getirmiş, bunları görmek dahi istemediğini, bu sebeple buralardan “başını eğerek geçtiğini” söylemiştir.

Melek dışındaki tüm katılımcılar Gazi Mahallesi’ni fiziksel anlamda beğenirken ve dahi bir kısmı³⁴ burayı sevdiğini *özellikle* belirtmişken neredeyse hiçbiri burada zorunlu hâllerde dışında vakit geçirmemektedir. Bu durumun onların Gazi Mahallesi’ndeki mekânlarla ilgili bazı gözlem, deneyim ve algılarından kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim bunlar sonraki bölümlerde ele alınmıştır.

3.3.7.1. “Gazi’de Mekân mı Varmış”

Katılımcıların bir kısmı Gazi Mahallesi’nde çeşitli aktiviteler yapsa da -bu katılımcılar dahil- neredeyse tüm katılımcılar burada vakit geçirmemekte, vakit geçirebilecekleri mekânların olmadığını söylemektedirler. Nitekim Murathan’a göre Gazi Mahallesi’ndeki “en büyük eksiklik” sosyokültürel faaliyet mekânlarının olmamasıdır. Murathan Gazi Mahallesi’ndeki gençleri *buradaki tehlikelere bulaşmaktan* korumanın en etkili yollarından birinin, kamu kurumlarının burada spor salonu, yüzme havuzu, tiyatro ve sinema salonları, enstrüman vb. kurslar verilebilecek mekânlar inşa edip bunları hizmete sunması olduğunu düşünmektedir. Murathan Gazi Mahallesi’nde bu gibi mekânlar olmaması sebebiyle gençlerin “ortamları kötü” olan kafelerden başka alternatiflerinin olmadığını dile getirmiştir.

³⁴ Berk, Kaya ve Nihan mülakat sonunda eklemek istedikleri bir şeyin olup olmadığı sorulduğunda anlamlı bir heyecanla Gazi Mahallesi’ni sevdiklerini söylemiş, Murathan mülakat süresince Gazi Mahallesi’ne olan sevgisini vurgulamış, Zehra buraya karşı hayranlıkla karışık bir sevgi beslediğini ifade etmiş, Yeşim *her şeye rağmen* Gazi Mahallesi’ni sevdiğini söylemiştir.

Katılımcıların Gazi Mahallesi’nde konaklama dışında neredeyse hiç vakit geçirmediği belirtilmişti. Katılımcılara Gazi Mahallesi’nde hangi mekânlarda bulunduklarına yönelik sorular yöneltildiğinde önemli bir kısmı “Gazi Mahallesi’nde mekân mı var ki?” şeklinde karşılık vermiştir. Katılımcıların burada herhangi bir mekân olmadığını düşündüklerinin anlaşılması üzerine onlara Gazi Mahallesi’ndeki çok sayıda kafeye ilişkin deneyimleri ve düşünceleri sorulmuştur. Katılımcılardan Enes ve Melek burada çok sayıdaki kafenin varlığından dahi habersizken diğer katılımcıların önemli bir kısmı Gazi Mahallesi’nde *kendilerine göre* herhangi kafenin olmadığını ifade etmişlerdir. Bir başka deyişle katılımcıların büyük bir kısmı Gazi Mahallesi’nde kendilerine hitap eden, orada olmaktan hoşlanacakları ve “rahatsız” olmayacakları kafelerin olmadığını belirtmiştir. Enes ve Melek ise burada kafe bulunduğuna ilişkin herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını, söz konusu kafeleri görmediklerini dile getirmişlerdir. Söz konusu katılımcıların pek çoğu cadde üzerinde olan bu kafeleri görmediklerini söylemeleri oldukça dikkat çekicidir. Nitekim her iki katılımcı da “Gazi Mahallesi’nde kafe olsa da gitmeyeceklerini” belirtmişlerdir.

“Bir yere arkadaşlarımı çağırıp ‘gel şuraya.. gel şurada oturalım’ diyebileceğim bir yer yok. Yani belki çok güzel yerleri vardır ama bunu keşfedebilecek bir hissiyat yaratmadı bende açıkçası.” [Melek, LM, 22]

Gazi Mahallesi’nin kendisinde bir merak uyandırmadığını belirten Melek’in buradaki kafelerin varlığından habersiz olması daha önce bahsedildiği gibi Gazi Mahallesi’nin caddelerinden geçerken başını eğip etrafa bakmamaya çalışmasıyla ilişkilendirilebilir. Enes ise varlığından haberdar olmadığını söylediği kafelerle ilgili birtakım tahminlerini şöyle dile getirmiştir:

“Ben inanıyorum, bence sadece sigara (da) içilmiyordur orada. Yani her türlü.. envaiçeşit ot, belki hap vardır. Belki de benim kuruntum, bilmiyorum.” [Enes, YÖ, 0]

“Hayatının hiçbir döneminde Gazi Mahallesi’nde vakit geçirmediğini” ve burada hiç arkadaşının bulunmadığını dile getiren Enes, Gazi Mahallesi ve çevresinde vakit geçirebileceği en yakın yerin araçla on beş dakika mesafedeki Vialand AVM olduğunu söylemiştir.

Enes ve Melek dışındaki katılımcılardan Gazi Mahallesi'ndeki kafelerin pek çoğunu bildiğini, pek çoğunda vakit geçirdiğini söyleyen ve buralarla ilgili herhangi bir rahatsızlık belirtmeyen tek katılımcı Kaya olmuştur. Bir başka deyişle katılımcıların büyük çoğunluğu Gazi Mahallesi'ndeki kafelere gitmeyi tercih etmediklerini, burada rahatsız olduklarını ya da olacaklarını hissettiklerini dile getirmiştir. Özellikle kadın katılımcılar kendilerini *rahatsız eden bakışların* altını çizmiş, bu kafelere gitmek istememelerinin bu bakışlarla ilişkili olabileceğini belirtmişlerdir. Söz konusu kadın katılımcıların neredeyse tamamının daha önce Gazi Mahallesi'ndeki herhangi bir kafede oturmamış ya da sadece bir kez “mecburen” oturmuş olmasına rağmen bu gibi yorumlar yapması dikkat çekicidir. Bu katılımcılardan Sırma ve Yeşim ile yapılan mülakatlar Gazi Mahallesi'ndeki kafelerde gerçekleştirilmiştir. Özellikle Yeşim'in mülakatın gerçekleştiği kafeyi çok beğenmesi ve bu duruma şaşırması dikkat çeken bir başka noktadır. Söz konusu katılımcılardan bir diğeri olan Selma Gazi Mahallesi'ndeki kafelerin “belli bir seviyenin” altında olduğunu dile getirmiştir:

“Ne bileyim, bir kafe yoktu, yani mesela benim o Şişli'de, Taksim'de, işte Maslak'ta aldığım (o tat).. o gördüğüm kafeler orada yoktu yani.” [Selma, ÖM*, 15]

Zehra, Murathan ve Eylül Gazi Mahallesi'ndeki kafelerde sigara, nargile ve alkol kullanımının yaygın olmasının da kendilerini rahatsız eden unsurlar arasında olduğunu belirtmişlerdir. Gazi Mahallesi'nde hiç arkadaşı olmadığını belirten Eylül nargile ve alkol ortamından hoşlanmadığını belirttikten hemen sonra “ortamdaki insanların da önemli olduğunu” dile getirmiştir.

Katılımcılardan bazıları Gazi Mahallesi'ndeki mevcut kafelere gitmemeyi tercih etmekle beraber burada *gidebilecekleri* bir kafenin olmamasının eksikliğini hissettiklerini söylemişlerdir. Söz gelimi Berk burada ders çalışabileceği bir kafenin olmamasına zaman zaman “hayıflandığını” dile getirmiştir.

Katılımcıların hemen hemen tamamı Gazi Mahallesi'nde hiç vakit geçirmediğini, mahallede vakit geçirebilecekleri bir mekânın olmadığını ifade etmiştir. Katılımcılardan bazıları bu durumun mahallenin önemli eksiklerinden biri olduğunu, mahallede gençlere uygun ve nitelikli mekânlar yapılması gerektiğini düşünmektedir.

Diğer bazı katılımcılar ise Gazi Mahallesi’nde dikkat çekici sayıdaki kafelerin farkında olmadıklarını ve/veya mahalledeki kafelerde vakit geçirmeyi düşünmediklerini/düşünmeyeceklerini dile getirmişlerdir. Gazi Mahallesi’ndeki kafelerde vakit geçiren ve bu kafelerle ilgili herhangi bir rahatsızlık dile getirmeyen yalnızca bir katılımcının olması ise dikkat çekicidir.

Bu başlıkta son olarak Dost Kafe’den bahsetmek gerekmektedir. Gazi Mahallesi’ndeki en eski kafe olan Dost Kafe katılımcılardan önemli bir kısmının bildiği ya da bir kere de olsa oturduğu tek kafedir. Gazi Mahallesi’ndeki başka kafelerde olduğu gibi burada da çalınan “sol kesim müzikleri” katılımcıların burayla ilgili sevdiği bir özelliktir. Bu müzikleri sevdiğini belirten katılımcılardan bazılarının *sol kesimden* olmamaları, Gazi Mahallesi’ndeki kültürel etkileşimin niteliğinin anlaşılması açısından dikkate değer bir noktadır.

3.3.7.2. “Gazi’deki Kafelerde Solcular Takılıyor”

Katılımcıların anlamlı bir kısmı Gazi Mahallesi’ndeki kafelerin daha çok “solcuların, solcu geçinenlerin, solculara özenen ve Gazi Mahallesi’nde okuyan liseli gençlerin” gittiği yerler olduğu ifade etmişlerdir. Katılımcılardan kimi buna bizatihi şahitlik etmiş, kimi belli bir dönem bu ortamlarda bulunmuş, kimi ise bu fikre Gazi Mahallesi’nde yaşayan pek çok insanın şahitlik etmese de *bildiği* bir gerçek olarak sahip çıkmıştır. Bir başka deyişle Gazi Mahallesi’ndeki kafelerin daha çok sol gruplar tarafından kullanıldığı katılımcılar tarafından hem gözlemlere hem de duyumlara dayanarak ifade edilmiştir.

“Gazi’de çok fazla böyle ufak, böyle bir oda genişliğinde kafe, çay ocağı (gibi) yerler var. Buralar hep sol kesimlerin barındığı yerler. Yani bunlar, yani az buçuk eskiden de.. okudum, eskiden de böyle sağ solun 80’li dönemlerde de (sağ-sol çatışmalarının hafiflemiş) olduğu dönemlerde bu tarz yerlerde zaten barınırlarmış, diyaloglarını kurarlarmış, muhabbet ederlermiş. Aynı kültürü devam ettirmeye çalışıyorlar diye düşünüyorum ben. Öyle arkadaşlarımızla muhabbet edelim, içelim, vakit geçirelim dedikleri yerler.” [Murathan, LM, 0]

Murathan’ın sözünü ettiği bu kafelerde yalnızca *vakit geçirildiği* anlaşılmamalıdır. Bu konuya değinen bazı katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere buralarda çeşitli okumalar yapılmakta, zaman zaman illegal olabilen birtakım sosyal bağlantılar

kurulmakta, fikir tartışmaları yürütülmektedir. Ancak Gazi Mahallesi’nde kafeleri en iyi tanıyan ve kendisi de *sol kesimden* sayılabilecek olan Kaya, buralarda yürütülen fikir tartışmalarının eskisi kadar zengin olmadığını dile getirmiştir. Kaya buna beş-altı yıl kadar önce başlayan “solcuların arasındaki büyük ayrımların” sebep olduğunu söylemiştir. Bu süreç birbirlerine “tahammül edemeyen” gruplar doğurmuştur ve verimli tartışma ortamı zayıflamıştır.

Gazi Mahallesi’nde sol unsurların hâkim olduğu söz konusu kafelerle birlikte azımsanamayacak sayıda *apolitik* kafenin de var olduğu unutulmamalıdır. Bu kafeler daha çok eğlenmek, dinlenmek ve keyifli vakit geçirmek için kullanılan kafelerdir. Bununla birlikte katılımcılar için Gazi Mahallesi’ndeki kafelerin *sola eğilimli politik kafeler* olduğu algısının hâkim olduğu söylenebilir.

3.3.7.3. “Gazi’deki Mekânlar Tekinsiz”

Katılımcıların Gazi Mahallesi’ndeki mekânların “tekinsiz” olarak algılamaları da burada vakit geçirmeme gerekçeleri arasındadır. Gazi Parkı’ndaki “i* kopuk”, kafelerin zaman zaman “polis baskınına uğradığına” şahit olunması, caddelerde ne zaman ne olacağının bilinmemesi, Kent Ormanı’nda “hoş olmayan tiplerin” bulunması, kafelerde “düzen bozan” kimselerin takılması katılımcıların Gazi Mahallesi’nde bulunmamasına sebep olmaktadır.

Kafelerde her an bir polis baskınının yaşanabiliyor olmasından rahatsız olan Kaya son zamanlarda Gazi Mahallesi’nde vakit geçirmek istemediğini dile getirmiştir. Sokaklarda sık sık polis araçlarının görünmesinden tedirgin olan Melek, bunu Gazi Mahallesi’nde her an olay çıkabileceği şeklinde yorumlamaktadır. Bu durumun arkadaşlarını buraya çağırmasının önüne geçtiğini söyleyen Melek, ulaşımın aksaması ve biber gazına maruz kalmaları ihtimalinin özellikle astım hastası olan arkadaşı için problem teşkil ettiğini dile getirmiştir. Benzer şekilde Selma, Nihan ve Çiçek Gazi Mahallesi’ndeki bu potansiyelin onları caddede yürümekten, kafelere gitmekten alıkoyduğunu dile getirmişlerdir.

Murathan ise Gazi Mahallesi’ndeki bazı kafelere “kendisini kaptıran gençlerin hayatlarının kayabileceğini” düşünmektedir. Her ne kadar bu durum Murathan’ın

buralarda vakit geçirmesinin önüne geçen sebepler arasında olmasa da o, buradaki gençler için duyduğu endişeyi dile getirmiştir.

Katılımcılar her ne kadar Gazi Mahallesi'nin dışarıdan algılandığı kadar tehlikeli bir yer olmadığını düşünse de mahalledeki mekânların güvenilirliğiyle ve her an *olay* çıkma ihtimalinin olmasıyla ilgili bazı çekinceleri paylaşmaktadırlar. Bu durum katılımcıların arkadaşlarını mahalleye çağırımlarının önüne geçmesi açısından da ayrıca önemlidir.

3.3.7.4. “Bütün Hayatı Gazi'den İbarettir Olan Gençler”

Katılımcıların neredeyse tamamı “kendileri gibi” gençlerin Gazi Mahallesi'nde vakit geçirmediğini düşünmektedir. Bu noktada katılımcıların kendilerinin Gazi Mahallesi'nde bir anlamda azınlıkta olduğunu düşündükleri söylenebilir. Daha açık bir ifadeyle her bir katılımcı Gazi Mahallesi'ndeki gençlerle kendilerini ayırmaktadır. Bu anlamda Kaya'nın bir istisna olduğu söylenebilir. Her ne kadar o, bunun aksini düşündüğünü belirten bir ifade kullanmamışsa da söylediklerinden kendisini Gazi Mahallesi'ndeki gençlerden farklı bir yerde konumlandığını çıkarmak güçtür. Katılımcıların hemen hemen tamamı kendileri Gazi Mahallesi'nde vakit geçirmezken “tüm hayatı buradan ibarettir olan” ve burada bir arkadaş çevresine sahip olan gençlerin Gazi Mahallesi'nde bulunduklarını, mahalledeki mekânları bu kimselerin kullandıklarını belirtmişlerdir.

Gazi Mahallesi'nde gençlerin kullandıkları mekânların başında elbette kafeler bulunmaktadır. Bununla birlikte katılımcılar buradaki gençlerin kahvehanelerde bulunduklarını, buralarda okey, tavla, bataklık gibi “kahve oyunları” oynadıklarını dile getirmişlerdir. Süleymaniye'den taşınıp Gazi Mahallesi'ne yerleşmiş olan Melek'in burada çok sayıda kahvehane bulunmasının onu şaşırttığını, Süleymaniye'de “böyle bir şeyin hiç olmadığını” belirtmiş olması bu anlamda önemli kabul edilebilir. Murathan ise kardeşinin çok sevmemesine rağmen “mahallede olunca kahvehanelere mecburen” gittiğini söylemiştir. Gençler kafe ve kahvehanelerin yanı sıra oyun/bilardo salonlarında, *halkevinde* ve özellikle erkekler, sokaklarda ve kapı önlerinde de vakit geçirmektedirler. Gazi Mahallesi'ndeki gençlerin kendi aralarında futbol organizasyonları yaptığı da dile getirilmiştir. Buna göre gençler kendi imkanlarıyla bir

araya gelip Gazi Mahallesi ve Küçükköy’de yer alan “belli” birkaç halı sahayı³⁵ kullanmaktadırlar. Gazi Mahallesi’ndeki gençlerin ne yaptığına ilişkin bir başka mekân Gazi Cemevi’dir. Kaya, gençlerin Cemevi Derneği bünyesindeki kütüphaneden ve “ücretsiz öğrenci yetiştirme” hizmetinden yararlanarak sınavlara hazırlanmalarını ve enstrüman kurslarına devam edebildiklerini aktarmıştır.

Katılımcıların hemen hemen hepsi Gazi Mahallesi’ndeki bu mekânların “kendileri gibi olmayan”, “hayatlarının tamamı bu mahalleden ibaret olan” gençler tarafından kullanıldığını düşünmektedir. Bu noktada kendilerini Gazi Mahallesi’nden *çıkma*ş kimseler olarak gördükleri söylenebilir.

Saha çalışmasının ikinci aşamasında gençlerle yapılan mülakatların bulgularının paylaşıldığı bu bölümde öncelikle katılımcıların Gazi Mahallesi ile ilgili deneyimleri ele alınmıştır. Ardından katılımcıların eğitim süreçlerindeki deneyimleri ve son olarak eğitim dönemleri dikkate alınarak mekânsal deneyimleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Çok genel bir anlatıyla bu noktada öne çıkan hususlar; mekânın politik kimliğinin gençler üzerinde belirleyici olması, geçmiş mekânsal deneyimlerin güncel mekânsal deneyimleri şekillendirmesi, *eğitim*in mahalleden *çıkma*k için bir araç işlevi görmesi, kentsel mekânların barındırdığı toplumsal çeşitliliğin hem bir etkileşim alanı oluşturması hem de farklılıkların yeniden üretilmesine sebep olmasıdır. Tüm bunlar daha ayrıntılı bir şekilde sonuç bölümünde ele alınmıştır.

³⁵ Gazi Spor Tesisleri, Albayrak Spor Tesisleri, Meslek lisesi sahası ve Validesuyu Konutları sahası.

SONUÇ

Gazi Mahallesi’nde yaşayan yükseköğretim mezunu gençlerin mekânsal deneyimleri ele alınarak söz konusu gençlerin kentle ve yaşadıkları mahalleyle aralarındaki ilişki eğitim süreçleri çerçevesinde anlaşılmaya çalışılmıştır. Gazi Mahallesi’nin ve buradaki kentsel mekânların burada yaşayan/yaşamış yükseköğretim mezunu gençler için ne anlama geldiği, söz konusu gençlerin algıları ve deneyimleri üzerinden çözümlenmiş ve böylece gençlerin eğitim hayatında ve sosyalleşme sürecinde Gazi Mahallesi’nin nasıl bir konuma sahip olduğu değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda öncelikle Gazi Mahallesi’nin mevcut durumu, geçmişi, idari yapılanması, kent içerisindeki konumu, demografik verilerinin zaman içerisindeki değişimi ve belirli dönemler ekseninde mekânsal gelişimi ele alınmıştır. Ayrıca Gazi Mahallesi’yle ilgili yaygın söylemler, mahalle kültürünün varlığı ve dönüşümü, politik yapısı ve gençlik mekânları mahallenin gelişimi sürecine tanıklık edilen kişilerle yapılan derinlemesine mülakatlar çerçevesinde ortaya konulmuştur.

Araştırmanın temel sorularına cevap vermek üzere burada yaşayan/yaşamış yükseköğretim mezunu gençlerin Gazi Mahallesi ile ilgili deneyimleri, ailelerinin mahalleye yerleşme hikayeleri, eğitim süreçleri, mekânsal aidiyetleri, diğer gençlere ilişkin algıları ve Gazi Mahallesi’nin kentle/İstanbul’la nasıl ilişkilendirildiği ele alınmıştır. Katılımcıların Gazi Mahallesi ile ilgili deneyimlerinin ardından eğitim süreçlerine ilişkin deneyimleri ele alınmış; bu başlık okul seçimlerinin ardındaki sosyolojik boyutların anlaşılabilmesi için bu alandaki temel tercihler üzerinden şekillendirilmiş, ayrıca katılımcıların bu konuda sahip oldukları bazı algılar paylaşılmış ve söz konusu eğitim süreçlerinde Gazi Mahallesi’nde büyümeleri/yaşamaları dolayısıyla karşılaştıkları zorluklar ele alınmıştır. Sonrasında katılımcıların mekânsal deneyimleri; eğitim süreçlerindeki farklı dönemler dikkate alınarak incelenmiş, bu süreç ile mekânsal pratikler arasındaki ilişki irdelenmiştir. Ayrıca katılımcıların mekânsal deneyimlerinin kent algılarıyla ve kentle kurdukları ilişkiyle anlaşılabilceğinden hareketle, İstanbul’a dair algılar ve yaşantılar ele alınarak bu deneyimler içerisinde Gazi Mahallesi’nin konumu değerlendirilmiştir.

Gazi Mahallesi’ni, İstanbul’da köyden kente göç hareketleriyle oluşan diğer pek çok yerleşim yerinden farklı kılan özelliklerin başında, Türkiye’de örneğine az rastlanır bir toplumsal çeşitlilik barındırması olduğu söylenebilir. Çeşitli etnik ve mezhepsel farklılıkları bünyesinde barındıran Gazi Mahallesi, kentleşme sürecinde politik özellikler kazanmış ve bu -araştırma sorularında hususen yer almamasına rağmen mülakatların önemli bir kısmının politik konular üzerinde yoğunlaşmasından da anlaşıldığı üzere- mahalle sakinlerine politik unsurlarla bezeli kimlikler edindiren bir zemin oluşturmuştur. Gazi Mahallesi’ndeki gençlerle ilgili yapılmış ender çalışmalardan olan bir TÜBİTAK projesi raporunda¹ da belirtildiği üzere Gazi Mahallesi’nde toplumsal örüntüler etkin ve çok boyutludur. Bununla birlikte buradaki geçlerin sosyalleşme örüntüleri ait oldukları kimlik gruplarıyla sınırlı değildir (Ergur, Yücel, Meissonnier, Pérouse & Doğuç, 2009: 20). Dolayısıyla Gazi Mahallesi’nin -bazı yıkıcı olayların da etkisiyle oluşmuş- toplumsal etkileşim noktasında *verimli* ve *üretken* bir zemin olduğu iddia edilebilir. Zira bu zemin, zaman zaman düşünsel düzeyde zaman zaman eylemsel düzeyde *toplumsal zenginlikleri* ve *politik hareketlilikleri* beraberinde getirmektedir.

1980’li yılların sonunda Gazi Mahallesi’nin “umut vadeden” bir bölge olarak görüldüğü belirtilmişti. Buna göre söz konusu yıllarda Gazi Mahallesi’nin “alt yapı-üst yapı sorunlarının halledileceği, kültürel anlamda gelişime açık bir yer olduğu, yerel ve merkezi yönetim tarafından gözetileceği, sosyal ilişkilerin sorunsuz bir şekilde yürüyeceği yönünde bir inanç hâkimdi.” Bugün bu “inancın” bir anlamda *haklı çıktığı*, Gazi Mahallesi’nin bugünkü fiziksel ve toplumsal yapısının, bir şekilde yaygınlaşmış algıdan farklı olarak *görece iyi* bir durumda olduğu söylenebilir. Görece düzenli ve sorunsuz yapılanmasının yanında söz gelimi gerek buradaki evlerde gerek kafelerde ve dernek benzeri çeşitli sivil yapılar altında bazı entelektüel faaliyetler yürütüldüğü (kitap okuma etkinlikleri, söyleşiler, dini/siyasi/fikri toplantılar) gözlemlenmiştir. Bu durum aynı zamanda katılımcılar tarafından Gazi Mahallesi’nin “varoş” olarak nitelendirilemeyeceğinin bir kanıtı olarak da gösterilmiştir. Nitekim katılımcılardan özellikle Gazi Mahallesi ile görece yüksek mekânsal teması olanların *farklı* olana karşı

¹ Proje başlığı “Kentsel Çevre Bölgelerindeki Gençlerin Kimlik Araçları Olarak Mekânla İlişkilendirme, Boş Zaman Değerlendirme ve Teknoloji Kullanımı”dır.

sergiledikleri *sağduyulu* yaklaşım, -temsil ettikleri siyasi taraftan bağımsız olarak- sahip oldukları politik sorgulama araçları da bahsi geçen *üretkenliğin* temel sonuçları arasında sayılabilir. Gazi Mahallesi'ndeki bu durum *mekânsal bellek* kavramı ile ilişkilendirilerek tartışılabilir. Gazi Mahallesi'nde doğrudan mekânın kendisi, kendi kurallarıyla -toplumsal anlamda- bir kurumsallaşma zemini sunmakta ve burada yaşayanlar ait oldukları alt grupları bu zemin üzerinde inşa etmektedir. Dolayısıyla bu gruplar birbirleri içerisinde farklılaşsa da ortak bir zeminin *ürünü* olmaktadır. Gazi Mahallesi'ndeki gençleri benzer politik temelli düşünsel araçlarla donatan bu *ortaklık*, *mekânsal belleğin* bir yansıması olarak kabul edilebilir.

Mekânsal belleğin, ilgili mekânın *yalıtılmışlık* ve *özgünlüğüyle* orantılı olarak etkisini daha fazla gösterdiği söylenebilir. Gazi Mahallesi bu açıdan oldukça uygun bir örneklik teşkil etmektedir. Hem mekânsal hem de neredeyse toplumsal düzeyde *yalıtılmış*² ve özgün bir tarihsel, siyasal, toplumsal profile sahip olan bu mahalle, sakinlerine ortak bir mekânsal bellek sunma noktasında geçerli niteliklere sahiptir. Bu, mekânın çeşitli özgün unsurlara sahip olması ve bu unsurların, mekânla ilişkide olanların istemli ya da istemsizce biriktirdikleri kaynaklara dönüşmesi anlamına gelmektedir.

Diğer bir deyişle Gazi Mahallesi'ndeki bir genç entelektüel içerikli bir seminerin duyuru afişini görerek değil ve fakat büyük çoğunlukla siyasi içerikli duvar yazılarını ya da en iyi ihtimalle siyasi itirazların yer aldığı eylem duyurularını görerek büyümektedir. Bu ve benzeri politik mekânsal unsurların, Gazi Mahallesi'nde büyümüş ve burayla mekânsal düzeyde ilişki kurmuş gençlerin bellek inşası üzerinde belirleyici bir rol oynadığı ve bu gençlerin “muhalif” ya da en azından *sorgulayıcı* düşünsel araçlarla bezeli bir *habitus*a sahip olduğu söylenebilir. Zira Gazi Mahallesi, sistemin aksaklıklarının tezahür ettiği birtakım bileşenlere sahiptir ve hatta söz konusu bileşenler Gazi Mahallesi'nin temel mekânsal unsurları arasındadır. Daha doğru bir ifadeyle Gazi Mahallesi, kentsel ve toplumsal sistemin *dışı* sayılabilecek pek çok örüntünün sahnelendiği bir *alandır*. Bununla birlikte Gazi Mahallesi'nde büyüyen ya da erken yaşlardan itibaren buradaki mekânsal örüntülerle iç içe yaşayan gençlerin söz

² Burada yalıtılmış kavramıyla kastedilen Gazi Mahallesi'nin mekânsal düzeyde *doğal* sınırlarının olması ve toplumsal düzeyde eşine az rastlanır bir demografik çeşitliliğe sahip olmasıdır.

konusu kentsel ve toplumsal *sistemin dışında kaldıklarını* söylemek yetersiz olacaktır. Onlar; daha en baştan *sistemin dışını* tanımakta, burada yaşamakta ve dolayısıyla yaşam becerilerini *bu “dış” içerisine* uygun şekilde geliştirmektedirler. Bir başka ifadeyle *sistem dışılık* bu gençlerin -ekonomik, toplumsal, kültürel ya da en azından düşünsel- düzeyde *sistemi* olmakta; bu gençler *sistem dışını* daima hesaba katma *imkânı* veren değerlendirme araçlarına sahip olmaktadır. Söz konusu bu durumun yalnızca araştırma kapsamında görüşülen yükseköğretim mezunu gençler için geçerli olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Araştırma boyunca yapılan tüm görüşmeler ve saha gözlemleri mekânsal bellek etkisinin Gazi Mahallesi’ndeki her yaştan ve toplumsal gruptan insan için geçerli olduğuna işaret etmektedir. Nitekim katılımcılar da Gazi Mahallesi’ndeki “herkesi bir düzeyde etkisi altına alan bir ruhtan” bahsederken bu duruma işaret etmiştir.

Gazi Mahallesi’ndeki politik mekânsal unsurlardan ve bunların belirleyiciliğinden bahsedilmesinin ardından mahalledeki mekânsal imkânların bir değerlendirmesi yapılabilir. Pérouse Gazi Mahallesi için “esas olarak bir yokluklar ve görünümeler topluluğu” ifadesini³ kullanmıştır (Pérouse, 2014: 76). Bu ifadenin Gazi Mahallesi için bugün hâlâ geçerli olduğunu söylemek oldukça güçtür. Zira Gazi Mahallesi ekonomik anlamda önemli bir ilerleme göstermiş ve bu durum bölge sokaklarının çehresine de yansımıştır. Ayrıca Gazi Mahallesi’ni anlamak için yapılan görüşmelerde buradaki insanların ekonomik olarak sınıf atladıkları da belirtilmiştir. Hâlihazırda Gazi Mahallesi esasen maddi eksikliklere işaret eden “yokluk” sıfatından farklı bir sıfatla/sıfatlarla nitelenmesi gereken bir duruma gelmiştir. Gazi Mahallesi’nde güncel anlamda varlığından bahsedilebilecek olan toplumsal sorunlar; mahallenin damgalanmış bir yer olması, çeşitli aktörlerin mahalledeki genç insan potansiyelinden *güç devşirmeye* çalışması gibi sebeplere bağlanabilecek mekânsal sorunlar ve bir anlamda bu durumun tetiklediği sosyokültürel kısıtlar/yetersizlikler şeklinde sıralanabilir. Bu durum karmaşık bir sorunlar bütününe işaret etmektedir. Bugün Gazi Mahallesi tüm ekonomik ilerlemelere rağmen kendi sakinlerinin *yeterli* kültürel sermaye ve sosyal sermaye edinmelerine fırsat vermeyen bir mekân olarak karşımıza

³ Kaynak 2014 tarihli ancak Pérouse bu ifadeyi 2004 yılında kullanmıştır. Zira söz konusu ifade 2004 tarihli bir makalede geçmektedir.

çıkılmaktadır. Dolayısıyla buradaki dinamikleri mekânsal düzeyde ele almak önemli görünmektedir. Bunu sosyolojik bir yaklaşımla ele alabilmek için Bourdieu'nün kavramlarından yararlanmak, özellikle habitus ve sermaye kavramları üzerinden çeşitli tartışmalar yürütmek faydalı bazı sonuçlara ulaşmaya imkân verebilecektir.

Gazi Mahallesi *pek çok sosyokültürel kısıtın mekânı* olarak kabul edilebilir. Bu kısıtlar yalnızca varlık düzleminde değil, zihinsel ya da bilişsel düzlemdeki birtakım gerçekliklerden de kaynaklanmaktadır. Bu durumun Gazi Mahallesi'ndeki ekonomik, fiziksel, mekânsal, sosyokültürel yetersizliklerden, buranın bazı yerel ve ulusal aktörler nezdindeki konumundan ve tüm bunlar dolayısıyla yeniden üretilen algılardan, yaşam pratiklerinden ve bunları belirleyen içsel araçlardan *-habitus-* kaynaklandığı söylenebilir.

Gazi Mahallesi, bir şekilde buradan hiç çıkmadan yaşamayı mümkün kılan bir organizasyon bütünlüğüne sahiptir.⁴ Gazi Mahallesi anaokulları, ortaokulları ve farklı türdeki liseleriyle eğitim için; hastane ve tıbbi klinikleriyle sağlık için; kafeleri, kahvehaneleri, parkları, ormanı, barajıyla sosyalleşmek için;⁵ küçük ve yer yer orta boy işletmeleriyle iş ve alışveriş için (buna marketleri, sayısı son dönemlerde artan banka şubesi ve ATM'leri, sürücü kurslarını, kargo şubesini, Gazi Spor Kulübü'nü, küçük çaptaki çeşitli özel spor ve müzik kurslarını, engelli merkezini ve hatta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Sultangazi Huzurevi'ni eklemek de mümkün) sakinlerine büyüklüğü ve niteliği tartışmalı da olsa bir *alan* açmaktadır. Söz konusu *alan* Gazi Mahallesi'nde yaşayanlara buradan çıkmadan yaşama imkânı sunsa da bu yaşamın niteliklerini belirleyen ve özellikle sosyokültürel gelişime fırsat vermeyen bir kısıtlar bütünü oluşturmaktadır. Bu durum, katılımcıların Gazi Mahallesi'ndeki mekânları yetersiz bulması ve sosyokültürel *eksikliklerin* giderilmesi için *çıkılmasına gerek olmayan bu mahalleden çıkılması gerektiği* yönündeki düşünceleriyle

⁴ Bu konuyla ilgili kapsamlı bir anlatı için Gazi Mahallesi'nin "bütünleşik varoş" olarak nitelendiği Varoşun Üç Hali: "İç Varoş", "Parçalanmış Varoş" ve "Bütünleşik Varoş" başlıklı makale (Yücel, 2016) incelenebilir.

⁵ Bu durumu destekleyen bir TÜBİTAK projesinde "mekânsal içe kapanmadan" (Ergur, Yücel, Meissonnier, Pérouse, & Doğuç, 2009: 21) bahsedilmektedir. Buna göre Gazi Mahallesi'ndeki gençler kent merkezine -burada merkez Taksim, Beyoğlu olarak ifade edilmiş- çok sık çıkmamaktadır. Bunun sebebi ise mahallede eğlence merkezlerinin olması ve mesafenin uzunluğudur. Buna karşın aynı kaynaktan buradaki kentsel mekânların yetersiz kaldığı da ifade edilmiştir.

somutlaşmaktadır. Bu anlamda çelişkili sayılabilecek bu alanın toplumsaldaki karşılığını özellikle eğitim yoluyla birtakım yeni mekânsal ve toplumsal aidiyetler kurmuş olan katılımcıların hayatında gözlemlemek mümkündür. Zira Gazi Mahallesi'ndeki okullar eğitime görece iyi koşullarda devam etmek isteyen *başarılı* gençlere *yetmemekte*, mahallenin sunduğu iş imkanları bu gençlerin donanımlarıyla örtüşmemekte, eğitim süreçleri boyunca edindikleri sosyokültürel alışkanlıkları *doyuramamaktadır*. Katılımcıların önemli bir kısmının güncel mekânsal pratiklerinin Gazi Mahallesi dışında konumlanması ve hatta Gazi Mahallesi'ndeki mekânları *beğenmemeleri* bu durumun bir sonucu olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte erken yaşlarında Gazi Mahallesi'ndeki mekânlarla yakın temas kurmuş olan az sayıdaki katılımcının halen nadir de olsa Gazi Mahallesi'nde vakit geçirebiliyor ve buradaki bazı mekânları *beğeniyor* olması bu noktada hatırdan tutulması gereken bir bulgudur. Zira bu çalışmanın temel sonuçlarından biri katılımcıların mekâna ilişkin *beğeni yargılarının* mekânsal deneyimlerinin bir ürünü olduğudur. Bu sonucu ele alırken *sermaye* kavramından yararlanılabilir. Bourdieu'nün her bir alan için geçerli olabilecek *özgül sermaye*den bahsettiği, yaptığı dört sermaye türü tanımlamasıyla birlikte alanlara özgü sermaye türü noktasında açık kapı bıraktığı dikkate alındığında Bourdieu'nün sermaye türleriyle ilgili araladığı bu kapıdan, bu çalışmada elde edilen tüm bulguların içine doldurulduğu bir bagajla içeri girerek, Gazi Mahallesi'nde billurlaşan bir sermaye türünden bahsedilebilir: Mekânsal sermaye.⁶

Mekânsal sermaye, sosyalizasyon süreçlerinde ilişki kurulan mekânların sahip olduğu toplumsal kaynakların içselleştirilmesine atıf yaptığı gibi habitusun belirlediği beğeni yargılarının etkisiyle yeni mekânlarla kurulan ilişkiyi de düzenleyen mekânsal bir birikime⁷ işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle belli bir mekânda sosyalleşen birey bu

⁶ Mekânsal sermaye kültürel sermayenin bir biçimi olarak kabul edilebilir. Ancak Gazi Mahallesi özelinde bu kavramın kendine özgü nitelikleriyle birlikte ele alınması, buranın anlaşılması açısından bütünlüklü bir yaklaşım tarzı sunabilir. Bu nedenle sonuç kısmında böyle bir kavramsallaştırmaya gidilmesi uygun görülmüştür.

⁷ Daha önce bahsedilen mekânsal bellek kavramını, temas kurulan mekânlardaki somut mekânsal unsurların toplumsal olay ve durumları yorumlarken kullanılan birtakım zihinsel -zaman zaman eylemsel- araçlara dönüşmesine işaret eden; mekânsal sermaye kavramını ise geçmiş mekânsal deneyimlerin, güncel mekânsal pratikler ve mekâna ilişkin beğeni yargıları üzerinde belirleyiciliği olan bir birikime atıf yapan iki ayrı kavram olarak değerlendirmek uygun olacaktır.

mekânın sahip olduğu somut ve soyut unsurları benimsediği gibi, benimsediği bu unsurlar onun mekâna ilişkin beğeni yargılarını da belirlemektedir. Bu, elbette mutlak bir beğeni tipi ya da katı sınırları olan bir tercih manzumesi doğurmaz. Bourdieu'nün habitus için söylediği gibi bu; bir yatkınlıklar kümesi içerisinde hareket etmek, güncel mekânsal pratikleri geçmiş mekânsal birikimle ilişkili olarak düzenlemek anlamına gelmektedir.

Katılımcıların yaşamlarını, seçimlerini, beğenilerini vb. belirlemede mekânsal sermayenin anlamlı bir rolü olduğundan bahsedilebilir. Nitekim katılımcıların hâlihazırdaki mekânsal tercihleri Gazi Mahallesi'nden hangi dönemde ve nereye *çıktıklarıyla* ilişkili olarak değişmektedir. Söz gelimi ilkokulda dahi Gazi Mahallesi dışındaki bir okula gitmiş bir katılımcının mahalle ile herhangi bir bağ kurmadan onu dışsallaştırdığı ve kültürel sermayesinin buradaki mekânsal örüntülerden anlamlı düzeyde etkilenmeden şekillendiği görülmüştür. Bu durum bahsi geçen *alana özgü sermayenin* mekânsal temas ile ilişkisinin anlaşılması açısından önemli bir *ters örnektir*.

Söz konusu mekânsal sermayenin katılımcılardan bazıları -özellikle Gazi Mahallesi'nden görece geç *çıkanlar*- için bir kültürel uzaklığa sebep olduğu, zihinsel mesafeler açmak kaydıyla onları kentten ya da en azından kentin bazı mekânlarından uzaklaştırdığı söylenebilir. Zira katılımcılardan bazıları bugün kentin bazı noktalarında kendilerini rahat hissedemediklerinden, dolayısıyla buralarda bulunmayı tercih etmediklerinden bahsetmiştir. Bu, mekânsal sermayenin mekânlarla kurulan ilişkiyi düzenlemesinde geçerli olan bir mekanizma olarak kabul edilebilir. Kişiler daha önceden alışık olduğu mekânsal uygulamalar dışındaki uygulamaları olan mekânlarla karşılaştıklarında bir aidiyet sorunu yaşamakta ve bu yeni mekânla bir ilişki kuramamakta ya da ancak belli bir düzeyi aşmayan bir ilişki kurabilmektedir. Ayrıca Gazi Mahallesi'ndeki mekânsal yetersizlikler, yatkınlıklar ile mekânsal pratikler arasındaki ilişkinin tek yönlü bir ilişki olmasını önemli ölçüde engellemiş; yalnızca yatkınlıklar mekânsal pratikler üzerinde belirleyici olmamış, söz konusu mekânsal yetersizlikler de yatkınlıkları şekillendirmiş, Gazi Mahallesi'nde yaşayan ve

özellikle mahalleden çıkmamış gençlerin *dar*⁸ bir mekânsal pratik profili sergilemelerini sonuç vermiştir.

Araştırmanın temel sonuçlarından bir diğeri ise eğitimin Gazi Mahallesi'nden *çıkma aracı* olmasıdır. Bu durumu Pérouse'un bir araştırma bulgusuyla desteklemek mümkündür. Pérouse, araştırmasında görüştüğü, bir gecekonuda yaşayan ve "bilginin özgürleştirici gücüne inanan" 1947 doğumlu bir katılımcının evini yıkıp yerine bir apartman yapmaktansa iki çocuğunun üniversiteye gitmesini tercih ettiğini anlatırken şu dikkat çekici ifadeleri kullanmaktadır (Pérouse, 2014: 90): "...genel eğilimden uzaklaşmış ve aile ölçeğinde kültürel (ve sosyal) bir sermaye edinmeye öncelik tanımış." Bu ifadelerde dikkati çeken iki temel noktadan bahsetmek mümkündür. Öncelikle görüşülen kişinin çocuklarının eğitimlerini önceleyerek çoğunluktan ayrıldığını ifade eden bu sözlerden Gazi Mahallesi'nde ebeveynlerin çocuklarının eğitimini diğer bazı şeylerin (öyle anlaşılmaktadır ki bunlar, birtakım maddi hedeflerdir ve buradaki maddi imkânsızlıkların bir sonucu olarak kabul edilebilirler) önüne koymadığına dair bir fikir edinmek mümkün görünmektedir. Elbette tüm bunlar Gazi Mahallesi için bir "mahrumiyet bölgesi"⁹ olarak adlandırılan dönem için söylenmiş sözler olarak düşünülmeli, bugünü birebir yansıttığı şeklindeki bir peşin hükme varılmamalıdır. Pérouse'un bu katılımcı için kullandığı ifadeden çıkarılabilecek ikinci temel nokta ise eğitimin, Gazi Mahallesi sakinleri için bir kültürel ve sosyal sermaye edinme yolu olmasıdır. Zira araştırma bulgularından da anlaşılacağı üzere mahalle sakinlerinin toplumsal arka planları ve buradaki mekânsal kısıtlar kendiliğinden bir kültürel/sosyal sermaye oluşumunu zorlaştırmakta ya da en azından sembolik iktidarı temin edecek bir sermaye sunmamakta ve eğitimi, bunu elde etmenin başat yollarından biri haline getirmektedir. Bunun için eğitim alınan okulun Gazi Mahallesi'nin dışında ve kentin Gazi Mahallesi'nden belirgin düzeyde farklılaşan sosyomekânsal profile sahip bir bölgede olması önemlidir. Bilindiği üzere yoksul bölgelerde, kent çeperlerinde yaşayanlar kamusal mekân kullanımında daha baştan birtakım sınırlılıklara tabidir. "Kentsel mekâna dahil olamama" hali ile yüz

⁸ Burada *dar* ifadesi mesafeye atf yapan, teknik bir anlamdan ziyade mekânsal çeşitlilikten yoksunluğa işaret etmektedir.

⁹ Bu ifade katılımcılardan Hasan'a ait bir ifadedir.

yüzedirler (Şentürk, 2016). Ancak eğitim için kentin farklı bölgelerinin deneyimlenmesi, gençler için bir katalizör görevi görmekte ve onların kentsel mekân deneyimlerinin daha geniş bir alana yayılmasını sonuç vermektedir. Bu alanın genişlemesi yalnızca mekânsal bazı sonuçlara değil, aynı zamanda pratiklere yansıyan sosyolojik ve aidiyet temelli bir genişlemeye işaret etmektedir. Bir başka deyişle Gazi Mahallesi'nden *çıkma aracı* olarak kabul edilebilecek eğitim, mekânsal sermayenin *artırılması* işlevi görmektedir. Bu anlamda mekânsal sermayenin yalnızca mekâna ilişkin bir birikime karşılık gelmediğinin, farklı sosyolojik süreçlerle bir bütün teşkil ettiğinin altını çizmek gerekir. Söz konusu mekânsal sermaye katılımcıların *kendilerini içine koydukları* Gazili tanımının şekillenmesinde de rol oynamıştır. Nitekim *artmış*¹⁰ bir mekânsal sermaye katılımcıların kendilerini *artık* Gazili olarak tanımlamamalarına veya *sadece bazı dar anlamlarda* Gazili olduklarını söylemelerine sebep olmuştur.

Bu noktada katılımcıların mekânsal pratikleri ve kentsel mekânlara ilişkin algı ve deneyimleri bir bütün halinde ele alınarak kentsel mekânlarla ilgili kısa bir değerlendirme yapılabilir. Kentsel mekânlar, kent insanına sosyalleşme imkânı sunarken aynı zamanda toplumsal gerçekliklerin -zaman zaman biçim değiştirerek- yeniden üretilmesinde de rol üstlenirler. Belirli bir toplumsal kesimin tercihinin yoğunlaştığı bu mekânlar çoğu zaman yazılı veya sözlü herhangi bir kısıtlamanın söz konusu olmadığı yerler olsa da örtük bir şekilde çeşitli sınırlamaların geçerli olduğu mekânlardır. Dolayısıyla kentsel mekânlar benzer toplumsal nitelikleri olan kimselerin benzer pratikler geliştirmesinde büyük rol oynarlar. Bu mekânların belirli bir toplumsal gruba hitap etmesi onun yalnızca örtük sınırlar üretmiş olmasıyla ilgili değildir. Bu aynı zamanda bir *imkân* meselesidir. Burada imkân ekonomik, fiziksel, sosyal, kültürel yeterliklerin tamamına işaret etmektedir. Söz gelimi bir kentsel mekânın sunduğu hizmetlerin ücretlendirilme düzeyi belli bir ekonomik imkân, kent içerisindeki fiziksel konumu belli bir ulaşım imkânı, tanınırlığını ve bilinirliğini sağlayan reklamları/duyurularıyla karşılaşılma ihtimali belli bir sosyal imkân, bünyesindeki etkinliklerin niteliği belli bir kültürel imkân gerektirmektedir. Bu

¹⁰ Bu ifade ile katılımcıların Gazi Mahallesi ile azalan, kentin başka bazı yerleriyle artan mekânsal temasları kastedilmektedir.

gereklilikler söz konusu kentsel mekânın örtük sınırlarını pekiştiren toplumsal unsurlardır.

Kentsel mekânı yalnızca mevcut toplumsal konumlanmaları yeniden üreten yanıyla ele almak onunla ilgili bir o kadar önemli olan diğer hususu görmeyi engelleyecektir. Sahip oldukları tüm örtük sınırlara rağmen toplumsal farklılıklara bir araya gelme, tanışma, etkileşme fırsatı sunan böylesi bir başka alanın söz konusu olmadığını söylemek abartı olmayacaktır. Kentsel mekân, benzer toplumsal kesimlerin benzer pratikler geliştirmesine sebep olduğu gibi, aynı kenti paylaşan ve fakat birbirinden çok farklı toplumsal niteliklere sahip olan kimselere de birtakım ortak pratikler sunmaktadır. Bu ortak pratikler onların farklılıklarının muğlaklaşmasını sonuç veren etkileşim örüntüleri oluşturur. Bu açıdan kentsel mekân farklılıkları pekiştiren ve onları silikleştiren paradoksal bir zemin olarak düşünülebilir. Ancak bu, kentsel mekân olgusunun çeşitli soyutlamalarla ele alınmasının bir ürünü sayılmalıdır. Zira her bir kentsel mekân somut düzlemde kendi toplumsal örüntüsünü üretmekte ve bu örüntü, bir ucu pekiştirme bir ucu silikleştirme olan geniş bir zemin üzerinde farklı konfigüratif nitelikler sergilemektedir. Bir başka deyişle kentsel mekânlar kendi uzamsal gerçeklikleri içerisinde belli düzeylerde toplumsal farklılıkları pekiştirmekte ve/veya silikleştirmektedir. Kentsel mekânlara ilişkin bu durumun, Gazi Mahallesi'nde yaşamış/yaşayan ve eğitim süreçlerinin etkisiyle kentin çeşitli bölgelerini deneyimlemiş gençlerin pratiklerinde somutlaştığı söylenebilir.

Katılımcılar için Gazi Mahallesi'nde yaşamının önemli dezavantajlarının yanında daha az sayılabilecek avantajları söz konusudur. Ancak buna belki zıt olarak katılımcıların önemli bir kısmı Gazi Mahallesi'nde yaşıyor ya da yaşamış olmaktan memnundur ya da en azından burayla ilgili pozitif hislere sahiptirler. Bunu, mekânsal temas düzeyiyle paralel olarak artan aidiyet duygusu ile açıklamak mümkündür.¹¹ Özellikle Gazi Mahallesi'nin kendine özgü *dışlanmışlığının* bu aidiyeti artırdığı söylenebilir. Bu, söz konusu aidiyetin bir savunma mekanizmasıyla kuvvet kazandığı şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte özellikle dışlanmış bir mekânda, mekânsal

¹¹ Gazi Mahallesi'ndeki görece planlı yapılaşmanın buradaki mekân aidiyetini ve burada yaşamaktan memnuniyeti artırdığını belirten bir çalışma da söz konusudur (Ergur, Yücel, Meissonnier, Pérouse & Doğuç, 2009: 20).

temasın mekânsal aidiyetle ilişkisini sorgulayan çalışmalar yapmak Gazi Mahallesi örneğinde oldukça verimli sonuçlar sunabilir.

Gazi Mahallesi'nin çeşitli sosyomekânsal sınırlılıklara rağmen *üretken* bir yanının olduğundan bahsedilmişti. Ancak bu *üretkenliğe* rağmen Gazi Mahallesi'nin dikkate değer *başarılar*a imza atamamış olması, daima bazı sorunlarla anılır olması, hem yöneticiler nezdinde hem de kamuoyunda iyileştirme uygulamalarına neredeyse *layık görülme*yen -hatta zaman zaman *kötücül temennilerin odağında*- bir statüsünün olması, görünür bir sosyokültürel gelişme çizgisine sahip olmaması gibi problemliler durumlar söz konusudur. Öyleyse bu, ne ile açıklanabilir? Mekânsal kısıtlarla mı? Damgalanmışlık, görünür olmamak ya da marjinallikle mi? Mekânsal eşitsizlik, mikro ya da makro müdahalelerle mi? Bu çalışma ile Gazi Mahallesi'ndeki mekânsal kısıtlar bir boyutuyla -gençler açısından- ele alınmaya çalışılmıştır. Ancak öyle görünüyor ki Gazi Mahallesi'ndeki sorunların anlaşılması ve açıklığa kavuşturulabilmesi için zikredilen soruları bilimsel bir arka planda temellendiren ve ardından cevaplamaya çalışan araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmanın sonuçlarından hareketle söz konusu sorunların bir kısmına dair bazı uygulama önerilerinden bahsedilebilir. Buna göre Gazi Mahallesi'ndeki gençlerle mekân merkezli olarak ilgilenmiş bir çalışmada altı çizilecek ilk önerinin mekânsal yetersizliklerin giderilmesine yönelik olduğu muhakkaktır. Nitekim bu çalışmada Gazi Mahallesi'nin *dışına çıkma* imkânı bularak buradaki mekânsal yetersizliklerden en az etkilendiği söylenebilecek -dolayısıyla buradaki sosyomekânsal durumdan kaynaklanan *marjinalleşmeden*, suç unsurlarından görece uzak- gençlerle görüşülmüş, buna rağmen bu yetersizliklerin yol açabileceği/açtığı problemlerle ilgili birçok bulguyla karşılaşmıştır. Bu problemlerin vuku bulmadan ve/veya yaygınlaşmadan önüne geçilebilmesinin temel çözümlerinden biri buradaki gençlere tercih edilebilir bir sosyalleşme imkânı sunacak olan kentsel mekânların tesis edilmesi olacaktır. Bunun yanında mahalle içerisindeki okullarda eğitim alan öğrencilere sosyokültürel anlamda zenginlik kazandıracak uygulamaların hayata geçirilmesi, öğrencilerin Gazi Mahallesi'nin dışına çıkmadan buradaki sosyomekânsal durumu *aşabilecekleri* bir zeminin oluşturulması, bunun için kentin farklı bölgeleriyle anlamlı mekânsal temasların kurulmasına hizmet edecek uygulamaların gerçekleştirilmesi, okul

yöneticilerine, öğretmenlere ve yerel yöneticilere bu konuda farkındalık kazandırılması, benzer amaçlarla buradaki gençler için çalışmalar yürütecek sivil toplum kuruluşlarının kurulması ve çalışmalarının desteklenmesi önem teşkil etmektedir. Benzer şekilde kent çeperindeki diğer yerleşim bölgeleri için de böylesi uygulama önerilerinin geçerli olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- ALKAN, A., "20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce ", **20. Yüzyıl Kenti**, DURU, B.: 2002 Ed. A. Alkan, B. Duru, Ankara, İmge Kitabevi, s. 7-25.
- ALTUN, N.: **Sosyal Sermayenin Çocuk ve Genç Suçluluğuna Etkisi**, 2011 Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- ALVER, K.: "Mahalle", **Kent Sosyolojisi**, Ed. K. Alver, Ankara, Hece 2012 Yayınları, s. 221-237.
- AYTAÇ, Ö.: "Kent Mekânlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası", **Kent** 2012 **Sosyolojisi**, Ed. K. Alver, Ankara, Hece Yayınları, s. 503-528.
- BİLAN, S.: 2006 **Gecekonduvan Varoşa Kadının Değişen Statüsü: Bayramtepe Örneği**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- BİLGİN, N.: **Sosyal Psikoloji Sözlüğü**, İstanbul, Bağlam Yayınları. 2003
- BORLANDI, M., **Sosyolojik Düşünce Sözlüğü**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- BOUDON, R.,
CHERKAoui,
M., VALADE,
B.: 2011
- BOURDIEU, P.: **Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi**, Ankara, 2015 Heretik Yayınları.
- BOURDIEU, P., **Vârisler: Öğrenciler ve Kültür**, Ankara, Heretik Yayınları.
- PASSERON, J.-
C.: 2015(a)

- BOURDIEU, P., PASSERON, J.-C.: 2015(b) **Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri**, Ankara, Heretik Yayınları.
- BOURDIEU, P., WACQUANT, J.: 2013 **Düşünümsel Bir Antropoloji için Cevaplar**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- CALHOUN, C.: 2007 "Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları", **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Ed. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 77-129.
- CAN, B.: 2009 **Subjectivities of Women Garment Workers in the Gazi Neighborhood**, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- CAN, A.: 2013 "Değişim ve Kimlik Bağlamında İstanbul'dan Özgün Bir Mekânsal Kesit: Rumelihisarı", **Sosyoloji Dergisi**, 3/26, 77-102.
- ÇAKIR, H.: 2015 **Tarihi Yapılarda Mekânsal Bellek ve İç Mekân İlişkisinin İrdelenmesi**, Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÇELİK, A.: 2010 **Çok Kültürlü Gâvur Mahallesi'nden Gettolaşan Hançepek'e Bir Mahallenin Sosyal Dönüşümü: Diyarbakır-Hasırlı Mahallesi Örneği**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- DOĞAN, S.: 2016 "Mekân-Bağımlı Bir Kavram Olarak Gençlik", **Mekân, Hafıza ve Göç Perspektifinden Gençlik, Kent ve Göç**, Ed. M.

- Şentürk, Ö. M. Yaman, Ankara, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, s. 12-45.
- DUMAN, T.: **Kenar Mahallede Gündelik Hayat**, Selçuk Üniversitesi 2014 Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- ERDER, S.: **İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye**, İstanbul, İletişim 2006 Yayınları.
- ERGUR, A., **Kentsel Çevre Bölgelerindeki Gençlerin Kimlik Araçları** YÜCEL, H., **Olarak Mekânla İlişkilenme, Boş Zaman Değerlendirme ve** MEISSONNIER, **Teknoloji Kullanımı**, Tübitak Proje Raporu. J., PÉROUSE, J.- F., DOĞUÇ, S.: 2009
- ERKAN, N. E.: "Türkiye Şehir Çalışmaları Alanındaki Kavramlar", **Türkiye** 2013 **Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları**, Ed. Ö. Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner, İstanbul, Örgün Yayınevi, s. 139-176.
- ERMAN, T.: "Kent ve Gecekondu", **Türkiye Perspektifinden Kent** 2013 **Sosyolojisi Çalışmaları**, Ed. Ö. Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner, İstanbul, Örgün Yayınevi, s. 227-266.
- FRISBY, D.: **Modernlik Fragmanları**, İstanbul, Metis Yayıncılık. 2012
- GIDDENS, A.: **Sosyoloji**, Ankara, Ayraç Yayınevi. 2005
- GÖKÇEK **Study on the Molecular Basis of Individual Variation in** SARAÇ, Ç.: **Spatial Memory in Rats**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen 2012 Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

- GÖKER, E.: 2007 "'Ekonomik İndirgemeci' mi Dediniz?", **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Ed. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 277-302.
- GÖRGÜN-BARAN, A.: 2008 "Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi", **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**, 2, 86-97.
- HARVEY, D.: 1996 **Sosyal Adalet ve Şehir**, İstanbul, Metis Yayınları.
- KARAARSLAN, F.: 2016 "Modern Kentlerde Gençliğin Hafıza Yitimi," **Mekân, Hafıza ve Göç Perspektifinden Gençlik, Kent ve Göç**, Ed. M. Şentürk, Ö. M. Yaman, Ankara, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, s. 46-80.
- KAYA, A.: 2007 "Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı," **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Ed. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 397-419.
- KELEŞ, R.: 1998 **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- KOÇ, A.: 2012 **Sosyoloji Literatüründe ve Sinemada Gecekonduyan Varoşa Değişen Söylem Biçimleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- MARSHALL, G.: 1999 **Sosyoloji Sözlüğü**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- MOUZELIS, N.: 2007 "Katılımcı-Toplumsal Bütün Sorunu: Parsons, Bourdieu, Giddens", **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Ed. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 187-226.

- MUMFORD, L.: "What is a City?", 1937 https://deensharp.files.wordpress.com/2014/08/mumford-what-is-a-city_.pdf, Erişim Tarihi: 8 Haziran 2017.
- ÖYMEN ÖZAK, N., PULAT: "Bellek ve Mekân İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi", **İTÜ Dergisi**, 2/8, 145-155. 2009
- GÖKMEN, G.: 2009
- ÖZALOĞLU, S.: "Hatırlamanın Yapıtaşı Mekânın Bellek ile İlişkisi Üzerine", 2017 **Bir Varmış Bir Yokmuş: Toplumsal Bellek, Mekân ve Kimlik Üzerine Araştırmalar**, Ed. T. Erman, S. Özaloğlu, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, s. 13-20.
- ÖZANKAYA, Ö.: 1984 **Temel Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Savaş Yayınları.
- ÖZDEMİR, E.: 2012 "Kentın Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar", **Kent Sosyolojisi**, Ed. K. Alver, Ankara, Hece Yayınları.
- ÖZDEMİR, Ü. A.: 2011 "Kültür Bağlamında Kent ve Mekânsal Örgütlenme", **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, 2, 62-76.
- ÖZKUK, G.: 2014 **Türk Romanında Mahalle Algısı**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ÖZYİĞİT, E.: 2008 **Toplumsal İktidar ve Medya: Gazi Mahallesi Olaylarının Basında Sunumu**, İstanbul, Birey Yayıncılık.
- PARK, R. E., BURGESS, E. W.: 2015 **Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler**, Ankara, Heretik Yayınları.
- PÉROUSE, J.: 2014 **İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri**, İstanbul, İletişim Yayınları.

- PINARCIOĞLU, N. Ş., KANBAK, A., ŞİRİNER, M.: 2013 "Kent Kuramları", **Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları**, Ed. Ö. Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner, İstanbul, Örgün Yayınevi, s. 71-102.
- PÖSTEKİ, N.: 2012 "Sinema Salonlarının Dönüşümünde Bellek ve Mekân İlişkisi", http://akademikpersonel.kocaeli.edu.tr/nposteki/bildiri/nposteki31.05.2013_00.54.44bildiri.pdf, 10 Mart 2017
- SERTER, G.: 2013 "Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram", **Planlama Dergisi**, 23/2, 67-76.
- SIMMEL, G.: 2009 **Modern Kültürde Çatışma**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- SULTANGAZİ BELEDİYESİ: 2017(a) "Devam Eden Projeler", (Çevrimiçi) <http://www.sultangazi.bel.tr/tr/devam-eden-projeler>, 3 Ocak 2017.
- SULTANGAZİ BELEDİYESİ: 2017(b) "Hizmet Tesislerimiz, 75. Yıl Bilgi Evi", http://www.sultangazi.bel.tr/tr/hizmet-tesislerimiz/75-yil-bilgi-evi_1640, 3 Ocak 2017.
- SWARTZ, D.: 2011 **Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- ŞATIROĞLU, A.: 2011 "Türkiye'de Kent Araştırmalarının Değişimi", **Sosyoloji Dergisi**, 3/22, 347-363.
- ŞENTÜRK, M.: 2011 **Kentsel Müdahaleler Açısından İstanbul**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ŞENTÜRK, M.: 2016 "Dışarıda ve Dışında Olmak: Yoksul Gençlerin Mekânla İlişkileri", **Mekân, Hafıza ve Göç Perspektifinden Gençlik**,

- Kent ve Göç**, Ed. M. Şentürk, Ö. M. Yaman, Ankara, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, s. 118-151.
- TÜİK: 2014 **İstatistiklerle Gençlik**, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları.
- TÜRK, S. M.: 2015 "20. Yüzyıl Kent Kuramları", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2/3, 41-59.
- ÜNER, S.: 1972 **Nüfusbilim Sözlüğü**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- WACQUANT, L.: 2007 "Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi", **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 53-76.
- YÜCEL, H.: 2016 "Varoşun Üç Hali: 'İç Varoş', 'Parçalanmış Varoş' ve 'Bütünleşik Varoş'", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 4/1, 53-84.